

Prawa dziecka zwrócone przeciw dzieciom?

**Ramy prawne i praktyka
funkcjonowania Barnevernet
na tle standardów międzynarodowych**

Redakcja
dr Tymoteusz Zych
adw. Jerzy Kwaśniewski
r. pr. Bartosz Zalewski

Instytut na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris

Prawa dziecka zwrócone przeciw dzieciom?

**Ramy prawne i praktyka funkcjonowania
Barnevernet na tle standardów
międzynarodowych**

Redakcja

dr Tymoteusz Zych
adw. Jerzy Kwaśniewski
r. pr. Bartosz Zalewski

Autorzy:

Konrad Dyda
Katarzyna Nienąłtowska
Agata Tarnacka
Bartosz Zalewski

Warszawa 2020

Recenzenci:

prof. Marianne Haslev Skånland

Dr. Jerzy Styk

Dr. Jolanta Spętana (rozdział III)

Redakcja naukowa:

dr Tymoteusz Zych

adw. Jerzy Kwaśniewski

r. pr. Bartosz Zalewski

Autorzy:

Konrad Dyda (rozdział II)

Katarzyna Nienąłtowska (rozdział VI)

Agata Tarnacka (rozdział I i III)

Bartosz Zalewski (rozdział I, IV i V)

Instytut na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris

ul. Zielna 39, 00-108 Warszawa

biuro@ordoiuris.pl

tel. 22 404 38 50, fax 22 127 91 25

Square de Meeus 35, 1000 Brussels, Belgium

ISBN 978-83-957763-0-4

© Copyright 2020 Instytut na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris

Photos:

Główne tezy raportu. – Adobe stock | Rozdział 1. – scalar.usc.edu/ | Rozdział 2. – Adobe stock

Rozdział 3. – Adobe stock | Rozdział 4. – Adobe stock | Rozdział 5. – Nathan Larkin/Flickr/CC BY-ND 2.0

Rozdział 6. – Adobe stock | Załącznik 1. – Adobe stock | Załącznik 2. – Adobe stock | Bibliografia – wikipedia.org

Raport dedykujemy wszystkim Przyjaciółom, bez których jego powstanie nie byłoby możliwe - Janowi-Aage Torp, Arthurowi Kubikowi, Sławomirowi Kowalskiemu, Kamili Gryn, Marianne H. Skanland, Valeriu Ghiletschi'emu, Stevenowi Bennettowi, Rune Fardalowi, Einar C. Salvesenowi, Mariusowi Reikeras, Leo van Doesburgowi, Ben Oni Ardelean, Silje Garmo oraz przede wszystkim rodzinom polskim i norweskim, których rozłąka, cierpienie i walka przeciwko naruszeniom prawa do ochrony życia rodzinnego stały się inspiracją dla naszego zespołu.

*Dr Tymoteusz Zych
Jerzy Kwaśniewski
Bartosz Zalewski*

Spis treści

Główne tezy raportu	9
----------------------------------	----------

Rozdział 1.

ZAGADNIENIA WPROWADZAJĄCE	15
--	-----------

1.1. Przedmiot badań	15
1.1.1. Barnevernet – rys historyczny	15
1.1.2. Skala zjawiska pozbawiania rodziców pieczy nad dziećmi w Norwegii	21
1.2. Źródła i literatura przedmiotu	22
1.3. Metoda i struktura pracy	23

Rozdział 2.

MATERIALNE PRZESŁANKI POZBAWIENIA RODZICÓW W PIECZY NAD DZIECKIEM OKREŚLONE W BARNEVERNLOVEN	27
---	-----------

2.1. Standard prawnomiędzynarodowy	27
2.2. Przesłanki objęcia dziecka opieką państwową w prawie norweskim	32
2.3. Normatywne znaczenie przestanek pozbawienia rodziców pieczy nad dzieckiem w prawodawstwie norweskim	34
2.4. Analiza przypadków działalności Barnevernet budzących poważne wątpliwości	40
2.5. Ocena działalności Barnevernet z punktu widzenia międzynarodowych standardów	46
Podsumowanie	47

Rozdział 3.

WADLIWE FUNKCJONOWANIE INSTYTUCJI PIECZY ZASTĘPCZEJ W NORWEGII – ASPEKTY PRAWNE ORAZ PRAKTYCZNE	51
--	-----------

3.1. Regulacje dotyczące pieczy zastępczej oraz adopcji	51
3.2. Organy władzy rządowej i samorządowej a piecza zastępcza	51
3.3. Procedura odebrania dziecka spod pieczy rodziców	52
3.4. Przepisy Barnevernloven a KPD	55

3.5. Działania Barnevernet i okręgowych rad pomocy społecznej na rzecz dobra dziecka	56
3.6. Sprawa Jansen przeciwko Norwegii	58
3.7. Sprawa Strand Lobben i inni przeciwko Norwegii	61
3.8. Dobro dziecka w norweskim znaczeniu	64
3.9. Negatywne skutki przebywania dziecka poza rodziną biologiczną	66
Podsumowanie	68

Rozdział 4.

ZAGADNIENIA PROCEDURALNE ZWIĄZANE Z REALIZACJĄ ZADAŃ

BARNEVERNET A STANDARDY PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO	71
---	-----------

4.1. Standard prawnomiędzynarodowy w zakresie procedur związanych z ingerencją organów państwowych w sferę życia rodzinnego	71
4.2. Uwagi ogólne dotyczące procedur stosowanych przez Barnevernet	74
4.3. Jurysdykcja krajowa	75
4.4. Organy ochrony prawnej – ich skład oraz właściwość	77
4.5. Zasady postępowania	78
4.6. Przebieg postępowania	79
4.6.1. Tryb zwyczajny	80
4.6.2. Tryb nadzwyczajny (stosowany w sytuacji konieczności podjęcia natychmiastowych działań)	83
4.6.3. Postępowanie przed okręgową radą pomocy społecznej	88
4.6.4. Kontrola sądowa decyzji wydawanych przez okręgowe rady pomocy społecznej	92
Podsumowanie	96

Rozdział 5.

DZIAŁALNOŚĆ BARNEVERNET W ZAKRESIE POZBAWIANA RODZICÓW

PIECZY NAD DZIECKIEM A PRAWA MNIEJSZOŚCI	99
---	-----------

5.1. Uwagi wprowadzające	99
5.2. Standardy prawnomiędzynarodowe dotyczące ochrony tożsamości narodowej, etnicznej, kulturowej, religijnej oraz językowej dzieci	101
5.2.1. Postanowienia Europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (EKPC)	101
5.2.2. Postanowienia Konwencji o prawach dziecka (KPD)	103
5.2.3. Rezolucja 2232 (2018) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy	105
5.3. Analiza prawodawstwa norweskiego	105
5.3.1. Regulacje konstytucyjne	105
5.3.2. Ustawodawstwo antydyskryminacyjne	106
5.3.3. Regulacje antydyskryminacyjne zawarte w Barnevernloven	107

5.4. Częstotliwość odbierania dzieci imigranckich w świetle dostępnych statystyk	109
5.5. Przyczyny pozbawiania rodziców pochodzących z mniejszości etnicznych, narodowych, religijnych i językowych pieczy nad dziećmi	114
5.6. Prawa dzieci pochodzących z mniejszości narodowych, etnicznych, językowych i religijnych w wykonywanie pieczy zastępczej	117
Podsumowanie	120

Rozdział 6.

BARNEVERNET W ZAGRANICZNYM I KRAJOWYM DISKURSIE MEDIALNYM.

ANALIZA WYBRANYCH MATERIAŁÓW PRASOWYCH	123
6.1. Uwagi wprowadzające	123
6.2 Krytyka działalności Barnevernet w norweskich mediach	124
6.3 Zagraniczny przekaz medialny a działalność Barnevernet	132
6.4 Organizacje społeczne działające przeciw nadużyciom popętnianym przez Barnevernet	136
Podsumowanie	138

Załącznik 1.

EXPERT ROUND-TABLE DOTYCZĄCY DZIAŁALNOŚCI BARNEVERNET I FUNKCJONOWANIA

PIECZY ZASTĘPCZEJ W NORWEGII W PERSPEKTYWIE PRAW CZŁOWIEKA	141
--	-----

Załącznik 2.

ORGANIZACJA SYSTEMU OPIEKI NAD DZIEĆMI W NORWEGII –

PODSTAWOWE DEFINICJE	151
----------------------------	-----

Wybrana bibliografia	155
-----------------------------------	-----

Wykaz skrótów

BVL	<i>Lov om barneverntjenester (barnevernloven)</i> , LOV-1992-07-17-100.
KPD	Konwencja o Prawach Dziecka z 20 listopada 1989 r., UNTS vol. 1577, New York 1999, No. 27531 (1990), s. 3-178.
EKPC	Konwencja Rady Europy z 4 listopada 1950 r. o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, ETS No.005.
ETPC	Europejski Trybunał Praw Człowieka
ETS	European Treaty Series
LBF	<i>Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven)</i> , LOV-1967-02-10.
LD	<i>Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (likestillings- og diskrimineringsloven)</i> , LOV-2017-06-16-51.
LLDD	<i>Lov om Likestillings- og diskrimineringsombudet og Diskrimineringsnemnda (diskrimineringsombudsloven)</i> , LOV-2005-06-10-40.
LMR	<i>Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)</i> , LOV-2005-06-17-90.
PACE	Parliamentary Assembly of the Council of Europe [Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy]
UNTC	United Nations Treaty Collection
UNTS	United Nations Treaty Series

Główne tezy raportu

1. Prawodawca norweski w przepisach Barnevernloven przewidział cztery podstawowe przestanki objęcia dziecka pieczą zastępczą: występowanie poważnych braków w codziennej opiece nad dzieckiem lub w utrzymywaniu z nim osobistego kontaktu i zapewnianiu poczucia bezpieczeństwa; niezapewnianie przez rodziców realizacji wymagań dziecka niepełnosprawnego bądź posiadające inne, specjalne potrzeby; wykorzystywanie seksualne lub poddawanie dziecka innym poważnym nadużyciom przez rodziców; wysokie prawdopodobieństwo poważnego zagrożenia dla zdrowia lub rozwoju dziecka z powodu niemożności przyjęcia za nie wystarczającej odpowiedzialności przez rodziców.
2. Norweska nauka prawa, w ślad za międzynarodowymi standardami ochrony praw człowieka, postuluje zarówno ścisłą wykładnię powyższych przestanków, jak i podejmowanie interwencji w życie rodzinne w sposób proporcjonalny do stwierdzonych dysfunkcji. W tej perspektywie odebranie dziecka rodzicom jako najpoważniejszy środek interwencji w życie rodzinne, powinien być stosowany jedynie w zupełnie wyjątkowych przypadkach.
3. Z opracowań norweskich władz wynika, iż pracownicy Barnevernet nie wykorzystują posiadanych przez siebie informacji do doboru odpowiednich dla stwierdzonych dysfunkcji w życiu rodzinnym środków pomocy. To z kolei prowadzi do dowolności i arbitralności przy pozbawianiu rodziców prawa do sprawowania opieki nad własnymi dziećmi. Podejmowane interwencje mają zatem często charakter nieproporcjonalnej ingerencji w życie rodzinne.
4. Pozbawianie rodziców pieczy nad ich dzieckiem na podstawie błahych zdarzeń bądź poważnych, aczkolwiek niepotwierdzonych oskarżeń, jest zjawiskiem nagminnym w działalności Barnevernet.
5. Pozbawianie rodziców pieczy nad dzieckiem traktowane jest przez pracowników Barnevernet jako „środek sam w sobie” – nie wiąże się go z koniecznością poprawy funkcjonowania samej rodziny. Możliwość kontaktu rodziców oraz dzieci jest mocno ograniczona i podlega ścisłej kontroli. W praktyce rodzice zupełnie tracą możliwość nawiązywania więzi z dziećmi.
6. Kontakty między odebranymi dziećmi z ich rodzicami najczęściej ograniczają się do dwóch-trzech kilkudziesięciominutowych spotkań w ciągu roku. Sytuacja ta jest niestety powszechnie

akceptowana przez norweskie sądy. Godzi to w jedno z podstawowych praw człowieka – gwarantowanych w Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności – jakim jest prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego (art. 8).

7. W praktyce, działania podejmowane przez Barnevernet bardzo często w ogóle nie służą rozwiązaniu problemów z jakimi boryka się rodzina. Ignorowane są przypadki radykalnej i samodzielnej stabilizacji trybu życia (podjęcia stałej pracy, porzucenie nałogów) przez rodziców pozbawionych wcześniej pieczy nad dzieckiem.
8. Przy doborze rodziny zastępczej brak jest jakichkolwiek preferencji dla rodziny biologicznej dziecka (dziadków, rodzeństwa lub kuzynów rodziców biologicznych dziecka). Na ogół dziecko trafia pod pieczę osób obcych, które nie są z nim spokrewnione.
9. W praktyce norweskich służb socjalnych oraz sądów dominująca jest interpretacja zasady najlepszego interesu dziecka (dobra dziecka) polegająca na absolutyzacji kryterium doboru obiektywnie optymalnego środowiska rozwojowego, kosztem uwzględniania więzi biologicznych, łączących dziecko z rodziną. Ignoruje się tym samym interes rodziny pojmowanej jako całość.
10. Kontakty z dzieckiem ustalane są na ogół na poziomie mieszczącym się w przedziale między dwoma a czterema kilkugodzinnymi spotkaniami w ciągu roku, odbywającymi się pod ścisłym nadzorem pracowników socjalnych oraz rodziny zastępczej.
11. Niepokojące jest uznawanie przez Barnevernet, okręgowe rady pomocy społecznej i sądy powszechne własnej kompetencji do rozstrzygania spraw dotyczących osób, które opuściły Norwegię w sytuacji, gdy osoby te wystąpiły do państwa swojego pobytu z wnioskiem o azyl.
12. W praktyce Barnevernet wyraźnie dostrzegalne jest nadużywanie pozbawiania rodziców pieczy nad dziećmi w trybie interwencyjnym, w oparciu o zarządzenie tymczasowe, które *ex post* musi być zatwierdzone decyzją okręgowej rady pomocy społecznej. W 2015 r. liczba zarządzeń tymczasowych była wyższa niż ogólna liczba decyzji o pozbawieniu rodziców pieczy nad dzieckiem (obejmująca zarówno decyzje zatwierdzające zarządzenia tymczasowe, jak i wydawane w trybie zwyczajnym). Stosowanie trybu interwencyjnego, które obecnie traktuje się jako regułę, powinno być wyjątkiem i musi odbywać się jedynie w ostateczności.
13. W trakcie stosowania trybu interwencyjnego dostrzegalne jest nieproporcjonalne korzystanie ze środków przymusu przez policję asystującą pracownikom socjalnym.
14. Brak protokołów z odbywanych posiedzeń oraz nienależyte sporządzanie uzasadnień decyzji administracyjnych stawia pod znakiem zapytania prawo rodziców do rzetelnego procesu sądowego oraz czyni iluzoryczną kontrolę sądową nad decyzjami okręgowych rad pomocy społecznej.

15. Zauważalne są zaniechania w sprawie dokonywania obdukcji dzieci, które miały być rzekomo narażone na przemoc fizyczną - obdukcja powinna być przeprowadzana niezwłocznie, w pierwszym możliwym terminie po odebraniu dziecka. Stosuje się również metody przesłuchania dzieci poprzez zadawanie wielokrotnie pytań zawierających sugestie odpowiedzi.
16. Z informacji uzyskanych podczas wizyty studyjnej w Oslo wynika, że dominująca jest praktyka selektywnego uwzględniania opinii dziecka na temat przedmiotu toczącego się postępowania, a zwłaszcza jego próśb o większą częstotliwość kontaktów z rodzicami biologicznymi.
17. Prawo norweskie dopuszcza możliwość rozpoznawania sprawy w różnych instancjach przez tego samego sędziego, co może prowadzić do naruszeń art. 6 ust. 1 EKPC.
18. Zbyt długie terminy na przestanie przez gminne jednostki Barnevernet wniosku o pozbawienie rodziców prawa do opieki nad dzieckiem budzą wątpliwości z punktu widzenia prawa strony do rozpoznania jej sprawy w rozsądnym terminie.
19. Prawo norweskie przewiduje dopuszczalność obniżenia przez sąd wynagrodzenia pełnomocnika z urzędu świadczącego pomoc prawną rodzicom, podczas gdy nie ma takiej możliwości względem pełnomocnika Barnevernet, co stanowi naruszenie zasady równości stron procesowych.
20. Powszechna obawa imigrantów przed odebraniem im dzieci przez Barnevernet, na istnienie której wskazują badania naukowe, nie jest zupełnie nieuzasadniona. Zaobserwować bowiem można wzmożoną aktywność Barnevernet względem rodzin imigranckich, których dzieci urodziły się już w Norwegii. Dzieci takie stanowią jedynie 3% całej populacji Norwegii, zaś środki związane z umieszczeniem ich w pieczy zastępczej stosowano wobec nich i ich rodziców aż w 9,9% przypadków skorzystania z tego rodzaju środków w ogóle.
21. Prawodawstwo norweskie nie zawiera należytych i wystarczających rozwiązań mających chronić mniejszości etniczne i religijne przed dyskryminacją. Pomimo rozbudowanego ustawodawstwa antydyskryminacyjnego wciąż brak odpowiednich procedur, pozwalających zaskarżyć decyzję o umieszczeniu dziecka w rodzinie zastępczej, która nie jest w stanie zapewnić mu możliwości zachowania tożsamości etnicznej, religijnej, kulturowej oraz językowej.
22. Długotrwałość postępowań sądowych sprzyja faktycznej utracie tożsamości etnicznej, religijnej, kulturowej oraz językowej przez dzieci pochodzące z mniejszości, co często przekłada się również na rozkład wzajemnych relacji między nimi i ich rodzicami biologicznymi.
23. Krytyce należy poddać również sądownictwo norweskie, które aprobując praktykę ustalania kontaktów rodziców biologicznych z dzieckiem jedynie kilka razy do roku, przyczynia się do utraty przez dzieci pochodzące z mniejszości poczucia przynależności do rodzimej wspólnoty etnicznej czy religijnej.

24. Za niedopuszczalne trzeba uznać dostrzegalną praktykę ignorowania potrzeb religijnych dzieci znajdujących się w pieczy zastępczej, którym uniemożliwia się podejmowanie zarówno praktyk religijnych wspólnotowych oraz indywidualnych.
25. Standardy międzynarodowe doznają pogwałcenia również w przypadku uniemożliwienia dzieciom zachowania ich tożsamości językowej, zwłaszcza w sytuacjach, gdy nie wiąże się to z poważnymi trudnościami i obciążeniami finansowymi dla rodziców zastępczych.
26. Mimo wielu krytycznych ocen wystawionych Barnevernet zarówno przez media norweskie jak i zagraniczne, konkluzje dotyczące problemów w funkcjonowaniu Barnevernet są zwykle zbliżone. W mediach wskazuje się, że problemy Barnevernet można rozwiązać dokonując reorganizacji administracyjnej oraz zwiększając zasoby i liczbę pracowników socjalnych. Z kolei tragedie rodzinne, do których dochodzi w skutek niewłaściwie przeprowadzonych interwencji to wyłącznie konsekwencje wytworzenia się mechanizmu sterującego norweskim systemem pomocy społecznej. Tego rodzaju diagnozy nie oddają w pełni istniejącego stanu rzeczy. Proponowane zmiany jedynie częściowo doprowadzą do poprawy sytuacji rodzin zamieszkujących Norwegię.
27. Zmiana istniejącego stanu rzeczy wymagałaby nowelizacji norweskiego prawa, zwłaszcza poprzez wyeliminowanie z niego nieostrych, podatnych na różnorodną interpretację sformułowań, stanowiących przesłanki objęcia rodziny opieką państwa.
28. Konieczne jest wprowadzenie mechanizmów obligujących Barnevernet do wszechstronnego badania wszystkich okoliczności, które mogłyby uzasadniać podjęcie ingerencji w życie rodzinne, weryfikowania zgłoszeń co do nieprawidłowości w funkcjonowaniu rodzin oraz dobierania środków pomocowych oraz środków pozbawionych z pobawieniem rodziców pieczy nad dzieckiem dopiero po precyzyjnym zdiagnozowaniu – przy pełnym uczestnictwie rodziców i dzieci – istnienia poważnych dysfunkcji w sprawowaniu opieki nad dziećmi.
29. Podstawowym warunkiem poprawy istniejącego stanu rzeczy jest jednak zasadnicza zmiana fundamentów aksjologicznych, na których opiera się norweski system ochrony dzieci, poprzez odrzucenie założenia o onnipotencji państwa oraz położenie większego nacisku na zasadę pomocniczości i poszanowanie autonomii rodziny. Kwestie te powinny być akcentowane już na etapie kształcenia pracowników socjalnych. Norwegia powinna również zacząć stosować się do standardów określonych w prawie międzynarodowym, w tym w szczególności wypracowanych w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

Rozdział 1. Zagadnienia wprowadzające

- » 1.1. Przedmiot badań
 - » 1.1.1. Barnevernet - rys historyczny
 - » 1.1.2. Skala zjawiska pozbawiania rodziców pieczy na dzieci
- » 1.2. Źródła i literatura przedmiotu
- » 1.3. Metoda i struktura pracy

Rozdział 1.

Zagadnienia wprowadzające

1.1. Przedmiot badań

1.1.1. Barnevernet – rys historyczny

Ustawowa regulacja systemu ochrony dzieci istnieje w Norwegii od ponad stu lat¹. W obowiązującej do dziś Konstytucji Królestwa Norwegii z 1814 roku², obecną treść art. 104, która odnosi się do ochrony dzieci, zamieszczono jednak dopiero w 2014 r. Pierwsza ustawa regulująca wyłącznie system ochrony praw dziecka *Lov om barnevern* weszła w życie w 1953 roku³. Norwegia to pierwsze państwo na świecie, w którym zaczął funkcjonować urząd Rzecznika Praw Dziecka (*Barneombudet*), działający tam od 1981 roku⁴. Ponadto to właśnie w Norwegii, jako trzecim kraju na świecie, wprowadzono w 1987 roku zakaz kar cielesnych⁵. Zaangażowanie Norwegów w prawną ochronę dzieci jest nieprzerwanie aktualne. Obecnie obowiązuje szereg aktów prawnych mających za przedmiot zapewnienie ochrony dzieciom⁶, między innymi ustawa o umocnieniu praw człowieka w prawie

1 G. Hagen, *Barnevernets historie – om makt og avmakt i det 20. århundret*, Oslo 2001, passim. Istotną słabością wskazanego opracowania jest zupełne pominięcie nadużyć, jakich dopuszczali się Barnevernet względem dzieci i ich rodzin. Monografia Hagena daje jednak przegląd historycznego rozwoju omawianej instytucji w kontekście zmian społecznych i ekonomicznych. Szerzej na ten temat w recenzji wskazanej pracy: J. Tranøy *Forfalskningen av barnevernets historie*, „Dagsavisen” (1 września 2005 r.) – recenzja dostępna pod adresem internetowym: http://www.barnasrett.no/joar_tranoy/forfalskningen_av_barnevernets.htm (dostęp: 24 lutego 2019 r.).

2 Konstytucja ta ze zmianami obowiązuje do dziś. *Kongeriket Norges Grunnlov* (LOV-1814-05-17). W roku 2014 przeprowadzono głębokie zmiany w norweskiej ustawie zasadniczej, wzbogacając jej treść o katalog praw człowieka, na wzór innych nowoczesnych konstytucji – zob. J. Jacobsen, *Constitutions and Criminal Law Reform*, „Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice” 5/1 (2017), s. 18-19.

3 *Lov om barnevern* (LOV-1953-07-17-14). Przed rokiem 1953 obowiązywały przepisy ustawy z 1896 roku *Lov om behandling af forsømte børn* (*Vergerådssloven*), która weszła w życie 09.06.1900 r. Zob. Statens forvaltningstjeneste (Administracja Rządowa), Informasjonsforvaltning, *Norges offentlige utredninger 2000: 12 Barnevernet i Norge Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer. Utredning fra utvalg oppnevnt ved kgl. res 29 januar 1999. Avgitt til Barne- og familiedepartementet mai 2000*, Oslo 2000, s. 4.

4 Ustawa regulująca instytucję Rzecznika Praw Dziecka w Norwegii: *Lov om barneombud* (*barneombudsloven*) (LOV-1981-03-06-5); Zob. więcej: W. Nowiak, D. Narożna, R.L. Muriaas, *Nordyski model wspierania rodzin niewydolnych w opiece nad dzieckiem. Analiza sytuacji Polaków oraz ich rodzin w Norwegii*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 456 (2016), s. 119.

5 Jako pierwsza zakaz taki wprowadziła Szwecja (1979), a następnie kolejno Finlandia (1983), Norwegia (1987), Austria (1989), Cypr (1994), Dania (1997), Łotwa (1998), Chorwacja (1999), Niemcy (2000), Izrael (2000), Islandia (2003), Ukraina (2004), Rumunia (2004), Węgry (2005), Grecja (2006), Holandia (2007), Nowa Zelandia (2007), Portugalia (2007), Urugwaj (2007), Wenezuela (2007), Hiszpania (2007), Mołdawia (2008), Kostaryka (2008), Luksemburg (2009), Lichtenstein (2010). Por. M. Płatek, *Ochrona dzieci przed przemocą w rodzinie na tle najnowszych rozwiązań prawnych w Polsce*, „Studia Iuridica” XLVI/2006, s. 234.

6 Należy przede wszystkim wymienić następujące ustawy: *Lov om barn og foreldre* (*barneolova*) LOV-1981-04-08-7; *Lov om barneverntjenester* (*barnevernloven*) LOV-1992-07-17-100; *Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett* (*menneskerettsloven*) LOV-1999-05-21-30; *Lov om adopsjon* (*adopsjonsloven*) LOV-2017-06-16-48. Warto dodać, że Ministerstwo ds. Dzieci, Równości i Inkluzji Społecznej wydaje również wytyczne dotyczące stosowania prawa ochrony dzieci, wymienić tu należy: Wytyczne z dnia 06.06.2011r. dotyczące interpretacji przepisów imigracyjnych § 8.10, akapit czwarty litera e – Zwolnienia od utrzymania w przypadku gdy wnioskodawca jest dzieckiem poniżej 15 lat bez opiekunów w ich ojczyźnie – interpretacja terminu „opiekunów” – Instruks om tolkning av utlendingsforskriften § 10-8 fjerde ledd bokstav e – Unntak fra underholdskravet når søkeren er barn under 15 år uten omsorgspersoner i hjemlandet – Tolkning av begrepet “omsorgspersoner” (GI-08/2011); Wytyczne z dnia 15.12.2015r. w sprawie traktowania spraw dotyczących dzieci, które są powiązane z innymi krajami – Retningslinjer om behandlingen av barnevernsaker der barn har tilknytning til andre land (Q-42/2015); Wytyczne z dnia 25.06.2018r. do zmian w przepisach dotyczących imigracji Sekcja 17-6 (Obowiązek gwarancji wobec opieki nad dziećmi) – Orientering om endring i utlendingsforskriften § 17-6 (varslingsplikt til barneverntjenesten) (25.06.2018-JD); Wytyczne z dnia 3.07.2015r. dotyczące roli placówki dyplomatycznej w sprawach dotyczących ochrony praw dziecka – pomoc konsularna – Utenrikstasjoners rolle i barnevernsaker – konsulær bistand.

norweskim (ustawa o prawach człowieka), *Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)*⁷, która wprowadza do norweskiego systemu prawnego akty prawa międzynarodowego dotyczące praw człowieka⁸, w tym Konwencję o prawach dziecka⁹ oraz Europejską Konwencję Praw Człowieka¹⁰. W § 3 wskazanej ustawy została przyznana nadrzędność stosowania aktów prawa międzynarodowego wobec prawa krajowego, co oznacza, że w przypadku kolizji norm prawa norweskiego z ratyfikowanymi dokumentami międzynarodowymi, prawa w nich zawarte mają pierwszeństwo nad prawem norweskim¹¹.

Jednakże za fasadą dobrze ugruntowanych prawnych instytucji i pionierskich rozwiązań kryje się dramat tysięcy dzieci i rodziców. Rozdźwięk między dbałością o regulacje, których przynajmniej nominalnymi beneficjentami mają być dzieci, a praktyką norweskich służb publicznych dostrzegalny był zanim jeszcze powołano Barnevernet w obecnym kształcie. Znane są bowiem informacje o strasznych warunkach, w jakich mieli być przetrzymywani nieletni chłopcy, którzy dopuścili się czynów zabronionych¹². Podobny los dotyczył dzieci psychicznie chorych¹³. Złą sławą cieszyły się również szkoły z internatami, takie jak choćby dedykowana dziewczętom *Bjerketun behandlingshjem og skole*¹⁴.

Obecnie obowiązująca ustawa - *Lov om barneverntjenester (barnevernloven)*¹⁵ przyjęta została 17 lipca 1992 r. Kompleksowo reguluje ona sytuację prawną i sposoby postępowania w stosunku do dzieci żyjących w warunkach zagrażających ich życiu, zdrowiu lub rozwojowi psycho-społecznemu. Ustawa ta odnosi się również do podstawowych zagadnień związanych z pieczę zastępczą, procedur związanych z interwencją w życie rodzinne i strukturą organizacyjną służb socjalnych wykonujących zadania określone w jej postanowieniach. Funkcjonujący w oparciu o tę ustawę Barnevernet to system dedykowanych dzieciom jednostek pomocy społecznej o charakterze administracyjnym i wykonawczym, zorganizowany na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym. Jednostki organizacyjne bezpośrednio związane z działaniami względem ludności to urzędy Barnevernet funkcjonujące w każdej gminie lub części gminy, takiej jak dzielnica miejska.

7 LOV-1999-05-21-30.

8 Ustawa ta wprowadziła pięć aktów prawnych (wraz z protokołami dodatkowymi), są to: 1. Konwencja Rady Europy z dnia 4 listopada 1950 o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, 2. Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z dnia 16 grudnia 1966 r., 3. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 16 grudnia 1966 r., 4. Konwencja o Prawach Dziecka z dnia 20 listopada 1989 r., 5. Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet z 18 grudnia 1979 r.

9 UNTS vol. 1577, New York 1999, No. 27531 (1990), s. 3-178. Konwencja o Prawach Dziecka z dnia 20 listopada 1989 r. zawiera następujące protokoły dodatkowe: a) Opcjonalny protokół z 25 maja 2000 r. dotyczący sprzedaży dzieci, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii, b) Opcjonalny protokół z 25 maja 2000 r. dotyczący dzieci w konfliktach zbrojnych.

10 ETS No. 0005. Konwencja Rady Europy z dnia 4 listopada 1950 o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, zmieniona Protokołem jedenastym z dnia 11 maja 1994 roku i Protokołem z czternastym z dnia 13 maja 2004 roku z następującymi protokołami dodatkowymi: a) Protokół z 20 marca 1952 r.; b) Czwarty protokół z dnia 16 września 1963 r. W sprawie ochrony niektórych praw i swobód, który nie jest jeszcze objęty Konwencją i pierwszym dodatkowym protokołem do konwencji; c) Protokół szósty z 28 kwietnia 1983 r. W sprawie zniesienia kary śmierci; d) Siódmy protokół, 22 listopada 1984 r.; e) Trzynasty Protokół z 3 maja 2002 r. W sprawie zniesienia kary śmierci w każdych okolicznościach.

11 § 3 LOV-1999-05-21-30.

12 I. Hydle, *Youth Justice and Restorative Justice in Norway*, [w:] *Restorative Justice Today. Practical Applications*, [red.] K.S. van Wormer, L. Walker, Los Angeles 2013, s. 64-65.

13 Tragiczne warunki w jakich przetrzymywano dzieci chore psychicznie zostały udokumentowane i opublikowane dzięki norweskiej dziennikarce i prawnicze Gerd Benneche, która szczególną uwagę poświęcała prawom dzieci. Zaowocowało to jej publikacjami w tym zakresie: *Rettsikkerheten i barnevernet*, Oslo 1967; eadem, *Barnevernet i Norge*, Oslo 1983.

14 Warunki panujące w tej instytucji opisała zatrudniona tam psycholog Gori Gunvald: *Bjerketun. Psykologens beretning om ti år (1952-1962) på en offentlig verne-skole for unge piker*, Oslo 1967.

15 LOV-1992-07-17-100 (dalej jako: LB).

Rozdział 1.

Zagadnienia wprowadzające

Barnevernet to system dedykowanych dzieciom jednostek pomocy społecznej o charakterze administracyjnym i wykonawczym, zorganizowany na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym.

Początek lat 90. był okresem szczególnym w historii norweskiego systemu opieki nad dziećmi. Z jednej strony w 1991 r. Norwegia ratyfikowała Konwencję Praw Dziecka¹⁶, z drugiej zaś, w tym samym czasie rozgrywał się dramat Adele Johansen. W 1989 r. odebrane zostały dzieci Johansen: 12-letni syn i zaledwie kilkumiesięczna córeczka. Już pod koniec maja 1991 r. sprawa Johansen trafiła do norweskiego Sądu Najwyższego¹⁷, by w 1996 r. znaleźć swój finał w Europejskim Trybunale Praw Człowieka w Strasburgu¹⁸. Na początku lat 90. zaczęły pojawiać się również publikacje krytyczne względem służb socjalnych, które w założeniu miały roztaczać nad dziećmi opiekę¹⁹. Wadliwe funkcjonowanie systemu ochrony dzieci stało się również przedmiotem zainteresowania ze strony konserwatywno-libertariańskiej partii politycznej *Fremskrittspartiet*, która w odbywających się w 1993 r. wyborach do norweskiego Parlamentu (*Storting*) uzyskała 10 mandatów²⁰.

Szczególnie istotny w historii Barnevernet był rok 1996, kiedy to potwierdziły się dostrzegalne już wcześniej niepokojące sygnały. Właśnie wtedy partia *Fremskrittspartiet*, zaproponowała gruntowną debatę nad edukacją pracowników socjalnych i funkcjonowaniem Barnevernet²¹, a Europejski Trybunał Praw Człowieka wydał wyrok w sprawie Adele Johansen²².

Autorami dokumentu, który był podstawą dla proponowanej przez *Fremskrittspartiet* debaty, byli deputowani Carl I. Hagen oraz John Alvheim. Wskazywali oni, że funkcjonujący od zaledwie kilku lat system jest przedmiotem narastającej krytyki²³. Podkreślali również pierwszorzędne prawo rodziców do wychowania dziecka, a zarazem ich obowiązek zapewnienia dziecku warunków odpowiadających jego potrzebom materialnym, psychologicznym oraz społecznym²⁴. W przygotowanym przez nich dokumencie wskazywano zarówno na deficyty dotyczące edukacji pracowników socjalnych²⁵, jak i błędne priorytety w polityce Barnevernet²⁶.

W tym samym czasie, w atmosferze narastającego sporu politycznego, Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu częściowo podzielił argumentację Adele Johansen, stwierdzając, że decyzja o odmowie kontaktów Johansen z jej córką oraz o pozbawieniu praw rodzicielskich naruszyła

16 UNTS vol. 1577, New York 1999, No. 27531 (1990), s. 3-178. Informacje na temat ratyfikacji KPD przez poszczególne państwa: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtmsg_no=IV-11&chapter=4&lang=en (dostęp: 21 lutego 2019 r.).

17 Zob. informacje zawarte na stronie: <http://www.barnefjern.org/case-of-johansen-v-norway-1996/> (dostęp: 20 lutego 1990 r.).

18 Zob. wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 7 sierpnia 1996 r. w sprawie *Johansen przeciwko Norwegii*, skarga nr 17383/90.

19 Przykładowo: M. Wang, *Det store barnevernspøkelset*, Bergen 1992.

20 Partia ta uzyskała wówczas 6.3% ogółu głosów – zob. informacje dostępne pod adresem internetowym: http://archive.ipu.org/partline-e/reports/arc/2239_93.htm (22 lutego 2019 r.).

21 Dok. nr 8:17 (1995-1996): *Forslag fra stortingsrepresentantene Carl I. Hagen og John Alvheim om tiltak for å gjenopprette tilliten til et barnevern i tillitskrise* (dalej jako: Dok. nr 8:17).

22 Zob. wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 7 sierpnia 1996 r. w sprawie *Johansen przeciwko Norwegii*, skarga nr 17383/90.

23 Dok. nr 8:17, pkt 1.1.

24 *Ibidem*, pkt 1.2.

25 *Ibidem*, pkt 2.2. Krytyce poddano zwłaszcza opracowania autorstwa K. Kellen (oparte na wnioskach z jej pracy: *Omsorgssvikt og barnemishandling – En kasusstudie og etterundersøkelse av barn i omsorgssviktsituasjoner*, Oslo 1988) – zob. *ibidem*, pkt 3.1-2.

26 *Ibidem*, pkt 2.3.

art. 8 EKPC, zapewniający ochronę życia rodzinnego²⁷. Jednocześnie nie stwierdzono naruszenia innych postanowień Konwencji, na które wskazywała skarżąca – art. 6 oraz art. 13 EKPC²⁸.

Wyrok w sprawie Johansen zapadł 7 sierpnia 1996 r. W kilka miesięcy później, 10 października 1996 r., norweski Parlament debatował nad kondycją Barnevernet. Jakkolwiek sprawa Johansen toczyła się w oparciu o przepisy ustawy z 1953 r., to w trakcie debaty pojawiały się argumenty związane z rozstrzygnięciem, jakie zapadło w Strasburgu²⁹. Wskazywano także, że poparcie dla zmian wyraziła grupa ekspertów zarówno z Norwegii, jak i innych krajów nordyckich³⁰. Parlament nie zdecydował się jednak wówczas na wprowadzenie żadnych daleko idących zmian legislacyjnych.

Przyczyną tego stanu rzeczy mógł być brak wystarczającej presji ze strony społeczności międzynarodowej, która – poza wyrokiem wydanym w sprawie Johansen – nie miała podstaw, by przypuszczać, że w Norwegii mogłoby dochodzić do naruszeń jakichkolwiek standardów związanych z ochroną prawa człowieka. Adele Johansen była jednak obywatelką Norwegii, sprawa jej zatem nie stała przedmiotem szczególnego zainteresowania medialnego w innych krajach europejskich.

Za przełomowy z punktu widzenia świadomości opinii publicznej o zakresie działalności Barnevernet i wszelkich nadużyciach, jakich urząd ten się dopuszcza można uznać rok 2015, kiedy to doszło do bezpodstawnego odebrania dzieci rumuńsko-norweskiego małżeństwa Bodnariu.

Przełomem okazały się dopiero skandaliczne przypadki nieuzasadnionej ingerencji Barnevernet w życie rodzinne zamieszkujących Norwegię obywateli państw obcych. Chodzi tu zwłaszcza o sprawy Sagariki Chakraborty i Anurup Bhattacharya, Evy Michalakovej oraz rodziny Bodnariu, które przebiły się do opinii publicznej i stały się przyczyną napięć dyplomatycznych między Norwegią, a Indiami, Czechami oraz Rumunią. Apogeum konfliktu przypada na 2015 r., który niewątpliwie uznać można za przełomowy z punktu widzenia świadomości opinii publicznej o zakresie działalności Barnevernet i wszelkich nadużyciach, jakich urząd ten się dopuszcza.

Sprawa Sagariki Chakraborty i Anurup Bhattacharya była najlepszym przykładem niezrozumienia dla różnic kulturowych ze strony pracowników Barnevernet³¹. Rodzice zostali pozbawienia pieczy nad dziećmi ze względu na istnienie „stanu nadużycia” i spania razem z dziećmi w jednym łóżku (co jest normą w kulturze indyjskiej)³². W sprawie doszło również do szeregu naruszeń proceduralnych. W styczniu 2013 r. Sagarika Chakraborty odzyskała zgodnie pieczę nad dziećmi na podstawie orzeczenia Wyższego Sądu w Kalkucie³³.

27 Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 7 sierpnia 1996 r. w sprawie *Johansen przeciwko Norwegii*, skarga nr 17383/90, pkt 84.

28 *Ibidem*, pkt 89 oraz 91.

29 Stenogram z posiedzenia Stortinget – *Møte tirsdag den 22. oktober kl. 10 1996*, Sak nr 7, wypowiedzi H. Berga oraz L. Sponheima.

30 *Ibidem*, wypowiedź R.N. Wetterstada oraz C.I. Hagena.

31 Co do dalszych szczegółów, zob.: S. Bennett, *Stolen Childhood*, Emira Press 2019, s. 73 i n.

32 *Ibidem*, s. 81-83.

33 *Ibidem*, s. 81.

Rozdział 1.

Zagadnienia wprowadzające

Michalakova oraz jej ówczesny mąż (obydwójce są obywatelami Republiki Czeskiej) zostali pozbawieni pieczy nad swoimi synami, Denisem i Davidem, w związku z pomówieniami o stosowanie przemocy fizycznej i nadużycia seksualne³⁴. Jakkolwiek okoliczności, które miały uzasadniać interwencję Barnevernet nie znalazły potwierdzenia w wyroku skazującym, czy choćby w oficjalnie postawionym akcie oskarżenia, chłopcy zostali oddani do dwu różnych rodzin zastępczych³⁵. W obronie Michalakovej, której prawo do kontaktu z chłopcami było nieustannie ograniczane, stały czeskie władze. List do króla Norwegii wystosował ówczesny prezydent Czech, Miloš Zeman, a w sprawę zaangażował się również czeski europoseł, Tomáš Zdechovský, który wezwał do uznania norweskiego ambasadora w Pradze za *persona non grata*, co jednak ostatecznie nie nastąpiło³⁶. Michalaková wsparli również niektórzy przedstawiciele norweskiego społeczeństwa obywatelskiego, jak choćby Rune Fardal³⁷.

Nie mniejsze emocje wzbudziła sprawa norwesko-rumuńskiej rodziny Bodnariu. W 2015 r. formalnie oskarżonym o stosowanie przemocy rodzicom odebrano piątkę dzieci, z których najmłodsze miało ledwie kilka miesięcy, po czym umieszczono je w trzech różnych rodzinach zastępczych. W istocie jednak podejrzewa się, że zaniepokojenie Barnevernet wzbudziło religijne wychowanie dzieci przez rodziców, którzy są zielonoświątkowcami. Gdy sprawa została nagłośniona przez rumuńskie media, rozpoczęły się protesty w obronie Bodnariu. W sprawę zaangażowali się również rumuńscy politycy i dyplomaci, w tym prof. Ben-Oni Ardelean. Ostatecznie Barnevernet zgodził się na zawarcie ugody i oddanie dzieci z powrotem pod pieczę rodziców, którzy niezwłocznie opuścili Norwegię i przenieśli się do Rumunii³⁸.

Sprawa rodziny Bodnariu była na tyle istotna, że wzbudziła zainteresowanie Rady Europy, która zleciła deputowanemu z Mołdawii, drowi Valeriu Ghilethi'emu, przygotowanie raportu oraz projektu rezolucji dotyczącego respektowania praw dzieci przez służby socjalne różnych krajów europejskich, ze szczególnym uwzględnieniem Norwegii. 6 czerwca 2018 r. V. Ghilethi zaprezentował raport zatytułowany *Striking a balance between the best interests of the child and the need to keep families together*, który stał się podstawą do przyjęcia 28 czerwca 2018 r. Rezolucji Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy 2232 (2018) pod tym samym tytułem³⁹. Treść raportu potwierdziła, że w Norwegii dochodzi do naruszeń praw dziecka związanych z bezpodstawnym pozbawianiem rodziców pieczy nad dziećmi.

Obowiązek władz publicznych związany z zapewnieniem dzieciom kontaktów z rodzicami biologicznymi stał się natomiast przedmiotem drobiazgowej analizy ze strony Europejskiego Trybunału

34 Zob. informacje dostępne pod adresem internetowym: <http://www.humanrightsnorway.com/czech-foreign-minister-expresses-indignation-to-deputy-norwegian-ambassador/> (dostęp: 24 lutego 2019 r.).

35 *Ibidem*.

36 *Ibidem*. Zob. także: S. Bennett, *op. cit.*, s. 38-39.

37 Zob. materiały prasowe Dagbladet: A. Hansen, T.P. Krokfjord Torgeir, J. Færseth, *Rune (58) har jobbet mot barnevernet i over ti år: - Det er fem til seks hovedmiljøer i Norge. Vi møtes ganske ofte* - dostępne pod adresem internetowym: <https://www.dagbladet.no/nyheter/rune-58-har-jobbet-mot-barnevernet-i-over-ti-ar--det-er-fem-til-seks-hovedmiljoer-i-norge-vi-motes-ganske-ofte/67366999> (dostęp: 24 lutego 2019 r.).

38 Szczegółowy opis sprawy rodziny Bodnariu zawiera opracowanie P. Costea'i: *A Norway Gone Berserk*, dostępne pod adresem: <http://costea-parlament.european.ro/content/a%20norway%20gone%20berserk.pdf> (dostęp: 5 lutego 2019 r.); S. Bennett, *op. cit.*, s. 39 i n.

39 PACE, *Striking a balance between the best interest of the child and the need to keep families together*, Doc. 14568 Report; Rezolucja 2232 (2018) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy *Striking a balance between the best interest of the child and the need to keep families together* – materiały dostępne w całości pod adresem internetowym: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-DocDetails-EN.asp?FileID=25014&lang=EN> (dostęp: 24 lutego 2019 r.).

Praw Człowieka. 6 czerwca 2018 r. ETPC wydał rozstrzygnięcie w sprawie Blondiny Jansen, obywatelki norweskiej pochodzenia romskiego, w którym wyraźnie potwierdził, że uniemożliwianie rodzicom biologicznym kontaktowania się z dzieckiem pozostającym w rodzinie zastępczej, stoi w sprzeczności z celem pieczy zastępczej, jakim jest stopniowy powrót dziecka pod opiekę rodziców biologicznych, a tym samym praktyka taka stanowi pogwałcenie prawa do poszanowania życia rodzinnego, chronionego na podstawie art. 8 EKPC⁴⁰.

Podczas odbywającego się w Warszawie *Human Dimension Implementation Meetings*, 18 września 2018 r., eksperci Instytutu Ordo Iuris zaprezentowali przedstawicielom społeczności międzynarodowej analizę działalności Barnevernet uwzględniającą zarówno treść Rezolucji 2232 (2018), jak i wyroku ETPC w sprawie Jansen. W grudniu tego samego roku, na skutek działań podjętych w ramach Programu Interwencji Procesowej Ordo Iuris, wydana została decyzja polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych o udzieleniu azylu zbiegłej z Norwegii Silje Garmo, której córeczka została bezpodstawnie odebrana przez Barnevernet. S. Garmo, której zarzucano nadużywanie leków, w trosce by podobny los nie spotkał młodszej córki, opuściła Norwegię i przybyła do Polski. Nadmienić warto, że pomimo, iż Silje Garmo wcześniej występowała z prośbą o pomoc do organizacji takich jak Amnesty International, żadne realne wsparcie nie zostało jej udzielone.

W przemówieniu noworocznym wygłoszonym na przełomie 2018 i 2019 r., norweska premier Erna Solberg, pomimo międzynarodowej krytyki dotyczącej działalności Barnevernet, wskazywała na konieczność podkreślania tych spraw dotyczących pozbawienia rodziców pieczy nad dziećmi, które zakończyły się sukcesem⁴¹. Wkrótce potem Norwegia uznała za *persona non grata* polskiego konsula, dra Sławomira Kowalskiego, który był zaangażowany w obronę praw polskich dzieci, odebranych przez Barnevernet ich rodzicom⁴².

W dniu 10 września 2019 r. zapadł wyrok Wielkiej Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu w sprawie *Strand Lobben i inni przeciwko Królestwu Norwegii*. Trybunał – większością trzynastu do czterech głosów - stwierdził, że doszło do naruszenia prawa Trude Strand Lobben oraz jej synka do poszanowania życia rodzinnego, które chronione jest przez art. 8 EKPC⁴³. W rozstrzygnięciu ETPC podkreślano, że „...w przypadku roztoczenia pieczy publicznej ograniczającej życie rodzinne, na władzach spoczywa pozytywny obowiązek powzięcia środków ułatwiających ponowne zjednoczenie rodziny, tak szybko, jak będzie to możliwe” (*...in the case of imposition of public care restricting family life, a positive duty lies on the authorities to take measures to facilitate family reunification as soon as reasonably feasible*)⁴⁴. W tym samym czasie Trybunał przyjął do rozpoznania dalsze sześć spraw przeciwko Norwegii, które dotyczą odbierania dzieci rodzicom biologicznym.

40 Zob. wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 6 września 2018 r. w sprawie *Jansen przeciwko Norwegii*, skarga nr 2822/16.

41 Zob. J. Simonsen, *Prime Minister Erna Solberg's whitewashing of the CPS Barnevernet*, tłum. M.H. Skanland, artykuł dostępny pod adresem internetowym: <http://www.mhskanland.net/page120/page557/page557.html> (dostęp: 30 kwietnia 2019 r.).

42 Zob. materiały dostępne pod adresem: <https://ordoiuris.pl/rodzina-i-malzenstwo/ordo-iuris-i-norweska-polonia-w-obronie-polskich-rodzin-oraz-konsula-rp> (dostęp: 30 kwietnia 2019 r.).

43 Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 10 września 2019 r. w sprawie *Strand Lobben i inni przeciwko Norwegii*, skarga nr 37283/13, pkt 226.

44 *Ibidem*, pkt 205.

Równolegle do postępowania przed Wielką Izbą władze norweskie pracowały nad projektem nowej ustawy o ochronie dzieci. Projekt ten został jednak poddany krytyce przez norweskie organizacje dziennikarskie, które w przygotowanej opinii prawnej sformułowały względem niego szereg zarzutów związanych m.in. z brakiem transparentności w działaniach Barnevernet⁴⁵. Swoją analizę projektu ustawy przygotował również Instytut Ordo Iuris⁴⁶.

Ostatnie wydarzenia pozwalają sformułować tezę, iż norweskiej klasie politycznej brak jest woli zmiany istniejącego od lat stanu rzeczy. Krajowe organizacje obywatelskie wciąż nie mogą przebić się ze swoim przekazem do najważniejszych mediów, w związku z czym nie dociera on do większości społeczeństwa. Jedynie presja ze strony środowisk międzynarodowych może doprowadzić do reformy norweskiego systemu ochrony praw dzieci, który w istocie prawa te łamie.

1.1.2. Skala zjawiska pozbawiania rodziców pieczy nad dziećmi w Norwegii

Skala opisywanego w prezentowanym opracowaniu zjawiska jest trudna do uchwycenia. Przede wszystkim z informacji przekazanej przez same władze norweskie wynika, że nie prowadzą one statystyk, które pozwalają wskazać konkretną liczbę dzieci trafiających do rodzin zastępczych lub instytucji opiekuńczych w ciągu jednego roku. Władze norweskie wskazują jedynie, że w 2017 r. wydano 1342 zarządzenia tymczasowe o pozbawieniu rodziców pieczy nad dziećmi oraz 2596 decyzji wydanych przez okręgowe rady pomocy społecznej – przy czym każde zarządzenie tymczasowe musi być zatwierdzone decyzją, ponieważ w przeciwnym przypadku wygasa⁴⁷. Liczba decyzji nie pozwala jednakże wyciągać niepodważalnych wniosków na temat liczby dzieci (przykładowo, w ciągu roku względem dziecka może być wydana więcej niż jedna decyzja).

Z drugiej strony umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej jedynie na weekendy, dopuszczalne w systemie norweskim, czy pozbawianie rodziców pieczy na podstawie ugody zaciemnia obraz sytuacji⁴⁸. Zupełnie nieprzydatne do oszacowania skali zjawiska są również informacje dotyczące liczby dzieci pozostających w pieczy zastępczej (rodzinie zastępczej lub instytucji) na koniec każdego roku, ponieważ sytuacja w tym względzie może być bardzo dynamiczna⁴⁹.

Z tych też względów zespół badawczy nie zdecydował się na wskazanie określonej liczby dzieci, które w skali roku odbierane są rodzicom.

45 Wersja angielska opinii (tłum. na j. ang.: D. Böhn) dostępna pod adresem internetowym: https://ordoiuris.pl/pliki/dokumenty/Press_Assoc_Norway%20-%20hearing.pdf (dostęp: 16 września 2019 r.).

46 B. Zalewski, *Komentarz do propozycji przyjęcia nowej ustawy o prawach dzieci w Norwegii* – tekst dostępny pod adresem internetowym: <https://ordoiuris.pl/komentarz-do-propozycji-przyjecia-nowej-ustawy-o-prawach-dzieci-w-norwegii> (dostęp: 16 września 2019 r.).

47 Informacja dotycząca liczby zarządzeń tymczasowych i decyzji pochodzi z pisma Ministerstwa ds. Dzieci i Równości z 28 lutego 2019 r., stanowiącego odpowiedź na wniosek Instytutu Ordo Iuris z 16 lipca 2018 r.

48 W danej sprawie może być zawarta ugoda, na mocy której strony – Barnevernet i rodzice – przyjmują na siebie określone zobowiązania. Przykładowo może Barnevernet może zobowiązać się do „zwrócenia” dzieci rodzicom, jeżeli ci zgodzą się na podjęcie określonych terapii, pobyt w placówce dla rodzin, itd. Tego rodzaju ugoda zawarta została choćby w głośnej sprawie rodziny Bodnariu. Podstawa prawna: § 4-5 *Lov om meklings og rettergang i sivil tvist* (*tvisteloven*), LOV-2005-06-17-90.

49 Wynika to z nieustannej „rotacji” dzieci pozostających w pieczy zastępczej – część z nich uzyskuje pełnoletniość, część wraca do rodziców, inne z kolei przechodzą z pieczy instytucjonalnej do rodzin zastępczych.

1.2. Źródła i literatura przedmiotu

Śród licznych przeanalizowanych materiałów, najważniejsze miejsce zajmuje obecnie obowiązująca *Lov om barneverntjenester (barnevernloven)* – ustawa precyzująca przesłanki pozbawiania rodziców pieczy nad dziećmi, określająca tryb postępowania i procedury obowiązujące Barnevernet oraz kluczowe zagadnienia związane z realizacją pieczy zastępczej. Subsidiarnie wykorzystano również inne akty norweskiego prawa krajowego z Konstytucją Norwegii na czele. Ustalenie funkcjonującej praktyki wymagało sięgnięcia do orzecznictwa, ze szczególnym uwzględnieniem orzecznictwa norweskiego Sądu Najwyższego. Podczas kwerendy w Bibliotece Wydziału Prawa Uniwersytetu w Oslo zebrano najczęściej cytowane wyroki, zwłaszcza z okresu ostatnich 10 lat. Pomocne były także spotkania odbyte w Oslo, podczas których przeprowadzono wielogodzinne rozmowy zarówno z pokrzywdzonymi, jak i ekspertami i działaczami społecznymi.

Rzetelna ocena obowiązujących w Norwegii regulacji wymagała sięgnięcia nie tylko do orzecznictwa, ale także poglądów miejscowej nauki prawa. Podstawową pozycją pozostaje tutaj komentarz do *Barnevernloven*, autorstwa Kari Ofstad oraz Randi Skar⁵⁰. W szerokim zakresie wykorzystano także liczne raporty odnoszące się do różnych aspektów funkcjonowania Barnevernet, skupiając uwagę na możliwie najnowszych opracowaniach⁵¹. Dla oceny relacji między Barnevernet, a rodzinami przynależnymi do mniejszości narodowych, etnicznych i religijnych przydatna było natomiast praca S. Hofman⁵². Sięgnięto również do opracowań innych autorów, jak przykładowo O. Christiansen⁵³, K. Križ oraz M. Skivenes⁵⁴, R. Bjørknes, M.K. Fylkesnes, A. Iversen oraz R. Nygrena⁵⁵, B. H. Kojan oraz H. Fauske⁵⁶, czy E. Marthinsen⁵⁷. Czerpano również z literatury związanej z negatywnymi skutkami przebywania dzieci pod opieką pozarodzicielską⁵⁸.

Dla ustalenia międzynarodowego standardu praw człowieka wykorzystano przede wszystkim Konwencję o prawach dziecka⁵⁹, Międzynarodowy Pakt Praw Politycznych i Obywatelskich⁶⁰ oraz

50 K. Ofstad, R. Skar, *Barnevernloven med kommentarer*, Oslo 2015.

51 Przykładowo: E. Clausen, L. B. Kristofersen, *Barnevernsklienter i Norge 1990–2005: En longitudinell studie*, NOVA-Raport 3/2008, Oslo 2008; Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker – Årsrapport 2017; Bufdir, *Barn med minoritetsbakgrunn i fosterhjem*, Rapport 2017-03; Statistisk sentralbyrå, *Innvandrer i Norge 2017*, [ed.] T. Sandnes, Oslo 2017; Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, *Handlingsplan for å bedre tillit mellom etniske minoritetsmiljøer og barnevern 2016–2021*, Oslo 2017; M.F. Aarest, A. Bredal, *Omsorgsovertakelser og etniske minoriteter En gjennomgang av saker i fylkesnemnda*, NOVA Rapport 5/2018; Statens Helsetilsynet, *Gjennomgang av 106 barnevernssaker*, Oslo 2019.

52 S. Hofman, *Hensyn til kultur - til barnets beste? En analyse av 17 barnevernssaker om omsorgsovertakelse og plassering av minoritetsbarn*, Oslo 2010.

53 O. Christiansen, *Hjelpetiltak i barnevernet – en kunnskapsstatus*, Bergen 2015.

54 K. Križ, M. Skivenes, *Challenges for marginalized minority parents in different welfare systems: Child welfare workers' perspective*, „International Social Work” 58/1 (2015).

55 R. Bjørknes, M.K. Fylkesnes, A. Iversen, R. Nygrena, *Frykten for Barnevernet. En undersøkelse av etniske minoritetsforeldres oppfatninger*, „Norges Barnevern” 92/2 (2015).

56 B. H. Kojan, H. Fauske, *Et klasseperspektiv på barnevernets familier*, „Tidsskrift for velferdsforskning”, nr 14 (2011).

57 Marthinsen, *En radikal analyse av barnevernet*, „Norges Barnevern”, nr 2 (2004).

58 Przykładowo: T. Egelund, T., M. Lausten, *Prevalence of mental health problems among children placed in out-of-home care in Denmark*, „Child & Family Social Work”, 14/2 (2009); T. Heino, T., M. Johnson, M., *Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina* [w:] U. Hämäläinen, O. Kangas, *Perhepiirissä*, Helsinki 2010; L. Kestilä, A. Väisänen, R. Paananen, T. Heino, M. Gissler, *Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuorina aikuisina. Rekisteripohjainen seuranta tutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä*, „Yhteiskuntapolitiikka”, 77/6 (2012); M. Berlin, B. Vinnerljung, A. Hjern, *School performance in primary school and psychosocial problems in young adulthood among care leavers from long term foster care*, „Children and Youth Services Review”, 33/12 (2011); B. Vinnerljung, M. Öman, T. Gunnarson, *Educational attainments of former child welfare clients – A Swedish national cohort study*, „International Journal of Social Welfare”, 14/4 (2005); B. Vinnerljung, A. Hjern, *Cognitive, educational and self-support outcomes of long-term foster care versus adoption. A Swedish national cohort study*, „Children and Youth Services Review”, 33/10 (2011); B. Vinnerljung, A. Hjern, F. Lindblad, *Suicide attempts and severe psychiatric morbidity among former child welfare clients: A national cohort study*, „Journal of Child Psychology and Psychiatry”, 47/7 (2006); B. Vinnerljung, A. Hjern, *Consumption of psychotropic drugs among adults who were in societal care during their childhood – A Swedish national cohort study*, „Nordic Journal of Psychiatry”, 68/8 (2014); Vinnerljung, L. Brännström, A. Hjern, *Disability pension among adult former child welfare clients: A Swedish national cohort study*, „Children and Youth Services Review”, 56 (2015).

59 UNTC, vol. 1577, New York 1999, No. 27531 (1990).

60 UNTS, vol. 999, New York 1983, No. 14668 (1976).

Europejską Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności⁶¹. Prawidłowa rekonstrukcja praw i obowiązków określonych tymi aktami wiązała się z koniecznością analizy orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Duże znaczenie miał również wspomniany już raport autorstwa Valeriu Ghilethi'ego, opracowany na zlecenie Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy⁶². Jego autor miał możliwość wykorzystania danych, których uzyskanie przez przedstawicieli organizacji pozarządowej byłoby niezwykle utrudnione lub nawet w ogóle niemożliwe.

Specyfika Raportu zdeterminowała również sięgnięcie do danych statystycznych udostępnianych przez Bufdir oraz Norweski Urząd Statystyczny (*Statistisk sentralbyrå*). Niektóre dane pozyskane zostały w trybie norweskiej ustawy regulującej udostępnianie informacji publicznych - *Lov om rett til innsyn i dokument i offentleg verksemd (offentlegglova)*. Niestety zauważyć trzeba, że nie było to proste, a Bufdir – organ zarządzający agencją odpowiedzialną za funkcjonowanie lokalnych jednostek Barnevernet oraz pieczę zastępczą realizowaną przez instytucje publiczne i prywatne - przez wiele miesięcy pozostawiał formułowane wnioski bez odpowiedzi. Na wniosek przesłany mailowo 4 września 2018 r. udzielono odpowiedzi dopiero 29 listopada 2018 r., natomiast na wniosek przesłany mailowo 7 stycznia 2019 r. odpowiedziano 6 maja 2019 r. i to dopiero po podjęciu interwencji dziennikarskiej. Niestety, wydaje się że takie ramy czasowe są poniżej standardów, jakich oczekiwać można po „wzorcowym państwie prawa”.

Wykorzystano również informacje medialne, które poddane zostały odrębnej analizie.

1.3. Metoda i struktura pracy

Specyfika podejmowanej tematyki wiązała się z wykorzystaniem różnorodnych metod badawczych. Dla analizy norweskiego prawodawstwa oraz rekonstrukcji standardów międzynarodowych posłużono się metodą prawno-dogmatyczną. Pomocniczo wykorzystano również dorobek innych nauk społecznych, w tym zwłaszcza socjologii, stosując metodę wywiadu bezpośredniego oraz dokonując analizy dostępnych lub zdobytych danych statystycznych.

Prezentowane opracowanie składa się z pięciu rozdziałów merytorycznych. Rozdział II podejmuje tematykę materialnych przesłanek pozbawiania rodziców pieczy nad dzieckiem. W tym zakresie przeanalizowano treść normatywną § 4-12 BVL, bazując na norweskim orzecznictwie oraz poglądach przedstawicieli doktryny prawa. Scharakteryzowano również sprawy, w których doszło do szczególnych nadużyć na polu interpretacji wskazanego przepisu, co prowadziło do nieuprawnionego odebrania dzieci rodzicom. Rozdział III skupia się na zagadnieniu wykonywania pieczy zastępczej w perspektywie celów, jakie łączy się z tą instytucją w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Podejmowane zagadnienia wiążą się nie tylko z analizą odpowiednich przepisów prawa norweskiego oraz szczególnie istotnych spraw, ale także z opisem ewolucji, jaką przeszła

61 ETS, no. 005.

62 PACE, *Striking a balance...*, *passim*.

zasada dobra dziecka w systemie norweskim oraz krótką charakterystyką negatywnych skutków pozostawiania dzieci poza rodziną biologiczną.

Rozdziały IV dotyczy procedur obowiązujących w postępowaniu prowadzonym przez urzędników Barnevernet, charakterystyki środków odwoławczych i analizy danych dotyczących liczby i charakteru rozpoznawanych spraw. Rozdział V skupia się natomiast na omówieniu sytuacji rodzin wywodzących się z mniejszości narodowych, etnicznych i religijnych, które z różnych przyczyn są szczególnie narażone na nieuzasadnione ingerencje podejmowane przez Barnevernet. Rozdział zawiera analizę dostępnych danych statystycznych oraz omówienie spraw, dotyczących przedstawicieli mniejszości. Innowacyjny charakter ma rozdział VI raportu, którego celem jest przeprowadzenie analizy przekazu medialnego dotyczącego Barnevernet oraz wizerunku tej instytucji w mediach norweskich i zagranicznych. Zawiera on też zwięzły opis niektórych organizacji społecznych, zrzeszających zwolenników reformy norweskiego systemu ochrony praw dziecka.

Do Raportu załączony są również dwa załączniki. Pierwszy załącznik zawiera stenogram ze spotkania ekspertów, dziennikarzy, działaczy społecznych i polityków, zaangażowanych w działalność na rzecz praw człowieka w Norwegii. Spotkanie to zostało zorganizowane przez Instytut Ordo Iuris 9 stycznia 2019 r. w Oslo. Drugi załącznik jest krótkim zbiorem definicji dotyczących organizacji norweskiego systemu opieki nad dziećmi.

Rozdział 2. Materialne przesłanki pozbawienia rodziców w pieczy nad dzieckiem określone w Barnevernloven

- » 2.1. Standard prawnomiędzynarodowy
- » 2.2. Przesłanki objęcia dziecka opieką państwową w prawie norweskim
- » 2.3. Normatywne znaczenie przesłanek pozbawienia rodziców pieczy nad dzieckiem w prawodawstwie norweskim
- » 2.4. Analiza przypadków działalności Barnevernet budzących poważne wątpliwości
- » 2.5. Ocena działalności Barnevernet z punktu widzenia międzynarodowych standardów
- » Podsumowanie

Rozdział 2.

Materialne przesłanki pozbawienia rodziców w pieczy nad dzieckiem określone w Barnevernloven

Rodzina jest dla dziecka naturalnym i najlepszym środowiskiem rozwoju – stąd też na rodzicach spoczywa obowiązek, a jednocześnie przysługuje im prawo wychowania dziecka. Analogicznie każde dziecko ma prawo do wychowania w swojej biologicznej rodzinie, otrzymując od swoich rodziców wszelkie środki konieczne do fizycznego, psychicznego i społecznego rozwoju. W związku z tym rodzina powinna cieszyć się autonomią, pozwalającą jej samodzielnie podejmować decyzje wynikające z realizacji powyższych praw i obowiązków. Instytucje państwowe w sferę autonomii rodziny mogą ingerować tylko i wyłącznie w przypadku, gdy rzeczywiście dochodzi w niej do dysfunkcji uniemożliwiających normalne wypełnianie jej fundamentalnej roli. W tej perspektywie podstawowym celem niniejszego rozdziału jest teoretyczne i praktyczne zbadanie przesłanek umożliwiających władzom Norwegii pozbawienie rodziców prawa do sprawowania opieki nad swoim dzieckiem.

2.1. Standard prawnomiędzynarodowy

Zgodnie z Konwencją o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji (art. 8 ust. 1). Jednocześnie niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób (art. 8 ust. 2).

Europejski Trybunał Praw Człowieka przyjmuje, że podstawowym celem powyższych rozwiązań jest ochrona prywatności osoby przed ingerencją ze strony władz publicznych, zwłaszcza w tak delikatnych sprawach, jak kwestie wykonywania odpowiedzialności rodzicielskiej (odpowiednik polskiej władzy rodzicielskiej). Jednak nie oznacza to, iż Konwencja - poza obowiązkiem powstrzymania się

przez władze publiczną przed nieuprawnioną ingerencją w życie prywatne obywateli - nie nakłada na nią żadnych pozytywnych obowiązków. Jak wskazał ETPC w sprawie *Bărbulescu przeciwko Rumunii*, na podstawie Europejskiej Konwencji państwo ma obowiązek stworzenia ram legislacyjnych zabezpieczających sferę prywatności każdego człowieka, z uwzględnieniem konieczności ochrony różnych interesów⁶³, w tym pozwalających wziąć pod uwagę prawa i poglądy rodziców w sprawach dotyczących wykonywania ich odpowiedzialności rodzicielskiej względem dzieci⁶⁴. Trybunał wskazuje, że jednym z takich pozytywnych obowiązków jest podjęcie przez władze krajowe środków pozwalających na połączenie się rodziców z dziećmi, a tym samym korzystanie z fundamentalnego prawa, zarówno rodziców jak i dzieci do „wzajemnego cieszenia się swoim towarzystwem”⁶⁵. Podstawową trudnością przed jaką staje ETPC stosując przedmiotowy artykuł Konwencji jest zdefiniowanie pojęcia „życia prywatnego”.

W orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wskazuje się, że jednym z pozytywnych obowiązków państwa-strony EKPC jest podjęcie przez władze krajowe środków pozwalających na połączenie się rodziców z dziećmi w sytuacji ich tymczasowego rozdzielenia.

W dotychczasowym orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka za ustabilizowany należy uznać pogląd uznający szerokie rozumienie „prywatności” człowieka – obejmuje ona fizyczną i psychiczną integralność osoby⁶⁶ oraz, w pewnym zakresie, prawo do nawiązywania i rozwoju związków z innymi ludźmi. Trybunał podkreśla, że w niektórych przypadkach pojęcie to może obejmować aspekty fizycznej oraz społecznej tożsamości osoby, prawo do „rozwoju osobistego” lub prawo do samostanowienia i elementy takie, jak identyfikacja płciowa, orientacja seksualna i życie seksualne, które także wchodzą w sferę osobistą, chronioną przez art. 8 Konwencji⁶⁷. Obecnie Trybunał – w ślad za szeroką koncepcją prywatności – przyjmuje, że pogwałcenie tego prawa może nastąpić nawet w wyniku działań, które, jak mogłoby się wydawać, nie są bezpośrednio skierowane na naruszenie sfery prywatnej danej osoby. W tym kontekście warto wymienić kwalifikowanie, jako naruszające to prawo, takich zachowań jak zanieczyszczanie środowiska⁶⁸, nagrywanie w miejscu pracy pracownika przez pracodawcę, czy szarganie jego dobrego imienia⁶⁹.

Jednocześnie Konwencja w swoim art. 8 jednoznacznie stanowi, że prawo do prywatności nie ma charakteru absolutnego, jednak może ono zostać ograniczone jedynie w drodze ustawy.

63 Zob. wyrok Wielkiej Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 5 września 2017 r. w sprawie *Bărbulescu przeciwko Rumunii*, skarga nr 61496/08, pkt 52; wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 22 listopada 2016 r. w sprawie *Grebneva i Alisimchik przeciwko Rosji*, skarga nr 8918/05, pkt. 43-55.

64 Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 8 stycznia 2013 r. w sprawie *A.K. i L. przeciwko Chorwacji*, skarga nr 37956/11, pkt. 62-63.

65 Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 28 czerwca 2016 r. w sprawie *Malec przeciwko Polsce*, skarga nr 28623/12, pkt 66.

66 Decyzja Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 7 lutego 2017 r. w sprawie *Pihl przeciwko Szwecji*, skarga nr 74742/14, pkt 23.

67 Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 25 lipca 2017 r. w sprawie *Carvalho Pinto de Sousa Morais przeciwko Portugalii*, skarga nr 17484/15, pkt 35.

68 Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 13 lipca 2017 r. w sprawie *Jugheli i inni przeciwko Gruzji*, skarga nr 38342/05, pkt 63.

69 Decyzja Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 2 maja 2017 r. w sprawie *Haupt przeciwko Austrii*, skarga nr 55537/10, pkt 36; por. J. Hołda, Z. Hołda, D. Ostrowska, J.A. Rybczyńska, *Prawa człowieka. Zarys wykładu*, Warszawa 2011, s. 119-125.

W praktyce oznacza to, że władze publiczne nie mają prawa ingerować w prywatności osób na podstawie przyczyn i działań nie mających umocowania ustawowego. Ze względu na wagę ograniczanego dobra, ustawowe przesłanki muszą być wykładane w sposób ścisły. Z drugiej strony ustawa nie może kształtować ich w sposób dowolny – muszą one być konieczne w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób.

Ingerencja jest uznawana za „konieczną w demokratycznym społeczeństwie” dla osiągnięcia uprawnionego celu, jeżeli odpowiada „pilnej potrzebie społecznej” oraz, w szczególności, zachowuje proporcjonalność do uprawnionego i realizowanego celu, a także jeżeli powody przedstawione przez władze krajowe na jej uzasadnienie są „istotne i wystarczające”. Jednocześnie ocena istnienia właściwych gwarancji przed nadużyciami zależy od całości okoliczności sprawy. Badając, czy ingerencja państwowa w sferę prywatności – a w tym życia rodzinnego – jest uprawniona, należy zbadać istotę, zakres i okres stosowania danych środków, powody wymagane dla ich zastosowania, organy władzy odpowiedzialnych za ich zatwierdzenie, wykonywanie i kontrolowanie, oraz rodzaju środków odwoławczych dostępnych w prawie krajowym⁷⁰.

Jednocześnie, co bardzo istotne z punktu widzenia przedmiotowych rozważań, Trybunał podnosi, że pozostawiając margines oceny, a co za tym idzie swobodę państwa w kształtowaniu konkretnych rozwiązań chroniących prywatność, należy mieć na względzie, że margines ten zmienia się w zależności od prawa konwencyjnego, jego znaczenia dla osoby oraz charakteru ograniczonych czynności, jak i od charakteru celu realizowanego przez te ograniczenia. Margines ten będzie miał tendencję do zmniejszania się wówczas, gdy dane prawo ma zasadnicze znaczenie dla skutecznego korzystania przez osobę z bliskich jej lub kluczowych dla niej praw⁷¹. A do takich bezwzględnie należy prawo do niezakłóconego życia rodzinnego oraz utrzymywania kontaktu i wychowania własnych dzieci.

Już w 1988 roku Trybunał potwierdził, że wykonywanie praw rodzicielskich stanowi fundamentalny element życia rodzinnego, a tym samym prawo rodziców do wykonywania odpowiedzialności rodzicielskiej nad ich dziećmi, z odpowiedzialnim uwzględnieniem odpowiadających tej odpowiedzialności obowiązków, jest uznane i chronione przez Konwencję, a w szczególności przez art. 8 EKPC.

W tej perspektywie Trybunał dostrzega potrzebę bardziej wnikliwej kontroli wszelkich krajowych ograniczeń w prawach rodziców do kontaktów z ich dzieckiem oraz w przypadku wszelkich gwarancji prawnych mających na celu zapewnienie skutecznej ochrony praw rodziców i dzieci do poszanowania ich życia rodzinnego⁷². Już w 1988 roku Trybunał potwierdził, że wykonywanie praw

70 Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 30 maja 2017 r. w sprawie *Trabajo Rueda przeciwko Hiszpanii*, skarga nr 32600/12, pkt. 38-49.

71 Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 23 marca 2017 r. w sprawie *A.-M.V. przeciwko Finlandii*, skarga nr 53251/13, pkt. 83.

72 Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 29 marca 2016 r. w sprawie *Kocherov i Sergeyeva przeciwko Rosji*, skarga nr 16899/13, pkt. 94.

rodzicielskich stanowi fundamentalny element życia rodzinnego, a tym samym prawo rodziców do wykonywania odpowiedzialności rodzicielskiej nad ich dziećmi, z odpowiednim uwzględnieniem odpowiadających tej odpowiedzialności obowiązków, jest uznane i chronione przez Konwencję, a w szczególności przez jej art. 8⁷³. Stąd też nie ma wątpliwości, że utrzymywanie wzajemnego kontaktu między rodzicami i dzieckiem stanowi podstawowy element życia rodzinnego, a krajowe środki ograniczające takie kontakty są równoznaczne z ingerencją w prawo do prywatności. Taka ingerencja stanowi naruszenie tego przepisu, chyba że jest „zgodna z prawem”, realizuje jeden z prawnie uzasadnionych celów wymienionych w art. 8 ust. 2 EKPC i można ją uważać za „konieczną w demokratycznym społeczeństwie”. W związku z tym oceniając konkretną sprawę należy ustalić, czy biorąc pod uwagę szczególne okoliczności sprawy a zwłaszcza wagę podejmowanych decyzji, skarżący uczestniczyli w procesie podejmowania decyzji, traktowanym jako całość, w stopniu wystarczającym dla zapewnienia im wymaganej ochrony ich interesów⁷⁴. Jednocześnie Trybunał podkreślił w swoim dotychczasowym orzecznictwie, że „poszanowanie życia rodzinnego” wymaga, by biologiczna i społeczna rzeczywistość przeważała nad domniemaniem prawnym, które jest sprzeczne zarówno z ustalonymi w sprawie faktami, jak i pragnieniami zainteresowanych, bez korzyści dla nikogo⁷⁵.

Stąd też oceniając środki prawne przewidziane w ustawodawstwach krajowych, które dotyczą relacji rodzinnych, zwłaszcza ograniczania uprawnień rodzicielskich, należy mieć na względzie, aby przepisy te były sformułowane z wystarczającą precyzją, tak by umożliwić jednostkom – w razie potrzeby przy odpowiedniej pomocy (prawnej) - przewidzenie, do rozsądnego stopnia w danych okolicznościach, jakie konsekwencje może pociągnąć za sobą dane działanie. Prawo, które pozostawia margines uznania nie jest samo w sobie sprzeczne z powyższymi wymaganiami pod warunkiem, że zakres uznania oraz sposób jego stosowania są wskazane z wystarczającą przejrzystością, biorąc pod uwagę konkretny, prawnie uzasadniony cel, aby dać jednostce odpowiednią ochronę przed arbitralną ingerencją⁷⁶.

Za jedno z podstawowych praw dziecka – zarówno na międzynarodowym poziomie ich ochrony, jak i w prawodawstwach wielu państw – uznaje się jego prawo do życia i wychowania w rodzinie

W tym kontekście należy pamiętać, że za jedno z podstawowych praw dziecka – zarówno na międzynarodowym poziomie ich ochrony, jak i w prawodawstwach wielu państw – uznaje się jego prawo do życia i wychowania w rodzinie⁷⁷. Już w preambule Konwencji o Prawach Dziecka - której stroną jest także Norwegia – jednoznacznie stwierdzono, iż „dziecko dla pełnego i harmonijnego

73 Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 28 listopada 1988 r. w sprawie *Nielsen przeciwko Danii*, skarga nr 10929/84, pkt 61.

74 Decyzja Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 8 stycznia 2002 r. w sprawie *A. Schultz i M. Schultz przeciwko Polsce*, skarga nr 50510/99, pkt 1.

75 Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 27 października 1994 r. w sprawie *Kroon i inni przeciwko Holandii*, skarga nr 18535/91, pkt 40.

76 Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 25 lutego 1992 r. w sprawie *M. i R. Andersson przeciwko Szwecji*, skarga nr 12963/87, pkt. 24-25.

77 Zob. S.L. Stadniczerko, *Prawo dziecka do wychowania w rodzinie*, w: *Konwencja o prawach dziecka. Wybór zagadnień (artykuły i komentarze)*, opracowanie: Biuro Rzecznika Praw Dziecka, Warszawa 2015, s. 85-118; P. Wójcicka, *Prawo dziecka do wychowania w rodzinie. Wybrane aspekty*, w: *Prawa dziecka w prawie międzynarodowym*, red. E. Karska, Warszawa 2014, s. 25.

rozwoju swojej osobowości powinno wychowywać się w środowisku rodzinnym”, które jest „podstawową komórką społeczeństwa oraz naturalnym środowiskiem rozwoju i dobra wszystkich jej członków”. W tej samej Konwencji, jej strony zobowiązały się, że dziecko nie zostanie odtądzone od rodziców wbrew ich woli. Tego typu interwencje są dopuszczalne tylko wówczas, gdy kompetentne władze państwowe, podlegające nadzorowi sądowemu, zdecydują – zgodnie z obowiązującym prawem oraz stosowanym postępowaniem – że takie oddzielenie jest konieczne ze względu na najlepiej pojęte interesy dziecka.

W związku z tym jasne jest, że odebranie dziecka rodzicom może nastąpić tylko po przeprowadzeniu stosownej procedury i to pod kontrolą sądu oraz jedynie w celu zabezpieczenia interesów dziecka. Z tej perspektywy jasne jest, że ustawodawca krajowy ma obowiązek ustanowić takie zasady postępowania, które z jednej strony będą służyły dobru dziecka, z drugiej zaś uniemożliwią podejmowanie przez organy państwowe arbitralnych oraz pochopnych decyzji w kwestii zastosowania środków prawnych. Wykładnie tę wzmacniają pozostałe postanowienia Konwencji, zwłaszcza zaś art. 5 KPD, zgodnie z którym Państwa-Strony mają obowiązek szanowania odpowiedzialności, prawa i obowiązku rodziców do wychowania dziecka, oraz art. 18 KPD, który stanowi, iż prawo to przysługuje obojgu rodzicom.

W podobnym duchu wypowiadało się Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy, chociażby w 2018 r. stwierdzając, iż pozbawienie rodziców opieki nad dzieckiem i umieszczenie go w jakiegokolwiek pieczy instytucjonalnej należy ograniczyć do minimum i stosować tylko i wyłącznie w skrajnych przypadkach⁷⁸. Również Komitet Ministrów Rady Europy już we wrześniu 1991 r. rekomendował zasadę stanowiącą, że należy udzielić specjalnej ochrony dzieciom, których dobro jest poważnie zagrożone ze względu na zaniedbanie lub jakiegokolwiek inne niegodziwe traktowanie pod względem fizycznym bądź psychicznym, lub które zostały albo też mogą zostać w niewłaściwy sposób odebrane osobie uprawnionej do opieki nad nimi⁷⁹. Rada Europy jednoznacznie wskazała, że umieszczenie dziecka poza jego rodziną powinno stanowić wyjątek, a jego zasadniczym celem musi pozostać dobro dziecka oraz jego pomyślna integracja lub reintegracja społeczna w możliwie najkrótszym czasie. Jednocześnie umieszczenie dziecka poza rodziną musi gwarantować mu pełne przestrzeganie jego podstawowych praw⁸⁰.

Międzynarodowe standardy ochrony praw człowieka opierają się na założeniu, iż organy państwowe, dokonując ingerencji w życie rodzinne mają obowiązek przestrzegać dwóch podstawowych zasad: z jednej strony dbać o dobro dziecka, z drugiej zaś stosować jak najmniej inwazyjne środki ingerencji.

78 Rezolucja Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy 2232(2018), *Striking a balance between the best interest of the child and the need to keep families together*, dostępna pod adresem: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=25014&lang=en> (dostęp: 14 marca 2019 r.), pkt 5.5.

79 Zalecenie Nr R (91) 9 Komitetu Ministrów w sprawie środków nadzwyczajnych w sprawach rodzinnych, zasada 1, tekst za: P.J. Jaros, *Prawa Dziecka. Dokumenty Rady Europy*, Warszawa 2012, s. 355-357.

80 Zalecenie REC(2005)5 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie praw dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Załącznik do Zalecenia REC(2005)5, tekst za: P.J. Jaros, *Prawa Dziecka...*, s. 364-369.

Stąd też międzynarodowe standardy ochrony praw człowieka opierają się na założeniu, iż organy państwowe, dokonując ingerencji w życie rodzinne, a zwłaszcza w sposób sprawowania opieki nad dzieckiem przez rodziców, mają obowiązek przestrzegać dwóch podstawowych zasad: z jednej strony dbać o dobro dziecka, z drugiej zaś stosować jak najmniej inwazyjne środki ingerencji. Zastosowanie zaś rozwiązań radykalnych, zwłaszcza odebranie dziecka rodzicom, dopuszczalne jest tylko w wyjątkowych i skrajnych przypadkach, gdy nie ma jakiegokolwiek innej możliwości zabezpieczenia praw dziecka. Jednocześnie każdy przypadek ingerencji instytucjonalnej w życie rodzinne musi zostać poprzedzony odpowiednią procedurą, gwarantującą zachowanie praw wszystkich jej stron oraz odwołanie do niezawisłego sądu. Standard ten musi stać się podstawą oceny rozwiązań krajowych w przedmiotowej kwestii, a więc także norm obowiązujących w Norwegii.

2.2. Przestanki objęcia dziecka opieką państwową w prawie norweskim

Zgodnie z § 4-1 BVL Barnevernet, realizując swoje uprawnienia do ingerowania (w praktyce niezwykle głębokiego) w życie rodzinne ma obowiązek stosowania środków najlepiej realizujących interes dziecka, zwłaszcza w zakresie zapewnienia dobrego i stabilnego kontaktu z osobami dorosłymi oraz ciągłości opieki. Jednocześnie stosowane środki powinny przyczynić się do zmian w funkcjonowaniu dziecka i rodziny (§ 4-4 BVL), oczywiście w sposób gwarantujący prawidłowe spełnianie jej naturalnych zadań. Dlatego też Barnevernet - po zidentyfikowaniu potrzeby instytucjonalnego wsparcia rodziny - ma obowiązek przygotować rozłożony w czasie plan pomocy, którego wykonanie należy regularnie oceniać, badając przede wszystkim potrzebę zastosowania określonych środków, zwłaszcza pod kątem postępowania rodziców (§ 4-5 BVL). Jednocześnie tego typu działalność, nastawiona na wsparcie rodziców w wykonywaniu ich praw i obowiązków z normatywnego punktu widzenia ma charakter podstawowy. Każda dalej posunięta ingerencja w życie rodzinne, w tym w kontakty pomiędzy rodzicami a ich dziećmi, musi znaleźć stosowne uzasadnienie, proporcjonalne do zdiagnozowanej skali problemów.

W związku z tym zastosowanie „środków natychmiastowych” jest możliwe tylko wówczas, gdy rodzice nie są w stanie opiekować się swoim dzieckiem, np. z powodu choroby (jednak środki te w takim przypadku nie mogą być utrzymywane wbrew woli rodziców) lub w sytuacji, gdy pozostawienie dziecka w domu grozi powstaniem dla niego znacznej szkody. W każdym z tych przypadków nie może dojść do sytuacji, w której dziecko zostaje odebrane rodzicom, a ci zupełnie tracą szansę na rozwiązanie problemów, które legły u podstaw takiej decyzji, tym samym nie mogąc utrzymywać kontaktów ze swoim dzieckiem (por. § 4-5 BVL).

Ustawodawca norweski wskazał na cztery podstawowe przyczyny uprawniające do wydania zarządzenia o przejęciu pieczy nad dzieckiem.

Jednocześnie ustawodawca norweski wskazał na cztery podstawowe przyczyny uprawniające do wydania zarządzenia o przejęciu pieczy nad dzieckiem. Pierwszą z nich jest występowanie poważnych braków w codziennej opiece nad dzieckiem lub w utrzymywaniu z nim osobistego kontaktu i zapewnianiu poczucia bezpieczeństwa. Występowanie tej przesłanki ocenia się w stosunku do wieku dziecka oraz stopnia jego rozwoju (§ 4-12a BVL). Druga z przyczyn wydania zarządzenia dotyczy dziecka chorego i niepełnosprawnego, a także posiadającego „inne specjalne potrzeby”, któremu rodzice nie zapewniają opieki (zwłaszcza leczenia) stosownej do jego dysfunkcji lub potrzeb (§ 4-12b BVL). Ustawodawca norweski postanowił, że Barnevernet ma także prawo interweniować, gdy dziecko jest wykorzystywane lub poddawane innym poważnym nadużyciom (§ 4-12c BVL) oraz w przypadku, gdy jest wysoce prawdopodobne, że zdrowie lub rozwój dziecka mogą poważnie ucierpieć z powodu niemożności przyjęcia przez rodziców wystarczającej odpowiedzialności za nie (§ 4-12d BVL). Stosownie zaś do § 4-14 ustawy o Barnevernet powyższe przesłanki mogą stać się podstawą umieszczenia dziecka – w zależności od potrzeb – w rodzinie zastępczej, instytucji państwowej, w zakładzie szkoleniowym bądź leczniczym, a także w ośrodku opieki dla nieletnich.

Stwierdzenie zaistnienia przesłanek umożliwiających organom państwowym Norwegii interwencję w sposób wychowywania dzieci i opieki nad nimi, może pociągać ze sobą niezwykle dotkliwe skutki w życiu rodziny – w tym jej dekompozycję poprzez odebranie dziecka rodzicom. Stąd też w państwie prawa tego typu interwencje powinny być dokonywane jedynie na podstawie ściśle określonych przesłanek, nie wykładanych w sposób rozszerzający, czy umożliwiający jakichkolwiek nadużyć. W ten sam sposób możliwość odebrania dziecka i przekazania go pod opiekę instytucjonalną rozumie Europejski Trybunał Praw Człowieka.

W orzecznictwie Europejskiego Trybunału ukształtował się pogląd, że przerwanie więzi rodzinnych oznacza „odcięcie dziecka od jego korzeni”, co może być uzasadnione jedynie w niezwykle wyjątkowych okolicznościach.

W świetle przeprowadzonych już analiz w orzecznictwie Europejskiego Trybunału ukształtował się pogląd, że przerwanie więzi rodzinnych oznacza „odcięcie dziecka od jego korzeni”, co może być uzasadnione jedynie w niezwykle wyjątkowych okolicznościach. Odnośna decyzja musi zatem opierać się na wystarczająco przekonujących i ważnych względach wynikających z konieczności zapewnienia realizacji interesu dziecka⁸¹. Co więcej, jak wskazuje ETPC, wszystkie środki związane ze stosowaniem tymczasowej opieki nad dzieckiem winne być zgodne z ostatecznym celem pieczy zastępczej, jakim jest ponowne połączenie naturalnych rodziców i dziecka⁸². Stąd też, dla oceny działalności władz norweskich w tym zakresie, fundamentalne znaczenie ma wykładnia powołanych powyżej przesłanek, a zwłaszcza ich zastosowanie w konkretnych przypadkach. Dopiero przeprowadzenie tych analiz pozwoli na ocenę przedmiotowego problemu z punktu widzenia standardów ochrony praw człowieka.

81 Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 18 grudnia 2008 roku *Saviny przeciwko Ukrainie*, skarga nr 39948/06, pkt. 47-51.

82 Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 8 kwietnia 2004 roku w sprawie *Haase przeciwko Niemcom*, skarga nr 11057/02.

2.3. Normatywne znaczenie przestąnek pozbawienia rodziców pieczy nad dzieckiem w prawodawstwie norweskim

Komentatorzy ustawy o Barnevernet przyznają, że odebranie dziecka rodzicom stanowi zasadnicze ograniczenie uprawnień rodzicielskich, a tym samym fundamentalnego prawa rodziców do wychowania swojego dziecka. Stąd też władze publiczne powinny dążyć przede wszystkim do rozwiązania problemów, z którymi zmagają się rodziny, a nie pozbawiania rodziców opieki i kontaktu ze swoim dzieckiem. Jednocześnie odebranie dziecka powinno być możliwe tylko w sytuacji, kiedy dziecko faktycznie żyje w niekorzystnych dla swojego rozwoju warunkach, a rodzice świadomie pozwalają na trwanie tego stanu rzeczy⁸³. W związku z tym, tylko stwierdzenie takiego zaniedbania w wykonywaniu odpowiedzialności rodzicielskiej, które rzeczywiście prowadzi do destrukcji życia rodzinnego i zagrożenia dla prawidłowego rozwoju dziecka, może uzasadnić interwencję Barnevernet⁸⁴.

Norweski Sąd Najwyższy podkreśla, że w sprawach dotyczących pozbawienia rodziców pieczy nad dzieckiem nie ma konieczności przeprowadzania zaawansowanego dowodzenia. Wystarczająca jest przewaga argumentów na rzecz konieczności podjęcia opieki instytucjonalnej nad dzieckiem.

Z drugiej strony norweski Sąd Najwyższy podkreśla, że w tego typu sprawach nie ma konieczności przeprowadzania zaawansowanego dowodzenia, wystarczy przewaga argumentów na rzecz konieczności podjęcia opieki instytucjonalnej nad dzieckiem⁸⁵. To z kolei oznacza możliwość arbitralnego rozstrzygnięcia przez urzędników Barnevernet o konieczności interwencji w życie rodziny. Skoro zaś nie muszą oni - w kwestii istnienia ustawowych przestąnek objęcia dziecka instytucjonalną opieką - przeprowadzać „zaawansowanego dowodzenia”, otwiera to możliwość pozbawienia rodziców pieczy nad dzieckiem, a dzieci prawa do wychowywania przez rodziców, na podstawie niesprawdzonych informacji, czy bez odpowiedniego rozeznania rzeczywistej konieczności wdrożenia środków prawnych. W norweskim orzecznictwie podkreśla się, że w przypadku, gdy zagrożenie interesu dziecka jest „wysoce prawdopodobne”, organy państwowe po prostu powinny przystąpić do przewidzianych prawem działań⁸⁶. W każdym razie ich podjęcie nie jest uprawnione w przypadku problemów błahych, dających się łatwo wyeliminować w drodze środków nie ingerujących w sposób zasadniczy w funkcjonowanie rodziny.

Norweska doktryna zauważa, że pierwszą ze wskazanych przestąnek interwencji państwa – sprowadzającą się do poważnych zaniedbań w opiece nad dzieckiem i zapewnianiu mu poczucia

⁸³ Ø. Christiansen, *op. cit.*, s. 23.

⁸⁴ K. Ofstad, R. Skar, *op. cit.*, s.142.

⁸⁵ Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z 15 kwietnia 2011, HR HR-2011-00843-A, sprawa nr 2010/2115, pkt. 66.

⁸⁶ Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z 19 grudnia 2006 r., HR-2006-2123-A - Rt-2006-1672, sprawa nr 2006/953.

bezpieczeństwa – można stosować jedynie po dokonaniu oceny sytuacji dziecka. Jednocześnie już na etapie prac legislacyjnych podnoszono, że „poważne braki” zarówno w opiece nad dzieckiem, jak i utrzymywaniu z nim kontaktów, czy zapewnianiu poczucia bezpieczeństwa, nie mogą być interpretowane w sposób prowadzący do objęcia państwową opieką w przypadku każdego uchybienia przez rodziców w wypełnianiu tego typu obowiązków. Niestety, pomimo słuszności tej tezy, ustawodawca norweski posłużył się wysoce nieostrymi, a tym samym otwartymi na różnorodne interpretacje, sformułowaniami. Biorąc pod uwagę wskazane powyżej, niezwykle liberalne podejście norweskich sądów do kwestii stosowania ustawy o Barnevernet, śmiało można postawić tezę, iż już na poziomie legislacyjnym norweski prawodawca przyznał pracownikom organów państwowych daleko idące i niezwykle dyskrecyjne uprawnienia do ingerencji w życie rodzinne. Tezę tę wzmacnia fakt, że w praktyce urzędnicy Barnevernet najczęściej swoje działania opierają właśnie na tej przestance.

Wykładnia historyczna omawianej regulacji prowadzi do wniosku, że ustawodawca norweski pod pojęciem „opieki” rozumie dokładanie przez rodziców odpowiedniej troski o zapewnienie realizacji materialnych i duchowych potrzeb dziecka, przede wszystkim w zakresie bezpiecznego mieszkania, żywności, ubioru oraz właściwej troski o jego zdrowie i edukację. Ponadto w pracach legislacyjnych zauważono, że użyte w przepisie terminy „kontakt” oraz „bezpieczeństwo” często odnosi się do tych samych sytuacji. Stąd też za poważne uchybienia w tym zakresie należy uznać np. stosowanie w rodzinie przemocy – zarówno wobec dziecka, jak i pomiędzy innymi członkami rodziny⁸⁷. Sytuacja ta, nawet jeżeli nie dotyczy bezpośrednio dziecka, rzeczywiście może negatywnie oddziaływać na jego poczucie bezpieczeństwa. Uznaje się, że objęcie pieczą zastępczą jest dopuszczalne także w przypadku, gdy rodzice emocjonalnie odrzucają dziecko, czy też – z powodu własnych dysfunkcji psychicznych – nie mogą się nim odpowiednio zająć⁸⁸. W związku z tym uprawniony jest wniosek, iż poważne braki w opiece nad dzieckiem i kontakcie z nim to takie sytuacje, gdy rodzice – z powodu własnych dysfunkcji – nie są w stanie wypełniać, swojej roli w sposób zapewniający dziecku warunki normalnego rozwoju. Jednocześnie usunięcie tych przyczyn nie jest możliwe w łatwy i szybki sposób, a wymaga długotrwałego procesu.

Jak już zaznaczono druga z przesłanek wdrożenia instytucjonalnej opieki odnosi się do lekceważenia przez rodziców potrzeb dziecka niepełnosprawnego – zwłaszcza w zakresie zapewnienia mu odpowiedniego do jego upośledzenia opieki medycznej oraz rehabilitacji. Oczywistym jest, że ustawodawca norweski rozciąga stosowanie tego unormowania zarówno na dzieci niepełnosprawne fizycznie, jak i psychicznie. Jednak należy podkreślić, że sam fakt niepełnosprawności dziecka w żaden sposób nie determinuje konieczności interwencji państwa – ta aktualizuje się dopiero w sytuacji zaniedbywania przez rodziców opieki właściwej dla danego rodzaju schorzenia, co z kolei wymaga określenia jakie sposoby opieki należałoby wdrożyć w przypadku danej choroby.

Dużo bardziej podatnym na różnorodne interpretacje jest zawarte w § 4-12b BVL określenie dziecka mającego „inne specjalne potrzeby”. Komentatorzy podkreślają – również odwołując się do wykładni

87 Ø. Christiansen, *op. cit.*, s. 24.

88 K. Ofstad, R. Skar, *op. cit.*, s. 147.

historycznej tegoż przepisu – że za taką kategorię dzieci obejmowanych pieczą zastępczą należy uznawać mające poważne problemy z prawidłowym zachowaniem np. poprzez wielokrotne popełnienie czynów zabronionych. Taka sytuacja, zdaniem norweskiej doktryny, pozwala na przyjęcie, że dziecko nie jest objęte wystarczającą opieką⁸⁹. Biorąc pod uwagę fakt, że ustawodawca w konstrukcji omawianego przepisu wyraźnie odróżnił dzieci niepełnosprawne od posiadających „inne potrzeby”, wykładnia ta wydaje się zasadna. Należy przy tym pamiętać – mając również na względzie standard konwencyjny – że problemy wychowawcze mogą uzasadnić interwencje państwa tylko w sytuacji ich znacznego nasilenia, prowadzącego do poważnych dysfunkcji społecznych w postaci wielokrotnego popełniania czynów zabronionych bądź popełnienia takiego czynu o szczególnej szkodliwości.

Problemy wychowawcze mogą uzasadnić interwencje państwa tylko w sytuacji ich znacznego nasilenia, prowadzącego do poważnych dysfunkcji społecznych w postaci wielokrotnego popełniania czynów zabronionych bądź popełnienia takiego czynu o szczególnej szkodliwości.

Dopiero w takiej sytuacji uzasadnione jest przyjęcie, że rodzice nie posiadają już we własnym zakresie środków wychowawczych pozwalających im na roztoczenie właściwej opieki nad dzieckiem. To z kolei uprawnia do skorzystania z pomocy wyspecjalizowanych instytucji państwowych. Podejmowanie takich interwencji w przypadku incydentalnych ekscesów wychowawczych oznaczałoby zaprzeczenie pomocniczej funkcji państwa wobec rodziców, posiadających pierwotne, wręcz naturalne prawo do wychowania swojego – także sprawiającego trudności wychowawcze – dziecka.

W Norwegii stosowanie wobec dziecka przemocy fizycznej, psychicznej, molestowania seksualnego lub innych tego typu nadużyć mogących prowadzić do poważnych szkód w rozwoju dziecka niezwykle rzadko, bo jedynie w ok. 1-2 % wszystkich przypadków, stanowi podstawę do objęcia rodziny opieką państwa.

Dwie ostatnie przestanki otoczenia dziecka opieką państwa – jak zauważają komentatorzy – odnoszą się przede wszystkim do stosowania wobec dziecka przemocy fizycznej, psychicznej, molestowania seksualnego lub innych tego typu nadużyć mogących prowadzić do poważnych szkód w rozwoju dziecka. Warto zaznaczyć – co szczególnie zaskakujące z polskiej perspektywy – w praktyce przestanki te są stosowane niezwykle rzadko, w ok. 1-2 % wszystkich przypadków objęcia rodziny opieką państwa⁹⁰. W doktrynie podnosi się, że w przypadku tego typu dysfunkcji rodzinnych często zachodzą także pozostałe przestanki interwencji państwowej, stąd również ona powinna być wykładana w sposób ścisły. Jak zauważają K. Ofstad i R. Skar za przemoc fizyczną bądź psychiczną nie

⁸⁹ Ø. Christiansen, *op. cit.*, s. 20-21.

⁹⁰ *Barn og unge som får hjelp fra Barnevernet*, - dokument dostępny pod adresem: https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Barn_og_unge_med_tiltak_fra_barnevernet/#heading13546 (dostęp 13 marca 2019 r.).

Rozdział 2.

Materialne przesłanki pozbawienia rodziców w pieczy nad dzieckiem określone w Barnevernloven

może zostać uznane stanowcze egzekwowanie od dziecka – nawet wbrew jego woli – przestrzegania określonych przez rodziców zasad postępowania. Oczywiście jest, że dziecko nie posiadając takiego jak rodzice doświadczenia życiowego, a zwłaszcza dojrzałości emocjonalnej i społecznej właściwej osobom dorosłym, wymaga swego rodzaju kierownictwa. Stąd też określanie przez rodziców zasad postępowania i egzekwowanie ich jest elementem opieki nad dzieckiem, pożądanym również z punktu widzenia interesu społecznego. Jednocześnie Barnevernet, czy inne organy państwowe, nie mają prawa ingerować w opiekę nad dzieckiem, kiedy sprawca przemocy nie mieszka z rodziną i nie stanowi już dla niej zagrożenia⁹¹.

Przepis § 4-12d BVL zawiera także upoważnienie do interweniowania przez organy państwa w wychowanie dzieci w przypadku, gdy zdrowie lub rozwój dziecka mogą doznać poważnego uszczerbku, ponieważ rodzice nie mogą przyjąć za nie „wystarczającej odpowiedzialności”. Na etapie prac legislacyjnych podnoszono, że przepis ten powinien znaleźć zastosowanie w stosunku do rodziców upośledzonych bądź poważnie chorych psychicznie⁹². Jednocześnie podkreślano, że w takich sytuacjach niekiedy, zwłaszcza w przypadku małego dziecka, rodzice są w stanie odpowiednio nim się zaopiekować. Jednak problemy mogą pojawić się wraz z jego dorastaniem, a tym samym zwiększaniem się jego potrzeb psychicznych i fizycznych. W doktrynie podnosi się, że zastosowanie tych unormowań jest uzasadnione także w przypadku rodziców uzależnionych od alkoholu lub narkotyków. Oczywiście, podobnie jak poprzednio, w tego typu przypadkach najczęściej zachodzą także okoliczności wypełniające pozostałe przesłanki objęcia dziecka opieką państwa. W każdym razie zarówno doktryna, jak i orzecznictwo podnoszą, że przepis § 4-12d należy stosować z dużą ostrożnością, przede wszystkim po przeprowadzeniu bardziej rozbudowanego postępowania dowodowego⁹³.

Tabela 2.1. Uzasadnienie podjęcia działań przez Barnevernet w latach 2013-2017

	2013	2014	2015	2016	2017
Zaniedbywanie dziecka	45	39	41	74	23
Stosowanie wobec dziecka przemocy psychicznej	51	41	37	138	37
Popętnienie przestępstwa przez rodziców	69	70	61	111	74
Pokrzywdzenie dziecka wykorzystywaniem seksualnym/kazirodztwem	77	71	90	137	102
Niepełnosprawność dziecka	166	135	144	186	129
Trudności dziecka w nawiązywaniu relacji	174	208	178	406	169
Nadużywanie przez dziecko substancji odurzających	202	182	139	127	171
Stosowanie wobec dziecka przemocy fizycznej	256	229	244	404	204
Brak opieki nad dzieckiem	163	202	216	438	241
Choroby somatyczne rodziców	410	557	555	343	618

91 K. Ofstad, R. Skar, *op. cit.*, s. 149.

92 Ø. Christiansen, *op. cit.*, s. 22.

93 *Ibidem*, s. 15-151.

Prawa dziecka zwrócone przeciw dzieciom?

Ramy prawne i praktyka funkcjonowania Barnevernet na tle standardów międzynarodowych

Zachowania przestępcze dziecka	646	583	551	908	635
Problemy dziecka ze zdrowiem psychicznym	527	534	579	784	642
Inne aspekty związane z sytuacją dziecka	921	1035	907	1765	876
Przemoc domowa / pokrzywdzenie dziecka przemocą domową	943	958	1062	1505	984
Nadużywanie przez rodziców substancji odurzających	1402	1499	1500	1372	1494
Inne aspekty związane z rodzicami/rodziną	2272	1969	1776	2303	1612
Wysoki poziom konfliktu w domu	1780	2045	2089	2290	2245
Problemy rodziców ze zdrowiem psychicznym	2841	3216	3253	1839	3112
Brak umiejętności wychowawczych rodziców	4170	4782	5399	4768	6743
Nieznane	20931	22661	25280	26728	28124
Suma	38046	41016	44101	46626	48235

Źródło: Analiza przyczyn podejmowania interwencji przez Barnevernet. Opracowanie własne na podstawie: Statistic Norway, <https://www.ssb.no/statbank/table/10782/>

Powyższe zestawienie pozwala postawić tezę, iż Barnevernet najczęściej swoje interwencje uzasadnia w wysoce niesprecyzowany sposób, powołując się na „brak podstawowych umiejętności opiekuńczych” rodziców, ich „zaburzenia psychiczne”, czy „inne sytuacje”. Różnorodność stanów faktycznych, które mogą zostać zakwalifikowane do takiego uzasadnienia jest ogromna, a podjęcie interwencji państwowej w dużej mierze zależy od arbitralnej decyzji urzędników. Ponadto warto zasygnalizować, iż władze norweskie twierdzą, że wskazane powyżej okoliczności nie mogą stać się podstawą działań Barnevernet⁹⁴. Tymczasem państwowy, norweski urząd statystyczny w swoich zestawieniach wymienia – jako przesłankę działalności Barnevernet – m.in. tego typu sytuacje.

Barnevernet najczęściej swoje interwencje uzasadnia w wysoce niesprecyzowany sposób, powołując się na „brak podstawowych umiejętności opiekuńczych” rodziców, ich „zaburzenia psychiczne”, czy „inne sytuacje”. Różnorodność stanów faktycznych, które mogą zostać zakwalifikowane do takiego uzasadnienia jest ogromna, a podjęcie interwencji państwowej w dużej mierze zależy od arbitralnej decyzji urzędników.

Tabela 2.2. Zastosowanie ustawowych przesłanek interwencji Barnevernet w 2017 roku

	Chłopcy	Dziewczynki
4-12a	540	484
4-12b	3	2
4-12c	19	37
4-12d	41	46

Źródło: Bufdir

94 Pismo Royal Norwegian Ministry of Children and Equality z dnia 28 lutego 2019 r., znak: 18/2681-6, pozyskane w trakcie prowadzonych badań.

Rozdział 2.

Materialne przesłanki pozbawienia rodziców w pieczy nad dzieckiem określone w Barnevernloven

Stąd też – niestety – doktrynalna wykładnia ustawy o Barnevernet nie przekłada się na praktykę działania tej instytucji. Co prawda dostępne dane dotyczące uzasadnień działalności Barnevernet nie są kompletne, jednak z analizy B.H. Kojan wynika, iż już w 2008 r. urząd ten w podobny sposób motywował stosowane przez siebie środki ingerencji w życie rodzinne. To z kolei pozwala na postawienie tezy, iż skoro pomiędzy rokiem 2009 a 2013 nie doszło w tym względzie do zasadniczej zmiany, tendencja ta ma charakter stały.

Tabela 2.3. Uzasadnienie podjęcia działań przez Barnevernet w 2008 r.

Treść uzasadnienia	Procent stosowania
Warunki lokalowe w domu	50.3
Inne przyczyny	17.0
Problemy osobowościowe dziecka	14.8
Choroby psychiczne rodziców	8.5
Niezdolność rodziców do opieki nad dzieckiem	7.0
Przyjmowanie narkotyków przez rodziców	5.9
Przemoc domowa	4.1
Problemy psychologiczne dziecka	3.2
Przyczyny nieznane	2.0
Przemoc fizyczna rodziców wobec dzieci	1.8
Nadużywanie narkotyków przez dziecko	1.4
Choroby somatyczne rodziców	1.2
Niepełnosprawność dziecka	1.1
Przemoc psychiczna rodziców wobec dzieci	0.7
Zaniedbywanie dzieci	0.6
Nadużycia seksualne wobec dzieci	0.6
Śmierć rodziców	0.5
Popetnienie przestępstwa przez rodziców	0.4

Źródło: B.H. Kojan, *Norwegian Child Welfare Services: A Successful Program for Protecting and Supporting Vulnerable Children and Parents*, „Australian Social Work”, 4(2011), s. 448.

Powyższe zestawienia sugerują, że niejednokrotnie pracownicy Barnevernet obierają dzieci rodzicom na podstawie niezweryfikowanych informacji, uniemożliwiając im przedstawienie swoich racji, czy też – w przypadku rodzin imigrantów – pozbawiając ich prawa do skorzystania ze wsparcia tłumacza języka norweskiego bądź utrudniając uzyskanie pomocy od służb konsularnych⁹⁵. Stąd dla określenia faktycznego znaczenia przepisów ustawy o Barnevernet konieczne jest przeanalizowanie przykładów działalności tej instytucji.

95 Informacja uzyskana podczas wizyty studyjnej w Oslo 3 stycznia 2019 r.

2.4. Analiza przypadków działalności Barnevernet budzących poważne wątpliwości

Oczywistym jest, że unormowania norweskiego prawa stwarzają możliwości niezwykle głębokiej ingerencji organów państwowych w sprawowanie przez rodziców opieki nad swoim dzieckiem. Należy pamiętać, że podjęcie decyzji o przejęciu pieczy nad dzieckiem jest uprawnione tylko wtedy, gdy jest to konieczne ze względu na sytuację w jakiej znajduje się dziecko w momencie podejmowania decyzji. Nie mają tu znaczenia przede wszystkim wydarzenia z przeszłości rodziny, oczywiście pod warunkiem, że różnego rodzaju sytuacje kryzysowe zostały już zażegnane. Ponadto sięganie po narzędzie faktycznie pozbawiające rodziców opieki nad dzieckiem jest usprawiedliwione tylko w sytuacji, gdy inne, mniej restrykcyjne środki nie przynoszą spodziewanych rezultatów, ewentualnie jasnym jest, że tylko radykalne działania mogą przynieść pożądany efekt.

Poza tym odebranie dziecka rodzicom ma na celu zapewnienie mu lepszych warunków (zarówno psychicznych, jak i fizycznych) niż w rodzinie, stąd też, jeżeli instytucje państwa nie są w stanie ich zapewnić, powinny dążyć do rozwiązywania problemów „wewnątrz” rodziny⁹⁶. Biorąc pod uwagę fakt, że najlepszym środowiskiem rozwoju dziecka jest naturalna rodzina, tylko w zupełnie wyjątkowych i poważnych sytuacjach można uznać, że jakakolwiek opieka instytucjonalna jest w stanie stworzyć dla niego lepsze warunki opieki i rozwoju. Tymczasem podczas przebiegu wizyty studyjnej w Oslo rodzice umieszczeni wraz z dziećmi w placówkach opiekuńczych (w celu „monitorowania” ich zdolności rodzicielskich) wskazywali, że w ośrodkach takich panują trudne warunki lokalowe i higieniczne (np. w zakresie braku odpowiedniej ilości łóżek dostosowanych do wieku dzieci)⁹⁷. Problemem placówek prowadzonych przez Barnevernet, a także współpracujących z nim prywatnych przedsiębiorców, jest ponadto brak odpowiedniego personelu, zwłaszcza psychologicznego. Także w sytuacjach, gdy dzieci są przekazywane do rodzin zastępczych niejednokrotnie są umieszczane w rodzinach nie posiadających odpowiedniego doświadczenia opiekuńczego⁹⁸.

Wedle raportu przygotowanego w styczniu 2019 r. na zlecenie Ministerstwa Zdrowia Norwegii, zatytułowanego DET Å REISE VASKER ØYNENE. Gjennomgang av 106 barnevernsaker, w przypadku dzieci objętych opieką instytucjonalną w latach 1990-2001 wskaźnik samobójstw był ośmiokrotnie większy niż w przypadku dzieci wychowujących się w swoich rodzinach.

Niewydolność opieki instytucjonalnej oferowanej przez Barnevernet potwierdzają dane gromadzone i publikowane przez norweskie władze. Za dobry przykład może posłużyć tu raport przygotowany

96 Por. Ø. Christiansen, *op. cit.*, s. 22.

97 Informacja uzyskana podczas wizyty studyjnej w Oslo 3 stycznia 2019 r.

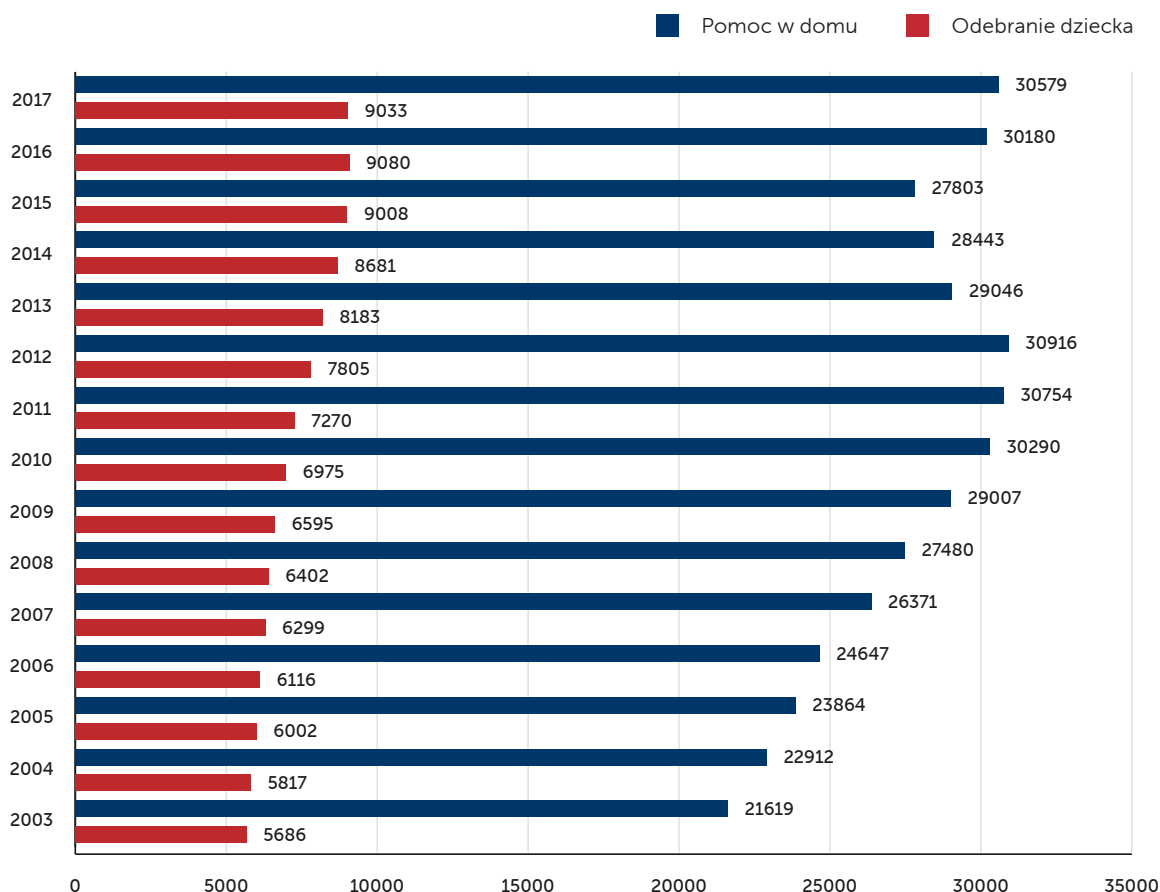
98 Informacja uzyskana w trakcie spotkania odbytego 3 stycznia 2019 r. w ramach wizyty studyjnej w Oslo.

Rozdział 2.

Materialne przesłanki pozbawienia rodziców w pieczy nad dzieckiem określone w Barnevernloven

w styczniu 2019 r. na zlecenie Ministerstwa Zdrowia Norwegii⁹⁹. Ze zgromadzonych w nim informacji wynika, iż w przypadku dzieci objętych opieką instytucjonalną w latach 1990-2001 wskaźnik samobójstw był ośmiokrotnie większy niż w przypadku dzieci wychowujących się w swoich rodzinach¹⁰⁰. Poza tym, objętym działaniami Barnevernet dzieciom nie zapewnia się odpowiedniej opieki, głównie z powodu braku właściwie przygotowanego personelu oraz złych warunków lokalowych i sanitarnych w domach, w których kwateruje się dzieci odebrane rodzicom. Norweskie służby nie wykorzystują posiadanych informacji do określenia indywidualnych potrzeb dziecka oraz najlepszego sposobu świadczenia pomocy, co prowadzi do arbitralnego dopierania środków prawnych¹⁰¹. Wśród nich zaś niepokojąco często dochodzi do odebrania dziecka rodzicom – według norweskich mediów Barnevernet średnio każdego dnia stosuje ten środek w stosunku do pięciorga dzieci¹⁰².

Schemat 2.1. Dzieci objęte środkami ochrony

Źródło: Statistic Norway, <https://www.ssb.no/statbank/table/04443/>

99 DET Å REISE VASKER ØYNENE. Gjennomgang av 106 barnevernsaker, Statens helsetilsyn, Oslo, januar 2019- raport dostępny pod adresem internetowym: https://www.helsetilsynet.no/globalassets/opplastinger/publikasjoner/rapporter2019/helsetilsynet_rapport_unummerert_gjennomgang_106_barnevernsaker.pdf (dostęp 12 lutego 2019 r.).

100 Por. Høy dødelighet hos barnevernsbarn, <https://www.aftenposten.no/norge/i/LjMV/Hoy-dodelighet-hos-barnevernsbarn>, (dostęp 13 lutego 2018 r.).

101 S. Majid, Tilsynssvikten: Dette svarer kommunene, https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/p64Jn6/tilsynssvikten-dette-svarer-kommunene?utm_content=recirculation-matrix&utm_source=VReWA4, (dostęp 13.02.2019 r.).

102 B. Andersen, O. Helness, «Kjære barnevernet – jeg vil hjem til mi ekte mor», <https://www.nrk.no/nordland/xl/fem-barn-akuttplaseres-hver-dag-i-norge-1.14082733>, (dostęp 11.03.2019 r.).

Normy prawne nabierają faktycznego znaczenia dopiero na etapie ich stosowania, z tego względu badanie zastosowania instytucji prawnych jest fundamentalną kwestią przy ocenie różnego rodzaju rozwiązań normatywnych. Nie inaczej jest w przypadku praktyki norweskiego Barnevernet, którego niektóre decyzje spotykają się ze sporym rozgłosem i wzbudzają kontrowersje, zwłaszcza pod kątem naruszania standardów praw człowieka¹⁰³. W tym miejscu warto podkreślić, że Organizacja Narodów Zjednoczonych oceniając system ochrony praw dziecka w Norwegii wskazała na kilka niepokojących zjawisk, wśród nich na zbyt szybkie umieszczanie dzieci (zwłaszcza o określonej przynależności etnicznej) w opiece instytucjonalnej i brak niezależnego organu odwoławczego rozpatrującego kwestie opieki na dziećmi¹⁰⁴. Warto wspomnieć, że kontrowersyjna działalność Barnevernet wzbudziła zaniepokojenie szerokiego kręgu badaczy – prawników, psychologów, lekarzy i innych pracowników służby zdrowia. Wyrazem tego zaniepokojenia jest list otwarty przedstawicieli tych zawodów skierowany w czerwcu 2015 roku do ówczynie funkcjonującego w Norwegii Ministerstwa Dzieci, Równości i Włączenia Socjalnego. Sygnatariusze zauważyli w nim nadużycia w zbyt pospiesznym oraz arbitralnym odbieraniu rodzicom dzieci, a tym samym łamanie ich podstawowych praw. Niedostateczne udowadnianie zachodzenia przesłanek odebrania dziecka, stroniczy dobór ekspertów i ich nierzetelność w przygotowywaniu opinii, czy niewysłuchiwanie racji rodziców w procedurach dotyczących ich relacji z dziećmi to główne nieprawidłowości, które podnoszono we wskazanym liście¹⁰⁵. Tytułem przykładu należy wskazać na najbardziej bulwersujące zdarzenia.

Warto wspomnieć, że kontrowersyjna działalność Barnevernet wzbudziła zaniepokojenie szerokiego kręgu badaczy – prawników, psychologów, lekarzy i innych pracowników służby zdrowia, czego wyrazem był list otwarty przedstawicieli tych zawodów skierowany w czerwcu 2015 roku do ówczynie funkcjonującego w Norwegii Ministerstwa Dzieci, Równości i Włączenia Socjalnego.

W 2011 r. Barnevernet – powołując się na rzekome molestowanie seksualne oraz zaniedbania w opiece – odebrał dwójkę dzieci przebywającej w Norwegii od 2003 roku obywatelce Czech Evie Michalákovéj. Sprawa rozpoczęła się w marcu 2011 roku, kiedy personel przedszkola, do którego uczęszczała jej córka zawiadomili służby państwowe o podejrzeniu ich bicia oraz molestowania seksualnego przez ojca. Półtora miesiąca po tym zawiadomieniu władze podjęły decyzję o odebraniu dzieci ich matce i przekazaniu do rodziny zastępczej. Początkowo przyznano matce prawo odwiedzin dzieci w każdym tygodniu, jednak z czasem chłopcy zostali rozdzieleni pomiędzy dwie rodziny zastępcze, a w 2015 roku E. Michalákovéj ograniczono prawo kontaktów do dwóch spotkań w ciągu roku po 15 minut każde. Władze norweskie konsekwentnie uzasadniały

103 *En menneskerettslig diagnose!*, <http://www.sfm.no/galt-barnevernet-menneskerettslig-diagnose/>, (dostęp 13.08.2018).

104 G.K. Andersland, *Norge bryter fortsatt barnekonvensjonen. Fem områder hvor det svikter*, <https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/5Vq60W/Norge-bryter-fortsatt-barnekonvensjonen-Fem-omrader-hvor-det-svikter--Geir-Kjell-Andersland> (dostęp: 18.08.2018).

105 *The National Notice of Concern about «Barnevernet», signed by 260 Professionals*, <https://christiancoalition.world/news/read2/national-notice-of-concern-barnevernet> (dostęp 11.08.2018).

swoje postępowanie potrzebą ochrony małoletnich oraz destrukcyjnym wpływem na nich spotkań z matką. Co istotne, pomimo prowadzonego dochodzenia, biologicznym rodzicom odebranych dzieci nigdy nie postawiono zarzutów, a opinie sporządzone na potrzeby postępowania przed Barnevernet zostały przygotowane przez dwoje psychologów pozostających ze sobą w związku. W grudniu 2016 r. Eva Michaláková została definitywnie pozbawiona uprawnień rodzicielskich. Warto podkreślić, że w jej sprawie interweniował prezydent Republiki Czeskiej, który zwrócił się do Króla Norwegii z prośbą o pomoc¹⁰⁶, a także wielu innych polityków, w tym postowie do Parlamentu Europejskiego oraz członkowie rządu.

Pod pewnymi względami do sprawy tej podobna jest historia innej obywatelki Czech, Danieli Lode, której Benervnet odebrał córkę po tym, jak ta zdecydowanie kazała założyć swojej siedmioletniej córce czapkę zimową. Sytuację tę – mającą miejsce przed domem D. Lode – widział jeden z sąsiadów, który zawiadomił służby społeczne. Te z kolei uznały, że doszło do maltretowania i odebrały córkę matce. Opieka nad nią została powierzona ojcu, D. Lode mogła widywać się z córką jedynie w wyznaczonym miejscu i czasie oraz zakazano jej rozmawiać z córką w języku czeskim¹⁰⁷.

Analiza orzecznictwa norweskiego Sądu Najwyższego prowadzi do jednoznacznych wniosków, iż ograniczanie rodzicom prawa do widywania się z dziećmi do nielicznych kilkudziesięciominutowych spotkań w ciągu roku znajduje pełną akceptację.

Analiza orzecznictwa norweskiego Sądu Najwyższego prowadzi do jednoznacznych wniosków, iż ograniczanie rodzicom prawa do widywania się z dziećmi do nielicznych kilkudziesięciominutowych spotkań w ciągu roku znajduje pełną akceptację. Przykładowo w wyroku z dnia 7 lutego 2019 roku norweski Sąd Najwyższy powołując się na przesłankę występowania poważnych braków w codziennej opiece nad dzieckiem lub w utrzymywaniu z nim osobistego kontaktu i zapewnianiu poczucia bezpieczeństwa (§ 4-12a ustawy o Barnevernet) pozbawił rodziców prawa opieki na dzieckiem, które zostało umieszczone w domu zastępczym, a zarazem rodzicom umożliwiono widywanie się z dzieckiem jedynie cztery razy do roku po dwie godziny, w miejscu wyznaczonym przez pracowników Barnevernet oraz przy ich udziale¹⁰⁸. Podobnie w orzeczeniu z 16 maja 2018 r. uznano za dopuszczalne ograniczenie matce kontaktu z dziećmi do czterech spotkań po trzy godziny każde (pod nadzorem pracownika Barnevernet) oraz do sześciu dwudziestominutowych rozmów telefonicznych w ciągu roku. Jednocześnie zakazano matce kontaktowania się z dziećmi za pośrednictwem portali społecznościowych¹⁰⁹. Warto wspomnieć, iż niekiedy norweskie władze różnicują rodzicom biologicznym możliwość kontaktu z dziećmi. Przykładem takiej sytuacji jest

106 S. Smith, *American Mom's Son Could Be Adopted Against Her Will After Losing Appeal in Norway CPS Court*, <https://www.christianpost.com/news/american-mom-loses-appeal-norway-cps-court-forced-adoption-request-proceeding-227883/?fbclid=IwAR3dD-W7QRb1KdROUrrReGuYxJ-a792AR031A7IJJ0-M6pULY7dsOf5DRo> (dostęp 25.10.2018).

107 *Europoslanec jedná v Norsku o navrácení českých dětí matce*, https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/europoslanec-jedna-v-norsku-o-navraceni-ceskych-deti-matce_330511.html (dostęp 31.07.2018).

108 Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2019 r., HR-2019-239-U, sprawa nr 19-017484.

109 Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2018 r., HR-2018-922-U, sprawa nr 18-064997.

sprawa rozstrzygnięta przez norweski Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 26 czerwca 2018 r., w którym matce umożliwiono spotkania z córką cztery razy do roku po dwie godziny, natomiast ojcu dwa razy do roku po jednej godzinie. Co do każdego z rodziców zastrzeżono nadzór Barnevernet nad spotkaniami¹¹⁰.

W 2013 roku Benervnet pozbawił opieki nad 19-miesięcznym dzieckiem obywatelkę amerykańską Amy Jokobsen. W lipcu tegoż roku pracownicy tego urzędu przybyli do domu A. Jokbsen w towarzystwie policji informując, że jej dziecko trzeba natychmiast przewieźć do szpitala w celu sprawdzenia jego stanu zdrowia. W ciągu kilku miesięcy poprzedzających te wydarzenia, matka zaniepokojona stanem rozwoju swojego syna, kilkakrotnie poddawała go badaniom lekarskim – za każdym razem nie stwierdzono jakichkolwiek odchyłeń czy niepokojących objawów. Po przewiezieniu dziecka do szpitala lekarz stwierdził lekką niedowagę (dziecko zamiast „podręcznikowych” 10 kg ważyło 9,6 kg) oraz niedobór witaminy B12. Badający skrytykował także Amy Jakobsen za to, że ciągle karmi syna piersią. Na tej podstawie pracownicy Benervnet postanowili natychmiast odebrać dziecko matce, jednak przybyły do szpitala ojciec zdecydowanie protestował przeciwko takiemu postępowaniu. Po kłótni jaka wywiązała się pomiędzy nim a personelem, został wyrzucony ze szpitala. Jednak następnego dnia powrócił do niego i w przebraniu lekarza wyniósł swoje dziecko ze szpitala. Po pościgu policyjnym został zatrzymany, a dziecko przekazano pod opiekę Benervnet. Początkowo rodzice mieli prawo widywać się z synem raz w tygodniu na posterunku policji, jednak po roku zakazano im odwiedzin syna. Aby ukryć tożsamość dziecka władze Norwegii wielokrotnie zmieniały jego nazwisko i imię – biologiczna matka po raz ostatni widziała się z nim we wrześniu 2014 roku¹¹¹.

W listopadzie 2015 roku Benervnet podjął decyzję o objęciu opieką pięciorga dzieci rumuńskiego informatyka Mariusa Bodnariu oraz jego małżonki, pochodzącej z Norwegii Ruth Bodnariu. Sprawa została wszczęta po złożeniu skargi przed dyrektora szkoły, do której uczęszczali starsze dzieci małżeństwa. Barnevernet nigdy nie podał oficjalnych informacji co do powodów swojej decyzji, jednak media donosiły, że jej powodem miała być religijna indoktrynacja dzieci przez rodziców, którzy są zielonoświątkowcami. W sprawę zaangażował się rząd Rumunii, po czym ambasador Norwegii w tym kraju wydał specjalne oświadczenie. Wskazał w nim, że odebranie dzieci rodzicom może mieć miejsce w Norwegii tylko w sytuacji, gdy dziecko jest poważnie zaniedbywane, maltretowane bądź wykorzystywane. W sprawie tej dzieci zostały przekazane trzem rodzinom zastępczym, a ich biologiczni rodzice wskazywali, że Benervnet uznaje ich za „fundamentalistycznych chrześcijan”. Jednocześnie rodzice potwierdzili, że okresowo wymierzali swoim dzieciom kary cielesne, jednak nigdy nie były one maltretowane¹¹². Po siedmiu miesiącach prowadzonego postępowania dzieci powróciły do swoich biologicznych rodziców na podstawie ugody.

110 Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z dnia 26 czerwca 2018 r., HR-2018-1252-U, sprawa nr 18-092145.

111 *Breastfeeding not allowed? The case of Amy J.*, <https://stepup4childrensrights.com/breastfeeding-not-allowed-the-case-of-amy-j/?fbclid=IwAR2kl-F84Q4aB2hrgrd8w2LUIGQ6-uS3IN1pwlxSynMmXtnxYQRqABd7XA> (dostęp: 25 października 2018 r.). Warto dodać, że w sprawę tę zaangażowali się obrońcy praw człowieka z różnych krajów, zrzeszeni w organizacji *Step up 4 Children's Rights*.

112 M. Chiriac, *Romanians Condemn Norway over Child Welfare Controversy*, <http://www.balkaninsight.com/en/article/norway-decision-over-romanian-family-spurs-protests-01-12-2016> (dostęp: 31 lipca 2018 r.).

W 2013 roku norweskie władze ograniczyły prawa rodzicielskie Nigeryjczyka Johna Blessinga i Li-beryjki Emmy Mansaray. Według twierdzeń samych rodziców Barnevernet powołał się na konieczność sprawdzenia, czy matka jest zdolna do podotania swoim obowiązkom i wychowania dziecka. E. Mansaray wraz ze swoim synem P. Okocha zostali na trzy miesiące umieszczeni w domu matki i dziecka. Po upływie tego okresu – pomimo niewykazania żadnej dysfunkcji u matki – władze przedłużyły jej pobyt o jeden miesiąc, a następnie zdecydowały o odebraniu dziecka podając, że jest ono „zestresowane” i wymaga pomocy¹¹³.

W praktyce działalności Barnevernet do całkowitego pozbawienia rodziców prawa do wykonywania opieki nad swoim dzieckiem jest także stosowanie wobec niego kar cielesnych. Dobrym przykładem takiej sytuacji jest sprawa 40-letniego mieszkańca Nord-Trøndelag, który w grudniu 2015 roku został skazany na 8 miesięcy pozbawienia wolności za karcenie swoich dzieci. Jednocześnie Barnevernet – z powodu nieporozumień pomiędzy rodzicami co do sposobów sprawowania przez nich odpowiedzialności rodzicielskiej – zdecydował o umieszczeniu dzieci w rodzinach zastępczych¹¹⁴.

Niestety uznaniowość i dążenie do odebrania dziecka rodzicom nawet bez wyraźnych podstaw ku temu stanowi niechlubny standard w działalności Barnevernet. W praktyce zdarza się uzasadnianie odmowy oddania dziecka pochodzącego z mniejszości narodowych pod ponowną opiekę rodziców podając za powód takiego działania jego „norwegizację” – a więc utratę narodowej tożsamości podczas pobytu w ośrodku lub rodzinie zastępczej¹¹⁵. Warto zasygnalizować, iż norweski Sąd Najwyższy uznaje, że także nawiązanie przez dziecko więzi z rodziną zastępczą stanowi przeszkodę do jego powrotu pod opiekę biologicznych rodziców, nawet wówczas, gdy ustały przyczyny uzasadniające objęcie rodziny działalnością Barnevernet¹¹⁶. To z kolei oznacza, iż w praktyce zmiana przez rodziców swojego, uznanego za nieprawidłowe, postępowania może nie mieć żadnego znaczenia dla odzyskania kontaktu ze swoimi dziećmi. Niekiedy wręcz uniemożliwia się rodzicom biologicznym nawiązanie kontaktu ze swoim dzieckiem. Dobrym przykładem takiej sytuacji jest sprawa przejęcia opieki przez Barnevernet nad siedmioletnim chłopcem. Dopiero gdy miał on 3,5 roku pozwolono rodzicom do odbywania raz do roku – pod nadzorem służb oraz w obecności rodziców zastępczych – godzinnego spotkania z synem¹¹⁷. Praktykę taką potwierdziły również spotkania z rodzinami w trakcie wizyty studyjnej w Oslo.

Niestety często norweskie władze nie uwzględniają prośb dziecka o powrót do rodziców, jednak chętnie uzasadniają się odebranie potomstwa rodzicom w sytuacji, gdy wyrazi ono wolę pozostawania poza domem. Jednocześnie pracownicy Barnevernet niejednokrotnie nakłaniają rodziców do przyznania się do stawianych im zarzutów, a przypadku objęcia dziecka opieką państwową maksymalnie ogranicza się możliwość osobistego kontaktu z dzieckiem¹¹⁸.

113 5 month baby of Nigerian/Liberia couple taken by Norwegian Child Welfare, <http://www.barnefjern.org/5-month-baby-of-nigerianliberia-couple-taken-by-norwegian-child-welfare/> (dostęp: 16 sierpnia 2018 r.).

114 J. Bjørkli, *Dømt til åtte måneders fengsel for vold mot barna. Slo og dasket barna sine som et ledd i oppdragelsen*, <https://www.adressa.no/nyheter/nordtrondelag/2015/12/26/D%C3%B8mt-til-%C3%A5tte-m%C3%A5neders-fengsel-for-vold-mot-barna-11965528.ece>, (dostęp 10.02.2019).

115 Informacja uzyskana podczas wizyty studyjnej w Oslo 3 stycznia 2019 r.

116 Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z dnia 18 kwietnia 2018 r., HR-2018-720-U, sprawa nr 18-046996.

117 Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z dnia 23 października 2017 r., HR-2017-2015-A, sprawa nr 2017/614.

118 Informacja uzyskana w trakcie spotkania odbytego 3 stycznia 2019 r. w ramach wizyty studyjnej w Oslo.

2.5. Ocena działalności Barnevernet z punktu widzenia międzynarodowych standardów

Oceniając sposób sformułowania przepisów ustawy o Barnevernet oraz ich stosowanie przez ten organ należy uznać, że nie spełniają one konwencyjnych standardów. Przede wszystkim – co znajduje potwierdzenie w studium określonych przypadków – przepisy uprawniające ten organ do ingerencji w życie rodzinne, a zwłaszcza odebranie dzieci rodzicom są wykładane w sposób niezwykle dowolny, nie zapewniający konieczności ścisłego przestrzegania przesłanek ograniczenia jednego z fundamentalnych praw człowieka. Charakterystycznym przejawem działalności Barnevernet – a jednocześnie rażąco niezgodnym ze wskazanymi powyżej standardami międzynarodowymi – jest odbieranie dzieci rodzicom jedynie na podstawie przypuszczeń, czy domysłów pracowników tej instytucji, bez wnikliwego sprawdzenia zasadności zgłaszanych zastrzeżeń co do sposobu wykonywania opieki przez rodziców nad swoim dzieckiem.

Za przykład takiej sytuacji może posłużyć sprawa E. Michalákovej, którą początkowo pozbawiono prawa opieki nad dzieckiem, a w konsekwencji także odpowiedzialności rodzicielskiej zarzucając jej mężowi (*sic!*) molestowanie seksualne dzieci i zaniedbania w opiece na nimi – jednak zarzuty te nigdy nie zostały potwierdzone. W wielu przypadkach pracownicy Barnevernet w ogóle nie dążą do zweryfikowania twierdzeń dziecka, np. odbierając je rodzicom pomimo braku śladu jakichkolwiek obrażeń, tylko na tej podstawie, że powiedziło ono w szkole, że jest w domu bite¹¹⁹. Natomiast w przypadku sprawy rodziny Bodnariu postępowanie Barnevernet zmierzało do udowodnienia im za wszelką cenę stawianych zarzutów co do rzekomego maltretowania swoich dzieci. Przez cały czas trwania postępowania rodzicom utrudniono dostęp do zgromadzonego materiału dowodowego, ukrywano dowody świadczące o ich niewinności, a samych rodziców wielokrotnie przestuchiwano¹²⁰. Ponadto należy zauważyć praktyczne rozumienie przez Barnevernet takich terminów jak „maltretowanie” znacząco odbiega od zdroworozsądkowego znaczenia tego terminu, nie mówiąc już o jego dopuszczalnej, prawnej wykładni. Problemem ten dobrze ilustruje sprawa Daniela Lode, której odebrano córkę z powodu „maltretowania”, mającego polegać na nakazaniu jej założenia czapki zimowej.

Poza tym w zaprezentowanych przypadkach – o ile w ogóle mogą one zostać uznane za w jakikolwiek sposób zagrażające dziecku – z powodzeniem wystarczyłoby zastosowanie mało inwazyjnych środków pomocy rodzinie. Tymczasem standardem działania Barnevernet jest przyznawanie zdecydowanego pierwszeństwa środkom polegającym na odebraniu dziecka rodzicom i przekazaniu go do ośrodka opiekuńczego lub rodziny zastępczej. Jednocześnie pracownicy tej instytucji dążą do nieprzywracania normalnego życia rodzinnego, a więc powrotu dzieci do swoich biologicznych rodziców, zwłaszcza poprzez uniemożliwianie rodzicom swobodnego kontaktu z dzieckiem, przez

119 Informacja uzyskana w trakcie spotkania odbytego 3 stycznia 2019 r. w ramach wizyty studyjnej w Oslo.

120 Our story, <http://bodnariufamily.org/our-story/> (dostęp 02.02.2019 r.).

czas niezbędny do podtrzymania więzi rodzinnych. To z kolei stanowi zaprzeczenie samej idei pomocy rodzinie, która zakłada podjęcie działań pozwalających jej uporać się z problemami i dysfunkcjami utrudniającymi bądź uniemożliwiającymi opiekę nad dziećmi.

Podsumowanie

1. Prawodawca norweski w ustawie o Barnevernet przewidział cztery podstawowe przesłanki odebrania dziecku opieki instytucjonalną ze strony państwa: występowanie poważnych braków w codziennej opiece nad dzieckiem lub w utrzymywaniu z nim osobistego kontaktu i zapewnianiu poczucia bezpieczeństwa; niezapewnianie przez rodziców realizacji wymagań dziecka niepełnosprawnego bądź posiadające inne, specjalne potrzeby; wykorzystywanie seksualne lub poddawanie dziecka innym poważnym nadużyciom przez rodziców; wysokie prawdopodobieństwo poważnego zagrożenia dla zdrowia lub rozwoju dziecka z powodu niemożności przyjęcia za nie wystarczającej odpowiedzialności przez rodziców.
2. Norweska doktryna, w ślad za międzynarodowymi standardami ochrony praw człowieka, postuluje ścisłe wykładanie powyższych przesłanek oraz wdrażanie środków interwencji państwowej w życie rodzinne w sposób proporcjonalny do stwierdzonych dysfunkcji.
3. W tej perspektywie odebranie dziecka rodzicom, jako najpoważniejszy środek interwencji w życie rodzinne, może być stosowane jedynie w zupełnie wyjątkowych przypadkach.
4. Z opracowań norweskich władz wynika, iż pracownicy Barnevernet nie wykorzystują posiadanych przez siebie informacji do doboru odpowiednich dla stwierdzonych dysfunkcji w życiu rodzinnym środków pomocy. To z kolei prowadzi do dowolności i arbitralności przy pozbawianiu rodziców prawa do sprawowania opieki nad własnymi dziećmi.
5. Pracownicy Barnevernet za standard swojej działalności przyjęli pozbawianie rodziców prawa opieki nad swoimi dziećmi na podstawie błahych zdarzeń bądź poważnych, aczkolwiek niepotwierdzonych oskarżeń.
6. Odebranie dziecka rodzicom w działalności Barnevernet staje się „środkiem samym w sobie” – nie prowadzącym do poprawy funkcjonowania samej rodziny. Rodzice w praktyce zupełnie pozbawieni możliwości kontaktu ze swoim dzieckiem tracą możliwość nawiązywania z nim więzi emocjonalnej oraz wyjścia z sytuacji, która stała się podstawą pozbawienia ich opieki.
7. Podstawowym uzasadnieniem dla tej tezy jest sprowadzanie spotkań pomiędzy odebranymi dziećmi a ich rodzicami do dwóch-trzech kilkudziesięciominutowych spotkań w ciągu roku. Sytuacja ta jest niestety powszechnie akceptowana przez norweskie sądy.

8. Takie postępowanie norweskich władz wchodzi w jedno z podstawowych praw człowieka – gwarantowanych w Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności – jakim jest prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego (art. 8).
9. Zmiana tego stanu rzeczy wymagałaby przede wszystkim nowelizacji norweskiego prawa, zwłaszcza poprzez wyeliminowanie z niego nieostrych, podatnych na różnorodną interpretację sformułowań, stanowiących przesłanki objęcia rodziny opieką państwa.
10. Dalej konieczne jest wprowadzenie mechanizmów obligujących Barnevernet do wszechstronnego badania wszystkich przypadków objęcia rodziny działalnością państwową, weryfikowania zgłoszeń co do nieprawidłowości w funkcjonowaniu rodzin oraz dobierania środków pomocy dopiero po zdiagnozowaniu – przy pełnym uczestnictwie rodziców i dzieci – istnienia dysfunkcji w sprawowaniu opieki nad dziećmi.

Rozdział 3. Wadliwe funkcjonowanie instytucji pieczy zastępczej w Norwegii – aspekty prawne oraz praktyczne

- » 3.1. Regulacje dotyczące pieczy zastępczej oraz adopcji
- » 3.2. Organy władzy rządowej i samorządowej a piecza zastępcza
- » 3.3. Procedura odebrania dziecka spod pieczy rodziców
- » 3.4. Przepisy Barnevernloven a KPD
- » 3.5. Działania Barnevernet i okręgowych rad pomocy społecznej na rzecz dobra dziecka
- » 3.6. Sprawa Jansen przeciwko Norwegii
- » 3.7. Sprawa Strand Lobben i inni przeciwko Norwegii
- » 3.8. Dobro dziecka w norweskim znaczeniu
- » 3.9. Negatywne skutki przebywania dziecka poza rodziną biologiczną
- » Podsumowanie

Rozdział 3.

Wadliwe funkcjonowanie instytucji pieczy zastępczej w Norwegii – aspekty prawne oraz praktyczne

3.1. Regulacje dotyczące pieczy zastępczej oraz adopcji

W norweskim porządku prawnym kwestie opieki nad dzieckiem reguluje ustawa *Lov om barneverntjenester (barnevernloven)*¹²¹ oraz *Lov om adopsjon (adopsjonsloven)*¹²². Pierwszy akt prawny zawiera szczegółowe przepisy dotyczące działania norweskich władz i służb pomocy społecznej oraz ich roli w realizacji decyzji o pieczy zastępczej lub adopcji w przypadku, gdy rodzice dziecka nie wywiązują się ze swoich obowiązków opiekuńczych. W drugiej z ustaw, zawarto istotne definicje odnoszące się do rodziny oraz regulacje dotyczące procedury adopcyjnej w sytuacji, kiedy dziecko nie znajduje się pod odpowiedzialnością rodzicielską lub, gdy rodzice sami wyrażą zgodę na adopcję uważając, że będzie ona w interesie ich dziecka¹²³.

3.2. Organy władzy rządowej i samorządowej a piecza zastępcza

Organem władzy rządowej zajmującym się przygotowaniem i wdrażaniem przepisów dotyczących praw dzieci jest Ministerstwo ds. Dzieci i Rodziny, do 2019 r. funkcjonujące pod nazwą Ministerstwa ds. Dzieci, Równości i Inkluzji Społecznej (*Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet*), które powstało w 2006 roku¹²⁴. Agencją podległą Ministerstwu ds. Dzieci, Równości i Inkluzji Społecznej jest Urząd ds. Dzieci, Młodzieży i Rodziny (*Barne-, ungdoms- og familieetaten - Bufetat*)¹²⁵.

121 LOV-1992-07-17-100.

122 LOV-2017-06-16-48.

123 W niniejszym rozdziale rodzice oznaczają będą prawnych opiekunów, którym władze odebrały dziecko.

124 Ministerstwo to funkcjonuje pod obecną nazwą od 2006 roku, a wyodrębniło się z ustanowionego dekretem królewskim 22 grudnia 1989 roku Ministerstwa, którego pierwotna nazwa brzmiała: Ministerstwo Rodziny i Spraw Konsumenckich. Nazwa tego Ministerstwa ewoluowała już kilka razy.

125 Na temat *Bufetat*, zob.: https://www.bufdir.no/Kontakt/Om_Bufdir_og_Bufetat/Om_Bufdir/Bufetat/ [dostęp: 17.08.2018r.].

Bufetat posiada pięć agencji regionalnych oraz organ wykonawczy, którym jest Dyrekcja ds. Dzieci, Młodzieży i Rodziny (*Bufdir*). *Bufetat* i *Bufdir* odpowiadają za sprawy związane z finansowanymi przez państwo usługami pomocy dzieciom, doradztwem rodzinnym i adopcją¹²⁶. Agencje *Bufetat* są odpowiedzialne m.in. za rozpatrywanie spraw związanych z adopcją w swoim regionie. *Bufdir* odpowiada za zarządzanie i funkcjonowanie usług w zakresie dobrostanu dzieci i poradnictwa rodzinnego, w tym za oferowane usługi adopcyjne. Odpowiada za działalność norweskiej rady nadzoru nad zdrowiem publicznym *Helsetilsynet*¹²⁷, która jest agencją rządową działającą przy Ministerstwie Zdrowia i Opieki¹²⁸.

Barnevernet zajmuje się bezpośrednimi kwestiami związanymi z pieczęcią zastępczą, takimi jak odebranie dziecka, umieszczenie w rodzinie zastępczej, czy przywrócenie dziecka pod pieczę rodziców.

Na szczeblu samorządowym działają wydziały *Barnevernet*, które zapewniają usługi opieki nad dzieckiem (*Barneverntjeneste*). Obecność *Barnevernet* w każdej z 422 norweskich gmin¹²⁹ jest obowiązkowa i uregulowana ustawowo (§ 2-1 BVL). *Barnevernet* zajmuje się bezpośrednimi kwestiami związanymi z pieczęcią zastępczą, takimi jak odebranie dziecka, umieszczenie w rodzinie zastępczej, czy przywrócenie dziecka pod pieczę rodziców. Nadzór administracyjny nad działaniami *Barnevernet* sprawuje wojewoda (*Fylkesmann*)¹³⁰, zaś nadzór sądowy sprawują okręgowe rady pomocy społecznej – *Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker* (*Fylkesnemnda*)¹³¹. Okręgowe rady pomocy społecznej są quasi-sądowymi agencjami rządowymi, które podejmują decyzje na podstawie BVL i podlegają pod Ministerstwo ds. Dzieci i Rodziny¹³². Większość spraw rozpatrywana jest podczas posiedzenia Komisji, w trakcie którego strony przedstawiają swoje stanowiska oraz dowody, a także przesłuchiwać są świadkowie. Od decyzji okręgowych rad pomocy społecznej przysługuje odwołanie do sądów powszechnych. Dalszy szczegółowy opis kwestii proceduralnych zawarto w Rozdziale IV.

3.3. Procedura odebrania dziecka spod pieczy rodziców

Środkiem przymusowym stosowanym bez zgody rodziców jest odebranie dziecka spod pieczy rodziców, które odbywać się może w dwóch trybach: nadzwyczajnym oraz zwyczajnym. Szczegółowe uwagi dotyczące obydwu trybów uwzględniono w dalszej części pracy. W tym miejscu

126 Tamże.

127 Informacja dostępna pod adresem: <https://www.helsetilsynet.no>, <https://www.helsetilsynet.no/en/> [dostęp: 06.08.19].

128 Informacja dostępna pod adresem: <https://www.regjeringen.no/en/dep/hod/id421/> [dostęp: 06.08.19].

129 Norwegia jest podzielona na 5 regionów (*landsdeler*), 18 okręgów (*fylker*) i 422 gminy (*kommuner*). <https://www.kartverket.no/kunnskap/fakta-om-norge/fylker-og-kommuner/Tabell/> [dostęp: 17.08.2018r.]. Wyjątkowymi obszarami są: Svalbard (razem z Jan Mayen) i Wyspa Bouvet, które stanowią obszar zdemilitaryzowany i terytorium morskie. <https://www.kartverket.no/Kunnskap/Fakta-om-Norge/Arealstatistikk/Arealstatistikk-Norge/> [dostęp: 17.08.2018r.]. <https://www.fylkesnemndene.no/en/about-the-boards/organisationalchart/> [accessed: 17.07.2019r.].

130 <https://www.fylkesmennene.no/en/About-us/>

131 Rady te powstały w 1993 roku: <https://www.fylkesnemndene.no/> [dostęp: 17.08.2018r.] (dalej również jako: *Fylkesnemnda*).

132 *Ibidem*.

należy jedynie streścić najistotniejsze zagadnienia. Tryb nadzwyczajny został uregulowany w § 4-6 BVL zatytułowanym „Zarządzenia tymczasowe w sytuacjach nagłych” (*Midlertidige vedtak i akutt-situasjoner*). Zarządzenie o tymczasowym odebraniu dziecka wydaje kierownik Barnevernet¹³³ lub policja (§ 4-6 akapit 2 BVL), nawet jeśli oboje rodzice, jeden rodzic lub dziecko się z nią nie zgadza. Co do zasady istnieje obowiązek powiadamiania o decyzjach administracyjnych z wyprzedzeniem, gdyż strona ma prawo do takiej informacji, jednak organy administracyjne są z tego zwolnione, jeśli powiadomienie spowodowałoby niepowodzenie zarządzenia¹³⁴. W sprawach pilnych powiadomienie może zostać przekazane „ustnie lub w inny sposób”¹³⁵, dlatego też rodzice są zaskakiwani wizytą urzędników i policjantów w domu¹³⁶, podczas której nie otrzymują zarządzenia na piśmie w momencie odebrania dziecka, a jedynie ustne powiadomienie. Zarządzenie może zostać wydane, gdy zostanie stwierdzone zaistnienie przestanki pozytywnej określonej w akapicie drugim § 4-6 BVL, czyli istnienie poważnego ryzyka, że dziecko pozostając w domu poniesie obrażenia (zostanie ranne) z powodu niebezpiecznej sytuacji w domu¹³⁷. W zarządzeniu należy konkretnie wskazać co uznaje się za naglące w danej sytuacji oraz fakt, który uzasadnia ryzyko zagrożenia dla dobra dziecka¹³⁸.

W sprawach pilnych powiadomienie może zostać przekazane „ustnie lub w inny sposób”, dlatego też rodzice są zaskakiwani wizytą urzędników i policjantów w domu. W czasie tej wizyty nie otrzymują zarządzenia na piśmie w momencie odebrania dziecka, a jedynie ustne powiadomienie.

Dziecko natychmiast trafia do Pogotowia Interwencyjnego działającego dla Barnevernet (*Barnevernvakt*). Zarządzenie o tymczasowym odebraniu dziecka przesyłane jest niezwłocznie po jej wykonaniu do okręgowych rad pomocy społecznej. Przewodniczący rady zatwierdza zarządzenie w ciągu 48 godzin (§ 7-22 BVL). Rodzice mogą zaskarżyć zatwierdzone przez kierownika gminnego Barnevernet zarządzenie kierując odwołanie do okręgowej rady. Odwołanie w ciągu tygodnia rozpatruje ten sam kierownik, który potwierdził zarządzenie o odebraniu dziecka¹³⁹. Wzywa on strony na posiedzenie na, którym przedstawiają one swoje racje oraz dopuszczone przez niego dowody (§ 7-23 BVL). Jeżeli odwołanie będzie nieskuteczne, zarządzenie tymczasowe oraz zastosowane środki pomocy pozostają utrzymane do momentu wydania przez radę decyzji o przejęciu przez Barnevernet pieczy nad dzieckiem i objęciu go dalszą opieką (§ 4-6 akapit 6 w zw. z § 4-12 § w zw. z 4-14 BVL)¹⁴⁰.

Decyzja taka zostaje wydana wyłącznie na wniosek Barnevernet (§ 7-10 akapit 1 BVL) złożony do okręgowej rady pomocy społecznej, najpóźniej w ciągu 6 tygodni od momentu zatwierdzenia decyzji

133 Informacja dostępna pod adresem: <https://www.fylkesnemndene.no/en/procedures/> [dostęp: 06.08.19 r.].

134 Art. 16 akapit 3 pkt a ustawy postępowanie administracyjne - *Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven)* (LOV-1967-02-10).

135 Art. 27 *Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven)* (LOV-1967-02-10).

136 Jednakże, jak zauważają autorzy komentarza do ustawy BVL, w wielu przypadkach ta przesłanka zaistnieje, ale nie zawsze, dlatego we wszystkich przypadkach należy przeprowadzić konkretną ocenę. K. Ofstad, R. Skar, *op. cit.*, s. 114.

137 *Ibidem*, s. 112.

138 *Ibidem*, s. 116.

139 Zgodnie z § 6-6 LB odwołanie od każdego z elementów decyzji może rozpatrzyć również wojewoda.

140 Por. Lovdal, R (red.), *Jurk. Juridisk Radgivning For Kvinner. Foreldres ansvar overfor barn En innføring i norske regler Del 1: Barneoppdragelse og barnevern*, Oslo 2013, s. 41-42.

tymczasowej. Jeżeli wniosek nie zostanie przesłany w ustawowym terminie, zarządzenie tymczasowe traci moc obowiązującą i dziecko z powrotem trafia do rodziców (§ 4-6 akapit 4-5 BVL). Barnevernet wraz z wnioskiem przesyła projekt decyzji o przejściu pieczy (§ 7-11 akapit 1 BVL). Rada dokonuje oceny zasadności decyzji sprawdzając, czy zaistniały przesłanki pozytywne wymienione w § 4-12 BVL (na ich temat – zob. rozdz. II niniejszego opracowania),

Zgodnie z § 7-11 akapit 3 BVL, wniosek wraz z projektem decyzji przesyłany jest przez okręgową radę pomocy społecznej do rodziców, którzy w ciągu 10 dni mogą w pisemnej odpowiedzi na wniosek przedstawić swoje stanowisko. Sprawa rozpatrywana jest przez okręgową radę pomocy społecznej na posiedzeniu nazwanym przez ustawę „spotkaniem negocjacyjnym” w, którym mogą uczestniczyć obie strony – przedstawiciele Barnevernet oraz rodzice dziecka. Rodzice mogą przedstawić swoje stanowisko oraz dowody z zeznań świadków, natomiast przedstawiciele Barnevernet mają o tyle korzystniejszą pozycję, że oprócz prezentowania zebranego materiału, zeznań i opinii biegłych, to do nich należy prezentacja przebiegu całej sprawy, co może budzić wątpliwości odnośnie do braku obiektywizmu urzędników, jako strony w sprawie. Dodatkowe wątpliwości budzi podejmowana przez Barnevernet praktyka prowadzenia rozmów ze świadkami jeszcze przed posiedzeniem okręgowej rady pomocy społecznej. Barnevernet wzywa świadków na obligatoryjne rozmowy na podstawie § 24-1 ustawy o mediacjach i rozwiązywaniu sporów w sprawach cywilnych (Lov om meklings og rettergang i sivile tvister - tvisteloven)¹⁴¹.

Rodzice mogą przedstawić swoje stanowisko oraz dowody z zeznań świadków, natomiast przedstawiciele Barnevernet mają o tyle korzystniejszą pozycję, że oprócz prezentowania zebranego materiału, zeznań i opinii biegłych, to do nich należy prezentacja przebiegu całej sprawy.

Gdy decyzja o zastosowaniu opieki zostanie wydana, zastępuje ona zarządzenie tymczasowe¹⁴². Dziecko może wtedy trafić do rodziny zastępczej¹⁴³, instytucji opiekuńczej (np. placówki opiekuńczo-wychowawczej)¹⁴⁴, zakładu wspomaganie rozwoju, zakładu terapeutycznego¹⁴⁵ lub do ośrodka opieki dla nieletnich¹⁴⁶ (§ 4-14 BVL)¹⁴⁷. Z tym, że - jeśli będzie to w najlepszym interesie dziecka - powinno ono zostać umieszczone pod pieczą osób z rodziny lub najbliższego otoczenia. Nie dojdzie jednak do tego, jeżeli Kierownik Barnevernet, mając na uwadze dobro dziecka, postanowi o ukryciu przed rodzicami adresu pod, którym będzie przebywało dziecko (§ 4-19 BVL).

141 LOV-2005-06-17-90.

142 Co ciekawe pojawiają się głosy, że utrzymanie decyzji tymczasowej w mocy staje się typowym rozwiązaniem, choć Autorzy Komentarza nie podzielają tego stanowiska. K. Ofstad, R. Skar, op. cit., s. 118.

143 § 4-22 BVL. W rozumieniu norweskich przepisów rodzina zastępcza to: 1. Rodzina, do której zostało skierowane dziecko na podstawie decyzji urzędników lub 2. Rodzina, do której rodzice skierowali swoje dziecko i rodzina ta została zatwierdzona przez urzędników.

144 § 5-8 BVL. W Norwegii istnieją prywatne oraz publiczne instytucje i centra opieki, dzieci mogą być kierowane jedynie do tych, które zostały zatwierdzone przez Urząd ds. Dzieci, Młodzieży i Rodziny na szczeblu regionalnym.

145 § 4-14 BVL. Gdy dziecko jest niepełnosprawne.

146 Zob. więcej § 5A BVL.

147 Zgodnie z komentarzem do Barnevernloven będzie miał tutaj zastosowanie § 4-14 LB - K. Ofstad, R. Skar, op. cit., s. 116.

Podczas, gdy dziecko przebywa poza pieczą rodziców, Barnevernet ma obowiązek monitorowania sytuacji: śledzenia rozwoju dziecka oraz jego rodziców. Na bieżąco ocenia, czy potrzebna jest zmiana zastosowanych wobec dziecka środków pomocy lub zastosowania dodatkowych (§ 4-6 akapit 6 BVL). Już na krótko po wydaniu decyzji tymczasowej Barnevernet kontaktuje się z rodzicami dziecka w celu przedstawienia propozycji poradnictwa i dalszych działań. Jeżeli rodzice wyrażą taką chęć, Barnevernet w ramach dalszych działań może zaangażować w sprawę inne instytucje pomocowe (§ 4-6 akapit 6 BVL).

Co do zasady natychmiastowe odebranie dziecka spod pieczy rodziców to środek tymczasowy, jednak monitorując sytuację Barnevernet może uznać, że dla dziecka korzystne będzie zastosowanie środka pomocy polegającego na długoterminowym umieszczeniu go poza pieczą rodzicielską zgodnie z § 4-12 BVL lub w ośrodku dla nieletnich zgodnie z § 4-24 BVL. Wówczas dalsza procedura odbywa się tak, jak w trybie zwyczajnym.

3.4. Przepisy Barnevernloven a KPD

W 1990 roku Norwegia przystąpiła do Konwencji o Prawach Dziecka¹⁴⁸. Zgodnie z art. 40 KPD, przepisy Konwencji w żaden sposób nie naruszają postanowień na szczeblu krajowym, które w większym stopniu (niż te zawarte w Konwencji) sprzyjają realizacji praw dziecka. W myśl tego artykułu, przepisy krajowe zapewniające lepszą ochronę dzieci, niż tego wymaga Konwencja będą miały pierwszeństwo przed jej postanowieniami. W publikacjach komentujących przepisy BVL znaleźć można stwierdzenie, że ustawa ta - w kwestii ochrony i opieki nad dzieckiem - zapewnia szersze gwarancje niż KPD¹⁴⁹. W tym kontekście wskazuje się na art. 3 KPD, który stanowi, że „Państwa-Strony działają na rzecz zapewnienia dziecku w takim stopniu ochrony i opieki, w jakim jest to niezbędne dla jego dobra, biorąc pod uwagę prawa i obowiązki jego rodziców, opiekunów prawnych lub innych osób prawnie za nie odpowiedzialnych”. Natomiast zgodnie z § 4-1 BVL dobro dziecka zawsze jest nadrzędne, bez uwzględniania praw rodziców.

Zgodnie z art. 3 Konwencji Praw Dziecka: „Państwa-Strony działają na rzecz zapewnienia dziecku w takim stopniu ochrony i opieki, w jakim jest to niezbędne dla jego dobra, biorąc pod uwagę prawa i obowiązki jego rodziców, opiekunów prawnych lub innych osób prawnie za nie odpowiedzialnych”. Natomiast zgodnie z § 4-1 BVL dobro dziecka zawsze jest nadrzędne, bez uwzględniania praw rodziców.

Drugą kwestią, którą podnosi się w tym kontekście jest poszerzenie przez BVL gwarancji bycia wysłuchanym. Art. 12 ust. 2 KPD stanowi, iż dziecko ma możliwość „wypowiadania się w każdym

¹⁴⁸ Dalej: KPD. Do podpisania KPD doszło w 1990 roku, do ratyfikacji w 1991 roku. <http://indicators.ohchr.org> [dostęp: 16.08.2018r.].

¹⁴⁹ Lovdal. R (red.), *Jurk. Juridisk Radgivning For Kvinner. Foreldres ansvar overfor barn En innføring i norske regler Del 1: Barneoppdragelse og barnevern*, Oslo 2013, s. 33. Warto dodać, że wydanie broszury zostało sfinansowane przez Główny Urząd ds. Integracji i Wielokulturowości w Norwegii.

postępowaniu sądowym i administracyjnym dotyczącym dziecka, bezpośrednio lub za pośrednictwem przedstawiciela bądź odpowiedniego organu”, nie zapewniając dziecku bezpośredniego udziału w sprawie, która go dotyczy, a pozostawiając szczegółową regulację Państwow-Stronom. Zgodnie zaś z § 6-3 akapit 1 norweskiej ustawy, dziecko w wieku 7 lat oraz młodsze, które potrafi przedstawić własne poglądy ma możliwość wyrażenia swojej opinii w sprawie, która go dotyczy. Dzieci starsze, które nie ukończyły 15 roku życia, za zgodą okręgowej rady mogą występować w sprawie jako strona. Natomiast dziecko z zaburzeniami zachowania lub zagrożone przestępstwem handlu ludźmi oraz dziecko, które ukończyło lat 15 i rozumie sprawę, która go dotyczy, zawsze uznaje się za stronę w sprawie (§ 6-3 akapit 2 BVL). Dzieci mają dziś w Norwegii wysoki status¹⁵⁰, jednak pomimo, że przepisy BVL zawierają szerokie gwarancje są uznane za wymagające zmian i szeroko krytykowane¹⁵¹, szczególnie w odniesieniu do realizacji zobowiązań międzynarodowych. W norweskim Raporcie Oficjalnym sporządzonym przez Komisję powołaną na zlecenie Ministerstwa ds. Dzieci, Równości i Inkluzji Społecznej zatytułowanym *Nowe prawo o ochronie praw dziecka. Zapewnienie dziecku prawa do opieki i ochrony (Ny barnevernslov Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse)* przedstawiono uwagi do ustawy BVL¹⁵².

Autorzy rekomendują zmiany w obszarze realizacji zobowiązań Norwegii wynikających z prawa międzynarodowego, szczególnie zwracając uwagę na regulacje dotyczące prawa dziecka do kontaktów z rodzicami po oddzieleniu go od nich, bowiem przepisy dają szeroką możliwość interpretacji i wymagałyby uściślenia. Jak wyjaśniają naukowcy, o nadużyciach decyduje tutaj praktyka, czyli sposób zastosowania przepisów¹⁵³. Norweski Sąd Najwyższy¹⁵⁴ w wyroku z 2012 roku wskazał, że w sytuacjach, gdy dziecko zostaje odebrane rodzicom zazwyczaj ustala się kontakt na 4 do 6 spotkań w roku¹⁵⁵, zaś w wyroku z 2015 roku stwierdził, że „kontakt matki z dzieckiem cztery razy do roku po trzy godziny nie spełnia przesłanek § 4-19 BVL”, co nazwał „bardzo ograniczonym kontaktem”¹⁵⁶.

3.5. Działania Barnevernet i okręgowych rad pomocy społecznej na rzecz dobra dziecka

Na podstawie wyroków norweskiego Sądu Najwyższego można wywnioskować, iż praktyka działania Barnevernet odbiega od wielu założeń ustawowych. Priorytetowo powinno

150 *Ibidem*, s. 6.

151 Jak podaje norweski dziennik Dagbladet, demonstracje przeciwko Barnevernet odbyły się w 2016 roku w 20 krajach. Zob. <https://www.dagbladet.no/nyheter/slik-endte-barnevern-demonstrasjonene-verden-over/60454062> [dostęp: 19.08.2018r.]. Ponadto w 2012 roku Rosjanie zorganizowali akcję wysyłania faksów i wiadomości mailowych do Ministra Ministerstwa ds. Dzieci, Równości i Inkluzji Społecznej Auduna Lisbakkena podając jego numer faksu (4722249515) oraz adres mailowy (postmottak@bld.dep.no). Olav Sylte - norwegian lawyer also writes about demonstrations in many countries: <http://www.mhskanland.net/page45/page375/page375.html>, Читайте больше на <https://www.pravda.ru/society/family/pbring/09-02-2012/1107475-Norway-0/> [dostęp: 19.08.2018r.].

152 Ministerstwo ds. Dzieci, Równości i Inkluzji Społecznej, *Ny barnevernslov Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse*, Oslo 2016 (NOU 2016: 16) (dalej: Raport Ministerstwa ds. Dzieci, Równości i Inkluzji Społecznej 2016). beskyttelse <https://www.regjeringen.no/contentassets/53164b1e-70954231b2a09d3fdec1888b/no/pdfs/nou201620160016000dddpdfs.pdf> [dostęp: 19.08.2018r.].

153 W. Nowiak, D. Narożna, R.L. Murias, *op. cit.*, s. 118.

154 Dalej: SN.

155 W wyroku tym SN odniósł się do innego jeszcze orzeczenia z 2006 roku, które dotyczyło sprawy rodziców dla, których ustalono rocznie 6 spotkań z dzieckiem po godzin. Rodzice ci, chcieli spotykać się z dzieckiem indywidualnie z dzieckiem i doszło do podziału czasu w sposób następujący: matka 4 spotkania po 4 godziny, ojciec 2 spotkania po 2 godziny. Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego: Rt. 2012 s. 1832, sekcja 36 i 39. Cyt. za: Raport Ministerstwa ds. Dzieci, Równości i Inkluzji Społecznej 2016, s. 185.; Zob. więcej: K. Lindboe, *Barnevernrett*, Oslo 2012, s. 112.

156 Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego: Rt. 2015, s. 467. Cyt. za: Raport Ministerstwa ds. Dzieci, Równości i Inkluzji Społecznej 2016, s. 185.

traktować się pozostawienie dziecka w pieczy rodziców, a w przypadku oddzielenia w trybie natychmiastowym, powinien być on zastosowany tymczasowo. W praktyce jednak dzieje się inaczej. Liczba spotkań, jaką ustala się po odebraniu dziecka jest zaskakująco mała. Przykładem może być sprawa rodziny z Birmy, gdzie czworo spośród pięciorga dzieci odebrano rodzicom w trybie natychmiastowym w dniu 24 maja 2013 roku, a już niecały miesiąc później, bo w dniu 17 czerwca 2013 roku, Barnevernet złożyło wniosek do okręgowej rady pomocy społecznej o przejęcie pieczy nad dziećmi i objęcie ich dalszą opieką. Pięć miesięcy później 12 listopada 2013 roku okręgowa rada pomocy społecznej wydała decyzję o przejęciu przez Barnevernet pieczy i umieszczeniu dzieci w rodzinach zastępczych, gdy tylko te zostaną wyznaczone. Ponadto w decyzji rady ustalono, że rodzice i dzieci mają prawo do sześciu spotkań rocznie, każde po trzy godziny, a spotkania te powinny być nadzorowane¹⁵⁷. W innej sprawie okręgowa rada pomocy społecznej, w decyzji z dnia 14 października 2008 roku, ustaliła dla matki z półtoraroczną córką dziewięć spotkań rocznie po dwie godziny, zaś dla ojca 12 spotkań rocznie po dwie godziny¹⁵⁸. Kolejny przykład może stanowić decyzja rady z dnia 15 lipca 2010 roku, zgodnie z którą matka mogła spotykać się ze swoją trzyletnią córką 4 razy w roku po dwie godziny, zaś ojciec dwa razy po dwie godziny¹⁵⁹. W następnym przypadku na podstawie decyzji rady z dnia 22 grudnia 2010 roku, rodzice mogli widywać swoje córki (wówczas trzymiesięczną i trzyletnią) cztery razy rocznie po cztery godziny jedynie pod nadzorem¹⁶⁰. Na podstawie kolejnej decyzji z dnia 30 stycznia 2014 roku w tej samej sprawie, rada zadecydowała, że matka może widywać się ze swoimi córkami - wtedy już czteroletnią dwa razy rocznie po dwie godziny, a z sześciolletnią cztery razy po dwie godziny rocznie¹⁶¹. Celem tych kontaktów nie jest utrzymanie emocjonalnej więzi z biologicznymi rodzicami, dochodzi do nich jedynie ze względu na prawo dziecka do wiedzy na temat jego pochodzenia¹⁶².

W praktyce norweskiej celem kontaktów rodzica biologicznego z dzieckiem znajdującym się w pieczy zastępczej nie jest utrzymanie więzi emocjonalnej, dochodzi do nich jedynie ze względu na prawo dziecka do wiedzy na temat jego pochodzenia.

Praktyka Barnevernet i okręgowych rad pomocy społecznej prowadzi do stale rosnącej liczby dzieci umieszczonych w rodzinie zastępczej i innych instytucjach. Poniższa tabela przedstawia całkowitą liczbę dzieci umieszczonych w rodzinie zastępczej lub placówkach opiekuńczych do końca każdego roku (lata 2003-2017)¹⁶³.

157 Zob. Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z dnia 3 listopada 2014 roku, HR-2014-02129-U, (sak nr. 2014/1881).

158 Zob. Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z dnia 17 marca 2011 roku, HR-2011-570-A (Rt-2011-377).

159 Zob. Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z dnia 6 grudnia 2012 roku, HR-2012-2309-A (Rt-2012-1832).

160 Zob. Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z dnia 2 lipca 2014 roku, HR-2014-01392-U, (sak nr. 2014/1185).

161 *Ibidem*.

162 A. Picot, *Out-of-Home Placements and Notions of Family in Norway and in France*, "Sosiologi i Dag", 3-4 (2012), s. 13-35.

163 Informacja uzyskana przez Ordo Iuris w trybie dostępu do informacji publicznej.

Tabela 3.1. Całkowita liczba dzieci umieszczonych w rodzinie zastępczej lub placówkach opiekuńczych do końca każdego roku

Rok	Pieczą zastępczą	Inne formy opieki zastępczej
2003	5693	2170
2004	5825	2173
2005	6006	2094
2006	6120	2386
2007	6300	2512
2008	6406	2588
2009	6603	2726
2010	6980	3080
2011	7270	3116
2012	7805	3074
2013	8106	3184
2014	8569	3087
2015	8924	2965
2016	9080	3511
2017	9033	3270

Źródło: Statistics Norway

Dane w tabeli wskazują, że w ostatnich latach w Norwegii dzieci trafiają do rodzin zastępczych trzy razy częściej niż do innych instytucji opieki zastępczej. Do końca 2017 r. 9033 dzieci było w rodzinach zastępczych. Wskazuje to na wysoką częstotliwość odbierania dzieci rodzicom biologicznym - wbrew prawnym gwarancjom, zgodnie z którymi zabieranie dzieci rodzicom stanowi ostateczny środek. Warto wspomnieć, że oprócz wskazanej w tabeli liczby dzieci objętych opieką na dzień 31 grudnia, należy brać pod uwagę także dzieci, które trafiły do opieki zastępczej w ciągu roku, a powróciły do swych rodzin przed 31 grudnia w ten sposób nie będąc ujętymi we powyższej statystyce. Tak więc całkowita liczba dzieci i młodzieży objętych opieką w danym roku jest większa niż wskazana w tabeli liczba dzieci objętych opieką na dzień 31 grudnia.

3.6. Sprawa Jansen przeciwko Norwegii

Zabieranie dzieci spod pieczy rodzicielskiej, które powoduje, że dzieci spotykają swoich rodziców kilka razy do roku zostało uznane przez ETPCz za złamanie Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Jednym z ostatnich przykładów jest wyrok ETPC z 6 września 2018 r. w sprawie *Jansen przeciwko Norwegii* (skarga nr 2822/16), gdzie w tezie 105 Trybunał jednoznacznie stwierdził, że „doszło do naruszenia Artykułu 8 Konwencji”. Artykuł 8 Konwencji dotyczy

Poszanowanie życia prywatnego i rodzinnego¹⁶⁴. Trybunał określił, że celem artykułu 8 Konwencji jest ochrona jednostki przed arbitralnymi działaniami władz publicznych. We wskazanym wyroku Trybunał rozważał, czy środki zastosowane wobec Skarżącej - pani Blondiny Jansen, były „konieczne w społeczeństwie demokratycznym”. Trybunał stwierdził, że interwencja władz norweskich nie była konieczna. Idąc za rozumowaniem Trybunału, należy zatem rozumieć, że interwencja władz norweskich nie odpowiadała pilnej potrzebie społecznej, ani nie była proporcjonalna do uzasadnionego celu (zob. teza 89).

Każde państwo samodzielnie, bez ingerencji zewnętrznych instytucji, decyduje o zastosowaniu odpowiednich środków. Dopiero decyzje, które podejmuje mogą zostać poddane kontroli Trybunału. Mają one pewien margines uznania państwowego, który jest zależny od danej sytuacji. W omawianej sprawie państwo miało za zadanie wyważyć pomiędzy dwoma interesami: ochroną dziecka w sytuacji zagrażającej zdrowiu i rozwojowi, a ponownym zjednoczeniem rodziny, gdy tylko pozwolą na to okoliczności (teza 90). Z jednej strony dobro dziecka nakazuje utrzymanie więzi dziecka z rodziną, z drugiej strony wymaga, by dziecko miało zapewniony rozwój w zdrowym środowisku (teza 92).

W sprawie Blondiny Jansen państwo miało za zadanie wyważyć pomiędzy dwoma interesami: ochroną dziecka w sytuacji zagrażającej zdrowiu i rozwojowi, a ponownym zjednoczeniem rodziny, gdy tylko pozwolą na to okoliczności.

Trybunał podkreślił, że istnieje w przestrzeni międzynarodowej zgoda, co do tego, że w sprawach dzieci należy brać pod uwagę ich dobro, które ma znaczenie pierwszorzędne. Zatem w sprawach związanych ze sprawowaniem opieki nad dzieckiem i ograniczanie kontaktów z rodzicami, interesy dziecka muszą być spełnione przed wszystkimi innymi względami (teza 91). Trybunał podkreślił, że potrzebna jest ściślejsza kontrola nad stosowaniem środków polegających na wprowadzaniu ograniczeń dotyczących prawa rodziców do kontaktu z dziećmi oraz kontroli zagwarantowania prawa do poszanowania życia rodzinnego zarówno rodzicom, jak i dzieciom, bowiem skutkować to może ograniczaniem kontaktów i utratą rodzinnych relacji (por. teza 90). Trybunał wskazał, że środki prowadzące do pozbawienia więzi rodzinnych, które nie prowadzą do ponownego połączenia rodziny, powinny być stosowane wyłącznie w wyjątkowych okolicznościach. Jedynym uzasadnieniem ich zastosowania może być tylko dobro dziecka (jego najlepszy interes) (teza 93).

Trybunał odniósł się do sprawy *Gnahore przeciwko Francji*, w której stwierdził, że utrzymanie więzi dziecka z rodziną leży w interesie dziecka (za wyjątkiem przypadków, gdy rodzina jest szczególnie niewydolna), ponieważ odcięcie dziecka od rodziny oznacza odcięcie go od jego korzeni. Zatem więzi rodzinne nie powinny być w ogóle zrywane, a jeżeli do tego dojdzie, to należy dotożyć

¹⁶⁴ Artykuł 8 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności stanowi: „1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji. 2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności osób”.

wszelkich starań, by więzi dziecka z rodziną zostały odbudowane, a jeśli będzie to możliwe, należy zadbać o powrót dziecka do rodziny.

Więzi rodzinne nie powinny być w ogóle zrywane, a jeżeli już do tego dojdzie, to należy dołożyć wszelkich starań, by więzi dziecka z rodziną zostały odbudowane, a jeśli będzie to możliwe, należy zadbać o powrót dziecka do rodziny.

Trybunał zbadał, czy sądy krajowe dokonały wyważonej i rozsądnej oceny indywidualnych interesów każdej osoby, czyli zarówno rodziców i dzieci, mając nieustannie na uwadze dobro dziecka (jego najlepszy interes). Zgodnie z art. 3 Konwencji Praw Dziecka: „Państwa-Strony działają na rzecz zapewnienia dziecku w takim stopniu ochrony i opieki, w jakim jest to niezbędne dla jego dobra, biorąc pod uwagę prawa i obowiązki jego rodziców, opiekunów prawnych lub innych osób prawnie za nie odpowiedzialnych”. Jednak w praktyce norweskiej prawa rodziców nie są brane pod uwagę. Jak wskazuje się w tamtejszym dyskursie prawniczym, prawo norweskie daje „szersze gwarancje” ochronie interesów dziecka, niż sama Konwencja o Prawach Dziecka, bowiem zgodnie z § 4-1 BVL, dobro dziecka zawsze jest nadrzędne, bez uwzględniania interesów rodziców¹⁶⁵.

Trybunał podkreślił, że przy ocenie zasadności zastosowania środków pomocy dla rodziny (tutaj rozłączenia dziecka od rodziców) bierze pod uwagę istniejące w danym państwie tradycje związane z rolą rodziny i interwencją państwa w sprawy rodzinne oraz dostępność środków przeznaczanych na działalność publiczną. Jednak zawsze decydujące znaczenie ma dobro dziecka (teza 95).

Trybunał rozważał, czy powody dla, których uniemożliwiono skarżącej kontakty z córką uzasadniały zastosowanie takiego środka, pomimo niebezpieczeństwa utraty więzi dziecka z matką (teza 96). Trybunał ustalił w toku postępowania, na podstawie dowodów przedstawionych przez sądy norweskie, że istniało realne ryzyko uprowadzenia córki skarżącej przez ojca dziecka (teza 97). Oczywiście jest, że uprowadzenie niosłoby za sobą negatywne skutki dla rozwoju dziecka, w tym dziecko doznałoby zaniedbania w opiece. Na podstawie analizy dokumentacji sądów norweskich Trybunał stwierdził, że władze krajowe miały bezpośredni kontakt ze wszystkimi zainteresowanymi w sprawie osobami (teza 98). Jednak norweski Sąd Najwyższy nie uwzględnił faktu, iż skarżąca nie utrzymywała kontaktu z ojcem dziecka od trzech lat, co ma znaczenie w kwestii dopuszczenia jej do kontaktów z córką.

Trybunał zauważył, że po wydaniu przez okręgową radę pomocy społecznej decyzji o przejęciu opieki nad dziewczynką w grudniu 2012 roku, sprawa była rozpatrywana przez wszystkie sądowe instancje (raz przez Sąd Rejonowy, dwa razy przez Sąd Apelacyjny i raz przez Sąd Najwyższy). Po analizie przebiegu sprawy Trybunał nie dostrzegł naruszeń procesowych, uznał, że prawa skarżącej do obrony nie zostały naruszone (teza 100). Zatem Trybunał rozważył odpowiedź na pytanie, czy wydane w sprawie orzeczenie norweskiego Sądu Najwyższego rzeczywiście opierało się o zasadę

¹⁶⁵ Por. L. Lovdal, *op. cit.*, s. 33.

„dobra dziecka” rozumianą w sposób zgodny z orzecznictwem ETPC, jako zasady stanowiącej, iż zabranie dziecka spod pieczy rodziców to środek tymczasowy, od którego należy odstąpić, gdy tylko pozwolą na to okoliczności. Wówczas państwo ma pozytywny obowiązek podjęcia środków w celu ułatwienia połączenia rodziny tak szybko, jak jest to możliwe (teza 101).

W sprawie Jansen przeciwko Norwegii ETPC stwierdził, że co prawda w procedurze krajowej kierowano się dobrem dziecka, jednak rozpatrując sprawę nie uwzględniono w wystarczającym stopniu potencjalnych negatywnych długoterminowych konsekwencji utraty kontaktu dziecka z matką, a także nie zrealizowano pozytywnego obowiązku podjęcia środków w celu ułatwienia złączenia rodziny, tak szybko jak byłoby to możliwe.

Dodatkowo Trybunał zwrócił uwagę, że zastosowane środki pociągały za sobą niebezpieczeństwo trwałego ograniczenia więzi rodzinnych między dzieckiem a matką. Co istotne, orzeczenie Sądu Najwyższego nie zmierzało do ponownego połączenia rodziny. Nie przewidywało także powzięcia działań przygotowujących do tego matkę. Orzeczenie skupione było wyłącznie na ochronie dziecka przed porwaniem i jego konsekwencjami. Zatem istniało ryzyko, że córka może utracić całkowity kontakt z matką. Norweski SN nie uwzględnił skutków długotrwałego oddzielenia dziecka od matki, co zgodnie z dotychczasowym orzecznictwem Trybunału jest konieczne, tym bardziej, że w tym przypadku rozłąka z matką równocześnie oznacza oderwanie dziecka od jego tożsamości narodowej, gdyż matka dziecka jest pochodzenia romskiego, a dziewczynka została poddana opiece Norwegów (teza 103).

Trybunał stwierdził, że co prawda w procedurze krajowej kierowano się dobrem dziecka, jednak rozpatrując sprawę nie uwzględniono w wystarczającym stopniu potencjalnych negatywnych długoterminowych konsekwencji utraty kontaktu dziecka z matką, a także nie zrealizowano pozytywnego obowiązku podjęcia środków w celu ułatwienia złączenia rodziny, tak szybko jak byłoby to możliwe (teza 104).

Zatem Trybunał orzekł, że doszło do naruszenia przez Norwegię artykułu 8 Konwencji.

3.7. Sprawa Strand Lobben i inni przeciwko Norwegii

Kolejnym istotnym orzeczeniem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, które dotyczyło norweskiego systemu opieki nad dziećmi, jest wyrok Wielkiej Izby ETPC z 10 września 2019 r. w sprawie *Strand Lobben i inni przeciwko Norwegii* (skarga nr 37283/13). Trybunał nie był jednak jednoznaczny i zapadł większością trzynastu do czterech głosów. Co znamienne, przeciwko stwierdzeniu naruszenia art. 8 EKPC byli sędziowie pochodzący z krajów nordyckich – Danii, Finlandii i samej Norwegii, a spoza tej grupy – sędzia ze Słowacji.

Z norweskim systemem pomocy społecznej Trude Strand Lobben zetknęła się po raz pierwszy, gdy chciała dokonać późnej aborcji w szóstym miesiącu ciąży (teza 11). Kiedy jednak dziecko przyszło na świat – w roku 2008 – zamieszkująca tymczasowo w domu rodziców Strand Lobben zgodziła się na pobyt w domu opieki dla samotnych matek z dziećmi (teza 17). Trzy tygodnie później zdecydowała się jednak na opuszczenie placówki, na co norweski Urząd ds. dzieci (*Barnevernet*) zareagował wydaniem zarządzenia tymczasowego o pozbawieniu jej pieczy nad synem, które potwierdzone zostało decyzją okręgowej rady pomocy społecznej. Uzasadnieniem decyzji był rzekomy brak umiejętności rodzicielskich skarżącej, której dziecko zostało umieszczone w rodzinie zastępczej (zob. teza 24). W 2011 r. okręgowa rada pomocy społecznej stwierdziła definitywną utratę praw rodzicielskich Strand Lobben i wyraziła zgodę na adopcję dziecka przez rodziców zastępczych (zob. tezy 81 i n.). Matka odwoływała się od decyzji okręgowej rady pomocy społecznej do kolejnych instancji sądowych, jednakże zarówno sąd rejonowy oraz okręgowy, jak i norweski Sąd Najwyższy podtrzymały niekorzystną dla niej decyzję.

W sprawie Strand Lobben i inni przeciwko Norwegii ETPC wskazał, że poszanowanie dla jedności rodziny i dla jej ponownego zjednoczenia, w przypadku rozdzielenia jej członków, są integralnym elementem prawa do ochrony życia rodzinnego, gwarantowanego w art. 8 EKPC.

Strand Lobben zdecydowała wówczas o złożeniu skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, w której zarzuciła władzom norweskim naruszenie art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka poprzez pogwałcenie prawa do poszanowania życia rodzinnego samej Strand Lobben, jej syna, córki, która urodziła się w 2011 r. i pozostawała pod opieką rodziców, jak również prawa do poszanowania życia rodzinnego dziadków, którzy także wystąpili w sprawie jako skarżący. W wyroku z 30 listopada 2017 r. obradująca w składzie 7 sędziów Izba Trybunału większością 4 do 3 uznała, że do naruszenia art. 8 ETPC nie doszło. Ponadto jednogłośnie przyjęto, że zarzuty pozostałych – poza samą Strand Lobben i jej synem – skarżących są niedopuszczalne.

Działając na podstawie art. 43 ust. 1 EKPC skarżąca wniosła o przekazanie sprawy Wielkiej Izbie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Ta dopatrzyła się szeregu naruszeń podczas postępowania przed sądami norweskimi oraz stwierdziła, że władze norweskie nie uwzględniły interesów rodziny biologicznej dziecka, które powinny być brane pod uwagę przy tego rodzaju sprawach.

Jak zauważył Trybunał, art. 8 Konwencji gwarantuje ochronę życia rodzinnego, którego fundamentalnym elementem jest możliwość cieszenia się wzajemną obecnością dziecka i rodziców (teza 202). Trybunał podkreślał również istniejący w prawie międzynarodowym konsensus dotyczący kluczowego znaczenia zasady „dobra dziecka” (jego najlepszego interesu) dla rozstrzygania spraw dotyczących opieki nad dziećmi oraz ograniczeń w kontaktach między dziećmi i rodzicami (teza 204). Jednocześnie ETPC wskazał, że poszanowanie dla jedności rodziny i dla jej ponownego zjednoczenia, w przypadku rozdzielenia jej członków, są integralnym elementem prawa do ochrony życia rodzinnego, gwarantowanego w art. 8 EKPC (teza 205).

ETPC podkreślał, że zasada „dobra dziecka” oznacza z jednej strony konieczność utrzymania przez dziecko więzi z jego rodziną, z wyjątkiem przypadków, w których rodzina okazała się szczególnie dysfunkcyjna. Wynika z tego, że zerwanie więzi rodzinnych może nastąpić jedynie w wyjątkowych okolicznościach oraz, że należy czynić wszystko co konieczne dla zachowania relacji osobistych koniecznych dla „odbudowania” rodziny, gdy tylko będzie to możliwe. Z drugiej strony w interesie dziecka leży, by zapewnić mu rozwój w odpowiednim środowisku, a rodzic nie może być uprawniony do domagania się na podstawie art. 8 EKPC, by podjęte zostały środki mogące szkodzić zdrowiu i rozwojowi dziecka.

ETPC podkreślał, że zasada „dobra dziecka” oznacza z jednej strony konieczność utrzymania przez dziecko więzi z jego rodziną, z wyjątkiem przypadków, w których rodzina okazała się szczególnie dysfunkcyjna, a zerwanie tych więzi równa się oderwaniu dziecka od jego korzeni. Wynika z tego, że zerwanie więzi rodzinnych może nastąpić jedynie w wyjątkowych okolicznościach oraz, że należy czynić wszystko co konieczne dla zachowania relacji osobistych koniecznych dla „odbudowania” rodziny, gdy tylko będzie to możliwe. Z drugiej strony w interesie dziecka leży, by zapewnić mu rozwój w odpowiednim środowisku, a rodzic nie może być uprawniony do domagania się na podstawie art. 8 EKPC, by podjęte zostały środki mogące szkodzić zdrowiu i rozwojowi dziecka. Trybunał wskazał również, że niedopuszczalne jest oddzielenie dziecka od rodziców wbrew ich woli, z wyjątkiem wypadków, w których właściwe organy podlegające kontroli sądowej, zgodnie z obowiązującym prawem i zastosowaniem odpowiednich procedur, stwierdzą, że takie oddzielenie jest konieczne dla ochrony najlepszego interesu dziecka (teza 207).

Trybunał podkreślił, że zastąpienie środka opiekuńczego w postaci umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej, dalej idącymi środkami ingerencji, takimi jak pozbawienie rodziców biologicznych odpowiedzialności rodzicielskiej oraz wyrażenie zgody na adopcję, może nastąpić jedynie w wyjątkowych okolicznościach i musi uwzględniać najlepiej pojęty interes dziecka.

ETPC jasno zaznaczył, że drugą – obok zasady ochrony „dobra dziecka” – jest reguła dyskontynuacji środków o charakterze tymczasowym, jak tylko okoliczności na to pozwolą (teza 208). Trybunał podkreślił także, że zastąpienie środka opiekuńczego w postaci umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej, dalej idącymi środkami ingerencji, takimi jak pozbawienie rodziców biologicznych odpowiedzialności rodzicielskiej oraz wyrażenie zgody na adopcję, może nastąpić jedynie w wyjątkowych okolicznościach i musi uwzględniać najlepiej pojęty interes dziecka (teza 209).

Jakkolwiek Trybunał konsekwentnie wskazuje w swym orzecznictwie, że władze krajowe korzystają z szerokiego marginesu uznania w kwestii podjęcia decyzji o objęciu dziecka pieczęcią zastępczą, to margines ten nie jest nieograniczony. Dokonując oceny konkretnych stanów faktycznych, Trybunał przywiązywał wagę do tego, czy przed objęciem dziecka opieką publiczną władze krajowe sięgały po mniej drastyczne środki o charakterze wspierającym i zapobiegającym, które jednak okazały się nieskuteczne. Konieczne jest zatem poddanie wszelkich dalszych ograniczeń praw rodziców ścisłej kontroli. Pociągają one bowiem za sobą ryzyko definitywnej anihilacji więzi między rodzicami i dziećmi (teza 211). Wiąże się to z koniecznością zapewnienia rodzicom gwarancji proceduralnych, które umożliwiają im aktywny udział w postępowaniu związanym z decyzjami dotyczącymi ich relacji z dzieckiem, czemu Trybunał poświęcił sporo uwagi (teza 212-213).

Sednem rozpoznawanej przez Trybunał sprawy, było ustalenie, czy zastosowane względem skarżących – Trude Strand Lobben oraz jej syna – środki wiązały się z podjęciem ingerencji „koniecznej w demokratycznym społeczeństwie” (teza 214). Analizując to zagadnienie ETPC dostrzegł szereg naruszeń o charakterze proceduralnym, które ostatecznie przejawily się w tym, że władze krajowe w żaden sposób nie próbowały odnaleźć właściwej równowagi między interesami dziecka oraz interesami jego rodziny biologicznej, w tym w szczególności w ogóle nie wzięty pod uwagę ewentualnego ponownego poddania dziecka pod pieczęć jego biologicznej matki. W szczególności nie uwzględniono faktu, że w życiu skarżącej zaszły daleko idące zmiany: wyszła ona za mąż, urodziła kolejne dziecko, a jej kompetencje rodzicielskie w stosunku do tego dziecka nie są w żaden sposób kwestionowane (teza 220). Innymi słowy, władze norweskie zupełnie zignorowały stabilizację warunków życiowych skarżącej, która była w pełni zdolna do zapewnienia swojemu dziecku odpowiednich warunków rozwojowych.

W konkluzji Trybunał stwierdził naruszenie art. 8 Konwencji w stosunku do skarżącej oraz jej syna (teza 226).

3.8. Dobro dziecka w norweskim znaczeniu

W norweskim dyskursie naukowym wskazuje się, że pojęcie dobra dziecka ewoluowało od ochrony przeciw nadużyciom wobec dzieci aż do „dogadzania” im w okresie dzieciństwa¹⁶⁶. Za najważniejszy w kwestii dobra dziecka uważa się tak zwany „problem ubóstwa”, który nie dotyczy już ważnych zasobów, takich jak mieszkanie, żywność i odzież. Oznacza on natomiast dostęp do zasobów, które uważane są za atrakcyjne i konieczne dla ludzi żyjących we „współczesnym społeczeństwie”¹⁶⁷.

Zgodnie z Norweskim Raportem Publicznym *Bedre beskyttelse av barns utvikling – Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet* NOU (2012:5), kontakty rodziców biologicznych z dzieckiem powinny być z czasem ograniczane w celu stworzenia przestrzeni na wykształcenie

166 E. Marthinsen, *op. cit.*, s. 3.

167 *Ibidem.*

pierwszorzędnej relacji pomiędzy dzieckiem a opiekunami zastępczymi¹⁶⁸. „Dobro dziecka” powinno być oceniane z pominięciem biologicznego pokrewieństwa dziecka, w oparciu o ocenę korzyści rozwojowych, jakie mogą płynąć ze stabilnej relacji dziecka wobec różnych opiekunów, przy czym żadne domniemanie korzyści rozwojowych nie wiąże się z pozostaniem dziecka pod opieką biologicznych rodziców¹⁶⁹.

W praktyce norweskiej przyjmuje się, że „dobro dziecka” powinno być oceniane z pominięciem biologicznego pokrewieństwa dziecka, w oparciu o ocenę korzyści rozwojowych, jakie mogą płynąć ze stabilnej relacji dziecka wobec różnych opiekunów

Wynika to z wykładni obowiązujących przepisów ustawy BVL, która uległa zmianie wskutek właśnie raportu NOU (2012:5)¹⁷⁰. W przedstawionej opinii rządowych ekspertów wartość zasady pokrewieństwa biologicznego (*biologiske prinsipp*) ograniczona została do wartości płynącej z więzi i silnej relacji, łączącej dziecko z biologicznymi rodzicami. Wygaśnięcie tej relacji miałyby prowadzić do utraty znaczenia biologicznego pokrewieństwa rodziców i dziecka dla ustalenia treści „dobra dziecka” (jego najlepszego interesu). W konsekwencji Raport, a za nim praktyka Barnevernet, okręgowych rad pomocy społecznej i sądów, na pierwszym miejscu stawiają nową zasadę – nazwaną „zasadą rozwojowo najkorzystniejszej relacji” (*Utviklings-fremmende tilknytning*)¹⁷¹.

Rozumienie zasady „dobra dziecka” w pozornie obiektywnych kategoriach dobrobytu i „rozwojowo najkorzystniejszych relacji” nie jest pozbawione wymiaru społecznego. Może być również rozpatrywane w perspektywie omnipotencji państwa, które ignoruje w tym zakresie zasadę pomocniczości i nie pozostawia miejsca na autonomię rodziny. Były minister norweskiego rządu, Audun Lysbakken, wskazywał mianowicie, że „rodzice nie powinni zakładać, że jest to ich życie prywatne. W przeciwnym razie, w jaki sposób społeczeństwo, które ma na celu ochronę dzieci, ma być informowane o nieprawidłowościach?”¹⁷². Jak natomiast zauważa norweski pracownik socjalny Håvard Aaslund, Barnevernet kieruje się uprzedzeniami klasowymi¹⁷³. Siedmioro na dziesięcioro dzieci korzystających z pomocy Barnevernet ma rodziców z klasy robotniczej lub bezrobotnych¹⁷⁴. Dlatego też odpowiednia opieka może być różnie rozumiana, jako dobrobyt albo jako zapewnienie podstawowych potrzeb dziecku: „Pracownik socjalny ma obowiązek interweniować i umieścić dziecko

168 Raport *Norges offentlige utredninger* NOU (2012:5), published 17.01.2012 r., „Utenfor og innenfor Norges avtaler med EU”, Oslo 2012, s. 111-112. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2012-5/id671400/sec1> (dalej jako: NOU [2012:5]). Tytuł po polsku: „Lepsza ochrona rozwoju dzieci – raport komitetu ekspertów w przedmiocie zasady pokrewieństwa biologicznego w opiece społecznej nad dziećmi”.

169 Rozdział 2.2.2. NOU (2012:5) [dostęp: 15.06.2019].

170 NOU (2012:5).

171 J. Kwaśniewski, *Rejection of protection of natural (biological) family as a source of systemic violations of international guarantees of the respect for family life in the practice of Norwegian childcare law (Lov om barneverntjenester)*, opublikowane 19 września 2017 r., https://ordoiuris.pl/sites/default/files/inline-files/Odejście_od_biologiske_prinsipp_EN.pdf [dostęp: 15.06.2019].

172 Zob. materiały prasowe dostępne pod adresem internetowym: <https://www.pravda.ru/society/family/pbringning/09-02-2012/1107475-Norway-0/> [dostęp: 17.06.2019].

173 Informacja dostępna pod adresem internetowym: <http://fonteneforskning.no/debatt/den-klasselese-sosialarbeideren-6.19.303723.a794c2c804> [dostęp: 17.06.2019].

174 B. H. Kojan, H. Fauske, *op. cit.*, s. 95-109.

w rodzinie zastępczej (...) jeśli jest ryzyko, że rodzice nie są zdolni do zapewnienia odpowiedniej opieki dziecku¹⁷⁵. Co stanowić będzie sytuację, w której rodzic nie zapewnia „odpowiedniej opieki dziecku” zależy będzie od rozumienia tego pojęcia przez osoby stosujące prawo.

3.9. Negatywne skutki przebywania dziecka poza rodziną biologiczną

W literaturze naukowej podkreśla się, że zgodnie z norweskimi przepisami prawnymi odebranie dziecka rodzinie biologicznej to środek ostateczny, który stosowany jest dopiero, gdy wszelkie inne zawiodą lub nie ma możliwości ich zastosowania, a główną zasadą systemu opiekuńczego jest priorytetowe traktowanie opieki rodzicielskiej poprzez wspieranie rodziców, gdy znajdują się w trudnej sytuacji oraz pozostawianie dzieci z rodzicami nawet w przypadku niekorzystnych warunków życia¹⁷⁶. Jednakże dane statystyczne wskazują na to, że w państwach nordyckich, takich jak Dania, Norwegia, Finlandia, czy Szwecja, znacznie częściej niż w innych krajach świata stosuje się opiekę pozarodzicielską¹⁷⁷. Od 2013 roku wzrost liczby dzieci odbieranych z pieczy rodziców w Norwegii stale wzrasta, ponadto Norwegia w porównaniu do samych krajów nordyckich najczęściej stosuje formę opieki w postaci rodzin zastępczych¹⁷⁸.

Dane statystyczne wskazują na to, że w państwach nordyckich, takich jak Dania, Norwegia, Finlandia, czy Szwecja, znacznie częściej niż w innych krajach świata stosuje się opiekę pozarodzicielską. Przoduje w tym zakresie Królestwo Norwegii.

Okazuje się, że dzieci przebywające pod opieką prowadzoną poza ich domem rodzinnym są bardziej narażone na różne problemy w dzieciństwie, a następnie w dorosłości. Istnieje wiele badań przeprowadzonych w krajach nordyckich, które na to bezpośrednio wskazują. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że autorzy analiz badawczych stwierdzają, iż wyniki badań przeprowadzonych w krajach nordyckich można z powodzeniem odnieść do każdego z nich, gdyż państwa te zbliżone są społecznie, kulturowo i instytucjonalnie, ponadto rezultaty przytaczanych w tym rozdziale badań przeprowadzonych w państwach tego regionu wykazały spójność¹⁷⁹. Zgodnie z badaniami, osoby umieszczone w opiece pozarodzicielskiej narażone są na szereg problemów, do których zalicza się

¹⁷⁵ *Ibidem*.

¹⁷⁶ T. Pösö, M. Skivenes, A. D. Hestbæk, *Child protection systems within the Danish, Finnish and Norwegian welfare states – Time for a child centric approach?*, „European Journal of Social Work”, 17/4 (2014), s. 475–490.

¹⁷⁷ N. Gilbert, N. Parton, M. Skivenes, *Child protection systems: International trends and orientations*, New York 2011. Przebywanie poza domem rodzinnym oznacza tutaj wszelkie formy pozarodzicielskiej opieki, takie jak ośrodki opieki czy rodziny zastępcze: A. Kääriälä, H. Hiilamo, *Children in out-of-home care as young adults: A systematic review of outcomes in the Nordic countries*, „Children and Youth Services Review”, 9 (2017), s. 108.

¹⁷⁸ Nordic Social Statistical Committee Nososco, *Social protection in the Nordic countries 2013/2014 – Scope, expenditure and financing*, Kopenhaga 2015.

¹⁷⁹ *Ibidem*, s. 113.

zaburzenia behawioralne¹⁸⁰, zwiększone ryzyko niepowodzeń w edukacji¹⁸¹, korzystanie w dorosłości z pomocy społecznej¹⁸², problemy ze zdrowiem psychicznym¹⁸³, większa śmiertelność w młodości, w tym działania samobójcze¹⁸⁴, częstsze zachowania przestępcze¹⁸⁵.

Zgodnie z badaniami, osoby umieszczone w opiece pozarodzielskiej narażone są na szereg problemów, do których zalicza się zaburzenia behawioralne, zwiększone ryzyko niepowodzeń w edukacji, korzystanie w dorosłości z pomocy społecznej, problemy ze zdrowiem psychicznym, większa śmiertelność w młodości, w tym działania samobójcze, częstsze zachowania przestępcze. Skłania to do wniosku, że „model nordycki” zawiódł.

Ponadto badania wykazały, że dzieci umieszczone w długotrwałej opiece zastępczej przed 12 rokiem życia narażone są na zwiększone zażywanie w dorosłości alkoholu i narkotyków¹⁸⁶. Jak podsumowują naukowcy, wskazane podwyższone ryzyko narażenia dzieci na różnej kategorii problemy i stawanie się w wieku dorosłym „klientami” usług pomocy społecznej¹⁸⁷, skłaniają do wniosku, iż „model nordycki” zawiódł¹⁸⁸, pomimo iż kraje nordyckie oficjalnie należą do wiodących w kwestii troski o dobro dziecka¹⁸⁹.

180 T. Egelund, T. M. Lausten, *Prevalence of mental health problems among children placed in out-of-home care in Denmark* [w:] „Child & Family Social Work”, 14/2 (2009), s. 156–165.

181 R. F. Olsen, T. Egelund, M. Lausten, *Tidligere anbragte som unge voksne*, Copenhagen, Denmark - Report prepared in 2011 by the National Centre for Welfare Research https://pure.sfi.dk/ws/files/236772/1135_Tidligere_anbragte_som_unge.pdf; T. Heino, T. T., M. Johnson, M. (2010). *Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina* [in:] U. Härmäläinen, O. Kangas, *Perhepiirissä*, Finnish Social Insurance Institution (Kela) Helsinki, Finland; L. Kestilä, A. Väisänen, R. Paananen, T. Heino, M. Gissler, op. cit., s. 599-620; S.E. Clausen, L.B. Kristofersen, *Barnevernsklienter i Norge 1990-2005: En longitudinell studie*, NOVA-Raport 3/2008, Oslo, Report of the Norwegian Institute for Research on Growth, Welfare and Ageing “NOVA” - Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring NOVA www.hioa.no/content/download/47063/682820/file/3236_1.pdf; M. Berlin, B. Vinnerljung, A. Hjern, *School performance...*, p. 2489-2497; B. Vinnerljung, M. Berlin, A. Hjern, *Skolbetyg, utbildning och risker för ogynnsam utveckling hos barn* [in:] Social Report 2010, Socialstyrelsen - Social Report of the National Health and Social Welfare Council, Stockholm 2010, s. 228-266; B. Vinnerljung, A. Hjern, *Cognitive, educational and self-support outcomes...*, pp. 1902-1910; B. Vinnerljung, M. Öman, T. Gunnarson, *Educational attainments of former child welfare clients - A Swedish national cohort study*, “International Journal of Social Welfare”, 14/4 (2005), s. 265-276.

182 M. Berlin, B. Vinnerljung, A. Hjern, op. cit., s. 2489-2497; B. Vinnerljung, A. Hjern, op. cit., s. 1902-1910

183 B. Vinnerljung, A. Hjern, F. Lindblad, *Suicide attempts...*, s. 723-733; B. Vinnerljung, A. Hjern, *Consumption of psychotropic drugs among adults who were in societal care during their childhood — A Swedish national cohort study*, “Nordic Journal of Psychiatry”, 68/8 (2014), s. 611-619; B. Vinnerljung, L. Brännström, A. Hjern, *Disability pension...*, s. 169-176; R. F. Olsen, T. Egelund, M. Lausten, op. cit., s. 93-99; K. Kataja, T. Ristikari, R. Paananen, T. Heino, M. Merikukka, M. Gissler, *Huono-osaisuuden ylisukupolviset jatkumot eri perustein kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten elämässä*, “Yhteiskuntapolitiikka” 79/1 (2014), s. 38–54.

184 M. Kalland, T. H. Pensola, J. Meriläinen, J. Sinkkonen, *Mortality in children registered in the Finnish child welfare registry*, “Population based study. BMJ” 323/7306 (2001), s. 207-208; B. Vinnerljung, M. Ribe, *Mortality after care among young adult foster children in Sweden*, “International Journal of Social Welfare” 10/3 (2001), s. 164-173; A. Hjern, B. Vinnerljung, F. Lindblad, *Avoidable mortality among child welfare recipients and intercountry adoptees: A national cohort study*, “Journal of Epidemiology and Community Health” 58/5 (2004), s. 412-417; M. Manninen, M. Pankakoski, M. Gissler, J. Suvisaari, *Adolescents in a residential school for behavior disorders have an elevated mortality risk in young adulthood*, “Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health” 9/46 (2015), *passim*.

185 B. Vinnerljung, M. Berlin, A. Hjern, op. cit.; A. von Borczyskowski, B. Vinnerljung, A. Hjern, *Alcohol and drug abuse among young adults who grew up in substitute care - Findings from a Swedish national cohort study*, “Children and Youth Services Review” 35/12 (2013), s. 1954-1961; B. Vinnerljung, L. Brännström, A. Hjern, op. cit., *passim*; M. Berlin, B. Vinnerljung, A. Hjern, op. cit., *passim*; R. F. Olsen, T. Egelund, M. Lausten, op. cit., s. 93-99.

186 A. von Borczyskowski, B. Vinnerljung, A. Hjern, op. cit., *passim*.

187 E. Backe-Hansen, I. Højer, Y. Sjöblom, J. Storø, *Out of home care in Norway and Sweden—Similar and different*, “Psychosocial Intervention”, 22/3 (2013), s. 193–202.

188 A. Kääriälä, H. Hiilamo, op. cit., s. 107.

189 Zgodnie z Raportem UNICEF z 2013 roku, Norwegia znalazła się na drugim miejscu wśród bogatych krajów pod względem ochrony dobra dziecka, UNICEF Office of Research 2013 – Innocenti, *Child well-being in rich countries: A comparative overview*, Florencia 2013.

Podsumowanie

Konkludując należy stwierdzić, że istnieje wiele niepokojących kwestii, które wskazują na wadliwość pieczy zastępczej, do której w Norwegii trafiają dzieci odebrane rodzicom. Do zasługujących na szczególną uwagę należy zaliczyć:

1. postępowanie norweskich organów, które nie służy rozwiązywaniu problemów rodziny. Zdarza się bowiem, że nawet dzieci odebrane jedynie tymczasowo, pozostają w rodzinie zastępczej na stałe, a rodzina nadal zmaga się ze swoimi problemami;
2. nadużywanie korzystania z procedury natychmiastowej odbierania dzieci;
3. nie przestrzeganie zasady umieszczania dzieci pod opieką osób z rodziny lub najbliższego otoczenia - dzieci najczęściej trafiają pod opiekę osób im obcych;
4. nienaruszalność nadrzędności zasady dobra dziecka, rozumianej w sposób nieprzystający do standardów określonych w orzecznictwie ETPC, wobec dobra całej rodziny. Utrzymanie więzi z rodzicami nie jest traktowane jako kwestia leżąca po stronie interesu dziecka;
5. częste ustalanie kontaktu rodziców z dzieckiem na 4 do 6 spotkań w roku, które – jak stwierdził sam norweski SN – jest niezgodne z ustawą BVL;
6. nieprecyzyjne przepisy BVL dotyczące prawa dziecka do utrzymania kontaktów z rodzicami wymagają uściślenia – w obecnej formie krytykowane są nawet przez ekspertów pracujących na zlecenie norweskiego rządu;
7. kwestie dotyczące procedury nadzwyczajnej, które budzą największą wątpliwość:
 - a. odwołanie rodziców od decyzji rady o odebraniu dziecka w trybie nadzwyczajnym, rozpatruje ten sam przewodniczący rady, który decyzję tę zatwierdził;
 - b. przewodniczący rady otrzymując odwołanie rodziców od decyzji wzywa strony na jej posiedzenie, na którym przedstawiciele Barnevernet mają korzystniejszą pozycję, gdyż to oni prezentują przebieg całej sprawy;
 - c. przed posiedzeniem rady, Barnevernet prowadzi rozmowy ze świadkami, którzy następnie zeznają na posiedzeniu rady (Barnevernet powołuje się tutaj na ustawę o mediacjach i rozwiązywaniu sporów w sprawach cywilnych).

Chapter 4. Zagadnienia proceduralne związane z realizacją zadań Barnevernet a standardy prawa międzynarodowego

- » 4.1. Standard prawnomiędzynarodowy w zakresie procedur związanych z ingerencją organów państwowych w sferę życia rodzinnego
- » 4.2. Uwagi ogólne dotyczące procedur stosowanych przez Barnevernet
- » 4.3. Jurysdykcja krajowa
- » 4.4. Organy ochrony prawnej – ich skład oraz właściwość
- » 4.5. Zasady postępowania
- » 4.6. Przebieg postępowania
 - » 4.6.1. Tryb zwyczajny
 - » 4.6.2. Tryb nadzwyczajny (stosowany w sytuacji konieczności podjęcia natychmiastowych działań)
 - » 4.6.3. Postępowanie przed okręgową radą pomocy społecznej
 - » 4.6.4. Kontrola sądowa decyzji wydawanych przez okręgowe rady pomocy społecznej
- » Podsumowanie

Rozdział 4.

Zagadnienia proceduralne związane z realizacją zadań Barnevernet a standardy prawa międzynarodowego

4.1. Standard prawnomiędzynarodowy w zakresie procedur związanych z ingerencją organów państwowych w sferę życia rodzinnego

Standardy prawnomiędzynarodowe, które muszą być zachowane przy określaniu procedur związanych z ingerencją państwa w sferę życia rodzinnego, w zakresie w jakim dotyczy ona relacji między rodzicami i dziećmi, wyznaczane są przez trzy zasadnicze grupy dokumentów:

- a. Konwencję o prawach dziecka (KPD);
- b. Europejską Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (EKPC) wraz z Protokołami do Konwencji oraz orzecnictwem ETPC;
- c. dokumenty Rady Europy (przede wszystkim – Zgromadzenia Parlamentarnego), które zaliczają się do grupy tzw. *soft law*.

Zgodnie z art. 9 ust. 1 KPD „Państwa-Strony zapewniają, aby dziecko nie zostało oddzielone od swoich rodziców wbrew ich woli, z wyłączeniem przypadków, gdy kompetentne władze podlegające nadzorowi sądowemu, zdecydowały zgodnie z obowiązującym prawem oraz stosowanym postępowaniem, że takie oddzielenie jest konieczne ze względu na najlepiej pojęte interesy dziecka. Taka decyzja może być konieczna szczególnie w przypadkach nadużyć lub zaniedbań ze strony rodziców, gdy każde z rodziców mieszka oddzielnie, a należy podjąć decyzję o miejscu pobytu lub zamieszkania dziecka”. Zgodnie natomiast z art. 9 ust. 2 KPD: „W każdym postępowaniu podejmowanym stosownie do ustępu 1 niniejszego artykułu należy umożliwić wszystkim zainteresowanym stronom uczestnictwo w tym postępowaniu oraz wyrażanie przez nie swoich opinii”. Przepis ten

pozostaje w ścisłym związku z art. 12 ust. 2 KPD, który stanowi, iż dziecku, które jest zdolne do kształtowania swych własnych poglądów, należy zapewnić możliwość wypowiedzania się w każdym postępowaniu sądowym i administracyjnym, które go dotyczy. Prawo dziecka do wyrażenia opinii może być realizowane osobiście lub przez przedstawiciela bądź odpowiedniego organu. Widoczny jest również nacisk na umożliwienie dziecku wypowiedzenia się w sprawach, które go bezpośrednio dotyczą, o ile oczywiście jest ono w stanie samodzielnie formułować własne poglądy.

Należy wskazać również, że stosownie do art. 19 KPD Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie kroki w dziedzinie ustawodawczej, administracyjnej, społecznej oraz wychowawczej dla ochrony dziecka przed wszelkimi formami przemocy fizycznej bądź psychicznej, krzywdy lub nadużyć, zaniedbania bądź niedbatego traktowania lub wyzysku, a w tym wykorzystywania w celach seksualnych dzieci pozostających pod opieką rodzica, opiekuna prawnego lub innej osoby sprawującej opiekę nad dzieckiem (ust. 1). Dla realizacji ochrony przewidzianej w tym przepisie wprowadzać należy m.in. odpowiednie procedury, obejmujące również ingerencję sądową.

Analiza przepisów KPD, które odnoszą się do gwarancji o charakterze proceduralnym prowadzi do wniosku o konieczności zapewnienia kontroli sądowej nad organami administracji (jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej).

Niezależnie od standardów wyznaczanych przez KPD, odrębną ochronę zapewniają przepisy EKPC, w tym w szczególności jej art. 6 ust. 1, stanowiący: „Każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy rozstrzyganiu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej. Postępowanie przed sądem jest jawne, jednak prasa i publiczność mogą być wyłączone z całości lub części rozprawy sądowej ze względów obyczajowych, z uwagi na porządek publiczny lub bezpieczeństwo państwowe w społeczeństwie demokratycznym, gdy wymaga tego dobro małoletnich lub gdy służy to ochronie życia prywatnego stron albo też w okolicznościach szczególnych, w granicach uznanych przez sąd za bezwzględnie konieczne, kiedy jawność mogłaby przynieść szkodę interesom wymiaru sprawiedliwości”. W przypadku naruszenia praw wynikających z konwencji i po wyczerpaniu krajowego toku instancji jednostki mogą poszukiwać ochrony prawnej w ETPC, co przesądza o szczególnej roli orzecznictwa tego Trybunału.

Jak dotychczas ETPC wydał rozstrzygnięcia w nielicznych sprawach dotyczących ingerencji Barnevernet w prawo do poszanowania życia rodzinnego jednostek, w których główną rolę odgrywałyby kwestie związane z samym postępowaniem. Z dostępnego orzecznictwa wynika, że kwestie proceduralne – prawo do rzetelnego procesu w sprawach rodzinnych – stanowiły główny przedmiot zainteresowania Trybunału jedynie w dwu sprawach, przy czym jedna z nich dotyczyła naruszenia prawa do poszanowania życia rodzinnego skarżącego poprzez zawarcie w treści uzasadnienia wyroku sugestii dotyczącej rzekomego molestowania seksualnego¹⁹⁰. Drugie rozstrzygnięcie stwier-

190 Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie *Sanchez Cardenas przeciwko Norwegii* z dnia 4 października 2007 r., skarga nr 12148/03.

działo dopuszczalność podejmowania ponownej interwencji Barnevernet w przypadku otrzymania kolejnego zgłoszenia dotyczącego sytuacji, w jakiej znajdują się dzieci¹⁹¹.

W sprawach jeszcze nie rozstrzygniętych, a toczących się przed ETPC skarżący wskazują natomiast na przewlekłość postępowania i nierówność jego stron¹⁹². Pojawiają się również zarzuty dotyczące niezapewnienia rodzicom możliwości odpowiedniego uczestnictwa w postępowaniu¹⁹³, czy braku dostatecznego wyjaśnienia okoliczności faktycznych sprawy z uwagi na nieprzeprowadzenie rzetelnego postępowania dowodowego¹⁹⁴. Rozstrzygnięcie wskazanych spraw przez ETPC może przyczynić się do znaczących modyfikacji w treści przedstawionych procedur.

Działalność Barnevernet stała się również przedmiotem zainteresowania ze strony PACE, które określiło w tym względzie odpowiedni poziom niezbędnych standardów w Rezolucji nr 2232 (2018) w sprawie zapewnienia równowagi między ochroną dobra dziecka a potrzebą utrzymania jedności rodziny.

Działalność Barnevernet stała się również przedmiotem zainteresowania ze strony PACE, które określiło w tym względzie odpowiedni poziom niezbędnych standardów (przede wszystkim proceduralnych) w Rezolucji nr 2232 (2018) w sprawie zapewnienia równowagi między ochroną dobra dziecka a potrzebą utrzymania jedności rodziny (*ang. Resolution 2232 [2018] Striking a balance between the best interest of the child and the need to keep families together* – dalej jako: Rezolucja)¹⁹⁵. Projekt rezolucji został przygotowany przez Valeriu Ghiletciego, członka Europejskiej Partii Ludowej oraz wiceprzewodniczącego parlamentu Mołdawii w związku z opracowanym przez niego Raportem „*Striking a balance between the best interest of the child and the need to keep families together*” powstałym na zlecenie Komisji Spraw Socjalnych, Zdrowia i Zrównoważonego Rozwoju (*The Committee on Social Affairs, Health and Sustainable Development*) będącej organem PACE. Raport wprost odnosi się do działalności Barnevernet¹⁹⁶. W rezolucji znalazły się zalecenia wprowadzenia szczegółowych gwarancji proceduralnych, korzystnych dla rodziców oraz ich dzieci, w tym przede wszystkim:

191 Wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie *K.T. przeciwko Norwegii* z dnia 25 września 2008 r., skarga nr 26664/03.

192 Zob. przedmiot skargi w sprawie *Hernehult przeciwko Norwegii*, skarga do ETPC nr 14652/16 (sprawa w toku), dostępny pod adresem internetowym: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-168652\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\) (dostęp: 6 lipca 2018 r.).

193 Zob. przedmiot skargi w sprawie *Pedersen przeciwko Norwegii*, skarga do ETPC nr 39710/15 (sprawa w toku), dostępny pod adresem internetowym: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-166768\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\) (dostęp: 6 lipca 2018 r.).

194 Zarzut pojawił się w związku z odmową uznania za rodzinę zastępczą dziadków odebranego dziecka z uwagi na ich rzekomy zbyt podeszły wiek. Zob. opis stanu faktycznego i przedmiot skargi w sprawie *M.L. przeciwko Norwegii*, skarga do ETPC nr 43701/14 (sprawa w toku), dostępny pod adresem internetowym: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-163130\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\) (dostęp: 6 lipca 2018 r.).

195 Tekst Rezolucji w języku angielskim dostępny jest pod adresem internetowym Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=25014&lang=en> (dostęp: 1 lipca 2018 r.).

196 Zob. PACE, *Striking a balance between the best interest of the child and the need to keep families together*, Doc. 14568 Report (raport przygotowany przez Valeriu Ghiletciego na zlecenie Komisji Spraw Socjalnych, Zdrowia i Zrównoważonego Rozwoju będącej organem PACE). Tekst Raportu w języku angielskim dostępny jest pod adresem internetowym PACE: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-DocDetails-en.asp?FileID=24770&lang=en> (dostęp: 1 lipca 2018 r.), s. 6 i n.

- a. dziecko powinno mieć zapewnioną możliwość pełnego udziału w postępowaniu dotyczącym jego relacji z rodzicami, tak aby jego zdanie zostało nie tylko wysłuchane, ale również wzięte pod uwagę¹⁹⁷. Organy właściwe w sprawach rodzinnych powinny zatrudniać odpowiednio wykwalifikowany personel przygotowany do rozmowy z dzieckiem;
- b. decyzja o odebraniu dziecka powinna nastąpić na podstawie wiarygodnych i zweryfikowanych dowodów wskazujących na realne ryzyko wystąpienia poważnej szkody grożącej dziecku w momencie podejmowania decyzji;
- c. prawo powinno przewidywać możliwość poddania decyzji o odebraniu dziecka kontroli ze strony sądu;
- d. decyzja o odebraniu dziecka powinna zostać uzasadniona i doręczona rodzicom, a dziecku wyjaśniona w sposób dla niego zrozumiały;
- e. system opieki społecznej powinien zostać ukształtowany w oparciu o zasadę hamulców i równowagi (ang. *checks and balances*), w tym ustanowienie stałych organów nadzoru i zapewnienia kontroli parlamentarnej.

Niezależnie od tego Rezolucja zawiera wskazania dotyczące warunków na jakich dzieci powinny być kierowane do pieczy zastępczej (zasada, by nie rozdzielać rodzeństwa, obowiązek uwzględnienia tożsamości religijnej, kulturowej oraz etnicznej dziecka).

4.2. Uwagi ogólne dotyczące procedur stosowanych przez Barnevernet

Procedury związane z realizacją przez Barnevernet powierzonych mu zadań mają zróżnicowany charakter. Mogą one dotyczyć stosowania środków, które nie noszą znamion głębokiej ingerencji w życie rodzinne (niektóre spośród tzw. środków pomocowych), ale również niezmiennie istotnych i delikatnych dla zachowania integralności rodziny i poszanowania życia rodzinnego kwestii, jak pozbawienie rodziców pieczy nad dzieckiem, pozbawienie ich praw rodzicielskich (odpowiedzialności rodzicielskiej), czy wreszcie przymusowych adopcji. Dalsza analiza skupiać się będzie na procedurach związanych z pozbawianiem rodziców pieczy nad dziećmi.

Tryb postępowania stosowany przez Barnevernet przewidziany jest przez *Lov om barneverntjenester (barnevernloven)* i ma on charakter autonomiczny w stosunku do ogólnoadministracyjnej procedury

197 Zagadnienie to było również przedmiotem uwag ze strony Komitetu Praw Dziecka ONZ, który rekomendował, by władze norweskie zwiększyły wysiłki w celu zapewnienia dzieciom prawa do być wysłuchanym w praktyce. Komitet podkreślił, że dotyczy to zwłaszcza dzieci niepełnosprawnych, dzieci w młodszych wiekach oraz dzieci, które poszukują w Norwegii azylu, są uchodźcami lub imigrantami – Committee on the Rights of the Child *Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Norway*, CRC/C/NOR/CO/5-6, 2018, pkt 14 a.

zawartej w *Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven)*¹⁹⁸. Wynika to bezpośrednio z treści § 6-1 BVL, który stanowi, że przepisy *Forvaltningsloven* stosuje się wraz z przepisami szczególnymi zawartymi w BVL. W przypadku złożenia odwołania do sądu rejonowego postępowanie ma charakter sprawy cywilnej.

4.3. Jurysdykcja krajowa

Przepisy BVL stosują się do wszystkich osób stale zamieszkujących terytorium Królestwa Norwegii, niezależnie od ich obywatelstwa, a zatem również do bezpaństwowców oraz uchodźców (§ 1-2 BVL). Przepis ten – w swoim uprzednim brzmieniu – nie precyzował charakteru pobytu (stały lub tymczasowy), co budziło wątpliwości z punktu widzenia postanowień ratyfikowanej przez Norwegię w 2015 r. Konwencji o jurysdykcji, prawie właściwym, uznawaniu, wykonywaniu i współpracy w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej i środków ochrony dzieci z 1996 r. (dalej jako: Konwencja haska). Zgodnie z art. 5 ust. 1 Konwencji haskiej: „Władze sądownicze lub administracyjne Umawiającego się Państwa miejsca stałego pobytu dziecka są właściwe do podejmowania środków skierowanych na ochronę osoby lub własności dziecka”. Konwencja nie definiuje wprawdzie pojęcia „miejsca stałego pobytu”¹⁹⁹, ale analiza jej postanowień prowadzi do wniosku, że miejsce to utożsamiać można ze „zwyczajowym miejscem zamieszkania” dziecka, natomiast odróżnić je należy od miejsca, w którym dziecko w danym momencie się znajduje, lecz jego pobyt nie ma charakteru stałego, w której to sytuacji podejmować można niezbędne środki ochrony, ale jedynie „w nagłych przypadkach” (zob. art. 11 ust. 1 Konwencji). Zgodnie z wyrokiem norweskiego Sądu Najwyższego z dnia 3 listopada 2016 r., za najważniejszy czynnik służący określeniu miejsca stałego pobytu dziecka uznano stopień jego przywiązania do danego kraju, który ma pierwszeństwo względem stopnia przywiązania rodziców²⁰⁰. Jak wywnioskować można z wywodów Sądu Najwyższego zawartych we wskazanym rozstrzygnięciu, ocena stopnia przywiązania dziecka do danego kraju ma charakter obiektywny, wynikający z długości i charakteru pobytu dziecka na terytorium określonego państwa²⁰¹. Bez większego znaczenia jest natomiast okoliczność miejsca urodzenia dziecka²⁰².

§ 1-2 BVL w uprzednim brzmieniu wydawał się być również niekompatybilny z art. 10 ust. 1 Konwencji, stanowiącym, że: „Bez uszczerbku dla postanowień artykułów 5-9, władze Umawiającego się Państwa właściwe do decydowania w sprawie wniosku o rozwód lub separację prawną rodziców dziecka posiadającego zwyczajowe miejsce zamieszkania w innym Umawiającym się Państwie, lub o unieważnienie ich małżeństwa, mogą, jeżeli przewiduje to prawo ich Państwa, podejmować środki skierowane na ochronę osoby lub władzy dziecka jeżeli:

198 LOV-1967-02-10.

199 Jak wskazuje się w Komentarzu praktycznym do Konwencji: „The concept of «habitual residence», the common primary connecting factor in all of the modern Hague Children’s Conventions, is not defined in the Convention but has to be determined by the relevant authorities in each case on the basis of factual elements. It is an autonomous concept and should be interpreted in light of the objectives of the Convention rather than under domestic law constraints” – Hague Conference on Private International Law, *Practical Handbook on the operation of the Hague Convention of 19 October 1996 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation in Respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children*, Hague 2014, s. 40.

200 Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z 3 listopada 2016 r., HR-2016-02262-A, sprawa nr 2016/1016, pkt.44.

201 *Ibidem*, pkt. 45-46.

202 *Ibidem*,

- a. w momencie rozpoczęcia postępowania, jedno z jego lub jej rodziców posiada zwyczajowe miejsce zamieszkania w tym Państwie i jedno z nich posiada odpowiedzialność rodzicielską w stosunku do dziecka, oraz
- b. jurysdykcja tych władz do podejmowania takich środków została zaakceptowana przez rodziców, a także przez każdą inną osobę posiadającą odpowiedzialność rodzicielską w stosunku do dziecka, oraz jest w najlepszych interesach dziecka”.

Zaniepokojenie budzić musi praktyka stosowana przez Barnevernet, który uznaje się za właściwy również w sytuacjach, gdy osoby objęte prowadzonym przezeń postępowaniem opuściły już obszar Królestwa Norwegii i złożyły wniosek o udzielenie azylu w innym państwie.

Nastąpiło zatem dostosowanie przepisów BVL do zasad określonych w Konwencji haskiej. Niemniej jednak należy zauważyć, że zgodnie z Praktycznym komentarzem do Konwencji, państwem wyłącznie właściwym według jej postanowień jest to, w którym złożono wniosek o przyznanie azylu²⁰³. W tym kontekście zaniepokojenie budzić musi praktyka stosowana przez Barnevernet, który uznaje się za właściwy również w sytuacjach, gdy osoby objęte prowadzonym przezeń postępowaniem opuściły już obszar Królestwa Norwegii i złożyły wniosek o udzielenie azylu w innym państwie. Sytuacja taka miała miejsce w przypadku Silje Garmo i jej małoletniej córki, która ostatecznie otrzymała azyl w Polsce²⁰⁴. Nadmienić należy, że z przeanalizowanych akt sprawy jasno wynika, że przyczyną pozbawienia matki pieczy był jej stan zdrowia, który – według Barnevernet – miał wiązać się z nadużywaniem leków, które „mogło wpływać na zdolności opiekuńcze matki”²⁰⁵. W praktyce zdarza się także, że gdy jedno z rodziców wraz z dzieckiem opuści Norwegię, pracownicy Barnevernet, by niejako obejść postanowienia Konwencji haskiej, nakłaniają drugie aby zeznało, że dziecko zostało uprowadzone²⁰⁶.

Przeprowadzona nowelizacja przepisów BVL w zakresie, w którym określają one jurysdykcję krajową Barnevernet, ocenić należy pozytywnie. Jednakże nie może ująć uwadze okoliczność, że budząca największe emocje i wątpliwości procedura odbierania dzieci w trybie nadzwyczajnym (pilnym), określona w § 4-6 BVL, w dalszym ciągu może zostać zastosowana wobec każdej osoby przebywającej na obszarze Norwegii, bez względu na to, czy jest to miejsce jej stałego pobytu. Oznacza to *de facto* podtrzymanie uprzedniego stanu prawnego w sprawach budzących szczególne kontrowersje²⁰⁷.

203 Hague Conference on Private International Law, *Practical Handbook...*, s. 42.

204 Zob. materiały prasowe udostępnione w wydaniu internetowym „Naszego Dziennika”, dostępne pod adresem: <https://naszodziennik.pl/polska-kraj/191665,norwegia-lamie-postanowienia-konwencji-haskiej.html> (dostęp: 6 lipca 2018 r.).

205 Decyzja Okręgowej Rady Pomocy Społecznej dla Oslo i Akreshus z 28 maja 2015, nr 15/471.

206 M. Czarnecki, *Dzieci Norwegii. O państwie (nad)opiekuńczym*, Wołowiec 2016, s. 182.

207 Tę ciągłość dostrzegł również norweski Sąd Najwyższy w wyroku z 3 listopada 2016 r., HR-2016-02262-A, sprawa nr 2016/1016, pkt. 41-42.

4.4. Organy ochrony prawnej – ich skład oraz właściwość

Ciąłość procedury ma charakter II-instancyjny, odbywając się wpierw przed stosownymi jednostkami organizacyjnymi Barnevernet na szczeblu gminnym (zob. § 2-1 pkt b oraz § 3-1 BVL), a następnie – w przypadku wniesienia środka odwoławczego przez stronę – przed organem reprezentującym administrację rządową na szczeblu lokalnym (*Fylkesmannen* – zob. § 6-5 BVL). Jednakże w sprawach dotyczących pozbawienia prawa do opieki nad dzieckiem na podstawie § 4-12 BVL (w tym również w trybie nadzwyczajnym określonym w § 4-6 BVL) kompetencję do wydawania rozstrzygnięć w II instancji posiadają odrębne **okręgowe rady pomocy społecznej** (*Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker*), powoływane w poszczególnych okręgach (*fylker*)²⁰⁸. Zgodnie z § 7-1 BVL administracja rządowa (od 2016 r. do stycznia 2019 r. Ministerstwo Dzieci, Równości i Włączenia Socjalnego - *barne- og likestillingsdepartementet*; obecnie Ministerstwo Dzieci i Rodziny - *Barne- og familiedepartementet*) może zadecydować o właściwości takiej rady dla kilku okręgów, stąd aktualnie jest ich w Norwegii dwanaście²⁰⁹. Stosownie do § 7-1 BVL rady rozpatrują sprawy wniesione przez organy gminne (*Kommunen*), zaś postępowanie kończy się wydaniem decyzji administracyjnej.

Zgodnie z § 7-24 BVL **decyzje wydawane przez okręgową radę mogą zostać poddane kontroli ze strony sądu rejonowego**, z uwzględnieniem zasad ogólnych norweskiej procedury cywilnej. Postępowanie przed sądem rejonowym inicjowane jest przez strony, przy czym zawsze występuje w nim gmina. Termin na wniesienie odwołania wynosi miesiąc od dnia, w którym strona została poinformowana o decyzji²¹⁰.

W skład okręgowej rady pomocy społecznej wchodzi przynajmniej jeden członek będący sędzią zawodowym, eksperci oraz członkowie zwyczajni (§ 7-2 BVL). Zasadniczo do składu orzekającego wchodzi przewodniczący będący sędzią zawodowym, ekspert (biegły) oraz członek zwyczajny (ławnik). W sprawach szczególnie zawitych przewodniczący okręgowej rady może zadecydować, że w składzie orzekającym – poza przewodniczącym – zasiądzie dwójka ekspertów oraz tyłuż ławników (§ 7-5 akapit 1 BVL). Strony mogą również wyrazić zgodę na jednoosobowe rozstrzygnięcie sprawy (§ 7-5 akapit 2 BVL). Co istotne, zgodnie z § 7-6 BVL, samo uczestnictwo sędziego w sprawie na jej wcześniejszych etapach, pomimo tożsamości podmiotowej stron, nie stanowi samo w sobie podstawy do jego wyłączenia (bądź stwierdzenia naruszenia bezstronności). Rozwiązanie to budzić może zastrzeżenia z punktu widzenia standardów prawnomiędzynarodowych, bowiem zgodnie z art. 6 ust. 1 EKPC sąd rozpoznający sprawę powinien cechować się m.in. bezstronnością, która może doznawać naruszenia w przypadku ponownego uczestnictwa sędziego w rozstrzyganiu tej samej sprawy w różnych instancjach²¹¹.

208 Norwegia dzieli się na 5 regionów (*landsdeler*) oraz 19 okręgów (*fylker*) o różnej powierzchni i gęstości zaludnienia. Okręgi dzielą się z kolei na gminy.

209 Informacja zamieszczona na witrynie internetowej: <https://www.fylkesnemndene.no/en/what-does-fylkesnemndene-do/> (dostęp: 25 czerwca 2018 r.).

210 K. Ofstad, R. Skar, *op. cit.*, s. 431.

211 Zob. wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie *Korzeniak przeciwko Polsce* z dnia 10 kwietnia 2017 r., skarga nr 56134/08.

Zgodnie z § 7-6 BVL, samo uczestnictwo sędziego w sprawie na jej wcześniejszych etapach, pomimo tożsamości podmiotowej stron, nie stanowi samo w sobie podstawy do jego wyłączenia bądź stwierdzenia naruszenia bezstronności.

Należy również zauważyć, że strony postępowania, będące osobami prywatnymi, mają zapewnioną nieodpłatną pomoc prawną z urzędu (§ 7-8 BVL). Jest ona jednakże finansowana z budżetu Barnevernet, który sam podejmuje decyzje odnośnie do podjęcia i kontynuacji współpracy z kancelariami prawniczymi, co budzi zasadnicze wątpliwości związane z rzetelnością i dbałością o interesy strony reprezentowanej przez pełnomocnika przydzielonego z urzędu. Nadmienić wypada, że wynagrodzenie prawnika reprezentującego rodziców może zostać obniżone przez sędziego na etapie sądowej kontroli rozstrzygnięcia okręgowej rady pomocy społecznej, natomiast możliwości takiej nie ma w stosunku do prawników reprezentujących Barnevernet²¹². Rada okręgowa może również wyznaczyć rzecznika interesów dziecka, który także bierze udział w postępowaniu (§ 7-9 BVL).

4.5. Zasady postępowania

Zasady postępowania przed okręgową radą pomocy społecznej określa § 7-3 BVL. Wskazany przepis postuluje dążenie do szybkiego i sprawnego rozstrzygania spraw. W celu realizacji tego postulatu przyjęto następujące zasady postępowania²¹³:

- a. zasada gromadzenia dowodów w zakresie wystarczającym dla wydania rozstrzygnięcia,
- b. zasada bezpośredniego wystuchania stron, które prezentują swoje stanowiska w formie ustnej,
- c. zasada wystuchania obydwu stron postępowania (*audiatur et altera pars*),
- d. zasada równego traktowania stron postępowania oraz udzielania im stosownych wyjaśnień,
- e. zasada podejmowania przez okręgową radę społeczną decyzji w warunkach niezależności oraz na podstawie rzetelnej oceny okoliczności sprawy,
- f. zasada uzasadniania wydawanych decyzji.

Nad zachowaniem powyższych zasad czuwać ma przewodniczący składu orzekającego. Nadmienić trzeba, że zasada ustności postępowania, o której mowa w punkcie b budzi szczególne zastrzeżenia, z uwagi na brak protokołów z odbywanych posiedzeń (rozpraw)²¹⁴. Stanowi to w istocie narusze-

²¹² PACE, *Striking a balance* ..., Doc. 14568 Report, s. 8 przyp. 14.

²¹³ Jak wskazuje się w literaturze norweskiej, są to „główne” zasady postępowania. Ich szczegółowego omówienia dokonują K. Ofstad oraz R. Skar: *op. cit.*, s. 366.

²¹⁴ Informacja ta została potwierdzona w piśmie z norweskiego Ministerstwa ds. dzieci i rodziny z 28 lutego 2019 r., stanowiącym odpowiedź na wniosek Instytutu Ordo Iuris o udostępnienie informacji publicznej z 16 lipca 2018 r. Dopiero w 2018 r. wprowadzono obowiązek dokumentowania poglądów

nie standardów prawa międzynarodowego w zakresie dostępu do sądu, ponieważ sformułowanie zarzutów względem rozstrzygnięcia – w zakresie w jakim dotyczą one ewentualnych błędów w ustaleniach faktycznych – jest niezmiernie utrudnione. W zasadzie strona, która dąży do zainicjowania postępowania kontrolnego przed sądem polegać musi jedynie na tych ustaleniach, które zawarte są w treści uzasadnienia decyzji. Zgodnie natomiast z art. 6 ust. 1 zdanie pierwsze EKPC: „Każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy rozstrzyganiu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej”.

Brak protokołów z odbywanych posiedzeń stanowi w istocie naruszenie standardów prawa międzynarodowego w zakresie dostępu do sądu, ponieważ sformułowanie zarzutów względem rozstrzygnięcia – w zakresie w jakim dotyczą one ewentualnych błędów w ustaleniach faktycznych – jest niezmiernie utrudnione.

W tym kontekście stwierdzić należy, że kontrola sądowa nad rozstrzygnięciem organu o charakterze administracyjnym jest w istocie iluzoryczna, co stawia pod znakiem zapytania zachowanie przez władze norweskie standardów wyznaczonych przez orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, zgodnie z którym, jeżeli organ rozstrzygający nie spełnia kryteriów, które przesądzają, że można uznać go za niezawisły sąd, wówczas jego rozstrzygnięcia muszą być poddane kontroli sądowej²¹⁵. Jakkolwiek Trybunał w swoim orzecznictwie mocno akcentuje znaczenie zasady bezpośredniości²¹⁶, to nie można z faktu tego wyprowadzać wniosku o tym, że uzasadniona jest zupełna rezygnacja z protokołowania odbywanych posiedzeń. Wręcz przeciwnie, protokół stanowi jedną z podstaw dla konstrukcji środka odwoławczego przez stronę, która w omawianym postępowaniu przed okręgową radą pomocy społecznej jest jej pozbawiona. Dla porządku zaznaczyć trzeba, że art. 6 ust. 1 EKPC znajduje w pełni zastosowania do spraw dotyczących pozbawiania rodziców pieczy nad dzieckiem, co potwierdzone jest w orzecznictwie ETPC²¹⁷.

4.6. Przebieg postępowania

Postępowanie przed lokalnymi organami Barnevernet inicjowane jest z urzędu, w tym również na podstawie anonimowego zgłoszenia²¹⁸. Zgłoszenie takie pochodzić może zarówno od osoby prywatnej, jak i instytucji (szkoły, szpitala, służby policyjne)²¹⁹. Zgodnie z orzecznictwem ETPC organy pomocy społecznej uprawnione są do wielokrotnej interwencji na podstawie tego rodzaju doniesień,

wyrażanych przez dziecko w trakcie posiedzeń komisji.

215 Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie *Albert i Le Compte przeciwko Belgii* z dnia 10 lutego 1983 r., A. 58, § 29.

216 Zob. wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie *Lazu przeciwko Mołdawii* z dnia 5 lipca 2016, skarga nr 46182/08.

217 Zob. wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach: *Olsson przeciwko Szwecji* (nr 1) z dnia 24 marca 1988 r., A. 130; *W. przeciwko Wielkiej Brytanii* z dnia 8 lipca 1987 r., A. 121; *Eriksson przeciwko Szwecji* z dnia 22 czerwca 1989 r., A. 156.

218 W. Nowiak, D. Narożna, R.L. Muriaas, *op. cit.*, s. 120. W praktyce wystarczający jest anonimowy list lub e-mail - PACE, *Striking a balance...*, Doc. 14568 Report, s. 7 przyp. 9.

219 PACE, *Striking a balance...*, Doc. 14568 Report, s. 7.

z uwagi na możliwość zmiany okoliczności faktycznych (przez co należy rozumieć pogorszenie warunków w jakich przebywa dziecko)²²⁰. Istnieją przy tym dwa zasadnicze tryby działania Barnevernet: zwyczajny oraz stosowany w sytuacjach wymagających podjęcia niezwłocznych działań. Niezależnie od powyższego wskazać należy na możliwość podjęcia decyzji o relokacji dziecka, która zgodnie z § 4-17 BVL podejmowana jest przez lokalne organy Barnevernet, jeżeli jest to uzasadnione zmiennymi okolicznościami lub najlepszym interesem dziecka. Na skutek takiej decyzji dziecko, które już przebywa poza domem rodzinnym (zob. § 4-15 BVL) przenoszone jest do innej rodziny zastępczej lub placówki opiekuńczej²²¹. Odwołania od tych decyzji rozpatrywane są przez okręgowe rady pomocy społecznej.

Zgodnie z orzecznictwem ETPC organy pomocy społecznej uprawnione są do wielokrotnej interwencji na podstawie tego rodzaju doniesień, z uwagi na możliwość zmiany okoliczności faktycznych.

Postępowanie w pierwszej fazie – przed lokalnymi organami Barnevernet – jest modelowym przykładem postępowania inkwizycyjnego, w którym organ **podejmuje działania ex officio**. Postępowanie to nosi zatem cechy zbliżone do postępowania administracyjnego lub postępowania przygotowawczego w procesie karnym. Lokalne organy Barnevernet są „gospodarzami postępowania” i samowładnie oceniając sytuację, decydują o jego zakończeniu lub złożeniu wniosku o wydanie decyzji o zastosowaniu środków pomocowych przez okręgowe rady pomocy społecznej.

Warto również dodać, że w trakcie całego postępowania pracownicy Barnevernet mogą decydować o zastosowaniu różnego rodzaju środków, takich jak skierowanie rodziców na terapię alkoholową, czy zlecenie wizyt w ośrodkach psychologicznych. Nadzorują oni także spotkania rodziców z dziećmi, a niekiedy sami wzywają rodziców na rozmowy. Analiza akt postępowań pozwala stwierdzić przypadki, w których wyznacza się rodzicom spotkania o różnych porach dnia, nie uwzględniając ich obowiązków zawodowych. W konsekwencji ci sami pracownicy socjalni, którzy spotkania takie wyznaczali krytykują rodziców za nieodpowiednie nastawienie do pracy, co w konsekwencji uniemożliwia rodzicom odzyskanie dzieci. Zdarza się także, że organy Barnevernet ignorują powtarzające się prośby rodziców o przydzielenie ich sprawy innemu pracownikowi socjalnemu²²².

4.6.1. Tryb zwyczajny

Zgodnie z § 4-2 BVL, Barnevernet powinien w terminie nie dłuższym niż tydzień zweryfikować zgłoszenie oraz zadecydować o ewentualnym podjęciu postępowania. W założeniu postępowanie ma być prowadzone w taki sposób, by nie wykraczać poza potrzeby wynikające z jego celu (§ 4-3 akapit 2 BVL). Pierwszą czynnością jaką powinien wykonać Barnevernet w świetle przepisów BVL jest przeprowadzenie wywiadu środowiskowego. Rodzice lub inne osoby, pod pieczę których

220 Zob. wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie *K.T. przeciwko Norwegii* z dnia 25 września 2008 r., skarga nr 26664/03.

221 K. Ofstad, R. Skar, *op. cit.*, s. 169.

222 M. Czarnecki, *Dzieci Norwegii...*, s. 155.

pozostaje dziecko nie mogą sprzeciwić się dokonaniu tej czynności, która następuje poprzez wizytę w miejscu zamieszkania dziecka (§ 4-3 akapit 3 BVL). Na tym etapie postępowania istnieje możliwość zaangażowania ekspertów, którzy odbywają wywiad wspólnie z pracownikami Barnevernet (jednak udział ekspertów nie jest obligatoryjny - § 4-3 akapit 4 BVL). Osoby dokonujące czynności mogą zażądać rozmowy z dzieckiem na osobności, w odrębnym pomieszczeniu, a w przypadku stwierdzenia nadużyć względem dziecka – zabrać je do szpitala lub w inne miejsce, gdzie poddane zostanie badaniom (§ 4-3 akapit 4 BVL).

Barnevernet może udzielić pomocy finansowej, mieszkaniowej, organizacji zajęć pozaszkolnych, ale również wyznaczyć rodzinę zastępczą na weekendy.

Zasadniczo w toku dalszego postępowania powinien zostać opracowany plan poprawy sytuacji rodziny, którego realizacja podlega stałemu monitoringowi ze strony Barnevernet (§ 4-5 BVL). Jednakże okręgowa rada pomocy społecznej „w razie konieczności” może podjąć decyzję o umieszczeniu dziecka w przedszkolu lub innej placówce opieki dziennej (§ 4-4 BVL). Barnevernet może udzielić pomocy finansowej, mieszkaniowej, organizacji zajęć pozaszkolnych, ale również wyznaczyć rodzinę zastępczą na weekendy²²³. Decyzję w tym względzie można podjąć wbrew woli dziecka (§ 4-4 akapit 3 BVL). W przypadku, gdy Barnevernet stwierdzi, że dziecko z powodu warunków panujących w domu lub z innych przyczyn szczególnie potrzebuje pomocy, podejmowane są działania mające na celu pomoc dziecku i rodzinie (§ 4-4 akapit 2 BVL). Jest to klauzula generalna, która konkretyzuje się na gruncie § 4-4 akapit 4 BVL, który stanowi, że w przypadku jej zrealizowania oraz przy uwzględnieniu, że inne środki nie przyczyniają się do realizacji założonych celów Barnevernet może pozbawić rodziców pieczy nad dzieckiem poprzez jego umieszczenie w rodzinie zastępczej lub placówce opiekuńczo-wychowawczej. **W założeniu środek ten ma charakter dobrowolny, jednakże w przypadku stwierdzenia, że rodzice nie są w stanie zapewnić dziecku należytej opieki przez dłuższy czas nastąpić może przymusowe odebranie dziecka i pozbawienie prawa do opieki nad nim na podstawie § 4-12 BVL.** Zgodnie z tym przepisem decyzję taką podejmuje na wniosek gminnego Barnevernet **okręgowa rada pomocy społecznej** w przypadku stwierdzenia spełnienia jednej z następujących przesłanek:

1. jeżeli występują poważne braki dotyczące sprawowania codziennej opieki nad dzieckiem lub w zakresie osobistych kontaktów i poczucia bezpieczeństwa, których dziecko potrzebuje adekwatnie do swojego wieku i rozwoju;
2. jeżeli rodzice nie zaspokajają szczególnych potrzeb dziecka chorego, niepełnosprawnego lub oligofrenicznego w zakresie niezbędnej terapii i rehabilitacji;
3. jeżeli dziecko jest w swoim domu źle traktowane lub występują inne poważne nadużycia względem niego;

223 W. Nowiak, D. Narożna, R.L. Muriaas, *op. cit.*, s. 121.

4. jeżeli istnieje przeważające prawdopodobieństwo, że zdrowie i rozwój dziecka mogą być narażone na niebezpieczeństwo z uwagi na niezaradność rodziców.

W orzecznictwie norweskim podkreśla się ponadto, że samo spełnienie przesłanek określonych w § 4-12 BVL jest niewystarczające dla podjęcia decyzji o pozbawieniu rodziców pieczy nad dzieckiem. Wskazuje się, że decyzja taka musi pozostawać w najlepszym interesie dziecka (§ 4-1 BVL – przesłanka pozytywna), a jednocześnie niemożliwe jest stworzenie odpowiednich warunków dla jego rozwoju poprzez zastosowanie środków pomocowych określonych w § 4-4 BVL lub środków, o których mowa w § 4-10 oraz 4-11 BVL²²⁴.

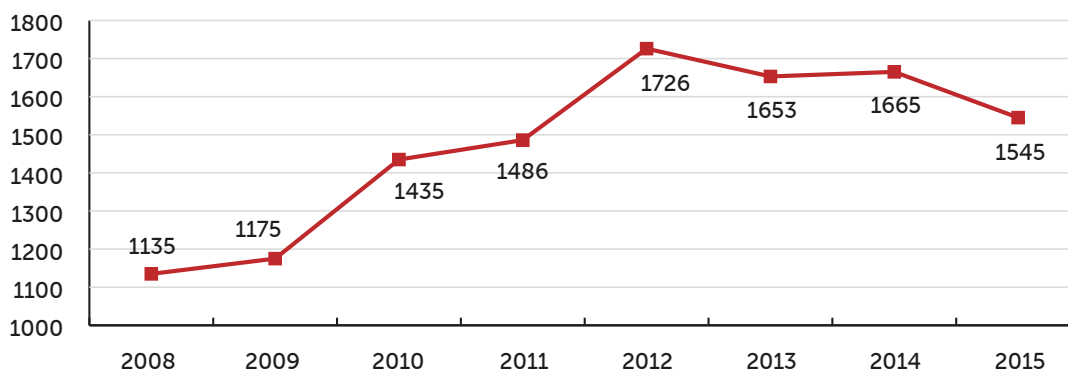
Według danych podanych w dokumentach Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy (PACE) w roku 2015 liczba decyzji wydanych w tym trybie wynosiła 1545. Dla porównania, liczba zarządzeń wydanych w trybie nadzwyczajnym była większa (choć zbliżona) – wynosiła bowiem 1555 dzieci²²⁵. Tego rodzaju stan rzeczy musi budzić oczywisty niepokój odnośnie do proceduralnej poprawności działań podejmowanych przez Barnevernet.

Tabela 4.1. Liczba decyzji o pozbawieniu rodziców pieczy nad dzieckiem wydawanych na podstawie przesłanek określonych w § 4-12 BVL lub § 4-8 BVL– lata 2008-2015 (uwzględnia liczbę dzieci, względem których wydano decyzję po raz pierwszy)

2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1135	1175	1435	1486	1726	1653	1665	1545

(Źródło: informacja udostępniona przez Bufdir)

Wykres 4.1. Liczba decyzji o pozbawieniu rodziców pieczy nad dzieckiem wydawanych na podstawie przesłanek określonych w § 4-12 BVL lub § 4-8 BVL– lata 2008-2015 (uwzględnia liczbę dzieci, względem których wydano decyzję po raz pierwszy)

(Źródło: praca własna w oparciu o dane udostępnione przez Bufdir)

224 Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z 19 grudnia 2006 r., HR-2006-2123-A - Rt-2006-1672, sprawa nr 2006/953, pkt 39.

225 PACE, *Striking a balance...*, Doc. 14568 Report, s. 10.

4.6.2. Tryb nadzwyczajny (stosowany w sytuacji konieczności podjęcia natychmiastowych działań)

Tryb odebrania dziecka spod pieczy rodziców na podstawie zarządzenia tymczasowego (*midlertidige vedtak*) uregulowany jest w § 4-6 BLV. W zależności od sytuacji powierzenie dziecka pieczy osób trzecich lub instytucji publicznych w tym trybie nastąpić może wyłącznie za zgodą rodziców bądź też niezależnie od ich woli. Zgoda rodziców konieczna jest wówczas, gdy rodzic ze względu na chorobę bądź z innych przyczyn nie może sprawować opieki nad dzieckiem. W takiej sytuacji zastosowaniu określonego w omawianym przepisie środka tymczasowego nie jest możliwe również w sytuacji, gdy sprzeciw wyrazi dziecko, które ukończyło 15 rok życia²²⁶. Rozwiązanie takie ocenić można pozytywnie – może ono stanowić niezbędne wsparcie dla rodziców, którzy są osobami samotnymi, nieposiadającymi rodziny poza dzieckiem (jak niekiedy w przypadku imigrantów). Zdecydowanie bardziej niepokojące z punktu widzenia zachowania standardów prawa międzynarodowego jest dopuszczanie do odebrania rodzicom pieczy nad dzieckiem **wbrew ich woli w sytuacji, gdy istnieje ryzyko, że dziecko może doznać szkody materialnej**, przez co w świetle norweskiego orzecznictwa należy rozumieć zarówno szkodę fizyczną na osobie dziecka, jak i szkodę dla jego rozwoju emocjonalnego i społecznego²²⁷. Jakkolwiek zarządzenie tymczasowe powinno być wydane w sytuacji nagłej, to nawet w norweskiej literaturze przedmiotu dopuszcza się odebranie dziecka dopiero po pewnym czasie, jeżeli tylko utrzymuje się ryzyko doznania przez dziecko szkody materialnej²²⁸.

Zarządzenie tymczasowe, o którym mowa w § 4-6 akapit drugi BVL może być zastosowane również w sytuacjach, które jedynie przykładowo określone zostały w § 4-24 BVL. Chodzi o dopuszczenie się przez dziecko poważnego przestępstwa lub wielokrotne dopuszczanie się przestępstw, zażywanie środków psychoaktywnych lub inne, podobne zachowania. Zgodnie z § 4-25 akapit drugi, zdanie drugie BVL, kierownik gminnego Barnevernet lub prokurator może w takich sytuacjach wydać zarządzenie tymczasowe.

Zarządzenie tymczasowe wydaje kierownik Barnevernet w danej gminie lub organ uprawniony do występowania w charakterze oskarżyciela publicznego. Kierownik Barnevernet może także podjąć decyzję o uniemożliwieniu rodzicom kontaktów z dzieckiem, o jakiej mowa w § 4-19 BVL.

Zarządzenie tymczasowe, w przeciwieństwie do decyzji wydanych w sprawach administracyjnych, nie musi być poprzedzone uprzednim zawiadomieniem strony o zamiarze jego wydania (por. § 16 LBF)²²⁹. W literaturze przedmiotu wskazuje się również, że rodzicom, którzy zostali pozbawieni

²²⁶ K. Ofstad, R. Skar, *op. cit.*, s. 110-111.

²²⁷ Zob. opis stanu faktycznego w sprawie *K.O. i M.V. przeciwko Norwegii*, skarga do ETPC nr 64808/16 (sprawa w toku), dostępny pod adresem internetowym: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\"001-174201\"}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\) (dostęp 4 lipca 2018 r.).

²²⁸ K. Ofstad, R. Skar, *op. cit.*, s. 112.

²²⁹ *Ibidem*, s. 114.

pieczy nad dzieckiem na podstawie § 4-6 akapit drugi BVL nie przysługuje prawo do domagania się wstrzymania wykonania zarządzenia tymczasowego do czasu przyznania im pomocy prawnej z urzędu, pomimo że zgodnie z § 12 akapit pierwszy LBF strona postępowania administracyjnego jest uprawniona do korzystania z pomocy prawnej na każdym etapie postępowania²³⁰.

Zarządzenie tymczasowe wydaje kierownik Barnevernet w danej gminie lub organ uprawniony do występowania w charakterze oskarżyciela publicznego (prokurator - *påtalemyndigheten*). Kierownik Barnevernet może także podjąć decyzję o uniemożliwieniu rodzicom kontaktów z dzieckiem, o jakiej mowa w § 4-19 BVL. Decyzja taka ma również tymczasowy charakter.

Zarządzenie tymczasowe powinno być zasadniczo sporządzone w formie pisemnej, jednakże dopuszcza się odstępstwo od tej reguły z powołaniem na § 24 LBF - wówczas zarządzenie wydane ustnie musi zostać spisane w terminie późniejszym, możliwie najszybciej²³¹. Rozwiązanie takie budzi wątpliwości. Rodzice oraz dzieci – zwłaszcza z rodzin imigranckich – mogą nie rozumieć całej sytuacji. Nie ma też możliwości weryfikacji, czy zostali oni zapoznani z przysługującymi im uprawnieniami. Zarządzenie tymczasowe przesyłane jest okręgowej radzie pomocy społecznej niezwłocznie po jego wykonaniu. Przewodniczący rady powinien zatwierdzić je nie później niż w przeciągu 48 godzin (§ 7-22 BVL).

Zarządzenie tymczasowe powinno być zasadniczo sporządzone w formie pisemnej, jednakże dopuszcza się odstępstwo od tej reguły - wówczas zarządzenie wydane ustnie musi zostać spisane w terminie późniejszym, możliwie najszybciej. Rozwiązanie takie budzi wątpliwości. Rodzice oraz dzieci – zwłaszcza z rodzin imigranckich – mogą nie rozumieć całej sytuacji.

Jeżeli odebranie dziecka wiąże się nie tylko z jego czasowym umieszczeniem poza domem rodzinnym, ale również z pozbawieniem rodziców prawa do opieki nad dzieckiem, wówczas gminny Barnevernet sporządza stosowny wniosek, który powinien zostać niezwłocznie, lecz w terminie nie dłuższym niż sześć tygodni, przekazany do okręgowej rady pomocy społecznej²³². W przypadku stwierdzenia, że w danej sprawie zachodzą okoliczności określone w § 4-24 BVL, takie jak dopuszczanie się przez dziecko popełniania przestępstw lub korzystanie ze środków psychoaktywnych, wniosek powinien zostać przekazany radzie nie później niż w ciągu dwóch tygodni. W przypadku przekroczenia wskazanych terminów zarządzenie traci moc (§ 4-6 akapit 4 i 5 BVL).

Zauważyć należy, że na tym etapie postępowania często dochodzi do różnego rodzaju zaniedbań. Pomimo pojawiających się często zarzutów o stosowanie względem dziecka przemocy (niekiedy

²³⁰ *Ibidem*, s. 115.

²³¹ *Ibidem*, s. 115-116.

²³² Dla porównania w świetle art. 12a ust. 4 polskiej ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r., poz. 1390) pracownik socjalny powinien poinformować sąd opiekuńczy o przymusowym odebraniu dziecka, którego życie lub zdrowie było bezpośrednio zagrożone w przeciągu 24 godzin. Po powzięciu wiadomości o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej bez orzeczenia sądu opiekuńczego - zgodnie z art. 579[1] § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 155), sąd ten niezwłocznie wszczyna postępowanie opiekuńcze.

bardzo brutalnej i systematycznej), dzieci nie są poddawane bezzwłocznej obdukcji lekarskiej, która mogłaby stawiane zarzuty potwierdzić²³³. Wątpliwości mogą rodzić także stosowane metody przesłuchań dzieci, którym wielokrotnie zadawane są pytania zawierające sugestie odpowiedzi²³⁴. Zdara się również, że Barnevernet, odbierając dzieci w trybie interwencyjnym, nie podejmuje w ogóle kontaktów z jednym z rodziców, podczas gdy zasadnicze przyczyny odebrania dziecka dotyczą wyłącznie drugiego rodzica. Analiza akt postępowań wskazuje, że niekiedy taki rodzic, który nie dopuścił się względem dziecka czynów uzasadniających pozbawienie go pieczy, zostaje poinformowany o odebraniu dziecka na skutek kontaktu ze szkołą, czy przedszkolem. Niekiedy informację taką przekazuje członek rodziny, który w momencie odebrania dziecka chwilowo opiekował się dzieckiem (przykładowo podczas pobytu rodziców w pracy)²³⁵.

Pomimo pojawiających się często zarzutów o stosowanie względem dziecka przemocy (niekiedy bardzo brutalnej i systematycznej), dzieci nie są poddawane bezzwłocznej obdukcji lekarskiej, która mogłaby stawiane zarzuty potwierdzić.

Specyficzna jest natomiast sytuacja dzieci cudzoziemców przebywających na obszarze Królestwa Norwegii. Jak już wskazywano, przepisy BVL znajdują zastosowanie do wszystkich osób, które stale zamieszkują w Norwegii, niezależnie od ich obywatelstwa (§ 1-2 BVL). Jednakże w przypadku cudzoziemców nie mających na obszarze tego państwa stałego miejsca zamieszkania, lecz jedynie przebywających na jego obszarze, zastosowanie znajdują tylko enumeratywnie wyliczone przepisy, w tym § 4-6 BVL (zob. § 1-2 akapit drugi in fine BVL). Oznacza to, że podmiotowy zakres zastosowania § 4-6 BVL ma charakter powszechny, o ile tylko dziecko przebywa na obszarze Norwegii. W sytuacji podjęcia przez Barnevernet działań skutkujących odebraniem dziecka rodzicom nie obowiązują obostrzenia temporalne przewidziane w § 4-6 akapit 4 BVL, o ile z zachowaniem tych samych terminów (6 lub 2 tygodnie):

- a. złożony zostanie wniosek do państwa, w którym znajduje się stałe miejsce zamieszkania dziecka o podjęcie niezbędnych działań – ustawa nie precyzuje jakie to mają być działania, ale rozumieć należy, że chodzi o zabezpieczenie stanu rzeczy powstałego na skutek interwencji Barnevernet (tj. utrzymanie separacji dziecka od rodziców), lub
- b. zwrócono się w trybie określonym w art. 8 lub 9 Konwencji haskiej o upoważnienie do wykonywania jurysdykcji.

Po odebraniu dziecka rodzicom Barnevernet ma obowiązek monitorowania zarówno sytuacji dziecka, jak i rodziców. Na życzenie rodziców w działania takie mogą zostać zaangażowane również inne instytucje pomocowe (§ 4-6 in fine BVL). W tym okresie (tj. do rozpoznania sprawy przez okręgową radę

233 Informacja uzyskana w trakcie spotkania odbytego 3 stycznia 2019 r. w ramach wizyty studyjnej w Oslo.

234 Informacja uzyskana w trakcie spotkania odbytego 3 stycznia 2019 r. w ramach wizyty studyjnej w Oslo.

235 M. Czarnecki, *Dzieci Norwegii...*, s. 8; s. 188-189.

pomocy społecznej), decyzję w sprawie ewentualnych kontaktów rodziców z dzieckiem podejmuje kierownik Barnevernet w danej gminie. **Rodzice mają prawo do kontaktów z dzieckiem jedynie wówczas, gdy z decyzji tej nie wynika nic innego (§ 4-6 akapit 3 w zw. z § 4-19 BVL).** Może ona również regulować częstotliwość i miejsce spotkań rodzica z dzieckiem. Decyzja może także nakazywać utajnienie przed rodzicami miejsca pobytu dziecka (§ 4-6 akapit 3 w zw. z § 4-19 akapit 2 in fine BVL).

Należy pamiętać, że stosownie do § 4-19 BVL krewni dziecka lub osoby, z którymi były one blisko związane, mogą zażądać kontaktu z dzieckiem:

- a. w przypadku śmierci jednego lub obojga rodziców,
- b. w sytuacji wyłączenia kontaktów rodziców z dzieckiem bądź ich znacznego ograniczenia.

Wniosek w tej sprawie przedkładać należy do okręgowej rady pomocy społecznej. Nie jest dopuszczalne ponowne rozpatrywanie wniosku o dopuszczenie tych osób do kontaktów z dzieckiem, jeżeli był on przedmiotem rozpoznania okręgowej rady pomocy społecznej lub sądu rejonowego w okresie ostatnich dwunastu miesięcy poprzedzających jego złożenie (§ 4-19 akapit 5 BVL).

W przypadku zastosowania trybu nadzwyczajnego – stosownie do § 7-23 BVL – możliwe jest **wniesienie ustnego lub pisemnego odwołania od zarządzenia tymczasowego**²³⁶. Odwołanie wnosi się bezpośrednio do właściwej miejscowo okręgowej rady pomocy społecznej, co jest wyjątkiem od ogólnych założeń obowiązujących w postępowaniu administracyjnym²³⁷. Rozpatruje je jednoosobowo przewodniczący okręgowej rady pomocy społecznej, a zatem ta sama osoba, która stosownie do § 7-22 BVL jest kompetentna do jego zatwierdzenia. W takiej sytuacji sprawa powinna być rozpoznana w przeciągu tygodnia (§ 7-23 akapit 3 BVL). W ramach tej procedury odbywa się posiedzenie w trakcie którego strony mogą zaprezentować swoje stanowiska oraz przedstawić te dowody, które zostaną dopuszczone przez przewodniczącego (§ 7-23 akapit 2 BVL).

Pomiędzy rokiem 2008 a 2013 odnotowano wzrost liczby odebranych dzieci o ok. 70%, zaś w latach 2013-2017 nastąpił spadek o ok. 30%. Nie zmienia to faktu, że stosowanie instrumentu prawnego, który co do zasady ma charakter ekstraordynaryjny na tak dużą skalę musi budzić daleko idące zaniepokojenie.

Według danych zaprezentowanych przez PACE, w roku 2017 w opisywanym trybie odebrano 1342 dzieci²³⁸. Pomiędzy rokiem 2008 a 2013 odnotowano wzrost liczby odebranych dzieci o ok. 70%, zaś w latach 2013-2017 nastąpił spadek o ok. 30%²³⁹. Nie zmienia to faktu, że stosowanie instrumentu

²³⁶ K. Ofstad, R. Skar, *op. cit.*, s. 429.

²³⁷ *Ibidem*, s. 430.

²³⁸ Dane te zostały bezpośrednio potwierdzone również przez sam Bufdir, który udostępnił je Instytutowi Ordo Iuris w trybie dostępu do informacji publicznej.

²³⁹ PACE, *Striking a balance...*, Doc. 14568 Report, s. 10.

Rozdział 4.

Zagadnienia proceduralne związane z realizacją zadań Barnevernet a standardy prawa międzynarodowego

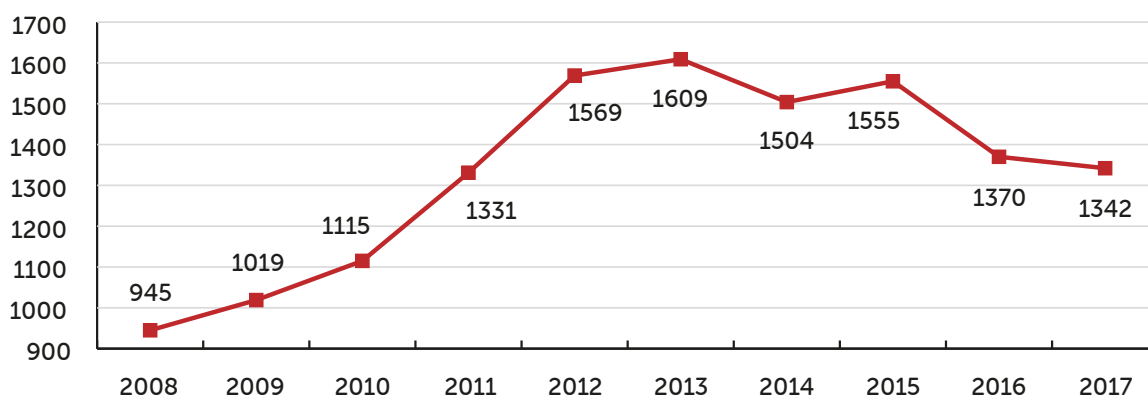
prawnego, który co do zasady ma charakter ekstraordynaryjny na tak dużą skalę musi budzić daleko idące zaniepokojenie, zwłaszcza jeżeli uwzględnimy okoliczność, że Norwegia jest krajem o stosunkowo niedużej populacji (w 2018 r. – nieco ponad 5,3 mln mieszkańców, w tym ok. 1 113 000 dzieci, które nie ukończyły 18. roku życia, stanowiące 21,1 % ogółu społeczeństwa)²⁴⁰. Obawy dotyczące nadużywania instytucji zarządzenia tymczasowego potwierdza stosunek liczbowy wydawanych zarządzeń tymczasowych względem decyzji opierających się o § 4-12 BVL (każde zarządzenie tymczasowe – by osiągnąć trwały skutek – musi być potwierdzone taką decyzją).

Tabela 4.2. Liczba zarządzeń tymczasowych wydanych na podstawie § 4-6 BVL w latach 2008-2017 (liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej na podstawie zarządzenia tymczasowego)

2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
945	1019	1115	1331	1569	1609	1504	1555	1370	1342

(Źródło: informacja udostępniona przez Bufdir)

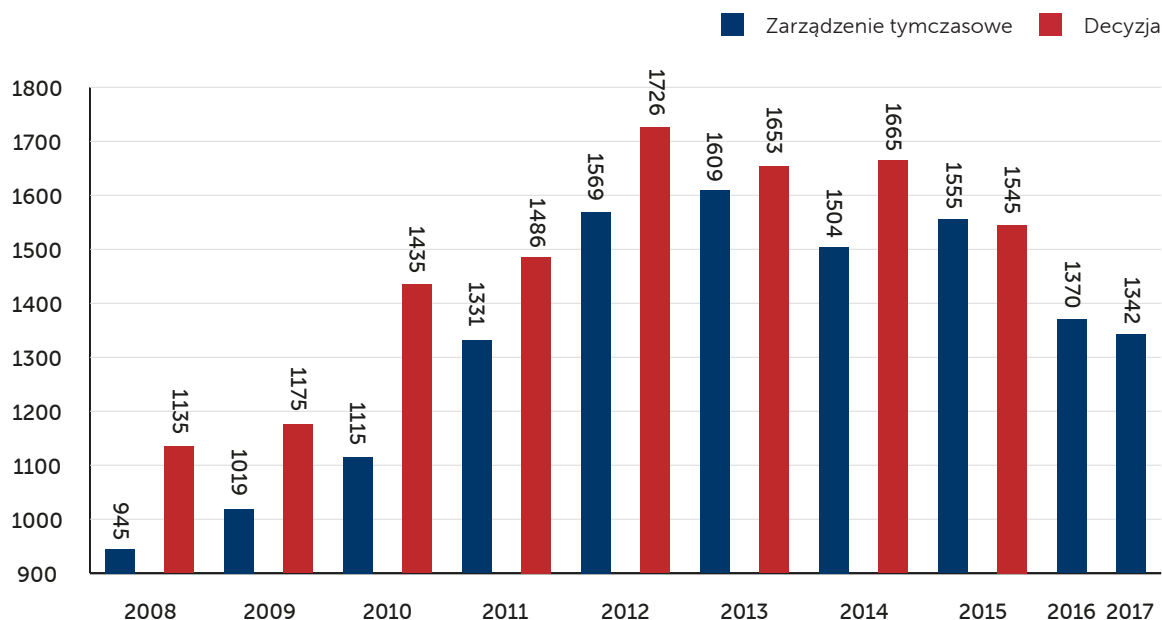
WYKRES 4.2. Liczba zarządzeń tymczasowych wydanych na podstawie § 4-6 BVL w latach 2008-2017 (liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej na podstawie zarządzenia tymczasowego)

(Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji udostępnionych przez Bufdir)

240 Dane pochodzące od oficjalnej agencji rządowej Statistisk sentralbyrå, dostępne pod adresem internetowym: <https://www.ssb.no/en/befolkning/statistikker/folkemengde> oraz <https://www.ssb.no/en/befolkning/statistikker/familie> (dostęp: 22 stycznia 2019 r.)

Wykres 4.3. Zestawienie liczby zarządzeń tymczasowych wydanych na podstawie § 4-6 BVL oraz decyzji wydanych na podstawie § 4-12 i 4-8 BVL w latach 2008-2017

(Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji udostępnionych przez Bufdir)

4.6.3. Postępowanie przed okręgową radą pomocy społecznej

Postępowanie przed okręgową radą pomocy społecznej inicjowane jest przez wniosek lokalnych organów Barnevernet o zastosowanie środków pomocowych, w tym środka w postaci pozbawienia rodziców prawa do opieki nad dzieckiem, o którym mowa w § 4-12 BVL (§ 7-10 BVL). Na tym etapie postępowania lokalne organy Barnevernet stają się stroną postępowania, tracąc status organu rozpatrującego sprawę i tym samym przestają być „gospodarzem postępowania”, które nabiera cech modelu skargowego i kontradyktoryjnego. Postępowanie przed okręgową radą może zostać zainicjowane również na skutek odwołania od zarządzenia tymczasowego, o którym mowa w § 7-23 BVL – o czym była mowa w punkcie poprzedzającym. Jak wiadomo, postępowanie to znamionują pewne swoiste cechy, odróżniające je od trybu opisanego poniżej.

Strona będąca osobą prywatną (najczęściej w praktyce – rodzic) może wystosować odpowiedź na złożony przez organy Barnevernet wniosek, w której ustosunkuje się do okoliczności wskazanych we wniosku, w tym przedstawiając dowody na poparcie własnych twierdzeń. W tym celu należy wyznaczyć stronie termin na ustosunkowanie się do wniosku **nie dłuższy niż 10 dni** (§ 7-11 *in fine* BVL). Jak podkreśla się w ustawie termin ten powinien być **krótki**, zaś okres 10 dni wskazany jest jako najdłuższy możliwy w normalnych okolicznościach.

Postępowanie rozpoczyna się od podjęcia przez radę czynności przygotowawczych, które mają głównie charakter organizacyjny (§ 7-12 akapit pierwszy BVL). Skład orzekający zapoznaje się

z wnioskiem Barnevernet i już na tym etapie – jeżeli okoliczności faktyczne sprawy wydają się niejasne - może wystąpić o przygotowanie chronologicznego lub usystematyzowanego w inny sposób opisu sprawy (§ 7-12 akapit drugi BVL). Odbywa się również posiedzenie wstępne, na którym strony prezentują swoje stanowiska.

Zgodnie z oficjalnymi danymi norweskimi średnia długość trwania postępowania w którym przeprowadzono posiedzenie negocjacyjne przed okręgową radą pomocy społecznej wynosiła w 2017 r. 47 dni.

Co do zasady przed wydaniem decyzji odbywa się również posiedzenie negocjacyjne. Powinno odbyć się ono nie później niż w ciągu czterech tygodni od otrzymania przez radę wniosku Barnevernet (§ 7-14 BVL). Zgodnie z oficjalnymi danymi norweskimi średnia długość trwania postępowania w którym przeprowadzono posiedzenie negocjacyjne przed okręgową radą pomocy społecznej wynosiła w 2017 r. 47 dni²⁴¹.

Zgodnie z § 7-16 BVL posiedzenia przed okręgową radą pomocy społecznej co do zasady mają **charakter niejawny** (tj. są zamknięte dla publiczności). Postanowienie w przedmiocie dopuszczenia publiczności do udziału w całości lub części posiedzenia może podjąć skład orzekający na wniosek lub za zgodą stron. Na tych samych zasadach skład orzekający może dopuścić inne, wybrane osoby do udziału w zasadniczo niejawnym posiedzeniu. **Rejestracja obrazu lub dźwięku bez zgody składu orzekającego jest niedopuszczalna.** W związku z sygnalizowanym problemem braku protokołów sformułować można zasadnicze wątpliwości odnośnie do rzetelności procedowanych w taki sposób spraw. Ewentualne błędy proceduralne lub selektywne podejście do zeznań świadków, których treść (fragmenty wypowiedzi) mogą zostać zapisane jedynie w treści uzasadnienia rozstrzygnięcia, zasadniczo uniemożliwiają skuteczne wytknięcie błędów składu rozstrzygającego i sformułowanie prawidłowych zarzutów w środku odwoławczym. Prowadzi to również do całkowitej anihilacji (lub przynajmniej daleko posuniętego ograniczenia) wszelkiej kontroli społecznej nad rozstrzygnianiem spraw niezmiernie istotnych zarówno dla poszczególnych rodzin, jak i całej wspólnoty narodowej, a przy tym bardzo delikatnych, gdzie kluczową rolę dowodową odgrywają nie tylko oceny dokonane przez ekspertów, ale także zeznania świadków.

Zgodnie z § 7-16 BVL posiedzenia przed okręgową radą pomocy społecznej co do zasady mają charakter niejawny (tj. są zamknięte dla publiczności). Rejestracja obrazu lub dźwięku bez zgody składu orzekającego jest niedopuszczalna.

241 Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker – Årsrapport 2017, s. 8.

Ciężar dowodu uprawdopodobnienia okoliczności uzasadniających pozbawienie rodziców pieczy spoczywa na organach Barnevernet. Jednocześnie okoliczności te nie muszą zostać wykazane, wystarczające jest stwierdzenie większego prawdopodobieństwa wystąpienia nadużyć, niż stanu przeciwnego (por. § 4-8 akapit drugi; § 4-12 lit. d BVL)²⁴², co wydaje się zupełnie nieproporcjonalne do wagi podejmowanych decyzji, w tym w szczególności decyzji o pozbawieniu rodziców prawa do opieki nad dzieckiem.

Ciężar dowodu uprawdopodobnienia okoliczności uzasadniających pozbawienie rodziców pieczy spoczywa na organach Barnevernet. Jednocześnie okoliczności te nie muszą zostać wykazane, wystarczające jest stwierdzenie większego prawdopodobieństwa wystąpienia nadużyć, niż stanu przeciwnego.

Stosownie do § 7-3 lit. a BVL w postępowaniu przed okręgową radą pomocy społecznej winna ona upewnić się, że przedłożone dowody zapewniają adekwatną podstawę faktograficzną dla wydania decyzji. Zasadniczo zgromadzone we wcześniejszej fazie środki dowodowe oraz lista świadków i biegłych powinna być załączona do wniosku o zastosowanie środków pomocowych (w tym – o zastosowanie środka w postaci pozbawienia rodziców pieczy nad dzieckiem lub pozbawienia ich praw opiekuńczych) przez okręgowe rady pomocy społecznej. W pozostałym zakresie postępowania dowodowego przed okręgową radą pomocy społecznej odpowiednie zastosowanie mają wskazane przepisy regulujące postępowanie cywilne (§ 7-17 BVL).

W toku postępowania rodzice biologiczni dziecka nie mają zapewnionego wystarczającego dostępu do materiału dowodowego. Dostają oni jedynie kopie raportów, które sporządzane są przez pracowników socjalnych lub nawet przez pracowników prywatnych ośrodków opiekuńczych. Obdukcja dziecka następuje często po długim okresie od rzekomego stosowania przez rodziców przemocy, co uniemożliwia obiektywną weryfikację tego, czy przemoc była rzeczywiście stosowana.

Należy również zauważyć, że w toku postępowania rodzice biologiczni dziecka nie mają zapewnionego wystarczającego dostępu do materiału dowodowego. Dostają oni jedynie kopie raportów, które sporządzane są przez pracowników socjalnych lub nawet przez pracowników prywatnych ośrodków opiekuńczych²⁴³. Obdukcja dziecka następuje często po długim okresie od rzekomego stosowania przez rodziców przemocy, co uniemożliwia obiektywną weryfikację tego, czy przemoc była rzeczywiście stosowana²⁴⁴. Analiza akt przeprowadzona w trakcie prac badawczych wskazuje

²⁴² Zob. także wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z 19 grudnia 2006 r., HR-2006-2123-A - Rt-2006-1672, sprawa nr 2006/953, pkt 9.

²⁴³ Informacja uzyskana w trakcie spotkania odbytego 3 stycznia 2019 r. w ramach wizyty studyjnej w Oslo.

²⁴⁴ Informacja uzyskana w trakcie spotkania odbytego 3 stycznia 2019 r. w ramach wizyty studyjnej w Oslo. Sprawy takie opisuje także M. Czarnecki: *Dzieci Norwegii...*, s. 8-9.

również na selektywne podejście do materiału dowodowego. Przykładowo w sprawie Silje Garmo – zarówno przed okręgową radą pomocy społecznej, jak i w postępowaniu sądowym – pominięte zostały dowody prezentowane przez matkę, natomiast preferencyjnie potraktowano dowody przedkładane przez ojca. Sytuacje tego rodzaju mają zazwyczaj miejsce w przypadku skonfliktowania rodziców. Spory takie wykorzystywane są przez Barnevernet.

Istotne znaczenie dla decyzji podejmowanych przez okręgowe rady pomocy społecznej mają ustalenia dokonywane przez biegłych, w tym zwłaszcza biegłych z zakresu psychologii. W tym względzie należy podkreślić, że zdarzają się sytuacje, gdy opinie takie – stanowiąc faktyczną podstawę wydania decyzji - sporządzane są przez osoby, które z różnych względów powinny być wyłączone od postępowania.

Istotne znaczenie dla decyzji podejmowanych przez okręgowe rady pomocy społecznej mają ustalenia dokonywane przez biegłych, w tym zwłaszcza biegłych z zakresu psychologii. W tym względzie należy podkreślić, że zdarzają się sytuacje, gdy opinie takie – stanowiąc faktyczną podstawę wydania decyzji - sporządzane są przez osoby, które z różnych względów powinny być wyłączone od postępowania²⁴⁵. Problemem jest niekiedy niewystarczający czas, jaki biegli otrzymują na przygotowanie opinii²⁴⁶. Zauważyć trzeba, że kwestie te pojawiają się na różnych etapach: zarówno przed okręgowymi radami pomocy społecznej, jak i w ramach postępowania odwoławczego. Poza tym w dyskursie publicznym pojawiają się zarzuty odnoszące się do samej metodologii prowadzonych przez biegłych badań, które są później podstawą do formułowania tez zawartych w treści opinii przedkładanych organom władzy publicznej. Chodzi przede wszystkim o bazowanie na tzw. teorii przywiązania (attached theory), której autorem był psychiatra i zwolennik psychoanalizy, John Bowlby²⁴⁷. Szczególnie krytykowane było to przesadne akcentowanie znaczenie kontaktu wzrokowego między matką a dzieckiem, które pojawiać się ma w praktyce pracowników socjalnych oraz biegłych psychologów. Wizyta studyjna w Oslo oraz wywiady przeprowadzone z rodzinami pokrzywdzonymi przez Barnevernet wskazują, że teoria ta jest rzeczywiście nadużywana, stanowiąc punkt wyjścia dla daleko idących konstatacji (przede wszystkim o braku więzi emocjonalnej między dzieckiem a jego matką)²⁴⁸.

Całość postępowania przed okręgową radą pomocy społecznej kończy się wydaniem decyzji administracyjnej. Decyzja taka powinna zawierać uzasadnienie. W praktyce jednak, realizacja obowiązku sporządzania rzeczowych i wyczerpujących uzasadnień – przynajmniej w przypadkach decyzji okręgowych rad pomocy społecznej – wzbudziła wątpliwości ze strony Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy²⁴⁹. Dodać należy, że decyzja okręgowych rad pomocy społecznej powinna

245 Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z 22 marca 2017 r., HR-2017-596-U, pkt 4.

246 *Ibidem*, pkt 19.

247 Zob. P. Marchwicki, *Teoria przywiązania J. Bowlby'ego*, „Seminare. Poszukiwania naukowe” 23 (2006), s. 365. Kompleksowa jej krytyka: H.R. Schaffer, *Making decisions about children*, Oxford 1998; J. Paris, *Myths of childhood*, Philadelphia 2000.

248 Informacja uzyskana w trakcie spotkania odbytego 3 stycznia 2019 r. w ramach wizyty studyjnej w Oslo.

249 PACE, Resolution 2232 [2018] *Striking a balance between the best interest of the child and the need to keep families together*, pkt 5.6.2.

uwzględniać okoliczności faktyczne sprawy na moment jej rozstrzygnięcia. Analiza akt postępowań toczących się przed okręgowymi radami pomocy społecznej wskazuje, że wymóg ten nie jest respektowany i pomimo następującej w trakcie postępowania zmiany istniejącego stanu rzeczy, związanego z ustaniem przyczyn, dla których rodzice zostali pozbawieni pieczy nad dzieckiem, okręgowe rady pomocy społecznej wydają decyzje utrzymujące w mocy zarządzenia tymczasowe. Wnioski te potwierdziły się również podczas wizyty studyjnej w Oslo – matka, słusznie pozbawiona pieczy zastępczej, pomimo radykalnej zmiany trybu życia i podjęcia zalecanego przez Barnevernet leczenia nie tylko nie odzyskała pieczy nad dzieckiem, ale wręcz usiłowano ograniczyć jej kontakty²⁵⁰.

Pomimo następującej w trakcie postępowania zmiany istniejącego stanu rzeczy, związanego z ustaniem przyczyn, dla których rodzice zostali pozbawieni pieczy nad dzieckiem, okręgowe rady pomocy społecznej wydają decyzje utrzymujące w mocy zarządzenia tymczasowe.

Decyzja o pozbawieniu rodziców prawa do opieki nad dzieckiem (której nie należy mylić z pozbawieniem praw rodzicielskich w ogóle) może zostać uchylona jeżeli okręgowa rada pomocy społecznej stwierdzi, że rodzice będą w stanie zapewnić dziecku właściwą opiekę. Jednakże w sytuacji, gdy rada na podstawie ogólnej oceny stwierdzi, że **dziecko przywiązało się do środowiska, w którym przebywa, a jego usunięcie z tego środowiska byłoby dla dziecka szkodliwe, wówczas decyzja nie podlega uchyleniu** (§ 4-21 BVL) Ustawa przewiduje również, że przed podjęciem tego rodzaju decyzji rada wysłucha rodziców zastępczych (§ 4-21 akapit pierwszy *in fine* BVL).

W 2017 r. do okręgowych rad pomocy społecznej wpłynęło ogółem 4908 spraw różnego rodzaju, spośród których 2103 sprawy zakończyły się wydaniem decyzji dotyczącej pozbawienia rodziców pieczy nad dzieckiem (lub odmową pozbawienia rodziców pieczy nad dzieckiem), zaś kolejne 493 sprawy dotyczyły odwołania od zarządzenia tymczasowego i również zakończyły się wydaniem decyzji²⁵¹. Natomiast 747 spraw zakończyło się bez wydania decyzji, z uwagi na wycofanie środka odwoławczego lub jego odrzucenie z przyczyn formalnych²⁵². Pozostałe sprawy nie dotyczyły pozbawienia rodziców pieczy nad dzieckiem.

4.6.4. Kontrola sądowa decyzji wydawanych przez okręgowe rady pomocy społecznej

Zasadniczo organem odwoławczym w sprawach prowadzonych i rozstrzyganych przez jednostki organizacyjne Barnevernet w drodze decyzji indywidualnych jest jednoosobowy organ reprezentujący administrację rządową na szczeblu lokalnym (*Fylkesmannen* – § 6-5 BVL). Odwołanie do *Fylkesmannen* wnosi się według zasad zawartych w przepisach LBF, które jak wiadomo regulują

250 Informacja uzyskana w trakcie spotkania odbytego 3 stycznia 2019 r. w ramach wizyty studyjnej w Oslo.

251 Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker – Årsrapport 2017, s. 7.

252 *Ibidem*.

postępowanie ogólnoadministracyjne. Termin do wniesienia odwołania wynosi 3 tygodnie liczone od dnia doręczenia decyzji (§ 29 LBF).

W przypadku stosowania trybu zwyczajnego pozbawiania rodziców prawa do opieki nad dzieckiem decyzję podejmuje okręgowa rada opieki społecznej. Decyzja ta podlega kontroli sądowej, nie zaś kontroli ze strony *Fylkesmannen*. Analogicznie jest w przypadku odebrania dzieci w trybie nadzwyczajnym, które kończy się wydaniem decyzji o pozbawieniu rodziców prawa do opieki nad dzieckiem określonej w § 4-12 BVL.

Kontrola sądowa rozstrzygnięć wydawanych przez okręgową radę pomocy społecznej następuje na zasadach określonych w przepisach *Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)*²⁵³ z 2005 r. Sprawa ma charakter cywilny, a powództwo należy wnieść w terminie 2 miesięcy. Postępowanie inicjowane jest w sposób ustny lub pisemny (§ 9-2 LMR). Sąd cywilny (sąd rejonowy - *tingretten*) ponownie rozpoznaje sprawę w składzie sędziego zawodowego, ławnika oraz eksperta będącego psychologiem (§ 36-4 LMR). Rodzice oraz lokalne organy Barnevernet występują w tym postępowaniu jako strony. Dziecko, które ukończyło lat 7 oraz jest zdolne do wyrażania własnego zdania, powinno być informowane o postępowaniu (§ 6-3 BVL w zw. z § 7-23 BVL). Sąd powinien umożliwić takiemu dziecku wyrażenie własnej opinii w sprawie. Prawa strony można przyznać dziecku, które ukończyło lat 15. Zauważyć należy, że wątpliwości odnośnie do praktycznego zastosowania prawa dziecka do wyrażenia własnej opinii podnoszone są zarówno przez Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy²⁵⁴, jak i przez Komitet Praw Dziecka ONZ²⁵⁵. Z wizyty studyjnej odbytej w Oslo wynika także, że dochodzi do sytuacji, w których zdanie dziecka uwzględniane jest jedynie wówczas, gdy deklaruje ono niechęć do ponownego oddania pod pieczę rodziców, a jednocześnie ignoruje się prośby dziecka o częstsze spotkania z rodzicami biologicznymi²⁵⁶.

Dochodzi do sytuacji, w których zdanie dziecka uwzględniane jest jedynie wówczas, gdy deklaruje ono niechęć do ponownego oddania pod pieczę rodziców, a jednocześnie ignoruje się prośby dziecka o częstsze spotkania z rodzicami biologicznymi.

Merytoryczne rozstrzygnięcie sprawy powinno następować w wyroku. Jakkolwiek zgodnie z § 1-1 ust. 1 LMR uzasadnienia wymagają jedynie wyroki wydawane w ważniejszych sprawach (*viktige avgjørelser begrunnes*), to w świetle norweskiego orzecznictwa za takowe uważane są właśnie sprawy związane z pozbawieniem rodziców pieczy nad dzieckiem²⁵⁷. Następnie możliwe jest wyczerpanie normalnego toku instancyjnego przewidzianego w norweskim porządku prawnym. Dopuszczalna jest zatem apelacja do sądu okręgowego (*lagmannsretten*) na zasadach określonych w § 29-1 i n. LMR.

253 LOV-2005-06-17-90 (dalej jako: LMR).

254 PACE, Resolution 2232 [2018] *Striking a balance between the best interest of the child and the need to keep families together*, pkt 5.1.

255 Committee on the Rights of the Child *Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Norway*, CRC/C/NOR/CO/5-6, 2018, pkt 14 a.

256 Informacja uzyskana w trakcie spotkania odbytego 3 stycznia 2019 r. w ramach wizyty studyjnej w Oslo.

257 Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z 4 marca 2010 r., HR-2010-405-A – Rt-2010-284, sprawa nr 2009/1001, pkt 11-15.

Szczególne znaczenie mają również regulacje zawarte w § 36-1 i n. tejże ustawy, które odnoszą się specyficznym do kontroli sądowej decyzji administracyjnych w sprawach z zakresu pomocy społecznej i opieki zdrowotnej²⁵⁸. Ostatecznie sprawa trafić może do norweskiego Sądu Najwyższego (Høyesterett – zob. § 30-1 i n. LMR), którego orzeczenia – w krajowym porządku prawnym – są ostateczne.

Zgodnie z § 36-10 LMR odwołanie od wyroku sądu rejonowego (tingretten) w sprawach dotyczących odwołania od decyzji okręgowych rad pomocy społecznej jest możliwe jeżeli:

- a. sprawa dotyczy zagadnień, których znacznie wykracza poza zakres przedmiotowej sprawy – należy się domyślać, że chodzi przede wszystkim o sprawy precedensowe;
- b. pojawiły się nowe okoliczności;
- c. wyrok sądu rejonowego lub sama procedura przed sądem rejonowym były rażąco wadliwe;
- d. w wyroku sądu rejonowego orzeczono środki przymusu, które nie były przewidziane w decyzji okręgowej rady pomocy społecznej.

Należy również dodać, że zgodnie z § 36-1 ust. 2 odwołanie nie może zostać złożone, o ile decyzja administracyjna będąca przedmiotem kontroli została uchylona. Zasadę tę stosuje się także w przypadku, gdyby uchylenie decyzji administracyjnej nastąpiło już po wniesieniu odwołania. Zgodnie z orzecnictwem norweskiego Sądu Najwyższego skutek taki nie nastąpi natomiast w sytuacji oddania dziecka z powrotem pod pieczę rodziców bez formalnego uchylenia decyzji okręgowej rady pomocy społecznej²⁵⁹.

Rozpoznając sprawę w drodze trybu odwoławczego sądy poszczególnych instancji mogą dokonywać wszechstronnej oceny decyzji podejmowanych przez okręgowe rady pomocy społecznej, uwzględniając przy tym stan faktyczny aktualny na chwilę wydawania wyroku²⁶⁰.

W 2017 r. przed sądami rejonowymi (*tingretten*) rozpoznano 351 spraw dotyczących sądowej kontroli decyzji okręgowych rad pomocy społecznej o zastosowaniu środków pomocowych, z czego w 134 sprawach decyzje te podtrzymano, w 48 decyzję zmieniono (wyrok reformatoryjny), w 167 sprawach środek odwoławczy został wycofany przez stronę, co skutkowało pozostawieniem decyzji okręgowej rady pomocy społecznej w mocy, w 2 sprawach wnioski o dokonanie kontroli sądowej zostały odrzucone z przyczyn formalnych²⁶¹. Jednocześnie – niezależnie od wskazanych spraw - rozpoznano 163 sprawy, w których przedmiotem kontroli była decyzja okręgowej rady pomocy społecznej podtrzymująca zarządzenie tymczasowe, z czego w 36 sprawach decyzje te podtrzymano, w 11 decyzję zmieniono, w 114 sprawach środek odwoławczy został wycofany przez stronę, co skutkowało

258 Zob. wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z 31 października 2008 r., HR-2008-1900-U - Rt-2008-1456, sprawa nr 2008/1627, pkt 19.

259 Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z 19 czerwca 2012 r., HR-2012-1262-A - Rt-2012-967, sprawa nr 2012/379, pkt 30-31.

260 Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z 19 grudnia 2006 r., HR-2006-2123-A - Rt-2006-1672, sprawa nr 2006/953, pkt.40.

261 Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker – Årsrapport 2017, s. 59.

pozostawieniem decyzji okręgowej rady pomocy społecznej w mocy, zaś w 2 sprawach wniosek o dokonanie kontroli sądowej został odrzucony z przyczyn formalnych²⁶².

W tym samym roku przed sądami okręgowymi (*lagmannsretten*) prowadzono 20 spraw w przedmiocie apelacji od wyroków sądów rejonowych dotyczących kontroli decyzji okręgowych rad pomocy społecznej o zastosowaniu środków pomocy tymczasowej, przy czym w 4 sprawach wyrok sądu I instancji podtrzymano, zaś w pozostałych 16 sąd okręgowy uznał apelację za niedopuszczalną²⁶³. Apelację od wyroków sądów rejonowych dotyczących kontroli decyzji okręgowej rady pomocy społecznej podtrzymującej zarządzenie tymczasowe wniesiono natomiast w tylko 4 sprawach, spośród których w 1 przypadku strona wycofała apelację, zaś w 3 sprawach apelację uznano za niedopuszczalną – a zatem żadna sprawa nie została rozpatrzona merytorycznie²⁶⁴.

W 2017 r. wskutek wniesienia kasacji rozpoznano 6 spraw przed norweskim Sądem Najwyższym, spośród których w 4 przypadkach kasację oddalono, zaś w 2 uznano ją za niedopuszczalną²⁶⁵.

Jak wskazano, w 2017 r. do okręgowych rad pomocy społecznej wpłynęło 4908 spraw, spośród których 2103 sprawy zakończyły się wydaniem decyzji dotyczącej pozbawienia rodziców pieczy nad dzieckiem (lub odmową pozbawienia rodziców pieczy nad dzieckiem), zaś kolejne 493 sprawy dotyczyły odwołania od zarządzenia tymczasowego i również zakończyły się wydaniem decyzji²⁶⁶. 747 spraw zakończyło się bez wydania decyzji, z uwagi na wycofanie środka odwoławczego lub jego odrzucenie z przyczyn formalnych²⁶⁷. We wszystkich sprawach zakończonych decyzją, których w sumie było 2596 (suma 2103 oraz 493) odwołanie wniesiono w 1159 przypadkach²⁶⁸, przy czym dotyczyło ono istoty decyzji (odebrania dziecka) jedynie w 514 przypadkach²⁶⁹, a zatem jedynie w 19,79% spraw. Zmiana decyzji na etapie sądu rejonowego (*tingretten*) nastąpiła natomiast jedynie w 59 przypadkach, co stanowi 2,27% wszystkich spraw zakończonych decyzją przed okręgowymi radami pomocy społecznej.

Zaskakująco wysoki jest przy tym odsetek spraw, w których środki odwoławcze zostały wycofane przez stronę, co miało miejsce w 281 przypadkach. Spośród wszystkich spraw wniesionych do sądów rejonowych na skutek odwołania od decyzji okręgowych rad pomocy społecznej, sprawy w których nastąpiło wycofanie środka odwoławczego przez stronę stanowią przeszło 54,66%, a spośród spraw, w których przedmiotem kontroli było zarządzenie tymczasowe – aż 69,93% spraw. Powstaje zatem pytanie o przyczyny tego stanu rzeczy. Za niepokojącą uznać należy sytuację, w której jednostka skonfrontowana z aparatem biurokratycznym dysponującym środkami przymusu (możliwość korzystania z asysty policji) rezygnuje z ochrony, jaką powinien zapewniać bezstronny sąd.

²⁶² *Ibidem*.

²⁶³ *Ibidem*.

²⁶⁴ *Ibidem*.

²⁶⁵ *Ibidem*.

²⁶⁶ Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker – Årsrapport 2017, s. 7.

²⁶⁷ *Ibidem*.

²⁶⁸ *Ibidem*, s. 13. Informacja ta została potwierdzona w piśmie z norweskiego Ministerstwa ds. dzieci i rodziny z 28 lutego 2019 r., stanowiącym odpowiedź na wniosek Instytutu Ordo Iuris o udostępnienie informacji publicznej z 16 lipca 2018 r.

²⁶⁹ Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker – Årsrapport 2017, s. 59.

Tabela 4.3. Liczba spraw dotyczących kontroli decyzji okręgowych rad pomocy społecznej rozpoznawanych w sądach norweskich z uwzględnieniem charakteru rozstrzygnięcia

Instancja	Przedmiot kontroli	Podtrzymanie decyzji	Zmiana decyzji	Wycofanie środka odwoławczego przez stronę	Odrzucenie środka odwoławczego	Uznanie wniesienia środka odwoławczego za niedopuszczalny	Liczba spraw ogółem 544
Sądy rejonowe (tingretten)	Decyzja pomocowa	134	48	167	2	-	351
	Zarządzenie tymczasowe	36	11	114	2	-	163
Sądy okręgowe (lagmannsretten)	Decyzja pomocowa	4	-	-	-	16	20
	Zarządzenie tymczasowe	-	-	1	-	3	4
Sąd Najwyższy (Høyesterett)	Decyzja pomocowa	4	-	-	-	2	6
	Zarządzenie tymczasowe	-	-	-	-	-	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji udostępnionych przez Bufdir

Podsumowanie

Dokonując oceny norweskich procedur stosowanych przy pozbawianiu rodziców pieczy nad dzieckiem z punktu widzenia prawa międzynarodowego stwierdzić należy, że za szczególnie niepokojące uznać trzeba:

1. w sprawach dotyczących osób, które opuściły Norwegię – uznawanie własnej kompetencji do rozstrzygania sprawy w sytuacji, gdy osoby te wystąpiły do państwa swojego pobytu z wnioskiem o azyl;
2. brak protokołów z odbywanych posiedzeń oraz nienależyte sporządzanie uzasadnień decyzji administracyjnych – stawia to pod znakiem zapytania prawo rodziców do rzetelnego procesu sądowego oraz czyni iluzoryczną kontrolę sądową nad decyzjami okręgowych rad pomocy społecznej;
3. zaniechania w sprawie dokonywania obdukcji dzieci, które miały być rzekomo narażone na przemoc fizyczną - obdukcja powinna być przeprowadzana niezwłocznie, w pierwszym możliwym terminie po odebraniu dziecka;
4. metody przesłuchania dzieci poprzez zadawanie wielokrotnie pytań zawierających sugestie odpowiedzi;
5. selektywne uwzględnianie opinii dziecka na temat przedmiotu toczącego się postępowania, a zwłaszcza jego próśb o większą częstotliwość kontaktów z rodzicami biologicznymi;

Rozdział 4.

Zagadnienia proceduralne związane z realizacją zadań Barnevernet a standardy prawa międzynarodowego

6. dopuszczalność rozpoznawania sprawy w różnych instancjach przez tego samego sędziego – co również może prowadzić do naruszeń art. 6 ust. 1 EKPC;
7. zbyt długie terminy na przesłanie przez gminne jednostki Barnevernet wniosku o pozbawienie rodziców prawa do opieki nad dzieckiem – co budzi wątpliwości z punktu widzenia prawa strony do rozpoznania jej sprawy w rozsądnym terminie;
8. dopuszczalność obniżenia przez sąd wynagrodzenia pełnomocnika z urzędu świadczącego pomoc prawną rodzicom, podczas gdy nie ma takiej możliwości względem pełnomocnika Barnevernet – stanowiące naruszenie zasady równości stron procesowych;
9. nadużywanie nadzwyczajnego trybu odbierania dzieci na podstawie zarządzenia tymczasowego – powinno stać się to środkiem ostatecznym, stosowanym jedynie w sytuacji bezpośredniego zagrożenia dla życia lub zdrowia dziecka.

Chapter 5. Działalność Barnevernet w zakresie pozbawiania rodziców pieczy nad dzieckiem a prawa mniejszości

- » 5.1. Uwagi wprowadzające
- » 5.2. Standardy prawnomiędzynarodowe dotyczące ochrony tożsamości narodowej, etnicznej, kulturowej, religijnej oraz językowej dzieci
 - » 5.2.1. Postanowienia Europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (EKPC)
 - » 5.2.2. Postanowienia Konwencji o prawach dziecka (KPD)
 - » 5.2.3. Rezolucja 2232 (2018) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy
- » 5.3. Analiza prawodawstwa norweskiego
 - » 5.3.1. Regulacje konstytucyjne
 - » 5.3.2. Ustawodawstwo antydyskryminacyjne
 - » 5.3.3. Regulacje antydyskryminacyjne zawarte w Barnevernloven
- » 5.4. Częstotliwość odbierania dzieci imigranckich w świetle dostępnych statystyk
- » 5.5. Przyczyny pozbawiania rodziców pochodzących z mniejszości etnicznych, narodowych, religijnych i językowych pieczy nad dziećmi
- » 5.6. Prawa dzieci pochodzących z mniejszości narodowych, etnicznych, językowych i religijnych w wykonywanie pieczy zastępczej
- » Podsumowanie

Rozdział 5.

Działalność Barnevernet w zakresie pozbawiania rodziców pieczy nad dzieckiem a prawa mniejszości

5.1. Uwagi wprowadzające

Zagadnienie aktywności Barnevernet dotyczącej mniejszości narodowych, etnicznych, religijnych i językowych – w tym licznej (w 2017 r. – ponad 97 000 osób) grupy polskich imigrantów²⁷⁰, będących w znakomitej większości katolikami – uwzględniać musi trzy zasadnicze zagadnienia. Przede wszystkim rozważenia wymaga pojawiający się często zarzut stosunkowo częstszych ingerencji Barnevernet w życie rodzin imigranckich oraz charakteryzujących się żywym zaangażowaniem religijnym²⁷¹. Problem ten stał się przedmiotem zainteresowania opinii publicznej na całym świecie m.in. w kontekście głośniejszej sprawy rumuńsko-norweskiej rodziny Bodnariu²⁷². Norweski system opieki nad dziećmi został poddany licznym analizom ze strony publicystów, polityków, uczonych oraz organizacji międzynarodowych²⁷³. Również same władze norweskie podjęły wysiłek, by zaprezentować własne stanowisko odnośnie do relacji między Barnevernet a mniejszościami zamieszkującymi Królestwo Norwegii. Należy przy tym pamiętać, że liczba osób w wieku do 19 roku życia, będących imigrantami lub urodzonych z rodziców imigrantów, wynosiła w 2017 r. ponad 89 400, a zatem problem ten nie ma marginalnego znaczenia²⁷⁴.

Drugim problemem, który należy poruszyć, są przyczyny, dla których odbierane są dzieci z rodzin imigranckich. Zagadnienie to budzi niezmiernie żywe emocje, skutkujące częstokroć daleko idącymi wypowiedziami, jakie pojawiają się w dyskursie publicznym. Szczególnie częste są określenia

270 Liczba polskich imigrantów ustalona na podstawie: Statistisk sentralbyrå, *Innvandring i Norge 2017*, [red.] T. Sandnes, Oslo 2017, s. 20. Szerzej na temat dynamicznego rozwoju norweskiej Polonii, zob. A. Łobodzińska, *Polacy w Norwegii - wybrane cechy społeczno-demograficzne*, [w:] *Człowiek – Społeczeństwo – Przestrzeń*, t. II, [red.] A. Zborowski Myczkowce – Kraków, s. 25–40; *idem*, *Polki w Norwegii – decyzje i plany prokreacyjne*, „Studia Demograficzne” 1/169 (2016), s. 39–63.

271 Por. przykładowo: W. Nowiak, D. Narożna, R.L. Muriaas, op. cit., s. 125 i n.

272 Zob. przykładowo materiały prasowe BBC na temat sprawy rodziny Bodnariu, które dostępne są pod adresem internetowym: <https://www.bbc.com/news/magazine-36026458> (dostęp: 9 sierpnia 2018 r.). Bodnariu prowadzą również własną stronę internetową: <http://bodnariufamily.org> (dostęp: 9 sierpnia 2018 r.).

273 Por. poniżej pkt

274 Ustalono w oparciu o dane podane w: Statistisk sentralbyrå, *Innvandring...*, s. 20 (tabela 2.2).

całego systemu opieki nad dziećmi, jako nazistowskiego, a przynajmniej opartego o nazistowskie wzorce. Wypowiedzi takie pochodzą niekiedy od osób o dużym znaczeniu politycznym, jak przykładowo prezydenta Republiki Czeskiej, Miloša Zeman²⁷⁵. Wydaje się, że dochodzić tu może do licznych nieporozumień na tle kulturowym, gdzie z jednej strony imigranci często nie rozumieją modelu wychowawczego, jaki jest rozpowszechniony w Norwegii, z drugiej zaś – pracownicy socjalni pozbawieni są należytych kompetencji, związanych ze znajomością modelu wychowawczego obowiązującego wśród społeczności imigranckich pochodzących z innych kręgów kulturowych. Nakłada się to oczywiście na wszelkie inne mankamenty związane z funkcjonowaniem Barnevernet, które dotyczą w równym stopniu obywateli norweskich, jak i imigrantów, w tym zwłaszcza dowolnej interpretacji przesłanek pozbawienia rodziców pieczy nad dzieckiem, określonych w § 4-12 BVL (zob. w tym względzie rozdział II), czy też nienależytej weryfikacji doniesień składanych do Barnevernet, które skutkują pochopnym inicjowaniem postępowania, co może nieść za sobą dramatyczne skutki²⁷⁶.

Brak jest jakichkolwiek publicznie dostępnych statystyk, które pozwalałyby odpowiedzieć na pytanie, czy władze norweskie są w stanie zagwarantować zachowanie tożsamości przez dzieci pochodzące z rodzin przynależnych do mniejszości etnicznych oraz religijnych, które znajdują się w rodzinach zastępczych.

Trzecim problemem, który jak dotychczas pozostaje na marginesie rozważań naukowych oraz publicystycznych, jest zagadnienie zachowania tożsamości etnicznej, religijnej, kulturowej oraz językowej dzieci znajdujących się w pieczy zastępczej. W tym względzie brak jest jakichkolwiek publicznie dostępnych statystyk, które pozwalałyby odpowiedzieć na pytanie, czy władze norweskie są w stanie zagwarantować zachowanie tej tożsamości przez dzieci pochodzące z rodzin przynależnych do mniejszości etnicznych oraz religijnych, które znajdują się w rodzinach zastępczych. Próby pozyskania takich danych – podejmowane również przez polskie przedstawicielstwo konsularne w Norwegii – zakończyły się niepowodzeniem ze względu na milczenie strony norweskiej. Zagadnienie zachowania tożsamości etnicznej i kulturowej oraz znajomości rodzimego języka przez dzieci pozostające w pieczy zastępczej, jak również możliwości realizowania przez nie praktyk religijnych, ma znaczenie dla oceny funkcjonowania pieczy zastępczej w Norwegii. Jej liczne mankamenty – jak przede wszystkim sporadyczny charakter kontaktów między dziećmi i rodzicami biologicznymi – są przedmiotem analizy również w innej części niniejszego opracowania, stąd ich opis zredukowany jest do niezbędnego minimum.

275 Zob. T. Whewell, *Norway's Barnevernet: They took our four children... then the baby*, BBC News (2016) – metriał prasowy dostępny pod adresem: <https://www.bbc.com/news/magazine-36026458> (dostęp: 5 lutego 2019 r.); L. Wilkinson, *Norway's Government-Abducted Children, And Ramifications For Europe*, Forbes (2017) – metriał prasowy dostępny pod adresem: <https://www.forbes.com/sites/realspin/2017/02/27/norways-government-abducted-children-and-ramifications-for-europe/#5d653c814f73> (dostęp: 5 lutego 2019 r.).

276 Ofiarą złośliwego donosu, skutkującego wszczęciem nieuzasadnionego postępowania stała się polska rodzina państwa Iwańskich. Dzieci – odebrane na skutek donosu pielęgniarce – wprawdzie powróciły do rodziców, jednakże cała rodzina zdecydowała się opuścić Norwegię. Pokazuje to jak dramatyczne mogą być konsekwencje pochopnego wszczęcia postępowania. Szerzej na temat tej sprawy, zob. materiały prasowe dostępne pod adresem internetowym: <https://www.pch24.pl/byle-tylko-odebrac-dziecko--warto-rozmawiac-o-kulisach-dzialan-norweskiego-barnevernet,65792,i.html> (dostęp: 2 lutego 2019 r.).

5.2. Standardy prawnomiędzynarodowe dotyczące ochrony tożsamości narodowej, etnicznej, kulturowej, religijnej oraz językowej dzieci

5.2.1. Postanowienia Europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (EKPC)

Do podstawowych wzorców kontroli odnoszących się do aktywności Barnevernet względem mniejszości etnicznych i religijnych zaliczyć należy art. 8, 9 oraz 14 EKPC. Zgodnie z art. 8 EKPC: „1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji. 2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności osób”. Problematyka działań podejmowanych przez Barnevernet względem mniejszości etnicznych i religijnych dotyczy dwu praw, jakie wyprowadzić można z art. 8 ust. 1 EKPC, tj. prawa do poszanowania życia rodzinnego oraz prawa do poszanowania życia prywatnego.

W literaturze przedmiotu wskazuje się, że użyty w cytowanym przepisie zwrot „prawo do poszanowania” nakłada na władze publiczne dwa rodzaje obowiązków – negatywne, rozumiane jako zakaz ingerencji w sferę prywatności i życia rodzinnego jednostki, który podlega ogólnej ocenie z punktu widzenia zawartej w art. 8 ust. 2 klauzuli limitacyjnej, oraz pozytywne, które dotyczą m.in. podejmowania przez władze działań zmierzających do ponownego połączenia rodziców z dziećmi i ułatwienia im tego²⁷⁷. Jak podkreśla się w orzecznictwie ETPC, odebranie dziecka spod opieki rodzica powinno być postrzegane normalnie jako środek tymczasowy, od którego odstępuje się natychmiast, kiedy pozwalają na to okoliczności, zaś stosowanie tego środka powinno być zgodne z nadrzędnym celem, jakim jest ponowne połączenie rodzica biologicznego i dziecka²⁷⁸. Władze powinny dążyć do ułatwienia osiągnięcia tego celu²⁷⁹. Zachowanie przez dziecko tożsamości etnicznej, kulturowej, religijnej oraz językowej może w określonym stanie faktycznym stanowić okoliczność pozwalającą na zachowanie wzajemnej więzi między rodzicami i dziećmi. Jeżeli natomiast dziecko utraci swoją tożsamość etniczną czy religijną, która stanowi istotny komponent samoświadomości rodziców, może przyczynić się to do rozkładu więzi pomiędzy rodzicami biologicznymi a dziećmi, dla których określone zachowania rodziców (jak przykładowo realizacja praktyk religijnych, zachowywanie nakazów religijnych) staną się niezrozumiałe. W tym kontekście prawo dziecka do umieszczenia w rodzinie zastępczej, która zapewni zachowanie przezeń tożsamości etnicznej, religijnej, kulturowej oraz językowej służy nie tylko

277 M.A. Nowicki, *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2017, s. 647-649.

278 Zob. wyrok ETPC w sprawie *Olsson przeciwko Szwecji* (nr 1) z dnia 24 marca 1988 r., skarga nr 10465/83, § 81; wyrok ETPC w sprawie *Johansen przeciwko Norwegii* z dnia 7 sierpnia 1996 r., skarga nr 17383/90, § 78.

279 Wyrok ETPC w sprawie *Johansen przeciwko Norwegii* z dnia 7 sierpnia 1996 r., skarga nr 17383/90, § 64.

respektowaniu tej tożsamości²⁸⁰, co stanowi przejaw poszanowania życia prywatnego dziecka²⁸¹, ale również realizacji podstawowego celu pieczy zastępczej, jakim jest ponowne połączenie rodziny.

Zachowanie przez dziecko tożsamości etnicznej, kulturowej, religijnej oraz językowej może w określonym stanie faktycznym stanowić okoliczność pozwalającą na zachowanie wzajemnej więzi między rodzicami i dziećmi.

Zgodnie z art. 9 EKPC: „1. Każdy ma prawo do wolności myśli, sumienia i wyznania; prawo to obejmuje wolność zmiany wyznania lub przekonań oraz wolność uzewnętrzniania indywidualnie lub wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, swego wyznania lub przekonań przez uprawianie kultu, nauczanie, praktykowanie i czynności rytualne. 2. Wolność uzewnętrzniania wyznania lub przekonań może podlegać jedynie takim ograniczeniom, które są przewidziane przez ustawę i konieczne w społeczeństwie demokratycznym z uwagi na interesy bezpieczeństwa publicznego, ochronę porządku publicznego, zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób”. W odniesieniu do dzieci wywodzących się z mniejszości religijnych prawo do wolności wyznania doznaje zagrożenia przede wszystkim w zakresie dotyczącym praktykowania czynności religijnych, zwłaszcza podejmowanych grupowo (jak uczestnictwo dzieci katolickich w mszach świętych). W przypadku najmłodszych dzieci może również chodzić o uniemożliwienie wykonywania indywidualnych praktyk religijnych (odmawianie modlitwy). Zagrożony jest również dostęp do nauczania religijnego oraz udział w życiu wspólnoty wyznaniowej. Tego rodzaju sytuacja opisana została przez M.F. Agrest oraz A. Bredal w raporcie dotyczącym prowadzonych przez Barnevernet spraw dotyczących mniejszości narodowych, etnicznych i religijnych²⁸². Autorki – opierając się o analizę akt poszczególnych spraw – przytaczają sytuację, w której dzieci pochodzące z katolickiej rodziny, wbrew prośbom rodziców biologicznych, nie uczestniczą w grupowych praktykach religijnych (niedzielne msze św.) oraz nie odmawiają modlitwy w domu, ponieważ tak zadecydowała rodzina zastępcza²⁸³. Znane są także przypadki, w których dziecko uczestniczy w życiu wspólnoty religijnej (protestanckiej), pomimo że nie zostało ochrzczone²⁸⁴. W jednej ze spraw zawistych przed ETPC matka dziecka, będąca muzultanką wskazuje na naruszenie prawa do wolności religijnej określonego w art. 9 EKPC z uwagi na okoliczność, że wyrażono zgodę na przysposobienie dziecka przez rodzinę chrześcijańską, która je ochrzci oraz nada mu chrześcijańskie imię²⁸⁵. Sprawa czeka na rozstrzygnięcie.

Art. 14 EKPC zawiera ogólny zakaz dyskryminacji jednostki w korzystaniu z praw wymienionych w postanowieniach EKPC: „Korzystanie z praw i wolności wymienionych w niniejszej Konwencji powinno być zapewnione bez dyskryminacji wynikającej z takich powodów jak płeć, rasa, kolor skóry,

280 Jak zauważyła S. Hofman jest to istotne dla prawidłowego rozwoju dziecka – S. Hofman, op. cit., s. 72.

281 Por. M.A. Nowicki, op. cit., s. 662.

282 M.F. Aarest, A. Bredal Omsorgsovertakelser og etniske minoriteter En gjennomgang av saker i fylkesnemnda, NOVA Rapport 5/2018

283 Ibidem, s. 138.

284 Informacja uzyskana w trakcie spotkania odbytego 3 stycznia 2019 r. w ramach wizyty studyjnej w Oslo.

285 Zob. informacje zawarte w opisie skargi nr 15379/16 w sprawie Maryia Abdi Ibrahim przeciwko Norwegii, dostępne pod adresem internetowym: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-167625"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (dostęp: 5 lutego 2019 r.),

język, religia, przekonania polityczne i inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie bądź z jakichkolwiek innych przyczyn”. Postanowienie to zostało znacznie rozszerzone na skutek przyjęcia Protokołu nr 12 do EKPC, który w art. 1 stanowi: „1. Korzystanie z każdego prawa ustanowionego przez prawo powinno być zapewnione bez dyskryminacji wynikającej z takich powodów, jak płeć, rasa, kolor skóry, język, religia, przekonania polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie lub z jakichkolwiek innych przyczyn. 2. Nikt nie może być dyskryminowany przez jakiejkolwiek władze publiczne z któregośkolwiek z powodów wymienionych w ustępie 1”. Treść art. 1 ust. 1 i 2 Protokołu nr 12 przesądza o istnieniu ogólnego zakazu dyskryminacji przez władze publiczne, który odnosi się nie tylko do korzystania z praw gwarantowanych w krajowym porządku prawnym, ale również do jakichkolwiek innych działań²⁸⁶.

W przypadku działań dotyczących mniejszości etnicznych i religijnych działania Barnevernet mogą nosić znamiona dyskryminacji, zwłaszcza uwzględniając nieproporcjonalnie dużą częstotliwość korzystania ze środków związanych z pozbawieniem rodziców pieczy nad dzieckiem względem rodzin imigranckich, w których dzieci urodziły się już w Norwegii.

Podejmowana przez Barnevernet aktywność związana z pozbawianiem rodziców biologicznych pieczy nad dziećmi może w określonych sytuacjach naruszać zarówno prawa określone EKPC, w tym zwłaszcza prawo do poszanowania życia rodzinnego (art. 8 ust. 1 EKPC), jak również prawa określone w norweskim porządku krajowym, w szczególności zaś wynikające z § 102 ust. 1 norweskiej Konstytucji, który zawiera treść analogiczną do art. 8 ust. 1 EKPC. W przypadku działań dotyczących mniejszości etnicznych i religijnych działania Barnevernet mogą nosić znamiona dyskryminacji, zwłaszcza uwzględniając nieproporcjonalnie dużą częstotliwość korzystania ze środków związanych z pozbawieniem rodziców pieczy nad dzieckiem względem rodzin imigranckich, w których dzieci urodziły się już w Norwegii.

Za dyskryminacyjną może również zostać uznana praktyka pomijania przy doborze rodziny zastępczej okoliczności zdolności takiej rodziny do zapewnienia dziecku tożsamości etnicznej, religijnej, kulturowej oraz językowej. Brak jest jakichkolwiek statystyk, które pozwoliłyby zweryfikować na ile pula funkcjonujących w Norwegii rodzin zastępczych odzwierciedla aktualną strukturę społeczną i uwzględnia różnorodność etniczną i religijną populacji Norwegii²⁸⁷.

5.2.2. Postanowienia Konwencji o prawach dziecka (KPD)

Wśród postanowień KPD, które powinny stanowić wzorzec kontroli dla przyjętych w Norwegii rozwiązań, wskazać należy art. 2 ust. 1 KPD statuujący zakaz dyskryminacji w korzystaniu

²⁸⁶ Zob. *Explanatory Report to the Protocol No. 12 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, CETS 177 (2000), § 22.

²⁸⁷ Informacja potwierdzona w piśmie z norweskiego Ministerstwa ds. dzieci i rodziny z 28 lutego 2019 r., stanowiącym odpowiedź na wniosek Instytutu Ordo Iuris o udostępnienie informacji publicznej z 2 października 2018 r.

przez dziecko z praw określonych w KPD oraz art. 2 ust. 2 KPD, zgodnie z którym: „Państwa-Strony będą podejmowały właściwe kroki dla zapewnienia ochrony dziecka przed wszelkimi formami dyskryminacji lub karania, ze względu na pochodzenie, działalność, wyrażane poglądy lub przekonania religijne rodziców dziecka, opiekunów prawnych lub członków rodziny”. Wątpliwości odnośnie do respektowania przez Barnevernet przytoczonego przepisu pojawiać się mogą zwłaszcza w sprawie rodziny Bodnariu. Za niepokojące jednak uznać trzeba pojawienie się w tej sprawie wątków związanych z zaangażowaniem religijnym rodziców, które powinno pozostawać poza jakimkolwiek zainteresowaniem ze strony służb socjalnych.

Kluczowe znaczenie dla oceny zjawiska pomijania przez Barnevernet okoliczności zdolności rodziny zastępczej dla zapewnienia dziecku możliwości zachowania tożsamości etnicznej, religijnej, kulturowej oraz językowej będzie miał art. 20 ust. 3 oraz art. 30 KPD, a w przypadku tożsamości religijnej również 14 ust. 1 KPD. Zgodnie z art. 20 KPD: „1. Dziecko pozbawione czasowo lub na stałe swego środowiska rodzinnego lub w przypadku, gdy ze względu na swoje dobro nie może pozostawać w tym środowisku, będzie miało prawo do specjalnej ochrony i pomocy ze strony państwa. 2. Państwa-Strony zgodnie ze swym prawem wewnętrznym zapewnią takiemu dziecku opiekę zastępczą. 3. Tego rodzaju opieka może obejmować, między innymi, umieszczenie w rodzinie zastępczej, Kafala w prawie islamskim, adopcję lub, gdy nie jest to niezbędne, umieszczenie w odpowiedniej instytucji powołanej do opieki nad dziećmi. Przy wyborze odpowiednich rozwiązań należy w sposób właściwy uwzględnić wskazania w zachowaniu ciągłości w wychowaniu dziecka oraz jego tożsamości etnicznej, religijnej, kulturowej i językowej”. Przepis ten należy interpretować łącznie z art. 30 KPD, który stanowi: „W tych państwach, w których istnieją mniejszości etniczne, religijne lub językowe bądź osoby pochodzenia rdzennego, dziecku należącemu do takiej mniejszości lub dziecku pochodzenia rdzennego nie można odmówić prawa do posiadania i korzystania z własnej kultury, do wyznawania i praktykowania swojej religii lub do używania własnego języka, łącznie z innymi członkami jego grupy”. Z powyższych przepisów wynika, że dziecku pochodzącemu z mniejszości etnicznej lub religijnej znajdującemu się w pieczy zastępczej zapewnić należy kontakt z rodzicami oraz społecznością etniczną lub wspólnotą religijną, do której przynależy, jak również możliwość nauki ojczystego języka²⁸⁸.

Dziecku pochodzącemu z mniejszości etnicznej lub religijnej znajdującemu się w pieczy zastępczej zapewnić należy kontakt z rodzicami oraz społecznością etniczną lub wspólnotą religijną, do której przynależy, jak również możliwość nauki ojczystego języka.

Konieczność zapewnienia dziecku pozostającemu w pieczy zastępczej możliwości zachowania tożsamości etnicznej, religijnej, językowej i kulturowej akcentowana jest również przez Komitet Praw Dziecka ONZ, który wskazywał: „Children feel better in their own environment and this should be taken into consideration when they are placed into out-of-home care. The basic premise is

288 Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child, Geneva 2007, s. 289.

that children should be kept in their own distinctive communities. For instance, indigenous communities often have a very close family system and the child protection system should take into consideration both indigenous culture, values and the child's right to indigenous identity"²⁸⁹. Trzeba jednak pamiętać, że wszelkie stanowiska i opinie Komitetu nie mają charakteru wiążącego, nie mogą w żaden sposób modyfikować praw i obowiązków państw, które ratyfikowały Konwencję o prawach dziecka.

5.2.3. Rezolucja 2232 (2018) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy

Zgodnie z Rezolucją 2232 (2018) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy w przypadku podejmowania decyzji o pozbawieniu rodziców biologicznych pieczy nad dzieckiem uwzględnić należy konieczność zachowania przez dziecko umieszczone w rodzinie zastępczej tożsamości religijnej, etnicznej oraz kulturowej (pkt 5.6.9). Rezolucja nie ma charakteru wiążącego, jednakże stanowi istotną wskazówkę przy podejmowaniu przez organy krajowe decyzji w przedmiocie umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej.

5.3. Analiza prawodawstwa norweskiego

5.3.1. Regulacje konstytucyjne

Zgodnie z aktualnym brzmieniem § 92 Konstytucji Królestwa Norwegii (*Kongeriget Norges Grundlov*) z 1814 r., ustalonym w 2014 r.²⁹⁰, władze publiczne respektują oraz zapewniają poszanowanie praw człowieka w brzmieniu określonym Konstytucją oraz wiążącymi Norwegię umowami międzynarodowymi, dotyczącymi praw człowieka. Zgodnie z § 98 ustawy zasadniczej wszyscy ludzie są równi wobec prawa. Nikt nie może być poddany nierównemu lub dyskryminującemu traktowaniu. Norweski prawodawca konstytucyjny określił zatem zasadę równości wobec prawa i zakazu nierównego lub dyskryminującego traktowania w sposób szeroki, dotyczy ona bowiem nie tylko obywateli Norwegii, ale każdego człowieka. Adresatami § 98 są nie tylko władze publiczne, a zatem obowiązek poszanowania zasady równości oraz zakazu dyskryminacji dotyczy wszystkich ludzi. W podobny sposób ukształtowane zostało prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, określone w § 102 Konstytucji.

Zgodnie z § 104 Konstytucji dzieci mają prawo do poszanowania ich godności. Powinny zostać wysłuchane w sprawach, które ich dotyczą, a ich wola powinna być uwzględniona stosownie do ich wieku i dojrzałości. W świetle norweskiej ustawy zasadniczej, podejmując działania i decyzje dotyczące dziecka, za ich podstawę należy przyjąć najlepszy interes dziecka. Co istotne z punktu widzenia ochrony prawnej dzieci pochodzących z mniejszości etnicznych oraz religijnych, zgodnie z omawianym przepisem, każde dziecko ma prawo do ochrony swojej integralności osobistej.

289 Komitet Praw Dziecka ONZ, *Report on the fortieth session*, wrzesień 2005, CRC/C/153 § 673.

290 W roku 2014 przeprowadzono głębokie zmiany w norweskiej ustawie zasadniczej, wzbogacając jej treść o katalog praw człowieka, na wzór innych nowoczesnych konstytucji – zob. J. Jacobsen, *Constitutions and Criminal Law Reform*, „Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice” 5/1 (2017), s. 18-19.

Władze publiczne powinny stworzyć warunki ułatwiające rozwój dziecka, w tym zapewnić dziecku należyte zabezpieczenie ekonomiczne, socjalne i zdrowotne, preferując przy tym środowisko rodzinne dziecka.

Wskazane przepisy wprowadzono do norweskiej Konstytucji w 2014 roku, stąd brak utrwalonej praktyki jej stosowania. Odpowiadają one jednak standardom prawa międzynarodowego oraz współczesnym tendencjom w konstytucjach państw europejskich²⁹¹.

5.3.2. Ustawodawstwo antydyskryminacyjne

Problematyka działań antydyskryminacyjnych w Norwegii uregulowana jest odrębną ustawą - *Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (likestillings- og diskrimineringsloven)*²⁹², która obowiązuje od 1 stycznia 2018 r. Jej celem – określonym w § 1 LD – jest promowanie równości i zapobieganie dyskryminacji ze względu na takie okoliczności jak płeć czy niepełnosprawność, ale również pochodzenie etniczne oraz wyznawaną religię. § 24 LD stanowi natomiast, że władze publiczne mają obowiązek czynić aktywne, celowe oraz systematyczne wysiłki zmierzające do osiągnięcia celu określonego w § 1 LD. Prawodawca norweski przewidział szeroki zakres podmiotowy i przedmiotowy zastosowania przepisów LD²⁹³, które według jej § 2 stosuje się we wszystkich sektorach społecznych, z wyłączeniem dyskryminacji pracowników ze względu na wiek, które to zagadnienie podlega przepisom odrębnym²⁹⁴.

Zgodnie z § 6 LD zakazana jest dyskryminacja ze względu na płeć, pozostawanie w ciąży, urlopem związanym z narodzinami lub adopcją dziecka, obowiązkami rodzicielskimi, pochodzeniem etnicznym, wyznawaną religią lub przekonaniami, niepełnosprawnością, orientacją seksualną, tożsamością płciową (*kjønnsidentitet*), ekspresją płciową (*kjønnsuttrykk*), wiekiem lub też ze względu na łączne występowanie wymienionych okoliczności. Prawodawca precyzuje również, że przez „pochodzenie etniczne” (*etnisitet*) należy rozumieć pochodzenie narodowe, społeczne (*avstamning*), kolor skóry oraz język, którym dana osoba się posługuje.

Przepisy LD dotyczą przede wszystkim środków przeciwdziałania dyskryminacji pracowniczej (§§ 29-34 LD), nękania lub molestowania seksualnego (§ 13 LD) oraz budownictwa uwzględniającego potrzeby osób o obniżonej sprawności ruchowej (§§ 17-23 LD), jak również parytetów kobiet i mężczyzn w instytucjach publicznych (§ 28 LD).

W treści LD zawarto również przepisy o charakterze karnym. Zgodnie z § 39 karę grzywny lub pozbawienia wolności na okres nieprzekraczający lat trzech stosuje się względem każdego, kto wspólnie

291 A. Bårdsen, *Interpreting the Norwegian Bill of Rights. Annual Seminar on Comparative Constitutionalism 21-22 November 2016 Faculty of Law, University of Oslo*, s. 3, nb. 8 – tekst referatu dostępny pod adresem internetowym: http://www.venice.coe.int/CoCentre/Bardsen_Arnfinn_Interpreting_the_NOR_bill_of_rights.pdf (dostęp: 2 sierpnia 2018 r.).

292 LOV-2017-06-16-51 (dalej jako: LD).

293 Również zastosowanie geograficzne LD jest szerokie, obejmując całe terytorium norweskie, łącznie z Svalbardem, Jan Mayen oraz wszelkiego rodzaju instalacje norweskie (takimi jak platformy wiertnicze) oraz statki morskie i powietrzne – § 3 LD.

294 Środki przeciwdziałania dyskryminacji w miejscu pracy – poza przepisami LD – uregulowane są w odrębnej ustawie: *Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven)*, LOV-1977-02-04-4 z późn. zm.

z innymi przynajmniej dwiema osobami dopuszcza się poważnego naruszenia zakazu dyskryminacji ze względu na pochodzenie etniczne, wyznawaną religię lub przekonania określone w § 6 LD lub innych zakazów ustanowionych ze względu na wymienione okoliczności, określonych w §§ 13-15 LD (jak przykładowo molestowanie seksualne).

Stosownie do akapitu drugiego § 39 LD, przy ocenie, czy dane naruszenie ma poważny charakter uwzględnia się w szczególności stopień zawinienia sprawcy, jego motywację rasistowską, połączenie z naruszeniem integralności fizycznej lub psychicznej pokrzywdzonego, popełnienie czynu względem osoby poniżej 18 roku życia oraz okoliczności wskazujące na uporczywy charakter działań sprawcy (nękanie). Zastosowanie przepisu stanowi swoiste *ultima ratio*, a zatem winien on znajdować zastosowanie jedynie wówczas, gdy środki ochrony realizowanej w drodze postępowania cywilnego nie byłyby wystarczające.

W ścisłym związku z regulacjami zawartymi w LD pozostaje *Lov om Likestillings- og diskrimineringsombudet og Diskrimineringsnemnda (diskrimineringsombudsloven)*²⁹⁵. Ustawa ta powołuje do życia odrębny Trybunał Antydyskryminacyjny (*Diskrimineringsnemnda*) właściwy dla rozstrzygania spraw związanych z dyskryminacją. Ponadto wprowadza instytucję Rzecznika ds. Równości i Dyskryminacji (*Likestillings- og diskrimineringsombudet*), odrębnego od innych rzeczników znanych w norweskim systemie prawnym (w tym Rzecznika Praw Dziecka - *Barneombudet*). Przepisy LLDD regulują status i organizację wspomnianych organów, a w przypadku Trybunału Antydyskryminacyjnego również jego właściwość rzeczową oraz stosunek do sądownictwa powszechnego.

Zgodnie z § 14 LLDD Trybunał Antydyskryminacyjny nie jest uprawniony do rozstrzygania o naruszeniu przepisów antydyskryminacyjnych w decyzji administracyjnej wydanej w sprawach indywidualnych przez inne organy władzy publicznej, chyba że dotyczy ona praw i obowiązków pracowniczych.

5.3.3. Regulacje antydyskryminacyjne zawarte w Barnevernloven

Lov om barneverntjenester (*barnevernloven*) w zasadzie pozbawiona jest przepisów, które zabezpieczyłyby przed dyskryminacją ze względów etnicznych czy religijnych. Jedynym przepisem, który odnosi się wprost do problematyki poszanowania integralności narodowej, religijnej i kulturowej dziecka jest § 4-15 BVL. W zakresie dotyczącym poruszanej problematyki, przepis ten stanowi, że przy wyborze rodziny zastępczej lub instytucji, w której ma zostać umieszczone dziecko odebrane rodzicom należy uwzględnić celowość zapewnienia ciągłości wychowania dziecka oraz jego pochodzenia etnicznego, religijnego, kulturowego i językowego. W norweskiej literaturze przedmiotu podkreśla się, że § 4-15 BVL stanowi transpozycję do ustawodawstwa krajowego dyspozycji art. 20 ust. 3 oraz 30 KPD²⁹⁶, co miało przyczynić się do lepszego stosowania postanowień KPD w praktyce²⁹⁷. Za zapewnienie dziecku opisanych w § 4-15 BVL warunków odpowiedzialne są gminne jednost-

295 LOV-2005-06-10-40 (dalej jako: LLDD).

296 S. Hofman, *op. cit.*, s. 13.

297 *Ibidem*, s. 70.

ki Barnevernet²⁹⁸. Nie następuje to jednak w drodze indywidualnej decyzji administracyjnej, która podlegałaby odrębnemu zaskarżeniu²⁹⁹.

Lov om barneverntjenester (barnevernloven) w zasadzie pozbawiona jest przepisów, które zabezpieczałyby przed dyskryminacją ze względów etnicznych czy religijnych. Jedynym przepisem, który odnosi się wprost do problematyki poszanowania integralności narodowej, religijnej i kulturowej dziecka jest § 4-15 BVL.

Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Dzieci, Równości i Włączenia Socjalnego (*Barne- og likestillingsdepartementet*) z 2006 r., w przypadku rodzin imigranckich pozbawienie rodziców pieczy nad dziećmi powinno następować w sposób zaplanowany oraz być poprzedzone spotkaniami z dziećmi i rodzicami³⁰⁰. Zgodnie z powyższymi wytycznymi, przed powierzeniem dziecka określonej rodzinie zastępczej, Barnevernet ma obowiązek ustalić, czy jest ona w stanie zapewnić dziecku wychowanie w środowisku uwzględniającym etniczne, kulturowe oraz religijne pochodzenie dziecka oraz jego język ojczysty³⁰¹. Po umieszczeniu dziecka w rodzinie zastępczej, rodzice biologiczni powinni mieć wpływ na podstawowe kwestie związane z rozwojem dziecka, dotyczące wyboru szkoły, dalszej edukacji dziecka oraz zagadnień religijnych³⁰².

Analiza spraw zawistych przed ETPC wskazuje, że rodzice biologiczni formułują pod adresem władz norweskich zarzuty dotyczące możliwości wpływania na wychowanie religijne dzieci (a nawet na praktykowanie przez nich tej samej religii, którą wyznają rodzice).

Praktyczna realizacja wskazanych wytycznych budzi zasadnicze wątpliwości. Analiza spraw zawistych przed ETPC wskazuje, że rodzice biologiczni formułują pod adresem władz norweskich zarzuty dotyczące możliwości wpływania na wychowanie religijne dzieci (a nawet na praktykowanie przez nich tej samej religii, którą wyznają rodzice)³⁰³. W konsekwencji może to utrudnić ponowne powierzenie pieczy nad dzieckiem rodzicom naturalnym z uwagi na rozkład więzi istniejącej między nimi a dzieckiem³⁰⁴.

Niepokojące tendencje dostrzegalne są również w orzecznictwie norweskiego Sądu Najwyższego. W wyroku z dnia 30 stycznia 2015 r. stwierdził on mianowicie, że dla zachowania tożsamości etnicznej dziecka wystarczające jest, by utrzymywało ono kontakt z rodzicami biologicznymi w trakcie wyznaczonych wizyt (w rozstrzyganej wówczas sprawie były to dwie wizyty w roku trwające po dwie godziny

298 Barne- og likestillingsdepartementet, *Rutinehåndbok for kommunenes arbeid med fosterhjem*, sine loco 2006, s. 41.

299 S. Hofman, *op. cit.*, s. 71.

300 Barne- og likestillingsdepartementet, *Rutinehåndbok...*, s. 42.

301 *Ibidem*, s. 18.

302 *Ibidem*, s. 26.

303 Zob. przykładowo opis stanu faktycznego i przedmiot skargi w sprawie M. Abdi Ibrahim przeciwko Norwegii, skarga do ETPC nr 15379/16 (sprawa w toku), dostępne pod adresem internetowym: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-167625"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (dostęp: 8 sierpnia 2018 r.).

304 S. Hofman, *op. cit.*, s. 67.

każda!)³⁰⁵. W praktyce zatem obowiązek zapewnienia dziecku warunków umożliwiających zachowanie tożsamości etnicznej, kulturowej oraz religijnej, jak również rodzimego języka, jest jedynie pozorny.

5.4. Częstotliwość odbierania dzieci imigranckich w świetle dostępnych statystyk

Zarzutem, który środowiska imigranckie formułują względem Barnevernet najczęściej, jest stosunkowo częstsze odbieranie dzieci imigranckich, niż dzieci pochodzących z rodzin norweskich. Zgodnie z danymi, jakie Bufdir – będący ciałem wykonawczym agencji rządowej zajmującej się zagadnieniami związanymi z działalnością Barnevernet, określaną jako Bufetat (*Barne-, ungdoms- og familieetaten*) – dostarczył Zgromadzeniu Parlamentarnemu Rady Europy w 2015 roku, 25% wszystkich zarządzeń o pozbawieniu rodziców pieczy nad dzieckiem dotyczyło dzieci, których matka nie urodziła się w Norwegii³⁰⁶. Uwzględniając w tym młode osoby dorosłe (do 22 roku życia), które objęte są środkami stosowanymi przez Barnevernet, oraz wszelkie możliwe rodzaje środków (opiekuńcze oraz pomocowe), odsetek ten wynosił nawet więcej, bo aż 26%³⁰⁷.

Bufdir udostępnia również dane statystyczne do wiadomości opinii publicznej³⁰⁸. Wbrew deklaracjom o statym aktualizowaniu danych dotyczących działań Barnevernet prowadzonych w stosunku do różnego rodzaju mniejszości³⁰⁹, najnowsze dane opublikowane przez Bufdir w języku angielskim (co w przypadku imigrantów jest kwestią istotną) pochodzą z 2014 roku, a opisują stan rzeczy na rok 2012. Według nich na każdy:

- a. 1000 dzieci pochodzenia norweskiego przypadało 6,9 dzieci znajdujących się w pieczy zastępczej;
- b. 1000 dzieci-imigrantów przypadało 8,8 dzieci znajdujących się w pieczy zastępczej;
- c. 1000 dzieci urodzonych w Norwegii z rodziców imigrantów przypadało 5,5 dzieci znajdujących się w pieczy zastępczej³¹⁰.

Z kolei według kolejnych publicznie dostępnych danych Statistisk sentralbyrå, dotyczących roku 2015, liczba dzieci pozostających w pieczy zastępczej – w każdej ze wskazanych kategorii - wzrosła. Według tych danych:

305 Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2015 r., HR-2015-00209-A, sprawa nr 2014/1631, pkt 65.

306 PACE, *Striking a balance between the best interest of the child and the need to keep families together*, Doc. 14568 Report, s. 8 przyp. 13. Jak wskazuje się w Raporcie, obawy przed odebraniem dzieci przez Barnevernet są szczególnie duże wśród rodziców, którzy nie są z pochodzenia Norwegami.

307 T. Dyrhaug, *Kvart fjerde barn i barnevernet har innvandrabakgrunn*, artykuł opublikowany na oficjalnej witrynie internetowej Statistisk sentralbyrå: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/kvart-fjerde-barn-i-barnevernet-har-innvandrabakgrunn> (dostęp: 3 lutego 2019 r.).

308 Statystyki Bufdir opierają się jedynie częściowo na powszechnie dostępnych danych Statistisk sentralbyrå. W pozostałym zakresie pochodzą od okręgowych rad pomocy społecznej. Dostępne są pod adresem internetowym: https://www.bufdir.no/en/English_start_page/Child_welfare_services_for_children_with_a_minority_background/ (dostęp: 6 sierpnia 2018 r.).

309 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, *Handlingsplan for å bedre tillit mellom etniske minoritetsmiljøer og barnevern 2016-2021*, Oslo 2017, s. 13.

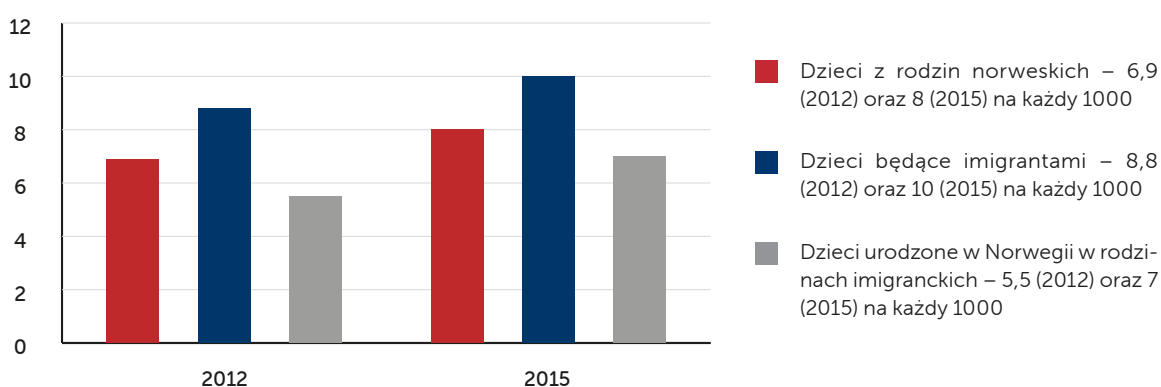
310 *Ibidem*.

Prawa dziecka zwrócone przeciw dzieciom?

Ramy prawne i praktyka funkcjonowania Barnevernet na tle standardów międzynarodowych

- a. 1000 dzieci pochodzenia norweskiego przypadło 8 dzieci znajdujących się w pieczy zastępczej;
- b. 1000 dzieci-imigrantów przypadło 10 dzieci znajdujących się w pieczy zastępczej;
- c. 1000 dzieci urodzonych w Norwegii z rodziców imigrantów przypadło 7 dzieci znajdujących się w pieczy zastępczej³¹¹.

Wykres 5.1. Liczba dzieci pozostających w pieczy zastępczej na każdy tysiąc według pochodzenia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Bufdir za rok 2012 oraz Statistisk sentralbyrå za rok 2015.

Z powyższego wynika, że pomiędzy rokiem 2012 a 2015 nastąpił wzrost liczby dzieci pozostających w pieczy zastępczej, przy czym uwzględnić należy, że w wielu przypadkach jest to piecza długoterminowa, a niekiedy wręcz – wbrew celom pieczy zastępczej, które wynikają z orzecznictwa ETPC - nie zakłada się powrotu dzieci do rodziny biologicznej³¹². Prezentowane dane statystyczne potwierdzają także formułowany przez środowiska imigranckie zarzut, iż dzieci pochodzące spoza Norwegii przebywają w pieczy zastępczej częściej, niż dzieci pochodzenia norweskiego. Jest to szczególnie widoczne w przypadku dzieci będących imigrantami (w 2015 r. – 10 na każdy tysiąc takich dzieci przebywało w pieczy zastępczej), ale nawet uwzględniając tu dzieci imigrantów urodzone już w Norwegii, średnia ta jest nieco wyższa i wynosi 8,5 na każdy tysiąc dzieci. Spośród dzieci pochodzenia norweskiego w 2015 r., w pieczy zastępczej przebywało 8 na każdy tysiąc.

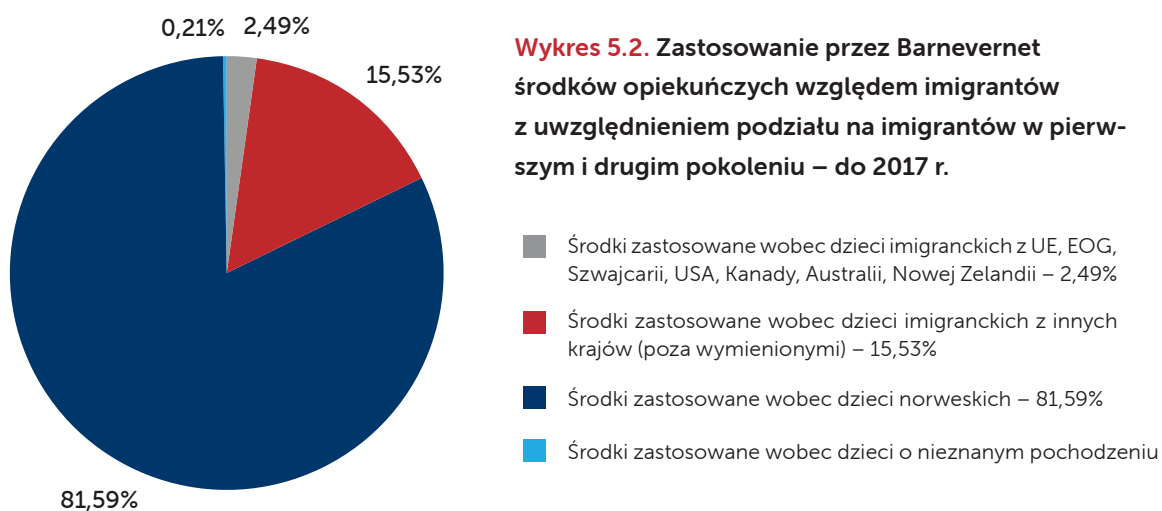
Z powyższego wynika, że pomiędzy rokiem 2012 a 2015 nastąpił wzrost liczby dzieci pozostających w pieczy zastępczej, przy czym uwzględnić należy, że w wielu przypadkach jest to piecza długoterminowa, a niekiedy wręcz – wbrew celom pieczy zastępczej, które wynikają z orzecznictwa ETPC - nie zakłada się powrotu dzieci do rodziny biologicznej.

311 T. Dyrhaug, *op. cit.*

312 Informacja uzyskana w trakcie spotkania odbytego 3 stycznia 2019 r. w ramach wizyty studyjnej w Oslo.

Uwzględniając podział na poszczególne kraje, w pieczy zastępczej przebywało najwięcej dzieci z Nigerii (44 dzieci na każdy 1000), najmniej zaś z Litwy (2 dzieci na każdy 1000). W liczbach bezwzględnych – jedynie tytułem przykładu – wskazać można, że w 2014 r. w pieczy zastępczej przebywało 35 dzieci narodowości polskiej, 31 dzieci narodowości rosyjskiej, 12 dzieci narodowości rumuńskiej, 91 dzieci pochodzących z Iraku (bez rozróżnienia na dzieci irackie i kurdyjskie)³¹³.

Dane oficjalnej agencji rządowej Statistisk sentralbyrå za rok 2017 wskazują, że środkami przewidzianymi w przepisach BVL objęte jest 55 697 dzieci, spośród których względem 10 169 zastosowane są środki opiekuńcze (związane z pozbawieniem rodziców pieczy nad dzieckiem)³¹⁴. W ramach grupy dzieci odebranych rodzicom, 253 dzieci (2,49%) pochodzi z krajów członkowskich Unii Europejskiej lub EOG, Szwajcarii, Stanów Zjednoczonych, Kanady, Australii albo Nowej Zelandii. 1579 dzieci (15,53%) pochodzi z innych krajów. Pozostałe dzieci, w liczbie 8 297 (81,59%) są pochodzenia norweskiego (tj. nie są imigrantami w pierwszym ani w drugim pokoleniu). 22 dzieci było niewiadomego pochodzenia (0,21%). Oznacza to, że w 18,02% przypadków, dzieci względem których zastosowano środki związane z odebraniem rodzicom pieczy pochodziły z rodzin imigranckich (dzieci urodzone poza Norwigią lub dzieci imigrantów urodzone w Norwegii)³¹⁵.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Statistisk sentralbyrå.

Dla porównania, według danych z 2017 r., populacja Norwegii ogółem w 16,8% składa się z imigrantów lub dzieci imigrantów urodzonych w Norwegii³¹⁶. Dzieci pochodzących z rodzin imigranckich w przedziale wiekowym od 0 do 19 lat w 2017 r. było 89 423³¹⁷, zaś środki opiekuńcze zostały za-

313 Dane dostępne pod adresem internetowym Bufdir: https://www.bufdir.no/en/English_start_page/Child_welfare_services_for_children_with_a_minority_background/ (dostęp).

314 Dane dostępne pod adresem internetowym Statistisk sentralbyrå: https://www.ssb.no/en/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/barnevern#definisjon_av_viktige_begrep_og_variabler (dostęp: 3 sierpnia 2018 r.). Jednakże ze uwagi na przyjętą przez Statistisk sentralbyrå metodologię, wskazana liczba (ujęta w źródle w tabeli 6) nie obejmuje wszystkich dzieci pozostających w pieczy zastępczej, która na dzień 31 grudnia 2017 r. wyniosła aż 11 812 dzieci (tabela 5).

315 Rozróżnienie między dziećmi urodzonymi poza Norwigią i dziećmi imigrantów urodzonymi w Norwegii przewija się również w innych badaniach dotyczących działalności Barnevernet względem mniejszości – zob. O. Christiansen, *op. cit.*, s. 130.

316 Statistisk sentralbyrå, *Innvandring i Norge 2017*, [red.] T. Sandnes, Oslo 2017, s. 12.

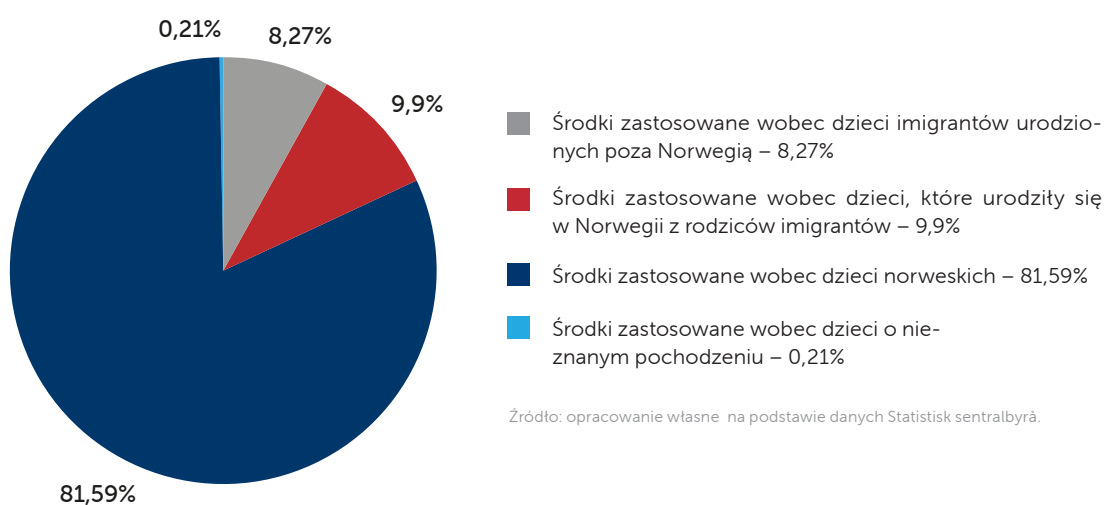
317 Liczba ustalona na podstawie: *ibidem*, s. 20, tabela 2.2.

Prawa dziecka zwrócone przeciw dzieciom?

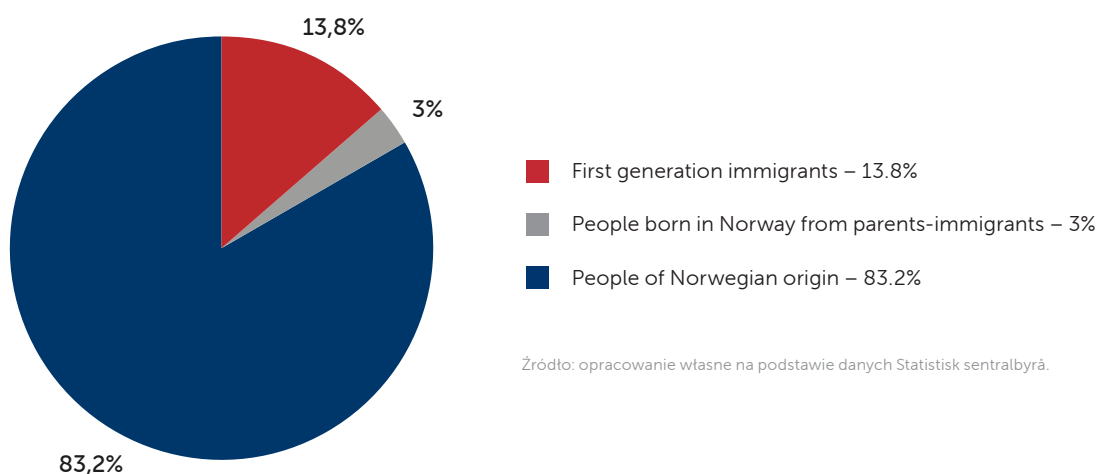
Ramy prawne i praktyka funkcjonowania Barnevernet na tle standardów międzynarodowych

stosowane przez Barnevernet 1850 razy. Dane te zmieniają jednakże wydźwięk przy uwzględnieniu, że w stosunku do rodziców-imigrantów, których dzieci urodziły się już w Norwegii, środki te zastosowane zostały 1007 razy (9,9%), natomiast odsetek osób urodzonych z rodziców imigrantów do całości populacji to jedynie 3%³¹⁸. Oznacza to, że w przypadku tego rodzaju rodzin (gdzie dzieci to „imigranci w drugim pokoleniu”) środki związane z pozbawieniem rodziców pieczy nad dziećmi były używane nawet trzy razy częściej, niż w przypadku reszty populacji.

Wykres 5.3. Zastosowanie przez Barnevernet środków opiekuńczych względem imigrantów (z uwzględnieniem podziału na imigrantów w pierwszym i drugim pokoleniu) – do 2017 r.

Wykres 5.4. Populacja Norwegii z uwzględnieniem imigrantów i osób urodzonych w Norwegii z rodziców imigrantów – 2017 r.

318 Ibidem, s. 12.

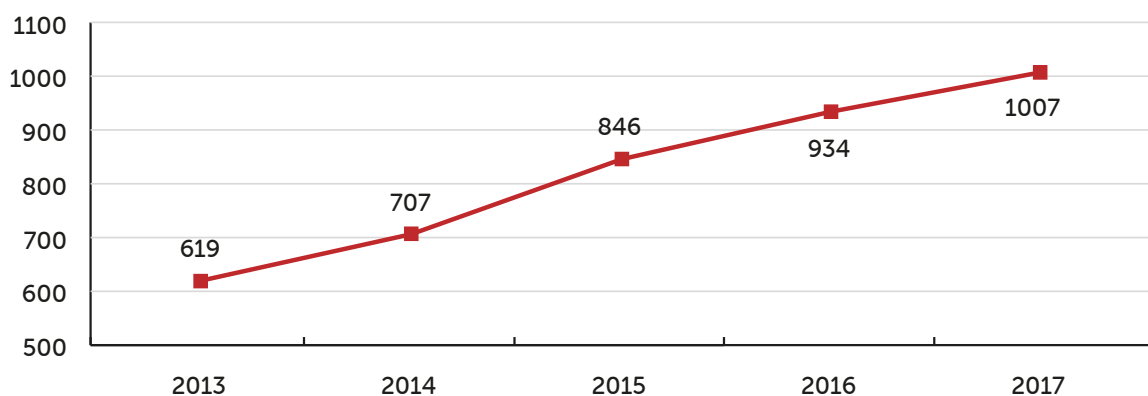
Rozdział 5.

Działalność Barnevernet w zakresie pozbawiania rodziców pieczy nad dzieckiem a prawa mniejszości

Warto także zestawiać dane o ilości środków zastosowanych przez Barnevernet względem imigrantów nie z populacją Norwegii w ogóle, ale z uwzględnieniem udziału dzieci imigranckich w populacji dzieci ogółem. W świetle raportu Innvandrerne i Norge 2017, będącego jedynym dostępnym źródłem, który podaje liczbę dzieci imigranckich w Norwegii – w 2017 r. było ich jak wiadomo 89 423³¹⁹. Liczba ta jednak obejmuje osoby w przedziałach wiekowych do 5 lat (11 259), od 6 do 15 lat (51 038) oraz od 16 do 19 lat (27 126). W tym samym roku liczba dzieci w przedziale do 17 lat wynosiła w Norwegii 1 114 268 osób³²⁰. By porównać te dwie wielkości należałoby zatem – przynajmniej w przybliżeniu ustalić liczbę dzieci imigranckich w wieku do 17 lat. Uwzględniając dane zawarte w raporcie Innvandrerne i Norge 2017 będzie to ok. 75 857 osób (zsumowana liczba dzieci w niższych przedziałach wiekowych uzupełniona o połowę liczby dzieci z przedziału od 16 do 19 lat). Oznacza to, że dzieci imigranckie stanowią jedynie ok. 6,8% całej populacji dzieci (osób do 17 lat) w Norwegii. Jak wiadomo do 2017 r., względem dzieci urodzonych poza Norwegią zastosowano 8,27% środków związanych z pozbawieniem pieczy ogółem. Należy przy tym pamiętać, że w danych Statistisk sentralbyrå pod pojęciem dzieci będących imigrantami rozumie się jedynie osoby urodzone poza Norwegią, których rodzice oraz wszyscy dziadkowie nie byli Norwegami³²¹.

Na przestrzeni pięciu lat (od 2013 do 2017 r.) wzrosła z 619 do 1007 liczba zastosowanych przez Barnevernet środków, związanych z pobawieniem rodziców-imigrantów pieczy nad ich urodzonymi już w Norwegii dziećmi. Zauważyć należy, że od 2015 środki takie stosowane są częściej względem dzieci urodzonych z rodziców-imigrantów już w Norwegii niż względem dzieci-imigrantów urodzonych poza Norwegią – pomimo że kategoria ta obejmuje również uchodźców i dzieci, które przybyły do Norwegii bez opiekunów.

Wykres 5.5. Zastosowanie przez Barnevernet środków związanych z pozbawieniem rodziców-imigrantów pieczy nad dzieckiem urodzonym już w Norwegii

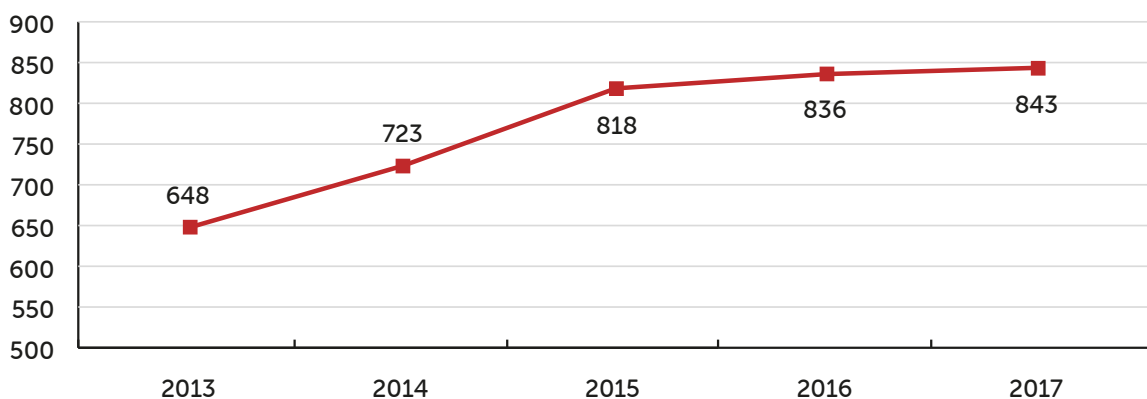
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Statistisk sentralbyrå.

319 *Ibidem*.

320 Liczba ustalona w oparciu o: <https://www.ssb.no/en/statbank/table/10987/tableViewLayout1/> (dostęp: 18 lutego 2019 r.).

321 Statistisk sentralbyrå, *Innvandrerne...*, s. 16.

Wykres 5.6. Zastosowanie przez Barnevernet środków związanych z pozbawieniem rodziców pieczy nad dzieckiem względem dzieci-imigrantów

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Statistisk sentralbyrå.

5.5. Przyczyny pozbawiania rodziców pochodzących z mniejszości etnicznych, narodowych, religijnych i językowych pieczy nad dziećmi

Problematyka związana z przyczynami, dla których rodzice pochodzący z mniejszości etnicznych, narodowych, religijnych i językowych jest w znacznej mierze skorelowana z kwestią przestępstw określonych w § 4-12 BVL, cechując się jednak pewną specyfiką. Wyraźnie wzrasta tu przede wszystkim ryzyko nieporozumień na tle kulturowym. Jako przykład wskazać tu można głośną sprawę hinduskiej rodziny, której zachowania, takie jak karmienie dziecka rękami, czy spanie z nim w jednym łóżku – w świetle hinduskich norm kulturowych uchodzące za normalne – zinterpretowane zostały, jako nadużycia (w tym także seksualne) względem dzieci³²². Ostatecznie, na skutek interwencji władz Indii, dzieci zostały powierzone pod pieczę rodziny biologicznej zamieszkującej w kraju ich pochodzenia, a następnie na skutek zarządzenia sądu w Kalkucie, powróciły pod opiekę matki³²³.

Problem ten jest dostrzegany również przez specjalistów, którzy zajmują się zagadnieniami związanymi z funkcjonowaniem Barnevernet. W 2015 r. skierowali oni do norweskiego rządu list otwarty dotyczący mankamentów związanych z funkcjonowaniem Barnevernet; inicjatorem jego przygotowania był E. Salvesen³²⁴. Odnośnie do problematyki naruszania praw mniejszości sygnatariusze listu zwrócili uwagę na fakt, że rodziny imigranckie są szczególnie narażone na niezasadne interwencje ze

³²² L. Wilkinson, *op. cit.*

³²³ Zob. materiały prasowe „Deccan Herald” dostępne pod adresem internetowym: <https://www.deccanherald.com/content/304468/court-allows-mother-take-custody.html> (dostęp: 5 lutego 2019 r.).

³²⁴ Kompletna treść listu w języku angielskim dostępna jest pod adresem internetowym: <https://christiancoalition.world/news/read2/national-notice-of-concern-barnevernet> (dostęp: 7 sierpnia 2018 r.).

strony Barnevernet. Częstokroć nie rozumieją one kontekstu wychowawczego, jaki dominuje w kulturze norweskiej. W szczególności okoliczność użycia tzw. „klapsa wychowawczego” czy innych kar cielesnych stosowanych w dobrej wierze i w zgodzie z kulturą kraju pochodzenia imigrantów, jako przesłanka do odebrania pieczy nad dziećmi może być niezrozumiała dla rodzin imigranckich, które – w ocenie sygnatariuszy – uznają, że stosowanie cielesnych kar wychowawczych odbywa się w najlepszym interesie dziecka.

Według sygnatariuszy listu różnice kulturowe wymagają zaistnienia szczególnego zaufania, wzajemnego szacunku i dialogu między pracownikami Barnevernet oraz rodzinami imigranckimi, które należy uświadomić odnośnie do całkowitego zakazu stosowania kar cielesnych w świetle prawa norweskiego. W przeciwnym razie kryzys zaufania między norweskimi służbami socjalnymi a imigrantami będzie narastał. Sygnatariusze wzywają Barnevernet do większego samokrytycyzmu oraz bliższej analizy sposobów wyrażania przywiązania emocjonalnego i formy sprawowania opieki nad dziećmi w innych kulturach.

Kluczowy jest brak zaufania ze strony funkcjonariuszy Barnevernet względem rodzin pochodzących z mniejszości, nie zaś nieporozumienia kulturowe. Niekiedy zdarza się, że urzędnicy z góry zakładają brak kompetencji wychowawczych rodziców, jeszcze przed narodzinami dziecka, co miało miejsce w przypadku matki pochodzenia polskiego, której zapowiedziano, że dziecko zostanie jej odebrane, kiedy jeszcze była w ciąży.

Problem ten dostrzeżono również w raporcie Norweskiej Komisji Nadzoru Zdrowia (Statens helsetilsyn)³²⁵. Autorzy raportu stwierdzili, że rodzice pochodzący z różnego rodzaju mniejszości unikają kontaktu z urzędnikami Barnevernet, co uniemożliwić ma oferowanie im odpowiedniego „wsparcia”³²⁶. Ogólnie jednak doszli do konstatacji, że kwestie kulturowe nie stanowią elementu istotnego dla większości rozstrzygnięć, związanych z pozbawianiem rodziców pochodzących z mniejszości pieczy nad dziećmi³²⁷. Teza ta wydaje się prawidłowa, kluczowy jest tu bowiem brak zaufania ze strony funkcjonariuszy Barnevernet względem rodzin pochodzących z mniejszości, nie zaś nieporozumienia kulturowe. Niekiedy zdarza się, że z góry zakładają oni brak kompetencji wychowawczych rodziców, jeszcze przed narodzinami dziecka, co miało miejsce w przypadku matki pochodzenia polskiego, której zapowiedziano, że dziecko zostanie jej odebrane, kiedy jeszcze była w ciąży³²⁸. Jest to jednak przede wszystkim problem zbyt dowolnej interpretacji przesłanek pozbawienia rodziców pieczy nad dzieckiem, określonych w § 4-12 BVL. W tej sytuacji przestaje dziwić fakt, że przedstawiciele mniejszości narodowych oraz etnicznych unikają kontaktu z Barnevernet. Dla nich tego rodzaju praktyki stanowią po prostu zupełnie nieuzasadnioną i traumatyczną ingerencję w ich życie rodzinne.

³²⁵ Statens Helsetilsynet, *Gjennomgang av 106 barnevernssaker*, Oslo 2019, s. 21-22.

³²⁶ *Ibidem*.

³²⁷ *Ibidem*.

³²⁸ Informacja uzyskana w trakcie spotkania odbytego 3 stycznia 2019 r. w ramach wizyty studyjnej w Oslo.

Odrębnym zagadnieniem są przyczyny związane z pozbawianiem rodziców pieczy nad dziećmi ze względu na rzekomą „indoktrynację religijną”. Zarzuty o tak umotywowane działania Barnevernet pojawiły się zwłaszcza w sprawie rodziny Bodnariu, która zapisała się w świadomości opinii publicznej, jako symbol walki o prawo rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami.

Odrębnym zagadnieniem są przyczyny związane z pozbawianiem rodziców pieczy nad dziećmi ze względu na rzekomą „indoktrynację religijną”. Zarzuty o tak umotywowane działania Barnevernet pojawiły się zwłaszcza w sprawie rodziny Bodnariu, która zapisała się w świadomości opinii publicznej, jako symbol walki o prawo rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami³²⁹. Dzieci małżonków Bodnariu - dwie starsze córki (urodzone w 2006 i 2008 r.) oraz trzech młodszych synów (urodzeni w 2011, 2013 oraz 2015 r. – najmłodszy syn miał zaledwie 3 miesiące w chwili pozbawienia rodziców pieczy) - zostały odebrane na skutek zawiadomienia skierowanego do lokalnego Barnevernet przez dyrekcję szkoły, do której uczęszczały starsze dziewczynki. Dyrekcja wskazała, że na podstawie rozmowy z dziewczętami, która nastąpiła po przepychance między młodszą dziewczynką a innym chłopcem w autobusie szkolnym, ustalono że rodzice stosują niekiedy tzw. „klaps wychowawczy” względem dzieci. Dziewczynki miały również powiedzieć, że nie otrzymują od rodziców „kieszonkowego”. Dyrektor szkoły wątpiła w tę relację, znając małżonków Bodnariu oraz ich córki, które miały skłonność do fantazjowania, były niezwykle żywotne, inteligentne oraz kreatywne. Dziewczynki nigdy nie bały się wracać do domu, rodzice mieli również dbać o opiekę medyczną nad dziećmi. Inne spośród uczęszczających do tej samej szkoły dzieci poinformowało dyrektorkę o tym, że rodzina Bodnariu to gorliwi chrześcijanie (są zielonoświątkowcami), którzy „wierzą, że Bóg karze za grzechy”. Przyczyny, dla których inne dzieci były wysłuchiwane przez dyrekcję szkoły w związku z rodziną Bodnariu nie są znane. Nie wiadomo również dlaczego w trakcie rozmowy poruszana była kwestia zaangażowania religijnego rodziny Bodnariu. Zgłoszenie do Barnevernet wskazywać miało, że wprowadzie wątpliwe jest stosowanie przemocy, ale religijne zaangażowanie i poglądy rodziców oraz babci „hamują rozwój dzieci”³³⁰.

Zagadnienie przyczyn, dla których odbierane są dzieci pochodzące z rodzin przynależących do różnego rodzaju mniejszości, w tym zwłaszcza do rodzin imigranckich, było przedmiotem zainteresowania badaczy akademickich. Jak wykazały badania przeprowadzone w latach 2008-2010 przez K. Križ oraz M. Skivenes, w opinii norweskich pracowników socjalnych głównym problemem rodzin imigranckich są trudności z ich adaptacją kulturową w nowym środowisku³³¹. Ograniczony wymiar ma natomiast problem ubóstwa wśród rodzin imigranckich oraz uprzedzeń rasowych ze strony społeczeństwa norweskiego³³². Słabą stroną przeprowadzonych przez Križ oraz Skivenes badań jest wąska grupa pracowników socjalnych, z którymi przeprowadzone zostały wywiady.

329 L. Wilkinson, *op. cit.*

330 Szczegółowy opis sprawy zawiera tekst P. Costea'i: *A Norway Gone Berserk*, dostępny pod adresem internetowym: <http://costea-parlamentuleuropean.ro/content/a%20norway%20gone%20berserk.pdf> (dostęp: 5 lutego 2019 r.).

331 K. Križ, M. Skivenes, *op. cit.*, s. 81-82. Wszyscy badani wskazali na problem z adaptacją kulturową rodzin imigranckich.

332 *Ibidem*, s. 80.

Wynosiła ona jedynie 23 osoby³³³. Problemem jest również aktualność badań przeprowadzonych przed około dziesięć laty. Jak jednak wskazał O. Christiansen, badania Križ i Skivenes dowodzą, że istnieje potrzeba dodatkowych szkoleń adresowanych do pracowników socjalnych, które dotyczyłyby współpracy z rodzinami imigranckimi³³⁴.

Ta sama metoda zastosowana została w badaniach podjętych przez R. Bjørknes, M.K. Fylkesnes, A. Iversen oraz R. Nygrene, które dotyczyły postrzegania Barnevernet przez imigrantów³³⁵. Rozmówcy, formułując swoje obawy względem Barnevernet, wskazywali przede wszystkim na okoliczność odbierania dzieci przez tę instytucję, trudności komunikacyjne z pracownikami socjalnymi oraz dyskryminację³³⁶. Zwłaszcza obawa przed odebraniem dzieci miała być powszechna wśród imigrantów³³⁷, co potwierdził również raport PACE³³⁸. Rozmówcy wskazali na słabości systemowe systemu pomocy społecznej w Norwegii, w tym przede wszystkim brak adresowanych do imigrantów szkoleń dotyczących metod wychowawczych aprobowanych przez norweskie prawo czy brak rodzin zastępczych, które zapewniłyby dzieciom wychowanie uwzględniające ich tożsamość kulturową³³⁹.

5.6. Prawa dzieci pochodzących z mniejszości narodowych, etnicznych, językowych i religijnych w wykonywanie pieczy zastępczej

Problematyka dyskryminacji ze względu na wyznanie oraz okazywanie obojętności względem potrzeb kulturowych, językowych i religijnych dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych jest zupełnie marginalizowana w prowadzonych w Norwegii statystykach i badaniach. W szerszym zakresie podjęła ją jedynie S. Hofman³⁴⁰ oraz ostatnio M.F. Aarest oraz A. Bredal³⁴¹. W 2017 r. Bufdir opublikował również raport dotyczący tych zagadnień³⁴². Tymczasem wydaje się, że największym problemem, jaki dotychczas zdiagnozowano w przypadku działalności Barnevernet dotyczącej mniejszości etnicznych i religijnych, jest marginalizacja znaczenia potrzeb kulturowych, językowych i religijnych dzieci umieszczanych w rodzinach zastępczych. W tym kontekście S. Hofman zwracała przede wszystkim uwagę na fakt, że okręgowe rady pomocy społecznej rzadko precyzują warunki w jakich przebywać ma dziecko, a sądy nie mają możliwości weryfikacji decyzji w tym względzie³⁴³.

333 *Ibidem*, s. 77.

334 O. Christiansen, *op. cit.*, s. 129.

335 R. Bjørknes, M.K. Fylkesnes, A. Iversen, R. Nygrene, *Frykten for Barnevernet. En undersøkelse av etniske minoritetsforeldres oppfatninger*, „Norges Barnevern” 92/2 (2015), s. 80-96.

336 *Ibidem*, s. 87.

337 *Ibidem*.

338 PACE, *Striking a balance...*, s. 8.

339 R. Bjørknes, M.K. Fylkesnes, A. Iversen, R. Nygrene, *op. cit.*, s. 92.

340 S. Hofman, *op. cit.*, *passim*.

341 M.F. Aarest, A. *op. cit.*, s. 129.

342 Bufdir, *Barn med minoritetsbakgrunn i fosterhjem*, Rapport 2017-03.

343 S. Hofman, *op. cit.*, s. 201.

Umieszczenie dziecka w konkretnej rodzinie zastępczej nie jest postrzegane jako odrębna, zaskarżalna decyzja, od której można byłoby się odwołać³⁴⁴. Według Hofman, odnośnie do tej materii rzadko uwzględniana jest wola dziecka, którego na ogół nie pyta się o opinię dotyczącą jego preferencji kulturowych, woli podejmowania praktyk religijnych czy posługiwania się językiem rodzimym³⁴⁵. Przyjmuje się natomiast, że dziecko powinno dostosować się do stylu życia rodziców zastępczych³⁴⁶. Jak sygnalizuje S. Hofman, powinno się respektować prawo rodziców biologicznych do sprzeciwu względem umieszczania dziecka w konkretnej rodzinie zastępczej przykładowo ze względów religijnych³⁴⁷.

W praktyce orzeczniczej okręgowych rad pomocy społecznej oraz sądów konieczność zachowania przez dziecko własnej tożsamości jest uznawana za okoliczność mniej istotną od dążenia do zapewnienia mu obiektywnie najkorzystniejszych warunków rozwoju.

Problematyka związana z respektowaniem prawa do zachowania tożsamości narodowej, etnicznej, kulturowej, religijnej i językowej dziecka przebywającego w pieczy zastępczej została również poddana analizie ze strony M.F. Aarest oraz A. Bredal, które zwróciły uwagę na trudności z zapewnieniem odpowiedniej liczby rodzin zastępczych, które byłyby w stanie zadbać o zachowanie tej tożsamości³⁴⁸. Autorki zwracają uwagę na fakt, że w praktyce orzeczniczej okręgowych rad pomocy społecznej oraz sądów konieczność zachowania przez dziecko własnej tożsamości jest uznawana za okoliczność mniej istotną od dążenia do zapewnienia mu obiektywnie najkorzystniejszych warunków rozwoju³⁴⁹. Zdarza się również, że okręgowe rady pomocy społecznej oraz sądy uznają a priori członków danej grupy etnicznej (chodziło konkretnie o Romów), za niezdolnych do sprostania wymaganiom, jakie stawia się przed rodzinami zastępczymi ze względów kulturowych³⁵⁰. Studium M.F. Aarest oraz A. Bredal potwierdza również, że zarówno rodziny zastępcze, jak i pracownicy socjalni ignorują potrzeby religijne dzieci, uniemożliwiając im praktykowanie czynności religijnych (zarówno wspólnotowych, jak i indywidualnych)³⁵¹. Potwierdza to tezy, które postawiła S. Hofman.

Zdarza się, że okręgowe rady pomocy społecznej oraz sądy uznają a priori członków danej grupy etnicznej, za niezdolnych do sprostania wymaganiom, jakie stawia się przed rodzinami zastępczymi ze względów kulturowych.

344 *Ibidem*.

345 *Ibidem*, s. 202.

346 *Ibidem*.

347 *Ibidem*, s. 73.

348 M.F. Aarest oraz A. Bredal, *op. cit.*, s. 145.

349 *Ibidem*, s. 146.

350 *Ibidem*, s. 146-147.

351 *Ibidem*, s. 138-139.

Bardzo dużym problemem jest też ignorowanie tożsamości językowej dziecka. Znana jest sytuacja, w której dziecko przebywające w rodzinie zastępczej – pomimo bezpośredniej bliskości szkoły oferującej nieodpłatną naukę języka ojczystego w soboty – wbrew woli rodziców biologicznych i samego dziecka nie ma możliwości uczęszczania na tego rodzaju zajęcia³⁵². W konsekwencji najmłodsze dzieci umieszczane w rodzinach zastępczych, pomimo że zaczynają komunikować się w języku ojczystym z czasem zapominają go zupełnie³⁵³. Uniemożliwia się również prowadzenie rozmów z dzieckiem w jego języku ojczystym podczas spotkań z rodzicami biologicznymi, zaś nieobecność tłumacza (w przypadku, gdy rodzice biologiczni nie znają języka norweskiego) służy często jako argument dla odwoływania spotkań³⁵⁴.

Utrata tożsamości narodowej, etnicznej, kulturowej, językowej i religijnej skutkuje na ogół dekompozycją więzi istniejących pomiędzy dziećmi i rodzicami biologicznymi. Oznacza również pogwałcenie praw dzieci określonych normami prawnomiędzynarodowymi.

Utrata tożsamości narodowej, etnicznej, kulturowej, językowej i religijnej skutkuje na ogół dekompozycją więzi istniejących pomiędzy dziećmi i rodzicami biologicznymi. Oznacza również pogwałcenie praw dzieci określonych normami prawnomiędzynarodowymi. Jest ona jednak – wbrew literalnemu brzmieniu § 4-15 BVL, niejako usankcjonowana przez norweskie orzecznictwo sądowe, czego najlepszym przykładem jest sprawa rodziny Pedersen³⁵⁵. Merlita Roxas Pedersen pochodzi z Filipin, do Norwegii przybyła w 2006 r., po tym jak poznała jej obecnego męża, Terje Pedersen. We wrześniu 2008 r. urodziła syna. Na początku grudnia 2008 r. Barnevernet otrzymał powiadomienia od personelu medycznego opiekującego się Merlitą R. Pedersen, w którym wskazano, że z uwagi na chorobę psychiczną obydwójga rodziców nie są oni w stanie w sposób należyty zająć się dzieckiem. Matka cierpiała na psychozę poporodową, która nie ma trwałego charakteru, ojciec natomiast na depresję i stany lękowe. Pomimo, że słaba kondycja psychiczna matki miała charakter przemijający, Barnevernet zdecydował o pozbawieniu rodziców pieczy nad dzieckiem na podstawie zarządzenia tymczasowego.

Powyższy wyrok został zaskarżony przez gminny Barnevernet do Sądu Najwyższego (*Høyesterett*). Sąd najwyższy uchylił wyrok sądu apelacyjnego i utrzymał w mocy wyrok sądu rejonowego. W uzasadnieniu wyroku Sąd Najwyższy stwierdził, że ustalony przez sąd rejonowy wymiar kontaktów (dwie wizyty w roku trwające po dwie godziny) są wystarczające dla utrzymania etnicznej tożsamości dziecka³⁵⁶. Państwo Pedersen złożyli skargę do ETPC zarzucając naruszenie art. 8 EKPC. Skarga jak dotąd nie została rozstrzygnięta.

352 Informacja uzyskana w trakcie spotkania odbytego 3 stycznia 2019 r. w ramach wizyty studyjnej w Oslo.

353 Informacja uzyskana w trakcie spotkania odbytego 3 stycznia 2019 r. w ramach wizyty studyjnej w Oslo.

354 Informacja uzyskana w trakcie spotkania odbytego 3 stycznia 2019 r. w ramach wizyty studyjnej w Oslo.

355 Kompleksowy opis sprawy zawiera: wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2015 r., HR-2015-00209-A, sprawa nr 2014/1631 oraz opis skargi w sprawie Pedersen przeciwko Norwegii, skarga nr 39710/15, dostępny pod adresem: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-166768"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (dostęp: 5 lutego 2019 r.).

356 Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2015 r., HR-2015-00209-A, sprawa nr 2014/1631, pkt 65

Zagadnienie obowiązku zapewnienia dziecku prawa do zachowania tożsamości narodowej, etnicznej, religijnej, kulturowej oraz językowej pojawia się w również w sprawach dotyczących przymusowych adopcji, w których do przysposobienia dochodzi pomimo braku zgody rodziców biologicznych dziecka (zob. § 4-20 BVL). Stało się tak przykładowo w sprawie rodziny, która przybyła do Norwegii z Sudanu. Rodzice zostali pozbawieni pieczy nad trójką małoletnich dzieci (najstarsze miało 3 lata, najmłodsze roczek) w trybie interwencyjnym. Z czasem rodzina zastępcza wystąpiła o przysposobienie najmłodszego dzieci, na co uzyskała zgodę okręgowej rady pomocy społecznej. Decyzję okręgowej rady pomocy społecznej zaskarżyli rodzice, którzy jednak przegrali sprawę na etapie sądowym. Rozpoznając apelację rodziców od wyroku sądu rejonowego, sąd okręgowy (lagmannsrett) zgodził się na przymusową adopcję, jednakże jego werdykt nie był jednomyślny. W pięcioosobowym składzie, dwójka sędziów wskazała na zagrożenie definitywną utratą przez dziecko tożsamości narodowej, kulturalnej i religijnej. Argument ten nie został jednak podzielony przez większość składu orzekającego³⁵⁷.

Podsumowanie

Analiza norweskiego ustawodawstwa, dostępnych publicznie statystyk oraz wyników badań naukowych, jak również studium przypadku wybranych spraw dotyczących pozbawienia prawa do opieki rodziców przynależących do mniejszości etnicznych i religijnych pozwala na sformułowanie kilku wniosków:

1. Powszechna obawa imigrantów przed odebraniem im dzieci przez Barnevernet, na istnienie której wskazują badania naukowe³⁵⁸, nie jest zupełnie nieuzasadniona. Zaobserwować bowiem można wzmożoną aktywność Barnevernet względem rodzin imigranckich, których dzieci urodziły się już w Norwegii. Dzieci takie stanowią jedynie 3% całej populacji Norwegii, zaś środki związane z umieszczeniem ich w pieczy zastępczej stosowano wobec nich i ich rodziców aż w 9,9% przypadków skorzystania z tego rodzaju środków w ogóle.
2. Zauważyć również należy, że prawodawstwo norweskie nie zawiera należytych i wystarczających rozwiązań mających chronić mniejszości etniczne i religijne przed dyskryminacją. Pomimo rozbudowanego ustawodawstwa antydyskryminacyjnego wciąż brak odpowiednich procedur, które pozwalałyby chociażby zaskarżyć decyzję o umieszczeniu dziecka w rodzinie zastępczej, która nie jest w stanie zapewnić mu możliwości zachowania tożsamości etnicznej, religijnej, kulturowej oraz językowej.
3. Również długotrwałość postępowań sądowych (gdzie kwestia ta poruszana jest jedynie marginalnie, jako swoisty „argument uzupełniający”) sprzyja faktycznej utracie tej tożsamości, co często przekłada się również na rozkład wzajemnych relacji między dziećmi i rodzicami biologicznymi.

357 Wyrok Sądu Okręgowego Gulating [sąd właściwy dla gmin w zachodniej Norwegii] z 7 lutego 2019 r., LG-201895302 (18-095302ASD-GULA/AVD2).

358 R. Bjørknes, M.K. Fylkesnes, A. Iversen, R. Nygren, *Frykten for Barnevernet...*, s. 87.

4. Problem pojawia się również w momencie stosowania przepisów, których interpretacja zasadniczo odbiega od celów, do osiągnięcia których - jak się wydaje - dążył prawodawca. Dotyczy to zarówno jednostek organizacyjnych Barnevernet, okręgowych rad pomocy społecznej, jak i sądów norweskich, które a priori zakładają niemożność spełnienia przez niektóre grupy etniczne warunków stawianych przed rodzinami zastępczymi.
5. Krytyce należy poddać również sądownictwo norweskie, które aprobując praktykę ustalania kontaktów rodziców biologicznych z dzieckiem jedynie kilka razy do roku, przyczynia się do utraty przez dzieci poczucia przynależności do rodzimej wspólnoty etnicznej czy religijnej.
6. Za niedopuszczalne należy uznać ignorowanie potrzeb religijnych dzieci znajdujących się w pieczy zastępczej, którym uniemożliwia się podejmowanie zarówno praktyk religijnych wspólnotowych oraz indywidualnych.
7. Standardy międzynarodowe doznają pogwałcenia również w przypadku uniemożliwienia dzieciom zachowania ich tożsamości językowej, zwłaszcza w sytuacjach, gdy nie wiąże się to z poważnymi trudnościami i obciążeniami finansowymi.

Chapter 6. Barnevernet w zagranicznym i krajowym dyskursie medialnym. Analiza wybranych materiałów prasowych

- » 6.1. Uwagi wprowadzające
- » 6.2 Krytyka działalności Barnevernet w norweskich mediach
- » 6.3 Zagraniczny przekaz medialny a działalność Barnevernet
- » 6.4 Organizacje społeczne działające przeciw nadużyciom popełnianym przez Barnevernet
- » Podsumowanie

Barnevernet w zagranicznym i krajowym dyskursie medialnym. Analiza wybranych materiałów prasowych

6.1. Uwagi wprowadzające

Pierwsze i nierzadko jedyne źródło wiedzy o poczynaniach Barnevernet stanowią szeroko rozumiane środki masowego przekazu. Działalność tej instytucji od lat odbija się echem w przestrzeni medialnej, budząc szereg wątpliwości odnoszących się do zasadności podejmowanych przez norweski urząd decyzji. Mechanizmy działania, jak również wątpliwe interwencje Barnevernet rodzą szerokie zainteresowanie mediów na całym świecie. Na podstawie obszernych relacji medialnych można dziś postawić tezę, iż Barnevernet nie tylko nie chroni praw dzieci w sposób wystarczający, lecz co gorsza, w toku procedur i podejmowanych działań, dopuszcza się względem nich oraz ich rodzin rażących nadużyć, zwłaszcza na gruncie prawnym. Brak rzetelnej oceny sytuacji rodzinnej, a w konsekwencji brutalne odbieranie dziecka rodzinie biologicznej to najczęstszy schemat działania norweskiej instytucji.

Rosnąca liczba doniesień medialnych o nieuzasadnionej ingerencji Barnevernet w życie rodzinne jasno wskazuje na konieczność weryfikacji obowiązującego w tym zakresie stanu prawnego.

Rosnąca liczba doniesień medialnych o nieuzasadnionej ingerencji Barnevernet w życie rodzinne jasno wskazuje na konieczność weryfikacji obowiązującego w tym zakresie stanu prawnego. Wprowadzenie konkretnych zmian proceduralnych, przy jednoczesnym zastosowaniu norm prawa międzynarodowego, wydaje się być nieodzowne dla właściwego funkcjonowania norweskiego systemu ochrony dzieci i ich praw. Wskazuje na to również szerokie zainteresowanie mediów sprawami pozostającymi w ścisłym związku z interwencjami Barnevernet. Są to m.in. następujące zagadnienia: finansowanie urzędu, wypowiedzi byłych pracowników bądź naukowców, konsekwencje zdrowotne

dla dzieci i ich rodzin, a także usilne starania norweskiego rządu, by nadużycia Barnevernet nie dostały się do przestrzeni publicznej.

Niniejszy rozdział ma zatem na celu kompleksowe ujęcie specyfiki funkcjonowania tego urzędu oraz zwrócenie uwagi na inne, niepokojące zjawiska mające miejsce w sektorze opieki społecznej, w oparciu o dostępne relacje medialne z kraju i świata.

6.2. Krytyka działalności Barnevernet w norweskich mediach

Mimo, iż władze Norwegii dokładają starań, by przekonanie o wysokich standardach panujących w Barnevernet oraz o nieocenionej pomocy niesionej przez tę instytucję rodzinom, dominowały w opinii publicznej, to jednak nie uchroniła się ona przed krytyką ze strony krajowych mediów. Kontrowersyjne decyzje oraz tryb postępowania norweskiego urzędu doprowadziły do medialnego rozgłosu za granicą, co znacznie wpłynęło na wzrost zainteresowania tą tematyką wśród dziennikarzy krajowych.

Zbyt pochopne i niewystarczająco uzasadnione działania instytucji są zazwyczaj początkiem rodzinnych dramatów, które w rezultacie łatwo trafiają do przestrzeni publicznej, uzyskując rozgłos krajowy, a często wręcz światowy.

Wstępne zapoznanie się z norweskim przekazem internetowym dotyczącym Barnevernet pozwala stwierdzić, iż tematem poruszonym najczęściej jest odbieranie dziecka w trybie interwencyjnym (§ 4-6 BVL). Zbyt pochopne i niewystarczająco uzasadnione działania instytucji są zazwyczaj początkiem rodzinnych dramatów, które w rezultacie łatwo trafiają do przestrzeni publicznej, uzyskując rozgłos krajowy, a często wręcz światowy. W artykule opublikowanym na portalu *barneffern.org* można szczegółowo zapoznać się z historią chłopca, który z powodu problemu uzależnienia rodziców został umieszczony w pieczy zastępczej³⁵⁹. Niestety w ciągu czterech lat chłopiec przeszedł zmianę placówki opiekuńczej aż piętnaście razy. Z pewnością nie można ocenić takiego działania instytucji pozytywnie, szczególnie w perspektywie konieczności zapewnienia dziecku niezbędnych do prawidłowego rozwoju i wychowania warunków. Jak informuje serwis *barneffern.org*, szacuje się, że w Stanach Zjednoczonych od 50 do 60% przypadków, w których dzieci są odbierane rodzicom, dotyczy sytuacji, gdzie przynajmniej jeden z rodziców jest uzależniony od używek³⁶⁰. W artykule wskazuje się: „Chociaż dowody na to, iż umieszczenie dziecka w opiece zastępczej może długotrwale wpłynąć na jego rozwój nie są jednoznaczne, to część z nich pozwala ocenić negatywnie poczucie destabilizacji

359 Jeg ble flyttet 15 ganger i barnevernets omsorg. Er det god omsorg? – materiały prasowe dostępne pod adresem: <http://www.barneffern.org/jeg-ble-flyttet-15-ganger-i-barnevernet/> (dostęp: 12 grudnia 2018 r.).

360 *Ibidem*.

jakie wiąże się z opuszczeniem rodziny biologicznej. Stąd też ingerencje służb socjalnych w poprawę losu rodziny i jej ostateczne utrzymanie zyskują coraz większą grupę zwolenników³⁶¹. Z przytoczonych w artykule badań wynika, że nawet dziecko, które było narażone na kontakt z uzależnionymi rodzicami, rozwija się korzystniej niż dziecko, które zostało odebrane przez instytucję i umieszczone w rodzinie zastępczej. Analizując ten przypadek należy podkreślić, iż konieczne jest, by podjęcie trudnej decyzji o odebraniu dziecka biologicznym rodzicom, a następnie umieszczenie go w placówce opiekuńczej, było każdorazowo poprzedzone zastosowaniem wszelkich możliwych środków prowadzących do poprawy sytuacji rodziny naturalnej, gdyż to ona stanowi podstawową komórkę, w której dziecko może prawidłowo się rozwijać. Barnevernet jest do tego zobowiązany zarówno przez przepisy norweskiego prawa krajowego, jak i normy prawa międzynarodowego.

Konieczne jest, by podjęcie trudnej decyzji o odebraniu dziecka biologicznym rodzicom, a następnie umieszczenie go w placówce opiekuńczej, było każdorazowo poprzedzone zastosowaniem wszelkich możliwych środków prowadzących do poprawy sytuacji rodziny naturalnej.

Kolejny artykuł opublikowany na portalu barnefjern.org dotyczy rezygnacji z pełnienia funkcji konsultantki ds. opieki nad dziećmi w Barnevernet³⁶². Dymisja ta spowodowana była przekonaniem, że funkcjonowanie systemu opieki nad dziećmi jest niezgodne z ustawą o opiece nad dziećmi oraz Konwencją o Prawach Dziecka³⁶³. Jak relacjonowała bohaterka artykułu, Åshild Sande: „Istnieje wiele pozytywnych decyzji, które podejmują pracownicy systemu opieki nad dziećmi. Nie sprawdziliśmy się jednak we wdrażaniu zapisów ustawy o opiece nad dziećmi, ponieważ ustawa ta została narzucona odgórnie. Zamiast pomagać, pozbawialiśmy rodziców dzieci bez konkretnych powodów. Decyzje podejmowane były z dużą niepewnością, mimo iż przyświecało nam przekonanie, że to najlepsze co możemy zrobić dla dziecka”³⁶⁴. Åshild Sande podsumowała: „Gdyby dobro dziecka było najwyższym priorytetem w tym zawodzie, nie zrezygnowałabym z pracy”³⁶⁵. Tego rodzaju opinie wyraźnie wskazują na istnienie poważnych problemów w strukturach Barnevernet. Dostrzeżenie ich przez pracowników norweskiego Urzędu również nie pozostaje tu bez znaczenia.

Przepisy BVL nie nakładają obowiązku dokonywania przeglądu stosowanych przez ekspertów metod oraz narzędzi, a także posiadanych umiejętności. W praktyce, doświadczenie zawodowe niejednokrotnie okazuje się zatem elementem niewystarczającym do dokonania kompleksowej i profesjonalnej oceny sytuacji rodzinnych.

361 *Ibidem*.

362 Barnevernskonsulent sier opp i protest* – materiały prasowe dostępne pod adresem internetowym: <http://www.barnefjern.org/barnevernskonsulent-sier-opp-i-protest/> (dostęp: 12 grudnia 2018 r.).

363 *Ibidem*.

364 *Ibidem*.

365 *Ibidem*.

Największy pod względem nakładu norweski dziennik *Aftenposten* również nie pomija tematyki związanej z działalnością Barnevernet. W wywiadzie opublikowanym na portalu internetowym *Aftenposten*, szefowa *Barnerettsgruppen* w Sądzie Okręgowym w Oslo, sędzia Hanne Signe Nymoene, wskazała na konkretne trudności z jakimi sędziowie na co dzień mierzą się w toku wyjaśniania spraw, objętych ustawą o opiece nad dziećmi³⁶⁶. Problem w dużej mierze dotyczy obowiązków wykonywanych przez niektórych pracowników urzędu ds. ochrony dzieci. Wątpliwości i obawy budzą wśród sędziów zwłaszcza jakość wykonywanej pracy oraz kwalifikacje zatrudnianych ekspertów, co negatywnie przekłada się na pomoc świadczoną dzieciom oraz ich rodzinom. W konsekwencji Sąd Okręgowy w Oslo wystosował w tej sprawie listy do Ministerstwa Sprawiedliwości oraz Ministerstwa ds. Dzieci, Równości i Inkluzji Społecznej. W opinii Nymoene, a także innych sędziów, którzy złożyli swój podpis pod wskazanym pismem, po ukończeniu studiów i odbyciu stosownych programów szkoleniowych, ekspertom nie zapewnia się żadnej kontynuacji edukacji w celu podnoszenia kwalifikacji i poprawy jakości wykonywanych przez nich obowiązków. Mając na uwadze decyzje podejmowane przez norweski urząd, szczególnie pod kątem naruszania standardów praw człowieka, zaniepokojenie sędziów w kwestii kwalifikacji ekspertów wydaje się być całkowicie zasadne. Pośrednia ingerencja w sferę życia rodzinnego jednostki wymaga od ekspertów przede wszystkim wnikliwej analizy sytuacji, a ta zawsze powinna odbywać się w oparciu o aktualny stan wiedzy psychologicznej. Przepisy BVL nie nakładają obowiązku dokonywania przeglądu stosowanych przez ekspertów metod oraz narzędzi, a także posiadanych umiejętności. W praktyce, doświadczenie zawodowe niejednokrotnie okazuje się zatem elementem niewystarczającym do dokonania kompleksowej i profesjonalnej oceny sytuacji rodzinnych. To z kolei wpływa negatywnie na decyzje sędziów, którzy nie mają pewności czy dana opinia w konkretnym przypadku jest wyczerpująca i rzetelna³⁶⁷. Sędzia Nymoene zwróciła także uwagę na konieczność dysponowania specjalistyczną wiedzą w określonych dziedzinach, takich jak przemoc, nadużycia czy też kontakt z najmłodszymi dziećmi. Mimo iż, opinia ekspertów nie jest dla sędziów wiążąca, to w wielu sytuacjach może przyczynić się do podjęcia właściwej decyzji i zapobiec rodzinnej tragedii³⁶⁸.

W tym kontekście oburzające wydają się być doniesienia medialne na temat zatrudnionego przez Barnevernet psychologa, który przez wiele lat pozostawał w posiadaniu dziecięcych materiałów pornograficznych. Według informacji zamieszczonych na portalu *barnefjern.org* mężczyzna w ciągu 20 lat zgromadził setki tysięcy zdjęć oraz filmów przedstawiających brutalne wykorzystywanie dzieci na tle seksualnym³⁶⁹. W tym samym czasie, przez kilka lat pracował w Komisji Ekspertów ds. Dzieci powołanej przez Ministra ds. Dzieci, Równości i Inkluzji Społecznej jako jeden z 14 specjalistów. W sądzie oświadczył, że w wieku 13-14 lat zaczął odczuwać pociąg do mężczyzn, tłumacząc w ten sposób gromadzenie materiałów pornograficznych. Mężczyzna ma dwoje adoptowanych

366 L. Skogstrøm, *Ofte er de mest anerkjente sakkyndige psykologene opptatt. Da må man finne andre på listen.* – materiały prasowe dostępne pod adresem internetowym: https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/gPBRz9/Ofte-er-de-mest-ankjente-sakkyndige-psykologene-opptatt-Da-ma-man-finne-andre-pa-listen?spid_rel= (dostęp: 12.12.2018 r.).

367 *Ibidem*.

368 *Ibidem*.

369 *Psykolog tatt for nedlasting av barneporno* – materiały prasowe dostępne pod adresem internetowym: <http://www.barnefjern.org/psykolog-tatt-for-nedlasting-av-barneporno/> (dostęp: 12 grudnia 2018 r.).

dzieci, syna i córkę, urodzonych przez matkę zastępczą pochodzenia indyjskiego. Wiadomo też, że podejmował leczenie u psychologa i seksuologa, jednak bez rezultatu. Sprawa ta jest szczególnie niepokojąca i stawia funkcjonowanie Barnevernet w bardzo niekorzystnym świetle. Ktoś dopuścił do sytuacji, by psycholog będący w posiadaniu pornografii dziecięcej podejmował istotne decyzje w sprawach wymagających szczególnej wrażliwości na dobro dziecka. Problem wzbudził szerokie zainteresowanie mediów, co z kolei wywołało duży niepokój w społeczeństwie, zwłaszcza wśród ofiar działań norweskiego Urzędu. Pojawiły się także liczne spekulacje i wątpliwości co do ważności procesów przeprowadzonych z udziałem oskarżonego przez Barnevernet.

Zdaniem wielu poszkodowanych, oskarżony ze względu na poważne zaburzenia nie mógł rzetelnie wykonywać swoich obowiązków i w związku z tym uważają za konieczne przeprowadzenie weryfikacji tych procesów, a w wielu przypadkach nawet ich unieważnienie. Wedle informacji podanych przez portal Dagbladet, oskarżony stanowczo temu zaprzecza i na pytanie sądu, jak ocenia tę sytuację odpowiada, że jego zdaniem „nie stanowi i nigdy nie stanowił zagrożenia dla dzieci w sensie fizycznym”³⁷⁰. Ponadto, biegli sądowi zeznali, iż osoby czerpiące przyjemność z oglądania pornografii dziecięcej, nie dopuszczają się seksualnego wykorzystywania dzieci, zarówno własnych, jak i innych osób. W związku z tym faktem, nie uznano za konieczne ponownego rozpatrzenia spraw, w których Brøyn był biegłym lub opiniował działania innych biegłych z Komisji Ekspertów ds. Dzieci. Eksperci również potwierdzili, iż nic nie wskazuje na to, by Brøyn wykonywał swoją pracę w sposób nierzetelny.

Krytyczny stosunek do działań norweskiego urzędu przedstawia dziennikowi Aftenposten psycholog rodzinny, Einar Salvesen, w przeszłości współpracujący z Barnevernet. W swojej wypowiedzi zwracał uwagę szczególnie na nadużywanie regulacji prawnych przewidzianych w sytuacjach natychmiastowego odebrania dziecka spod pieczy rodziców.

Krytyczny stosunek do działań norweskiego urzędu przedstawia dziennikowi Aftenposten psycholog rodzinny, Einar Salvesen, w przeszłości współpracujący z Barnevernet³⁷¹. W swojej wypowiedzi zwracał uwagę szczególnie na nadużywanie regulacji prawnych przewidzianych w sytuacjach natychmiastowego odebrania dziecka spod pieczy rodziców. Jego zdaniem, takiemu działaniu każdorazowo towarzyszy brak rzetelnej oceny sytuacji rodzinnej, źle pojmowana przemoc, a także własne, subiektywne poglądy pracowników. E. Salvesen zauważył także, iż nagłe decyzje w tym zakresie w żadnym stopniu nie służą dzieciom ani rodzicom. Bardzo konkretnie wskazywał przy tym na negatywne skutki umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej. Zerwanie więzi z biologiczną rodziną, traumatyczne przeżycia, stres czy nieufność to tylko niektóre z nich. Według E. Salvesena

370 Ø. Andersen, *Psykiater i retten: - Min seksuelle legning har ført meg opp i denne situasjonen* – materiały prasowe dostępne pod adresem internetowym: <https://www.dagbladet.no/nyheter/psykiater-i-retten---min-seksuelle-legning-har-fort-meg-opp-i-denne-situasjonen/69696382> (dostęp: 12 grudnia 2018 r.).

371 E.C. Salvesen, *Propaganda eller realiteter om norsk barnevern?* – materiały prasowe dostępne pod adresem internetowym: <https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/1ly3VL/Propaganda-eller-realiteter-om-norsk-barnevern--Einar-C-Salvesen> (dostęp: 7 marca 2019 r.).

prawo interpretowane jest w tym przypadku wprost i bez jakiegokolwiek odniesienia do czynnika ludzkiego, co niesie za sobą poważne konsekwencje dla ogólnego rozwoju i funkcjonowania dziecka. Psycholog stoi na stanowisku, iż konieczne jest powołanie odrębnej, niezależnej komisji, której zadaniem byłoby przeprowadzenie wnikliwej i rzetelnej obserwacji, czy w danej sytuacji rozdzielenie biologicznej rodziny jest rzeczywiście nieuniknione³⁷². W świetle narastających wątpliwości co do podejmowanych przez Barnevernet interwencji, rozwiązanie to wydaje się być więcej niż wskazane.

Norweski Instytut Badań Miejskich i Regionalnych w latach 1990-2002 prowadził obserwacje pod kątem sytuacji zdrowotnej dzieci i młodzieży korzystających z systemu opieki nad małoletnimi. Z przeprowadzonych badań wynika, iż wskaźniki umieralności tych dzieci są znacznie wyższe niż wśród dzieci przebywających na stałe w swoich rodzinach biologicznych.

Wysoka śmiertelność wśród dzieci odebranych biologicznym rodzicom stanowi kolejny niepokojący aspekt związany z działalnością norweskiego urzędu, na który zwraca uwagę internetowy portal Aftenposten. Norweski Instytut Badań Miejskich i Regionalnych na zlecenie Ministerstwa ds. Dzieci i Rodziny oraz Norweskiej Rady ds. Badań w latach 1990-2002 prowadził obserwacje pod kątem sytuacji zdrowotnej dzieci i młodzieży korzystających z systemu opieki nad małoletnimi³⁷³. Z przeprowadzonych badań wynika, iż wskaźniki umieralności tych dzieci są znacznie wyższe niż wśród dzieci przebywających na stałe w swoich rodzinach biologicznych. Statystyki wskazują również na większą liczbę samobójstw popełnianych przez dzieci umieszczane w pieczy zastępczej. Jedną z takich historii przedstawia w swoim artykule portal Dagbladet. W 2010 r. 15-letnia Ragnhild zmarła w wyniku przedawkowania narkotyków, uciekając z domu zastępczego w Kasa Flatøy³⁷⁴. Dla organów odpowiedzialnych za umieszczenie dziecka w placówce opiekuńczej przyczyny tego zdarzenia nie były jasne. W pierwszej kolejności zaczęto więc kwestionować jakość usług świadczonych przez placówki i ich pracowników. Mimo, iż zasada najlepszego interesu dziecka została tu ewidentnie naruszona, Barnevernet konsekwentnie wskazywał na ewentualną niekompetencję ze strony pracowników jako przyczynę zdarzenia. Tego rodzaju sytuacje prawie nigdy nie są analizowane w kontekście negatywnych skutków przebywania dziecka poza rodziną biologiczną. Takie podejście norweskich służb potwierdza tylko tezę, że przebywanie w pieczy zastępczej niejednokrotnie sprzyja zaburzeniom psychofizycznym u dzieci. Także rodzice biologiczni po interwencji pomocy społecznej mierzą się z problemami zdrowotnymi dużo częściej niż przeciętna norweska rodzina. Na tym tyle liczba samobójstw wśród rodziców jest również znacznie wyższa³⁷⁵.

372 Ibidem.

373 Høy dødelighet hos barnevernsbarn – materiały prasowe dostępne pod adresem internetowym: <https://www.aftenposten.no/norge/i/LijMV/Hoy-dodelighet-hos-barnevernsbarn> (dostęp: 11 marca 2019 r.).

374 A. Hansen, R. Jarlsbo, Nå svikter barnevernet på Vestlandet igjen – materiały prasowe dostępne pod adresem internetowym: <https://www.dagbladet.no/nyheter/na-svikter-barnevernet-pa-vestlandet-igjen/70825613> (dostęp: 14 marca 2019 r.).

375 Ibidem.

Także rodzice biologiczni po interwencji pomocy społecznej mierzą się z problemami zdrowotnymi dużo częściej niż przeciętna norweska rodzina. Na tym tyle liczba samobójstw wśród rodziców jest również znacznie wyższa.

Kolejne nieprawidłowości związane z działaniami Barnevernet opisywał w swoim artykule portal VG.no (odpowiednik wydawanego w wersji papierowej dziennika Verdens Gang – drugiego co do wielkości dziennika po Aftenposten). Informacje, do których dotarli autorzy artykułu jasno wskazują, że ustawowym obowiązkiem nadzoru nie zostało objęte ponad 2000 dzieci pozostających w pieczy zastępczej. VG uzyskało dostęp do danych z 333 na 422 norweskich gmin. Wyniki okazały się wysoce niepokojące – co czwarte dziecko przebywające w rodzinie zastępczej nie otrzymało wskazanej w ustawie liczby wizyt kontrolnych³⁷⁶. Gminy tłumaczyły się w sposób nieprecyzyjny, próbując uzasadnić swoje uchybienia brakami kadrowymi, finansowymi oraz długoterminowymi zwolnieniami lekarskimi pracowników. Wskazywały również na trudności związane rekrutacją i szkoleniem przełożonych oraz egzekwowaniem raportów, które są kluczowe do właściwej oceny sytuacji. Norweska Dyrekcja ds. Dzieci i Spraw Rodzinnych (*Bufdir*) nie poczuwała się do odpowiedzialności za zaistniałą sytuację, co więcej stanęła na stanowisku, iż nie jest władna, by sprawować jakąkolwiek kontrolę w gminach³⁷⁷. Z kolei była minister ds. Dzieci i Równości, Linda Hofstad Helleland, przepraszała i wyraziła nadzieję, że gminy znacznie usprawnią swoje działania w tym zakresie. Kontrowersje narastające wokół działalności Barnevernet sugerują jednak umiarkowany optymizm.

W związku z opublikowaniem raportu PACE *Striking a balance between the best interest of the child and the need to keep families together*, przedstawiciele Norwegii w Radzie Europy uznali za konieczne przekazanie parlamentowi norweskiemu (Stortinget) stosownych informacji w tym zakresie. Niestety, krytyka działań podejmowanych przez Barnevernet w nim zawarta została całkowicie zanegowana, a nawet zastąpiona licznymi pochwałami³⁷⁸. Działalność systemu ochrony nad dziećmi przedstawiono jako siłę i wielki sukces Norwegii, a stosunek władz norweskich w żadnym stopniu nie wyrażał niepokoju w odniesieniu do niepoehlebných komentarzy na temat poczynañ Barnevernet. Mimo, iż nadużycia Barnevernet zostały w Raporcie opisane w sposób rzetelny i wyczerpujący, norweski rząd skutecznie podważał jego założenia na forum krajowym³⁷⁹. Przede wszystkim nie chciał narazić dominującej w przestrzeni publicznej dobrej reputacji urzędu, a jednocześnie dokładał starań, by podtrzymać w tym zakresie swoje niezmiennie od lat stanowisko.

376 S. Majid, T. Byermoen, *2100 fosterbarn uten lovpålagt tilsyn* – materiały prasowe dostępne pod adresem internetowym: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/a24VJ7/2100-fosterbarn-uten-lovpaalagt-tilsyn> (dostęp: 12 marca 2019 r.).

377 S. Majid, *Barneombudet om fosterbarna: Bøter til kommuner som ikke fører tilsyn* – materiały prasowe dostępne pod adresem internetowym: https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/7lm2bo/barneombudet-om-fosterbarna-boeter-til-kommuner-som-ikke-foerer-tilsyn?utm_content=recirculation-matrix&utm_source=p64Jn6 (dostęp: 14 marca 2019 r.).

378 M.H. Skånland, *The Council of Europe with a critical report on European child protection systems* – materiały prasowe dostępne pod adresem internetowym: <http://www.mhskanland.net/page45/page495/page495.html> (dostęp dn. 12 marca 2019 r.).

379 *Ibidem*.

Jak informuje ruch chrześcijański Kristen Koalisjon Norge oficjalny komunikat opublikowany na stronie norweskiego parlamentu zdecydowanie wprowadza Norwegów w błąd, co do treści raportu przyjętego przez PACE.

Jak informuje ruch chrześcijański Kristen Koalisjon Norge oficjalny komunikat opublikowany na stronie norweskiego parlamentu zdecydowanie wprowadza Norwegów w błąd, co do treści raportu przyjętego przez PACE³⁸⁰. Delegacja norweska już podczas sesji PACE próbowała bronić Barnevernet wskazując przy tym na działania urzędu każdorazowo nakierowane na dobro i słuszny interes dziecka. Sprawozdanie z sesji dostępne na stronie norweskiego rządu jest już jedynie konsekwencją braku akceptacji dla założeń raportu. Z przekazu medialnego jasno wynika, że przekonanie o słuszności interwencji podejmowanych przez Barnevernet musi dominować w norweskich mediach. Konkretnym zarzutem sformułowanym w raporcie zostało nadane nowe brzmienie, odpowiadające ogólnej retoryce rządu norweskiego oraz wskazujące na bezwzględne pierwszeństwo interesu dziecka przed dobrem wspólnoty, jaką stanowi rodzina biologiczna. W ten sposób rząd Norwegii dyskredytuje postulaty przyjęte na forum międzynarodowym i jednocześnie wprowadza w błąd norweską opinię publiczną.

Działająca na rzecz opieki nad dziećmi Fundacja Fyrlykta, ściśle współpracująca z norweską agencją państwową Bufetat, w rzeczywistości okazała się być jednym z elementów większej struktury organizacyjnej, nastawionej na osiągnięcie korzyści finansowych.

Kolejny artykuł opublikowany na portalu VG.no ujawnił budzące niepokój dane na temat nadużyć finansowych związanych z funkcjonowaniem systemu pomocy społecznej³⁸¹. Dziennikarze VG przez kilka miesięcy prowadzili intensywne obserwacje mające na celu dotarcie do źródeł i sprawdzenie Fundacji Fyrlykta oraz powiązanych z nią instytucji. Rezultaty tych działań okazały się wysoce niepokojące. Działająca na rzecz opieki nad dziećmi Fundacja Fyrlykta, ściśle współpracująca z norweską agencją państwową Bufetat, w rzeczywistości okazała się być jednym z elementów większej struktury organizacyjnej, nastawionej na osiągnięcie korzyści finansowych. Podmiot działający pod szyldem organizacji non-profit oraz rzekomo realizujący swoje postulaty w trosce o dobro dzieci, przez wiele lat prowadził równoległe działania na szeroką skalę o charakterze stricte zarobkowym.

Wedle ustaleń VG prywatne domy zastępcze były regularnie dofinansowywane przez norweski rząd. W 2016 r. ponad 17% ogólnej kwoty przeznaczonej na wsparcie prywatnych podmiotów trafiło właśnie do Fundacji Fyrlykta. Jej założyciel oraz pierwszy dyrektor generalny, Peer Salström-Leyh, przez lata tworzył sieć domów zastępczych w całej Europie, w wyniku czego podobne fundacje powstały

380 J-A. Torp, *Norwegian Parliamentarians mislead the Norwegian People regarding PACE's Report on Barnevernet - Conveys Propaganda Version from Strasbourg* – materiały prasowe dostępne pod adresem internetowym: <https://christiancoalition.world/kkn-speaks/read3/norwegian-parliament-misleading-propaganda-pace> (dostęp: 12 marca 2019 r.).

381 M. Mikkelsen, S. Majid, T. Byeromen, *Rapport: Fyrlykta har brutt loven* – materiały prasowe dostępne pod adresem internetowym: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/VAYjd/rapport-fyrlykta-har-brutt-loven> (dostęp: 12 marca 2019 r.).

w Szwecji, Finlandii, Estonii, Niemczech, na Litwie oraz Łotwie³⁸². Gigantyczne pensje wypłacone pracownikom, członkom zarządu oraz rady nadzorczej potwierdzają jedynie, że działania Fundacji nastawione były wyłącznie na zysk. Fundacje prowadziły również system premiowy dla pracowników oraz rodzin zastępczych.

Artykuł VG ujawnia wprost zasady funkcjonowania domów zastępczych prowadzonych przez prywatne podmioty. Umieszczane tam dzieci wielokrotnie służą systemowi jako narzędzie do przeprowadzania dużych transakcji finansowych.

Artykuł ujawnia wprost zasady funkcjonowania domów zastępczych prowadzonych przez prywatne podmioty. Umieszczane tam dzieci wielokrotnie służą systemowi jako narzędzie do przeprowadzania dużych transakcji finansowych. Koszty związane z funkcjonowaniem prywatnych domów zastępczych są znacznie wyższe, gdy są one powoływane przez korporacje, dlatego też niektórzy postanowili potraktować ten obszar jako pole działalności zarobkowej. Bufetat zobowiązany jest do znalezienia odpowiedniej ilości domów zastępczych, które posłużą w sytuacjach nagłych, gdy zgodnie z decyzją Barnevernet dziecko musi w trybie natychmiastowym zostać umieszczone w pieczy zastępczej. Pojawiają się jednak liczne wątpliwości, co do sposobu prowadzenia przez Bufetat negocjacji oraz zawierania z podmiotami prywatnymi umów. Czołowe zarzuty to wydawanie przesadnie dużych kwot z budżetu państwa na prywatne domy zastępcze oraz brak regulacji gwarantujących uczciwą konkurencję między dostawcami usług.

Pojawiają się liczne wątpliwości, co do sposobu prowadzenia przez Bufetat negocjacji oraz zawierania z podmiotami prywatnymi umów. Czołowe zarzuty to wydawanie przesadnie dużych kwot z budżetu państwa na prywatne domy zastępcze oraz brak regulacji gwarantujących uczciwą konkurencję między dostawcami usług.

Swoje zaniepokojenie działaniem systemu opieki nad małoletnimi wyraziła również była członkini Europejskiej Komisji Praw Człowieka, Gro Hillestad Thune. W artykule opublikowanym przez dziennik Norge IDAG można szczegółowo zapoznać się ze spostrzeżeniami G.H. Thune odnośnie do funkcjonowania całego systemu. Przede wszystkim sygnalizuje ona problem zbyt dużej swobody w działaniu pomocy społecznej, a co za tym idzie władzy, w decydowaniu o tym, kto zapewni dziecku najlepszą opiekę³⁸³. Według Thune, uprawnienia pracowników Barnevernet są zbyt szerokie, a cały system wymaga gruntownej reorganizacji. Trudno nie zgodzić się ze wskazywanym przez autorkę faktem, że instytucja ustanowiona jako forma wsparcia dla rodzin, stopniowo przekształciła się

382 *Ibidem*.

383 T-B. Nordgaard, *Tidligere menneskerettighetsdommer slår alarm: – Totalt fravær av rettssikkerhet i barnevernet* – materiały prasowe dostępne pod adresem internetowym: <https://idag.no/samfunn/nyheter/totalt-fravar-av-rettssikkerhet-i-barnevernet/19.28084> (dostęp: 14 marca 2019 r.).

w organ władzy³⁸⁴. Thune zwróciła również uwagę na konieczność pozbawienia gmin możliwości podejmowania środków przymusowych³⁸⁵.

Mimo, iż umiarkowanie krytyczne względem działalności Barnevernet wypowiedzi pojawiają się stosunkowo często w norweskich mediach, to dostrzegalne są również niepokojące tendencje związane z respektowaniem wolności wypowiedzi bardziej zdecydowanych krytyków tej instytucji.

Mimo, iż umiarkowanie krytyczne względem działalności Barnevernet wypowiedzi pojawiają się stosunkowo często w norweskich mediach, to dostrzegalne są również niepokojące tendencje związane z respektowaniem wolności wypowiedzi bardziej zdecydowanych krytyków tej instytucji. Zwróciła na to uwagę m.in. profesor Marianne Haslev Skånland, od lat zaangażowana w kwestie społeczne związane z ochroną praw człowieka w Norwegii. W jej opinii władze krajowe zawsze stawiają naród norweski za wzór dla innych państw, szczególnie w dziedzinie praw człowieka, przedstawiając go jako nieomylny i doskonały³⁸⁶. Tymczasem, gdy do przestrzeni publicznej docierają informacje o wątpliwych interwencjach Barnevernet, rząd norweski natychmiast próbuje je wyciszyć, twierdząc, iż rzekomo nie ma wpływu na konkretne sprawy prowadzone przez Urząd. W kontekście takiego schematu działania profesor Skånland podkreśliła, jak ważne jest, by mimo prób ograniczania wolności słowa, starać się nagłaśniać nadużycia Barnevernet w mediach społecznościowych oraz na blogach i forach³⁸⁷. Powołuje się również na wyrok ETPCz z 1976 r., który wyraźnie stwierdza się, że: „The Court’s supervisory functions oblige it to pay the utmost attention to the principles characterising a «democratic society». Freedom of expression constitutes one of the essential foundations of such a society, one of the basic conditions for its progress and for the development of every man”³⁸⁸. Szczególnie władze Norwegii, przekonane o panującej w kraju doskonałej kondycji demokracji, powinny z należytą powagą traktować wszystkich obywateli, zapewniając im nie tylko swobodę wypowiedzi, ale również dostęp do rzetelnej i zgodnej z prawdą informacji.

6.3. Zagraniczny przekaz medialny a działalność Barnevernet

Kontrowersyjne interwencje norweskiego urzędu są komentowane w mediach niemal na całym świecie. Tragedie rodzinne, do jakich dochodzi wskutek nieprawidłowych działań Barnevernet z łatwością uzyskują międzynarodowy rozgłos, poruszając opinię publiczną, a niekiedy nawet

384 *Ibidem*.

385 *Ibidem*.

386 M.H. Skånland, *Freedom of expression in Barnevern cases* – materiały prasowe dostępne pod adresem internetowym: <http://www.mhskanland.net/page45/page333/page333.html> (dostęp: 15 marca 2019 r.).

387 *Ibidem*.

388 Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 7 grudnia 1976 r. w sprawie *Handyside przeciwko Wielkiej Brytanii*, skarga nr 5493/72, pkt 49.

prowołując masowe wystąpienia i manifestacje. W rezultacie media zagraniczne nie pozostają obojętne na głos poszkodowanych rodzin i coraz częściej inicjują tworzenie reportaży ukazujących prawdziwe oblicze tego urzędu.

Tragedie rodzinne, do jakich dochodzi wskutek nieprawidłowych działań Barnevernet z łatwością uzyskują międzynarodowy rozgłos, poruszając opinię publiczną, a niekiedy nawet prowokując masowe wystąpienia i manifestacje.

Skalę problemu potwierdza obszerny reportaż opublikowany w sierpniu 2018 roku przez brytyjską telewizję BBC. Materiał przygotowany przez Tima Whewella daje nie tylko ogólny obraz funkcjonowania norweskiego prawa o opiece nad dziećmi w praktyce, ale przede wszystkim wskazuje na rażące nadużycia, jakich pracownicy Barnevernet dopuszczali się w toku procedur odbierania dzieci. Opisana została m.in. historia Cecilie, matki samotnie wychowującej córkę. Na skutek niewłaściwej oceny sytuacji panującej w domu kobiety oraz sformułowaniu na tej podstawie zbyt daleko idących wniosków, stała się ona ofiarą nieprawidłowego zastosowania procedur przewidzianych w przepisach BVL. Budzące wątpliwości wydają się być metody, jakimi pracownicy urzędu postugiwali się w toku sporządzania ekspertyzy. Decyzja o pozbawieniu Cecilie pieczy nad córką zapadła, mimo, że okoliczności nie dawały ku temu żadnych racjonalnych podstaw. W wyniku nadinterpretacji zdarzeń córka Cecilie została odebrana i umieszczona w pieczy zastępczej. Od tego czasu matka (obecnie 50-letnia kobieta) widziała córkę jedynie 7 razy. Jak się okazało, jednym z dwóch ekspertów wnioskujących o umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej był wspomniany już wcześniej psycholog, oskarżony o gromadzenie przez lata dziecięcych materiałów pornograficznych. Po ujawnieniu tych faktów, rodzina zażądała unieważnienia sporządzonych przez niego raportów uzasadniając to niezdolnością do okazywania współczucia dzieciom.

Skalę problemu potwierdza obszerny reportaż opublikowany w sierpniu 2018 roku przez brytyjską telewizję BBC. Materiał przygotowany przez Tima Whewella daje nie tylko ogólny obraz funkcjonowania norweskiego prawa o opiece nad dziećmi w praktyce, ale przede wszystkim wskazuje na rażące nadużycia, jakich pracownicy Barnevernet dopuszczali się w toku procedur odbierania dzieci.

W materiale BBC została wspomniana również słynna sprawa Mariusa i Ruth Bodnariu, która wywołała protesty na całym świecie oraz szokująca historia wielodzietnej rodziny, w której matce odebrano czwórkę dzieci, a następnie aresztowano ją pod zarzutem stosowania wobec nich przemocy. Okoliczności te twardząco przypominają historię rodziny Bodnariu.

Jak wskazuje autor reportażu, w ocenie Organizacji Narodów Zjednoczonych Norwegia jest jednym z krajów przodujących w zapewnianiu odpowiednich warunków do wychowania oraz rozwoju

dziecka³⁸⁹. W praktyce jednak standardy te są diametralnie różne i zdecydowanie nie odpowiadają sformułowanej opinii. Jej zaprzeczenie stanowią radykalne działania podejmowane przez Barnevernet, wielokrotnie zmierzające do rozdzielenia biologicznej rodziny w imię rzekomego dobra dziecka i umieszczenia go w placówce opiekuńczej. Warto w tym miejscu przypomnieć, że zgodnie z obowiązującym prawem międzynarodowym to właśnie rodzina biologiczna stanowi naturalne środowisko konieczne do harmonijnego i pełnego rozwoju dziecka (zob. Preambuła KPD). Norweski Urząd zdaje się jednak ignorować normy prawa międzynarodowego zastępując je swoimi przypuszczeniami co do faktycznej sytuacji rodzinnej. Materiał BBC stanowi niezwykle istotny wkład w podnoszenie świadomości społeczeństwa w kwestii nieudolnych systemów opieki społecznej sterujących życiem wielu rodzin.

Zgodnie z obowiązującym prawem międzynarodowym to właśnie rodzina biologiczna stanowi naturalne środowisko konieczne do harmonijnego i pełnego rozwoju dziecka.

W 2012 roku telewizja Polsat wyemitowała film dokumentalny zatytułowany „Barnevernet. Polowanie na dzieci”³⁹⁰. W sposób jednoznaczny przedstawione zostały metody jakimi w kontaktach z rodzinami posługuje się Barnevernet. Film ukazuje tragedie wielu polskich emigrantów, którzy wyjeżdżając do Norwegii w celach zarobkowych, a często zakładając tam nawet własne rodziny, nie mieli świadomości z czym będą musieli się zmierzyć. Przedstawione w dokumencie relacje dzieci i rodziców nie pozostawiają złudzeń, co do nieuzasadnionych ingerencji w życie rodzinne³⁹¹. Warto zwrócić uwagę również na wypowiedź profesor Niny Witoszek (Uniwersytet w Oslo), która krytycznie podsumowuje struktury oraz działania Barnevernet. Przede wszystkim wskazuje na brak transparentności oraz poważne trudności w nawiązaniu dialogu z pracownikami urzędu. Wszelkie próby polemiki bądź krytyki w kierunku omawianej instytucji pozostają bezskuteczne. Wedle Witoszek brakuje tam także wypracowanych standardów w zakresie wrażliwości na los rodziców oraz uwzględnienia różnic kulturowych³⁹².

Szokujący reportaż na temat nadużyć w Barnevernet zrealizowany został w 2016 roku przez niemiecko-francuską telewizję internetową Arte. Prezentuje on kolejne przypadki rodzin bezpodstawnie zaatakowanych przez policję i pracowników urzędu, działających rzekomo w celu zabezpieczenia najlepszego interesu dziecka³⁹³. Ujawnia także nagranie z przeprowadzonej przez pracowników Barnevernet interwencji, podczas której młode małżeństwo, bez otrzymania jakichkolwiek wyjaśnień, w ciągu kilku chwil zostaje pozbawione swojego rocznego syna. Schematy są analogiczne do innych opisywanych przez media sytuacjach. Coraz mniej elementów w postępowaniu urzędu dziwi i szokuje, a nagranie stanowi dowód na zasady panujące w Barnevernet i ułomność norweskiego systemu opieki nad małoletnimi.

389 T. Whewell, *Norway's hidden scandal* – materiał video dostępny pod adresem internetowym: https://www.bbc.com/news/resources/1dt-sh/norways_hidden_scandal, (dostęp: 12 grudnia 2018 r.).

390 I. Alfredson, R. Kietliński, P. Morawski, *Barnevernet. Polowanie na dzieci* – materiał video dostępny pod adresem internetowym: <https://www.youtube.com/watch?v=7ki2y5fBLw> (dostęp: 12 marca 2019 r.).

391 *Ibidem*.

392 *Ibidem*.

393 A. Fontaine, *Norvège: familles brisées* – materiał video dostępny pod adresem internetowym: <https://www.arte.tv/fr/videos/070086-000-A/norvege-familles-brisees/> (dostęp: 18 marca 2019 r.).

Swoj komentarz dotyczący działalności Barnevernet przedstawia także pochodzący z Republiki Czeskiej Tomáš Zdechovský, poseł do Parlamentu Europejskiego. W artykule opublikowanym przez indyjski serwis Sunday Guardian Live w sposób jednoznaczny ocenia standardy panujące w Barnevernet³⁹⁴. Swoją opinię formułuje w głównej mierze w oparciu o kulisy głośnej sprawy Evy Michalákové, czeskiej matki, której norweski system odebrał dwóch synów. Po zapoznaniu się z tym przypadkiem, polityk postanowił zbadać cały mechanizm funkcjonowania Barnevernet oraz poszukać źródeł i prawdziwych informacji o metodach działania stosowanych przez tę instytucję. T. Zdechovský przeanalizował wiele raportów oraz artykułów, a także dotarł do wielu rodzin, w tym rdzennych Norwegów, którzy często decydowali się otwarcie opowiedzieć o sytuacji w Norwegii. W toku prowadzonych badań zapoznał się również z szerokim materiałem dotyczącym nadużyć w sferze fizycznej, których dopuszczali się pracownicy urzędu. Tak jak w każdym innym przypadku, wszystkie uzyskane informacje nasuwają te same wnioski – dysfunkcyjność Barnevernet i wrogie nastawienie jego pracowników do rodzin. Poseł próbował także podjąć dialog w tej sprawie z norweskimi politykami, jednak spotkało się to ze zdziwieniem, niedowierzaniem, a w większości milczeniem z ich strony³⁹⁵.

Inna sprawa dotyczy polskiego konsula Sławomira Kowalskiego, który decyzją władz norweskich w styczniu 2019 roku został uznany za persona non grata. Wywołało to duże poruszenie wśród mediów.

Inna sprawa dotyczy polskiego konsula Sławomira Kowalskiego, który decyzją władz norweskich w styczniu 2019 roku został uznany za persona non grata. Wywołało to duże poruszenie wśród mediów, szczególnie polskich. Jak informowała Gazeta Wyborcza, działalność polskiego konsula została określona jako nieprzystająca do zajmowanego stanowiska³⁹⁶. Jego krytyczna postawa wobec działalności Barnevernet miała tu kluczowe znaczenie. Zwłaszcza pomoc polskim rodzinom w walce z norweskim urzędem została przez władze Norwegii uznane za wysoce niestosowne³⁹⁷. Na kwestionowanie przez konsula decyzji Barnevernet w sprawie polskich rodzin zwróciła także uwagę w swoim komunikacie brytyjska agencja Reuters³⁹⁸. Z artykułu jasno wynika, że podjęcie tej decyzji było próbą uciszenia, która w kontekście wątpliwych działań Barnevernet spotkała się z oburzeniem nie tylko ze strony polskiej dyplomacji. Do sprawy odniósł się również portal euronews.com. W swoim artykule w sposób jednoznaczny odnosi się do zlekceważenia przez władze Norwegii przepisów prawa międzynarodowego i tym samym naruszenia statusu konsula³⁹⁹.

394 T. Zdechovský *Norway's Orwellian system of child protection and care* – materiały prasowe dostępne pod adresem internetowym: <https://www.sundayguardianlive.com/culture/norways-orwellian-system-child-protection-care> (dostęp: 18 marca 2019 r.).

395 *Ibidem*.

396 M. Czarnecki, *Norwegia uznała polskiego konsula za persona non grata. Jest natychmiastowa reakcja* – materiały prasowe dostępne pod adresem internetowym: <http://wyborcza.pl/7,75399,24449405,polski-msz-norwegia-wydala-polskiego-konsula-bedzie-natychmiastowa.html> (dostęp: 12 marca 2019 r.).

397 *Ibidem*.

398 N. Adomaitis, T. Chopra, A. Koper, *Norway and Poland to expel diplomats in tit-for-tat exchange* – materiały prasowe dostępne pod adresem internetowym: <https://www.reuters.com/article/us-norway-poland/norway-and-poland-to-expel-diplomats-in-tit-for-tat-exchange=IdUSK1N020QB7fbclid=IwAR03Tnmfso4aVyKzv22kw7gbvi2OVwjRPOIUAmgxlPySqJcWfjJLdKwjMzQ> (dostęp: 19 marca 2019 r.).

399 R. Kennedy, *What has sparked Norway's diplomatic row with Poland?* – materiały prasowe dostępne pod adresem internetowym: <https://www.euronews.com/2019/02/12/what-has-sparked-norway-s-diplomatic-row-with-poland-euronews-answers?fbclid=IwAR3LayRUULs3NlSteXJKYqHC1nKqK-PhuJD71cZAUUbzT1hUko9MoMfrURIE> (dostęp: 19 marca 2019 r.).

Losy Silje Garmo, norweskiej matki, która wraz z córką Eirą w 2017 roku uciekła do Polski szukając azylu i schronienia przed systemem Barnevernet, to sprawa szczególnie intensywnie komentowana w mediach na całym świecie. O końcu batalii i przyznaniu Norwegów azylu informowały media różnych krajów.

Losy Silje Garmo, norweskiej matki, która wraz z córką Eirą w 2017 roku uciekła do Polski szukając azylu i schronienia przed systemem Barnevernet, to sprawa szczególnie intensywnie komentowana w mediach na całym świecie. Działania norweskiego Urzędu spotykały się w toku sprawy niejednokrotnie z falą krytyki i oburzenia. O końcu batalii i przyznaniu Norwegów azylu przez Ministra Spraw Zagranicznych RP Jacka Czaputowicza informowały media różnych krajów. Jak podaje serwis *The Times*, uważa się, że Silje Garmo i jej córka Eira są pierwszymi Norwegami od czasów drugiej wojny światowej, którzy zostali przyjęci jako uchodźcy w innym kraju europejskim⁴⁰⁰.

Nieliczne próby podjęcia tematu norweskiego systemu pomocy społecznej można dostrzec również w niemieckim serwisie *Der Spiegel*. W czerwcu 2017 r. opublikowany został artykuł dotyczący problemów, z którymi wielokrotnie mierzą się dzieci w okresie swojego dzieciństwa w różnych krajach świata⁴⁰¹. Co najmniej zaskakujący wydaje się być ranking państw, według którego Norwegia plasuje się na pierwszym miejscu jako kraj zdecydowanie przyjazny dorastaniu dzieci. Biorąc pod uwagę liczne sprawy z udziałem Barnevernet, ranking wydaje się nie uwzględniać w równym stopniu wszystkich czynników. Dobrą kondycję systemu pomocy społecznej w Norwegii opisuje kolejny artykuł, opublikowany w maju 2015 r., odnoszący się do sytuacji matek w poszczególnych krajach⁴⁰². Wedle zawartych w nim informacji, krajem oferującym najlepsze warunki życia dla matek jest właśnie Norwegia. Przytoczone artykuły pozwalają jasno ocenić, w jaki sposób kształtuje się narracja dotycząca Barnevernet w niemieckich mediach.

6.4. Organizacje społeczne działające przeciw nadużyciom popełnianym przez Barnevernet

Przekaz dotyczący kontrowersyjnych działań Barnevernet nie pozostaje bez echa również wśród organizacji społecznych z różnych części świata. W obliczu licznych dramatów rodzinnych spowodowanych wadliwym działaniem urzędu, reforma procedur obowiązujących w Barnevernet wydaje się więcej niż konieczna. W szczególności należy dołożyć starań, by norweski system prawny ukierunkowany został na właściwe rozumienie ochrony praw dzieci i rodziców, który

400 O. Moody, *Norwegian mother wins asylum in Poland* – materiały prasowe dostępne pod adresem internetowym: <https://www.thetimes.co.uk/article/norwegian-mother-gets-asylum-in-poland-m9bzjnt857fbclid=IwAR1JsYZRcH3vIKpyCZHxDaVHYeALxLGB9xoLnKXWrsTyqOMAr1XHqUE8TLI> (dostęp: 19 marca 2019 r.).

401 B. Schulz, J. Witte, *Kinder ohne Kindheit* – materiały prasowe dostępne pod adresem internetowym: <http://www.spiegel.de/panorama/gesellschaft/kinder-weltweit-report-von-save-the-children-verglichen-lage-in-172-laendern-a-1150114.html> (dostęp: 28 marca 2019 r.).

402 *Norwegen ist das beste Land für Mütter - Deutschland auf Platz acht* – materiały prasowe dostępne pod adresem internetowym: <http://www.spiegel.de/politik/ausland/muetter-studie-norwegen-platz-eins-deutschland-platz-acht-a-1032057.html> (dostęp: 28 marca 2019 r.).

uwzględniałyby standardy międzynarodowe. W tym celu niezbędne jest jednak podjęcie inicjatywy z zewnątrz. Na przestrzeni ostatnich lat pojawiały się już liczne apele o niezwłoczne przeprowadzenie takiej reformy. Jedną z form protestu był list otwarty skierowany do Ministra Dzieci, Równości i Inkluzji Społecznej przez grupę ponad 200 psychologów, pedagogów i prawników, w którym wskazali m.in. na liczne wątpliwości co do przeprowadzanych ekspertyz psychologicznych czy powoływania się ekspertów na niedostateczne dowody i badania. Inną formę przeciwdziałania praktykom norweskiego Barnevernet stanowią akcje podejmowane przez ogólnoswiatowe organizacje społeczne założone właśnie w tym celu. Coraz częściej pojawiają się inicjatywy na rzecz pomocy ofiarom nieuzasadnionej ingerencji Barnvernet. Zwłaszcza rodziny, które zmierzyły się z niesłuszną decyzją urzędu, biorąc udział w nierównej walce o zachowanie zasady prymatu rodziny naturalnej w procesie wychowawczym dziecka, chętnie angażują się w działania na rzecz reformy norweskiego systemu.

Coraz częściej pojawiają się inicjatywy na rzecz pomocy ofiarom nieuzasadnionej ingerencji Barnvernet. Zwłaszcza rodziny, które zmierzyły się z niesłuszną decyzją urzędu, biorąc udział w nierównej walce o zachowanie zasady prymatu rodziny naturalnej w procesie wychowawczym dziecka, chętnie angażują się w działania na rzecz reformy norweskiego systemu.

Jedną z takich organizacji, Kristen Koalisjon Norge (KKN). Jest to działający w Norwegii ruch chrześcijański, założony w 1993 roku w Oslo przez pastora Jan-Aage Torpa. Do jego głównych postulatów należy mobilizacja chrześcijan oraz ludzi o zbliżonych wartościach, żyjących na co dzień w Norwegii, do przekazywania w kraju i za granicą szeroko pojętych zasad wiary i etyki. KKN staje w obronie elementarnych wartości jakimi niewątpliwie są prawa dzieci i ich rodzin. Nierzadko zabiera także głos w sprawach budzących wątpliwości wśród społeczeństwa. Tym samym kształtuje opinię publiczną i dokłada starań, by jak najlepiej służyć Norwegii⁴⁰³.

Sprawa rumuńsko-norweskiej rodziny Bodnariu bez wątpienia uzyskała rozgłos na skalę światową wywołując liczne protesty wśród społeczności różnych krajów. Strona internetowa bodnariufamily.org założona została właśnie na znak protestu przeciwko nadużyciom Barnevernet oraz ukazania solidarności z rodziną w obliczu jej dramatu. Początkowo stanowiła wyłącznie ruch poparcia dla szybkiego powrotu dzieci na łono rodziny oraz źródło informacji o aktualnym stanie sprawy. Obecnie propaguje solidaryzowanie się z innymi rodzinami, które w podobny sposób zostały skrzywdzone przez norweski urząd⁴⁰⁴.

Step up 4 Children's Rights to kolejny ruch społeczny zainicjowany na skutek niepokojących wydarzeń z udziałem norweskiego urzędu. Jest to prywatna inicjatywa chrześcijańskich rodziców,

403 Opis organizacji dostępny pod adresem internetowym: <https://kristenkoalisjon.no/les1/verdibasert-folkebevegelse> (dostęp: 18 marca 2019 r.).

404 Opis organizacji dostępny pod adresem internetowym <http://bodnariufamily.org/our-mission/> (dostęp: 18 marca 2019 r.).

mająca swoją siedzibę w Wiedniu. Jej głównym celem jest nagłaśnianie spraw norweskich rodzin, którym Barnevernet bezpodstawnie odebrał dzieci, umieszczając w trybie natychmiastowym w pieczy zastępczej. To szczególnie ważna idea w procesie uświadamiania społeczeństwa, jak Norwegia narusza standardy międzynarodowe podejmując interwencje godzące bezpośrednio w dobro rodziny⁴⁰⁵.

Rok 2007 zaowocował powstaniem niewielkiego ruchu społecznego pod nazwą Folkevett (to znaczy „zdrowy rozsądek”). Ruch ten powstał jako partia polityczna. Było to ściśle związane z działalnością grup opozycyjnych w lokalnych społecznościach, które nie popierały żadnej z ustanowionych partii i szukały kontaktu z podobnymi grupami w innych dzielnicach, próbując stworzyć trwały i silny ruch polityczny. Jednym z uczestników w Kongsberg był Erland Løken, lokalny mieszkaniec, który w swojej rodzinie doświadczył szkodliwych działań Barnevernet. Mężczyźnie udało się nawiązać kontakt z grupą przeciwników Barnevernet z siedzibą w Bergen, a następnie samodzielnie poprowadzić bardzo udane seminarium w Kongsbergu. Postulaty Folkevett opracowane przez profesor Skånland koncentrują się wokół wprowadzenia specjalnego komitetu, dedykowanego kontroli działań Barnevernet podczas wszystkich etapów interwencji podejmowanych przez urząd w przypadku podejrzenia zagrożenia interesu dziecka⁴⁰⁶.

Podsumowanie

Studium przypadków dokonane w oparciu o zgromadzony materiał medialny doskonale obrazuje skalę problemów związanych z działalnością urzędu Barnevernet, jak również ich zróżnicowany charakter. Pozwala także dostrzec pewne tendencje, które kształtują się w mediach pod wpływem nasilającej się krytyki w różnych krajach. Media większości krajów europejskich nie pomijają w swoich komunikatach działalności Barnevernet. Opisy wielu problematycznych spraw związanych z funkcjonowaniem urzędu można z powodzeniem odnaleźć na norweskich stronach internetowych. Fakt, iż rozpisują się na ten temat czołowe norweskie dzienniki również zachęca do przemyśleń. W szczególności obszernie reportaże zagraniczne dotyczące sytuacji rozbitych rodzin skłaniają do głębokiej refleksji nad zasadnością jego istnienia w takiej formie.

Wśród relacji medialnych krajów europejskich, zdecydowanie można zauważyć niechętnie podejmowanie tematu przez niemieckie portale. Mimo, iż wiele z opisanych spraw uzyskało rozgłos na skalę światową, budząc poruszenie wśród obywateli różnych krajów, media niemieckie postanowiły nie komentować głośniejszych i problematycznych spraw. Trudno odnaleźć choćby wzmiankę o nadużyciach popełnianych przez Barnevernet. Jeżeli już ta tematyka wybrzmiewa, to są to raczej pochlebne opinie na temat działalności urzędu. Krytyka i nieprzychylnie komentarze dominują w przestrzeni medialnej. Nagłośnione przez media dramatyczne historie wielu rodzin pozwoliły, by prawdziwe oblicze norweskiej instytucji ujrzało światło dzienne.

405 Opis organizacji dostępny pod adresem internetowym <https://stepup4childrensrights.com/who-we-are/> (dostęp: 18 marca 2019 r.).

406 Opis organizacji dostępny pod adresem internetowym: <http://www.mhskanland.net/page10/page124/page124.html> (dostęp: 18 marca 2019 r.).

Mimo wielu krytycznych ocen wystawionych Barnevernet zarówno przez media norweskie jak i zagraniczne, konkluzje dotyczące problemów w jego funkcjonowaniu są zwykle do siebie podobne. Jest to głównie konstruktywna krytyka, która pozwala twierdzić, iż wszystkie problemy związane z działaniem Barnevernet można rozwiązać dokonując reorganizacji administracyjnej oraz zwiększając zasoby i liczbę osób. Z kolei tragedie rodzinne, do których dochodzi w skutek niewłaściwie przeprowadzonych interwencji to wyłącznie konsekwencje wytworzenia się mechanizmu sterującego norweskim systemem pomocy społecznej. Działania godzące w dobro rodziny naturalnej coraz szybciej przedostają się do przestrzeni medialnej, powodując wzrost zainteresowania tym tematem, co skutkuje zwiększającą się liczbą oponentów Barnevernet. Równie interesujące i skłaniające do przemyśleń wydają się liczne wątki poboczne związane z funkcjonowaniem omawianej instytucji. Wiele z nich nie traktuje wprost o sytuacjach skrzywdzonych rodzin, ale zdecydowanie kładzie akcent na zróżnicowany charakter problemów obecnych w Barnevernet. Zdywersyfikowany przekaz medialny pozwala zatem ukształtować właściwy pogląd, a także jednoczyć siły i wspólnie reagować w sytuacjach, gdy dobro dzieci oraz ich rodzin jest realnie zagrożone.

Załącznik 1. Expert round-table dotyczący działalności Barnevernet i funkcjonowania pieczy zastępczej w Norwegii w perspektywie praw człowieka

- » Przywitanie gości przez pana Jerzego Kwaśniewskiego, adwokata i Prezesa Zarządu Instytutu Ordo Iuris
- » Wystąpienie pana dra Tymoteusza Zycha, członka Zarządu Instytutu Ordo Iuris
- » Wystąpienie pana Bartosza Zalewskiego, radcy prawnego - prezentacja podstawowych tez Raportu
- » Dyskusja z uwzględnieniem Chatham House Rules

Załącznik 1.

Expert round-table dotyczący działalności Barnevernet i funkcjonowania pieczy zastępczej w Norwegii w perspektywie praw człowieka

Oslo, 4 stycznia 2019 r.

Round-table (ang. „okrągły stół”) został zorganizowany dla przedyskutowania z osobami zainteresowanymi oraz reprezentantami wspólnoty międzynarodowej kwestii związanych z aktywnością Barnevernet (Urzędu ds. dzieci) i funkcjonowania pieczy zastępczej w Norwegii, jak również dla wymiany opinii na temat ich wpływu na respektowanie praw człowieka. W dyskusji uczestniczyli parlamentarzyści z różnych państw europejskich, przedstawiciele norweskiego społeczeństwa obywatelskiego, prawnicy praktykujący w Norwegii oraz specjaliści w zakresie praw człowieka i systemu ochrony dzieci. Niestety nie pojawili się przedstawiciele władz norweskich.

Przywitanie gości przez pana Jerzego Kwaśniewskiego, adwokata i Prezesa Zarządu Instytutu Ordo Iuris

Mec. Kwaśniewski wskazał, że toczące się spotkanie zostało poprzedzone przez istotne wydarzenia związane z oceną norweskiego systemu ochrony dzieci z perspektywy ochrony praw człowieka:

- 26 stycznia 2016 r. – w Zgromadzeniu Parlamentarnym Rady Europy zgłoszono wniosek o przygotowanie rezolucji *Striking a balance between the best interests of the child and the need to keep families together*. We wniosku wskazano sprawę rodziny Bodnariu oraz wyrażono obawę dotyczącą rozszerzającej wykładni pojęcia najlepszego interesu dziecka (dobra dziecka), dokonywanej w sposób nieproporcjonalny i zmierzającej do usunięcia dzieci z rodziny biologicznej.
- 31 sierpnia 2017 r. – w Polsce Instytut na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris przedłożył wniosek o azyl dla norweskiej obywatelki, Silje Garmo oraz jej córki.

- 20 września 2017 r. – w trakcie konferencji HDIM Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie odbył się *side event* Instytutu na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris „Służby ochrony dzieci – prawo do poszanowania życia rodzinnego, prawo do rzetelnego procesu i prawa dziecka”, podczas którego po raz pierwszy publicznie zaprezentowano sprawę Silje Garmo.
- 6 czerwca 2018 r. – Valeriu Ghiletschi (członek Komisji Spraw Społecznych, Zdrowia i Zrównoważonego Rozwoju przy Zgromadzeniu Parlamentarnym Rady Europy) zaprezentował raport *Striking a balance between the best interests of the child and the need to keep families together*.
- 28 czerwca 2018 r. – Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy przyjęło Rezolucję 2232 (2018) *Striking a balance between the best interests of the child and the need to keep families together*.
- 6 września 2018 r. – Europejski Trybunał Praw Człowieka wydał wyrok w sprawie Jansen przeciwko Norwegii (skarga nr 2822/16), stwierdzając że doszło do naruszenia art. 8 EKPC.
- 18 września 2018 r. – w trakcie konferencji HDIM Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie odbył się *side event* Instytutu na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris „Barnevernet (Urząd ds. dzieci) w świetle Rezolucji 2232 (2018) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy”. W wydarzeniu uczestniczyli Valeriu Ghiletschi i Jan-Aage Torp.
- 12 grudnia 2018 r. – polski Minister Spraw Zagranicznych wyraził zgodę na udzielenie azylu dla Silje Garmo i jej córki, które uciekły z Norwegii z obawy przed Barnevernet.

Mec. Kwaśniewski odniósł się następnie do agendy i zasad spotkania. Spotkanie miało charakter zamknięty i odbywało się z uwzględnieniem Chatham House Rules, tj. dopuszczalne było sporządzenie protokołu z treści wypowiedzi uczestników, bez wskazania od kogo one pochodzą. Media nie zostały zaproszone na to wydarzenie. Poglądy i opinie wyrażone przez uczestników nie muszą odzwierciedlać stanowiska Instytutu na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris.

Następnie mec. Kwaśniewski zreferował strukturę przygotowywanego przez ekspertów Ordo Iuris raportu dotyczącego norweskiego systemu ochrony dzieci. Miał on składać się z pięciu podstawowych części dotyczących: [1] materialnych przesłanek pozbawiania rodziców prawa do opieki nad dziećmi, [2] wykonywania pieczy zastępczej z punktu widzenia celów, jakie przypisuje się tej instytucji w orzecznictwie ETPC, [3] opisu procedur ustanowionych w norweskiej ustawie o ochronie dzieci (*Banevernloven*), [4] działalności Barnevernet związanej z mniejszościami narodowymi, etnicznymi, językowymi i religijnymi, oraz [5] analizy wizerunku Barnevernet w mediach.

Mec. Kwaśniewski zwięźle opisał przebieg wizyty studyjnej ekspertów Instytutu w Oslo.

Wystąpienie pana dra Tymoteusza Zycha, członka Zarządu Instytutu Ordo Iuris

W swoim wystąpieniu dr Zych wskazał, że norweski system ochrony dzieci jest niestety uważany za model wart powielenia w innych krajach Europy. Dzieje się tak pomimo licznych alarmujących sygnałów, które dotyczą jego funkcjonowania, a nawet pogwałceń praw człowieka, takich jak w sprawie Blondiny Jansen. Norwegia przeznacza znaczne środki dla implementacji tego modelu w centralnej i środkowej Europie. Polska jest tego dobrym przykładem. Podobna tendencja jest zauważalna w krajach bałtyckich i w państwach Grupy Wyszehradzkiej. Dzięki Funduszom Norweskim setki pracowników socjalnych było szkolnych zgodnie z norweskim paradygmatem. Polska zaszła w tym procesie bardzo daleko, na co wskazuje nie tylko liczba polskich pracowników socjalnych przeszkolonych w Norwegii, ale również polskie prawodawstwo.

Jak wskazywał dr Zych, aktualnie nie ma żadnych kompleksowych opracowań naukowych, które dotyczyłyby problematyki funkcjonowania Barnevernet. Wcześniejsze opracowania są dostępne głównie w języku norweskim, co utrudnia opinii publicznej zapoznanie się z ich treścią. Nieliczne artykuły w języku angielskim nie stanowią wyczerpującego źródła wiedzy. Opracowania, które były znane ekspertom Ordo Iuris pozostawały głównie przychylnie dla norweskiego systemu ochrony dzieci i charakteryzują się bezkrytycznym podejściem. Tylko niektóre prace formułują zastrzeżenia wobec działalności Barnevernet. Jak podkreślił dr Zych, istnieją również doniesienia medialne i raport *Striking a balance between the best interests of the child and the need to keep families together*, którego autorem jest Valeriu Ghiletschi.

Problemem, z którym musi się zmierzyć zespół badawczy, był również brak niepodważalnych i publicznie dostępnych danych dotyczących działalności Urzędu ds. dzieci. Dane udostępniane przez Bufdir i norweski Urząd Statystyczny zawierają wiele nieścisłości i nie zawsze są kompatybilne z treścią Barnevernloven. To prowadzi do stanu, w którym ustalenie tak podstawowych informacji, jak ta o liczbie dzieci odbieranych spod pieczy rodziców, jest niezmiernie trudne. Zespół badawczy dotarł do informacji, zgodnie z którymi rocznie wydawanych jest ok. 2500-3000 zarządzeń tymczasowych i decyzji o pozbawieniu rodziców pieczy nad dziećmi (co jednak nie odzwierciedla liczby dzieci). To koresponduje z danymi zawartymi w raporcie Valeriu Ghiletschi'ego, ale nie uwzględnia liczby dzieci oddawanych przez rodziców formalnie dobrowolnie, zazwyczaj pod wpływem pracowników Barnevernet.

Wystąpienie dra Zycha dotyczyło również nadużyć widocznych w sposobie interpretacji § 4-12 Barnevernloven. Zgodnie z tym przepisem decyzja o przejęciu opieki nad dzieckiem może zapaść w czterech sytuacjach. Po pierwsze wówczas, gdy jest stwierdzone występowanie poważnych braków w codziennej opiece nad dzieckiem lub w utrzymywaniu z nim osobistego kontaktu i zapewnianiu poczucia bezpieczeństwa. Występowanie tej przesłanki ocenia się w stosunku do wieku dziecka oraz stopnia jego rozwoju (§ 4-12a BVL). Druga z przyczyn wydania zarządzenia dotyczy dziecka chorego i niepełnosprawnego, a także posiadającego „inne specjalne potrzeby”, któremu rodzice nie zapewniają opieki (zwłaszcza leczenia) stosownej do jego dysfunkcji lub potrzeb (§ 4-12b BVL). Ustawodawca norweski postanowił, że Barnevernet ma także prawo interweniować, gdy dziecko

jest wykorzystywane lub poddawane innym poważnym nadużyciom (§ 4-12c BVL) oraz w przypadku, gdy jest wysoce prawdopodobne, że zdrowie lub rozwój dziecka mogą poważnie ucierpieć z powodu niemożności przyjęcia przez rodziców wystarczającej odpowiedzialności za nie (§ 4-12d BVL). Sama treść § 4-12 BVL nie budzi żadnych zastrzeżeń. Problem dotyczy jednakże jego zastosowania w praktyce oraz – w szczególności – sposobu rozumienia pojęcia najlepszego interesu dziecka.

W polskiej nauce prawa zasada ta jest ściśle związana z biologiczną więzią między dzieckiem i jego rodzicami. Integralność rodziny jest częścią zasady dobra (najlepszego interesu) dziecka. Następstwem takiego stanu rzeczy jest przyjęcie, że w większości spraw w najlepszym interesie dziecka jest pozostać w rodzinie biologicznej. W praktyce norweskiej najlepszy interes dziecka i autonomia rodziny są traktowane jako sprzeczności. Jak również podkreślał dr Zych, większość decyzji dotyczących pozbawienia rodziców pieczy nad dzieckiem, jakie wydają okręgowe rady pomocy społecznej opiera się o zarzut braku wystarczających umiejętności rodzicielskich. Oznacza to, że działalność Barnevernet nie jest nakierowana przede wszystkim na eliminację przemocy, a na ingerowanie w życie rodzinne.

Wystąpienie pana Bartosza Zalewskiego, radcy prawnego

- prezentacja podstawowych tez Raportu

Jak wskazał mec. Zalewski, Raport przygotowywany przez ekspertów Ordo Iuris skupia się na analizie rozwiązań przyjętych w prawie norweskim, związanych z systemem ochrony dzieci (a przede wszystkim z działalnością urzędu, określanego jako Barnevernet) oraz na omówieniu poszczególnych spraw. Ocena norweskich rozwiązań jest dokonywana z uwzględnieniem standardów praw człowieka, które są zdefiniowane w licznych aktach prawa międzynarodowego (również w tzw. *soft-law*). Raport ma również opisywać aktywność mediów odnoszącą się do Barnevernet.

Raport składa się z pięciu części:

1. opisu materialnych przesłanek umożliwiających pozbawienie rodziców pieczy nad ich dziećmi i prawa do opieki nad dziećmi z uwzględnieniem norweskiego orzecznictwa, poglądów nauki prawa i studium indywidualnych przypadków;
2. opisu zagadnień związanych z wykonywaniem pieczy zastępczej nad dziećmi, w szczególności uwzględniając najnowsze orzeczenie ETPC w sprawie *Jansen przeciwko Norwegii*, odnoszące się do częstotliwości spotkań rodziców biologicznych z dziećmi;
3. opisu procedur stosowanych w sprawach prowadzonych przez Barnevernet i sądowej kontroli nad takimi sprawami, z uwzględnieniem danych statystycznych dotyczących częstotliwości występowania spraw, w których rodzice zostali pozbawieni pieczy nad dzieckiem na podstawie zarządzenia tymczasowego, apelacji, itd.;
4. opisu działalności Barnevernet odnoszącej się do dzieci z mniejszości etnicznych, narodowych, religijnych i językowych, z uwzględnieniem danych statystycznych dotyczących tej problematyki,

Załącznik 1.

Expert round-table dotyczący działalności Barnevernet i funkcjonowania pieczy zastępczej w Norwegii w perspektywie praw człowieka

analizy wybranych spraw oraz standardu praw człowieka związanego z ochroną tożsamości narodowej, etnicznej, religijnej i językowej dzieci;

5. analizy wizerunku medialnego Barnevernet, który pozostaje w związku z relacjami docierającymi do opinii publicznej.

Mec. Zalewski zwrócił uwagę na szereg specyficznych problemów, które pojawiły się podczas prac nad raportem:

- zagadnienie materialnych przesłanek pozbawiania rodziców pieczy nad dziećmi – dowolnie interpretowanych, co może skutkować nieuzasadnioną ingerencją w autonomię rodziny;
- instytucja zarządzenia tymczasowego – na podstawie takiego zarządzenia dzieci odbiera się w większości przypadków – jest to nadużycie środków o tymczasowym charakterze;
- ustalanie rzadkich kontaktów rodziców biologicznych z dziećmi – co może skutkować w rozpadzie więzi rodzinnych i przyczyniać się do wypaczenia celów pieczy zastępczej;
- separacja rodzeństwa – co stanowi pogwałcenie integralności rodziny mogące skutkować jej rozpadem;
- brak możliwości zapewnienia przez władze norweskie grupy rodzin zastępczych, które byłyby na tyle różnorodne by zapewnić poszanowanie prawa dzieci pochodzących z mniejszości do zachowania własnej tożsamości narodowej, etnicznej, językowej oraz religijnej;
- zachowanie narodowej, etnicznej, językowej i religijnej tożsamości dzieci pochodzących z mniejszości jest zagrożone ze względu na zbyt rzadkie kontakty z rodzicami biologicznymi;
- przedłużający się czas postępowań może skutkować wygaśnięciem więzi emocjonalnych między rodzicami biologicznymi i dziećmi – okoliczność ta może być użyta, jako uzasadnienie dla decyzji pozwalającej na adopcję dziecka przez rodzinę zastępczą bez zgody rodziców biologicznych;
- efektywne wnoszenie apelacji od decyzji okręgowych rad pomocy społecznej – może być utrudnione ze względu na brak protokołów z posiedzeń tych organów;
- pomimo rozbudowanego prawodawstwa antydyskryminacyjnego wciąż brak jest prawidłowych procedur pozwalających na zaskarżenie decyzji o umieszczeniu dziecka w rodzinie zastępczej niezdolnej do zapewnienia mu możliwości zachowania tożsamości etnicznej, religijnej kulturowej i religijnej, co stanowi zagrożenie dla praw tego dziecka.

Dyskusja z uwzględnieniem Chatham House Rules

W trakcie dyskusji mocno podkreślano znacznie sprawy rodziny Bodnariu dla skupienia uwagi europejskiej opinii publicznej na sytuacji norweskich rodzin. Było również akcentowane znaczenie raportu Valeriu Ghiletschi'ego przygotowanego dla Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy. Według uczestników dyskusji, pierwszym problemem, z którym musiał zmierzyć się jego autor było odnalezienie słusznej równowagi pomiędzy potrzebą ochrony dzieci przed przemocą, a koniecznością zachowania więzi rodzinnych. Valeriu Ghiletschi odniósł się [w swoim raporcie] do raportu Olgi Borzovej oraz Rezolucji Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy 2049 (2015) i Rekomendacji 2068 (2015) *Social services in Europe: legislation and practice of the removal of children from their families in Council of Europe member States*. Wyraził on też swoje obawy, iż prawa dziecka w Norwegii są łamane. W jego opinii – podzielanej przez uczestników dyskusji – pozostawianie dziecka wraz z rodzicami zawsze leży w jego najlepszym interesie i piecza zastępcza powinna mieć charakter tymczasowy. Jakkolwiek nie było intencją Valeriu Ghiletschi'ego, by w sposób szczególnie zająć się sprawami norweskimi, Norwegia została wprost wskazana we wniosku o przygotowanie raportu. Wskazywano, iż dobrze się stało, że Instytut Ordo Iuris podjął tematykę norweskiego systemu ochrony dzieci. Uczestnicy spotkania nie postrzegali tego, jako ataku na Norwęgę, ale jako wyraz obawy o najlepszy interes dzieci, ponieważ publikacja raportu Valeriu Ghiletschi'ego nie zakończyła definitywnie sprawy.

Uczestnicy podkreślali, że dane zebrane przez ekspertów Ordo Iuris są niezwykle cenne. Zaprezentowane fragmenty Raportu charakteryzują się precyzją i stanowią znaczący wkład do analizy norweskiej sytuacji. Odnajdując genezę aktualnego stanu rzeczy, uwaga powinna być również poświęcona zaangażowaniu społeczności międzynarodowej. Jak wskazano, było ono pokłosiem sprawy Bodnariu. Nawet Kongres Stanów Zjednoczonych dostrzegł problem, co nastąpiło głównie dzięki wizycie rumuńskich parlamentarzystów w Waszyngtonie. Amerykańscy kongresmani i senatorowie złożyli wizytę w ambasadzie Norwegii, starając się zbadać wszystkie aspekty sytuacji w tym kraju. Od kiedy sprawa Bodnariu się rozpoczęła, przez dalszych pięć miesięcy pozostawała przedmiotem zainteresowania rumuńskich mediów. Miały miejsce również liczne demonstracje – w Rumunii oraz w innych krajach, wliczając w to Stany Zjednoczone i Kanadę. Media zainteresowały takie tematy, które nigdy nie były dla nich szczególnie atrakcyjne, jak rodzina, prawo rodziców do wychowania własnego dziecka, itd. Było to także przyczyną dysput politycznych, które miały miejsce w instytucjach międzynarodowych. Reprezentanci władz norweskich mocno protestowali i kontestowali konieczność podejmowania działań przez Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy i inne organizacje. Jak wspomniano, było to warte analizy naukowej.

Podkreślano, że prawna analiza norweskiego ustawodawstwa ma wielkie znaczenie, również polityczne. Padły także bardzo krytyczne słowa na temat norweskiego systemu ochrony dzieci. Istotną część Raportu stanowią kwestie związane z wolnością religijną dzieci pozostających w pieczy zastępczej. Jak podkreślali uczestnicy spotkania spoza Norwegii, informacja o naruszeniach w sferze poszanowania tożsamości religijnej dzieci była dla nich szokująca. Kwestia ta była podnoszona również podczas wizyty rumuńskich parlamentarzystów w Norwegii. Było to sedno sprawy

Załącznik 1.

Expert round-table dotyczący działalności Barnevernet i funkcjonowania pieczy zastępczej w Norwegii w perspektywie praw człowieka

Bodnariu. Trzy lata po jej zakończeniu możemy powiedzieć, że tej sprawie doszło do prześladowania religijnego – stwierdził jeden z zaproszonych gości.

Zauważono, że wcześniej media nie chciały zajmować się problemem systemu ochrony dzieci w Norwegii. Dokument przygotowany przez BBC był tu przełomem. Wcześniej tematy te interesowały jedynie niektóre media internetowe. Jednakże, jak podkreślano, główny problem, przed którym stoją autorzy Raportu jest brak zainteresowania ze strony norweskich parlamentarzystów i urzędników. Bez nich nie jest możliwa rzeczywista zmiana systemu. Sytuacja była podobna w sprawie Bodnariu. Norwescy parlamentarzyści i urzędnicy nie chcieli otwarcie rozmawiać o tej sprawie. Był to rodzaj blokady. Jednakże ważne jest, by kontynuować prace, ponieważ są ku temu racjonalne powody.

Przedstawiciele norweskiego społeczeństwa obywatelskiego podkreślali także, że jakkolwiek wysiłki Instytutu nie zmieniają norweskiego systemu, to stanowią dla nich istotne wsparcie. Wskazywano, że w noworocznym przemówieniu premier Norwegii akcentowała zalety systemu ochrony dzieci. Jednakże nie dostrzega ona nadużyć z jego strony. W międzyczasie zaś, system ten jest eksportowany do innych krajów, takich jak Polska. Pracownicy Barnevernet szkolą polskich pracowników socjalnych. Wydaje się jednak, że władze odczuwają presję by zreformować Barnevernet. Jak konkludowano, coś się w tym względzie dzieje. Dodano również, że skoro Norwegia wspiera organizacje LGBT w Polsce, być może Polska powinna wesprzeć norweskie ruchy prorodzinne.

Zwrócono również uwagę na powiązania między Barnevernet i systemem sądownictwa. Norwegia wygrywała sprawy przed Wielką Izbą Europejskiego Trybunału Praw Człowieka większością jednego głosu. Ten głos należał do sędziego z Norwegii, który był jednocześnie sędzią norweskiego Sądu Najwyższego, co jest sprzeczne z prawem.

Zwracano też uwagę na „arogancję norweskich władz publicznych”. W opinii jednego z uczestników spotkania, są one przekonane, że norweskie sądownictwo i system ochrony dzieci są najlepsze na świecie. Towarzyszyć ma temu propaganda przypominająca tę z Korei Północnej. Ludzie, którzy krytykują Barnevernet są niepokojeni przez policję. Jak konkludowano: „Dajecie nam nadzieję, podczas gdy politycy milczą, bo brak im odwagi”. Jeden z gości spoza Norwegii podkreślał, że presja międzynarodowa i medialna mają wielkie znaczenie dla zmotywowania polityków. Trzeba zatem zmienić stosunek mediów do Barnevernet. Inny z uczestników dodał, że nie jest zwolennikiem drastycznych metod, ale gdy czeski prezydent opisał Barnevernet jako nazistów, odniosło to efekt.

Poświęcono też uwagę problemowi ignorowania badań, których rezultaty są niekorzystne dla oceny norweskiego systemu ochrony dzieci. Było również podkreślane głębokie niezrozumienie pracowników socjalnych, a nawet praktykujących prawników, dla problemu pogwałcania praw człowieka. Akcentowano, że nie wszyscy rodzice wiedzą, że mają prawo do bezpłatnej pomocy prawnej.

Wskazywano, że ogromnym problemem są powiązania Barnevernet i prywatnego biznesu. Pracownicy prywatnych przedsiębiorstw powoli przejmują funkcje instytucji publicznych. Pojawiają się w sądach i nadzorują spotkania rodziców z dziećmi. Piszą raporty, będące później podstawą do

wydania decyzji. Problemem jest również zbyt duża liczba dzieci, które są umieszczone w instytucjach opiekuńczych prowadzonych przez prywatne przedsiębiorstwa. Te instytucje są finansowane przez gminy, podczas gdy rodziny zastępcze korzystają ze wsparcia rządowego. Gminy chcą się zatem pozbyć dzieci przebywających w pieczy instytucjonalnej i nie sprawdzają prawidłowo kompetencji rodzin zastępczych.

Zauważono, że standardem jest wyznaczanie od 3 do 6 spotkań rodziców z dziećmi rocznie. Wielkim sukcesem jest uzyskanie jednego widzenia miesięcznie, co powinno być uznane za minimum. W przeciwnym razie więź między rodzicami i dziećmi ustaje. Zasadą jest, że dzieci z rodzin imigranckich, przykładowo polskich, nie mówią językiem ojczystym podczas spotkań z rodzicami. Barnevernet nie dba o zachowanie przez dziecko tożsamości narodowej. Jak podkreślano, religia jest kolejnym ważnym problemem. Rodziny zastępcze nie dbają o poszanowanie tradycji kultywowanych w rodzinach imigranckich. Tym samym ignorują potrzeby dziecka.

Następnie nastąpiło krótkie podsumowanie i zamknięcie dyskusji. Mec. Kwaśniewski podziękował wszystkim za przybycie i aktywne uczestnictwo w spotkaniu.

Załącznik 2.

Organizacja systemu opieki nad dziećmi w Norwegii – podstawowe definicje

BARNEVERNET – system dedykowanych dzieciom jednostek pomocy społecznej o charakterze administracyjnym i wykonawczym, zorganizowany na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym. Jednostki organizacyjne bezpośrednio związane z działaniami względem ludności to urzędy Barnevernet funkcjonujące w każdej gminie lub części gminy, takiej jak dzielnica miejska. Ich organizacja uregulowana jest w *>Barnevernloven*. Różne aspekty działalności Barnevernet są poddane kontroli ze strony administracji rządowej na każdym szczeblu: centralnym, regionalnym i lokalnym. Komitety określane jako *Fylkesnemnder (>Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker)* są ciałami administracyjnymi ustanowionymi dla każdego okręgu lub grupy okręgów.

BARNEVERNLOVEN (w skrócie: BVL) – norweska ustawa z 17 lipca 1992 r., w późniejszym czasie wielokrotnie zmieniana i nowelizowana. Weszła w życie 1 stycznia 1993 r. Kompleksowo reguluje sytuację prawną i sposoby postępowania w stosunku do dzieci żyjących w warunkach zagrażających ich życiu, zdrowiu lub rozwojowi psycho-społecznemu. Ustawa ta odnosi się również do podstawowych zagadnień związanych z pieczę zastępczą, procedur związanych z interwencją w życie rodzinne i strukturą organizacyjną służb socjalnych wykonujących zadania określone w jej postanowieniach. Sama treść ustawy nie rodzi większych kontrowersji, bardziej problematyczne jest jej stosowanie w praktyce.

BUFDIR (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet) – ciało zarządzające rządową agencją >Bufetat. Bufdir ma siedzibę w Oslo i podlega Ministerstwu ds. Dzieci i Rodziny (Barne- og familiedepartementet; wcześniej: Ministerstwo ds. Dzieci, Równości i Włączenia Socjalnego: Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet).

BUFETAT (Barne-, ungdoms- og familieetaten) – norweska agencja rządowa, podlegająca Ministerstwu ds. Dzieci i Rodziny (Barne- og familiedepartementet; wcześniej: Ministerstwo ds. Dzieci, Równości i Włączenia Socjalnego: Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet). Bufetat jest zorganizowany w pięciu jednostkach regionalnych z główną siedzibą w Oslo. Agencja jest odpowiedzialna za funkcjonowanie lokalnych jednostek Barnevernet oraz pieczę zastępczą realizowaną przez

instytucje publiczne i prywatne. Jego pracownicy są również zaangażowani w przeprowadzanie procedur adopcyjnych. Ciałem zarządzającym agencją jest >Bufdir.

FYLKESNEMNEMNDA FOR BARNEVERN OG SOSIALE SAKER – okręgowa rada pomocy społecznej – ciało administracyjne na szczeblu regionalnym, ustanowiona dla każdego okręgu lub grupy okręgów, podejmująca podstawowe decyzje w sprawach związanych ze stosowaniem przymusu w stosunku do jednostek. Rady funkcjonują analogicznie do sądów, pomimo że nie formalnie nie mają takiego statusu. Ich decyzje podejmowane w sprawach prowadzonych przez Barnevernet co do zasady mogą być przedmiotem odwołania do sądów powszechnych. Obecnie w Norwegii funkcjonuje 12 okręgowych rad pomocy społecznej. Składają się z profesjonalnych sędziów, ekspertów oraz ławników.

SENTRALENHETEN FOR FYLKESNEMNDENE – organ centralny odpowiedzialny za kwestie administracyjne związane z funkcjonowaniem Fylkesnemnder (>Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker). Podlega pod Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (>Bufdir), który z kolei znajduje się pod nadzorem Ministerstwa ds. Dzieci i Rodziny (Barne- og familiedepartementet; wcześniej: Ministerstwo ds. Dzieci, Równości i Włączenia Socjalnego: Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet).

Wybrana bibliografia

- » 1. Akty prawne
 - » 1.1. Akty prawa norweskiego:
 - » 1.2. Akty prawa międzynarodowego:
- » 2. Inne dokumenty
- » 3. Literatura
- » 4. Wyroki i decyzje administracyjne (w porządku chronologicznym):
 - » 4.1. Europejski Trybunał Praw Człowieka:
 - » 4.2. Orzecznictwo sądów norweskich:
- » 5. Przydatne strony:

Wybrana bibliografia

1. Akty prawne:

1.1. Akty prawa norweskiego:

- » Konstytucja Królestwa Norwegii - *Kongeriket Norges Grunnlov*, LOV-1814-05-17.
- » Ustawa o ochronie dzieci - *Lov om barnevern (Barnevernloven)*, LOV-1953-07-17-14.
- » *Lov om barn og foreldre (barnelova)* LOV-1981-04-08-7
- » *Lov om adopsjon (adopsjonsloven)*, LOV-2017-06-16-48.
- » *Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven)*, LOV-1977-02-04-4.
- » *Lov om barneombud (barneombudsloven)*, LOV-1981-03-06-5.
- » *Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven)*, LOV-1967-02-10.
- » *Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)*, LOV-2005-06-17-90.
- » *Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)*, LOV-1999-05-21-30.
- » *Lov om Likestillings- og diskrimineringsombudet og Diskrimineringsnemnda (diskrimineringsombudsloven)*, LOV-2005-06-10-40.
- » *Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (likestillings- og diskrimineringsloven)*, LOV-2017-06-16-51.

1.2. Akty prawa międzynarodowego:

- » Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet z 18 grudnia 1979 r., UNTS vol. 1249, New York 1990, 20367-20402 (1981).
- » Konwencja Praw Dziecka z 20 listopada 1989 r., UNTS vol. 1577, New York 1999, No. 27531 (1990).
- » Konwencja Rady Europy o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4 listopada 1950 r., ETS No.005.
- » Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 16 grudnia 1966 r., UNTS vol. 999, New York 1983, No. 14668 (1976).
- » Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z 16 grudnia 1966 r., UNTS, vol. 993, New York 1983, No. 14531-14537 (1976).
- » Rezolucja 2232 (2018) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy *Striking a balance between the best interest of the child and the need to keep families together*.

2. Inne dokumenty:

- » Bufdir, *Barn med minoritetsbakgrunn i fosterhjem*, Rapport 2017-03.
- » Bufdir, *Handlingsplan for å bedre tillit mellom etniske minoritetsmiljøer og barnevern 2016-2021*, Oslo 2017.
- » Bufdir, *Rutinehåndbok for kommunenes arbeid med fosterhjem*, 2006.
- » Komitet Praw Dziecka, *Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Norway*, CRC/C/NOR/CO/5-6, 2018.
- » Komitet Praw Dziecka, *Report on the fortieth session*, September 2005, CRC/C/153.
- » Document no. 8:17 (1995-1996): *Forslag fra stortingsrepresentantene Carl I. Hagen og John Alvheim om tiltak for å gjenopprette tilliten til et barnevern i tillitskrise*.
- » *Explanatory Report to the Protocol no. 12 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, CETS 177 (2000).
- » Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker – Årsrapport 2017.
- » Guidelines of 06.06.2011 concerning the interpretation of immigration regulations § 8.10, fourth subparagraph, letter e - Exemptions from maintenance if the applicant is a child under 15 years of age without guardians in their homeland - interpretation of the term "guardians". - *Instruks om tolkning av oxendingsforskriften § 10-8 fjerde ledd bokstav e - Unntak fra underholdskravet når søkeren er barn under 15 år uten omsorgspersoner i hjemlandet - Tolkning av begrepet "omsorgspersoner"* (GI-08/2011).
- » Guidelines of 3.07.2015 concerning the role of diplomatic posts in matters concerning the protection of children's rights - consular assistance - *Utenriksstasjoners rolle i barnevernsaker - konsulær bistand*.
- » Guidelines of 15.12.2015 on the treatment of cases concerning children which are related to other countries - *Retningslinjer om behandlingen av barnevernsaker der barn har tilknytning til andre land* (Q-42/2015).
- » Guidelines of 25.06.2018 concerning amendments to immigration regulations Section 17-6 (Notification obligation to the child welfare service) - *Orientering om endring i utlendingsforskriften § 17-6 (varslingsplikt til barneverntjenesten)* (25.06.2018-JD).
- » Hague Conference on Private International Law, *Practical Handbook on the operation of the Hague Convention of 19 October 1996 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation in Respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children*, Hague 2014.
- » *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*, Geneva 2007.
- » Ministry for Children, Equality and Social Inclusion, *Ny barnevernslov Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse*, Oslo 2016 (NOU 2016:16).
- » Norwegian Public Report *Bedre beskyttelse av barns utvikling — Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet*, NOU (2012:5).
- » PACE, *Striking a balance between the best interest of the child and the need to keep families together*, Doc. 14568 Report.
- » Recommendation no. R (91) 9 of the Committee of Ministers on emergency measures in family matters.

- » Recommendation REC(2005)5 of the Committee of Ministers to member states on the rights of children living in residential institutions. Appendix to Recommendation REC(2005)5
- » Statens forvaltningstjeneste, Informasjonsforvaltning, *Norges offentlige utredninger 2000: 12 Barnevernet i Norge Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer. Utredning fra utvalg oppnevnt ved kgl. res 29 januar 1999. Avgitt til Barne- og familiedepartementet mai 2000*, Oslo 2000.
- » Statens helsetilsynet, *Gjennomgang av 106 barnevernssaker*, Oslo 2019.
- » UNICEF Office of Research 2013 – Innocenti. *Child well-being in rich countries: A comparative overview*, Florence 2013.

3. Literatura:

- » Aarest M.F., Bredal A., Omsorgsovertakelser og etniske minoriteter En gjennomgang av saker i fylkesnemnda, NOVA Rapport 5/2018.
- » Backe-Hansen E., Højer I., Sjöblom Y., Storø J., *Out of home care in Norway and Sweden—Similar and different*, „Psychosocial Intervention”, 22/3 (2013).
- » Benneche G., *Barnevernet i Norge*, Oslo 1983.
- » Benneche G., *Rettsikkerheten i barnevernet*, Oslo 1967.
- » Berlin M., Vinnerljung B., Hjern A., *School performance in primary school and psychosocial problems in young adulthood among care leavers from long term foster care*, „Children and Youth Services Review”, 33/12 (2011).
- » Bjørknes R., Fylkesnes M.K., Iversen A., Nygren R., *Frykten for Barnevernet. En undersøkelse av etniske minoritetsforeldres oppfatninger*, „Norges Barnevern” 92/2 (2015).
- » Borczykowski A. von, Vinnerljung B., Hjern A., *Alcohol and drug abuse among young adults who grew up in substitute care — Findings from a Swedish national cohort study*, „Children and Youth Services Review”, 35/12 (2013).
- » Christiansen O., *Hjelpetiltak i barnevernet – en kunnskapsstatus*, Bergen 2015.
- » Clausen E., Kristofersen L. B., *Barnevernsklienter i Norge 1990–2005: En longitudinell studie*, NOVA-Raport 3/2008, Oslo 2008.
- » Egelund T., T., Lausten M., *Prevalence of mental health problems among children placed in out-of-home care in Denmark*, „Child & Family Social Work”, 14/2 (2009).
- » Gilbert N., Parton N., Skivenes M., *Child protection systems: International trends and orientations*, New York 2011.
- » Gunvald G., *Bjerketun. Psykologens beretning om ti år (1952 -1962) på en offentlig verneskole for unge piker*, Oslo 1967.
- » Hagen G., *Barnevernets historie – om makt og avmakt i det 20. arhundret*, Oslo 2001.
- » Hjern A., Vinnerljung B., Lindblad F., *Avoidable mortality among child welfare recipients and intercountry adoptees: A national cohort study*, „Journal of Epidemiology and Community Health”, 58/5 (2004).
- » Hołda J., Hołda Z., Ostrowska D., Rybczyńska J.A., *Prawa człowieka. Zarys wykładu*, Warszawa 2011.

- » Heino T., Johnson M., *Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina* [in:] U. Hämäläinen, O. Kangas, Perhepiirissä, Helsinki 2010.
- » Hofman S., *Hensyn til kultur - til barnets beste? En analyse av 17 barnevernssaker om omsorgsovertakelse og plassering av minoritetsbarn*, Oslo 2010.
- » Hydle I., *Youth Justice and Restorative Justice in Norway*, [w:] *Restorative Justice Today. Practical Applications*, [red.] K.S. van Wormer, L. Walker, Los Angeles 2013.
- » Jacobsen J., *Constitutions and Criminal Law Reform*, "Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice" 5/1 (2017).
- » Jaros P.J., *Prawa Dziecka. Dokumenty Rady Europy*, Warszawa 2012.
- » Kääriälä A., Hiilamo H., *Children in out-of-home care as young adults: A systematic review of outcomes in the Nordic countries*, "Children and Youth Services Review" 9 (2017).
- » Kalland M., Pensola T. H., Meriläinen J., Sinkkonen J., *Mortality in children registered in the Finnish child welfare registry*, "Population based study. BMJ" 323/7306 (2001).
- » Kataja K., Ristikari T., Paananen R., Heino T., Merikukka M., Gissler M., *Huono-osaisuuden ylisukupolviset jatkumot eri perustein kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten elämässä*, "Yhteiskuntapolitiikka" 79/1 (2014).
- » Kestilä L., Väisänen A., Paananen R., Heino T., Gissler M., *Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuorina aikuisina. Rekisteripohjainen seurantalutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä*, "Yhteiskuntapolitiikka" 77/6 (2012).
- » Killén K., *Omsorgssvikt og barnemishandling – En kasusstudie og etterundersøkelse av barn i omsorgssviktsituasjoner*, Oslo 1988.
- » Kojan B. H., Fauske H., *Et klasseperspektiv på barnevernets familier*, "Tidsskrift for velferdsforskning" 14 (2011).
- » Križ K., Skivenes M., *Challenges for marginalized minority parents in different welfare systems: Child welfare workers' perspective*, "International Social Work" 58/1 (2015).
- » Kwaśniewski J., *Rejection of protection of natural (biological) family as a source of systemic violations of international guarantees of the respect for family life in the practice of Norwegian childcare law (Lov om barneverntjenester)*, opublikowane 19.09.2017, https://ordoiuris.pl/sites/default/files/inline-files/Odejście_od_biologiske_prinsipp_EN.pdf [dostęp: 15.06.2019].
- » Lindboe K., *Barnevernrett*, Oslo 2012.
- » Lovdal L., *Jurk. Juridisk Radgivning For Kvinner. Foreldres ansvar overfor barn En innføring i norske regler Del 1: Barneoppdragelse og barnevern*, Oslo 2013.
- » Manninen M., Pankakoski M., Gissler M., Suvisaari J., *Adolescents in a residential school for behavior disorders have an elevated mortality risk in young adulthood*, "Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health" 9/46 (2015).
- » Marchwicki P., *Teoria przywiązania J. Bowlby'ego*, "Seminare. Poszukiwania naukowe" 23 (2006).
- » Marthinsen E., *En radikal analyse av barnevernet*, "Norges Barnevern" 2 (2004).
- » Nowiak W., Narożna D., Muriaas R.L., *Nordycki model wspierania rodzin niewydolnych w opiece nad dzieckiem. Analiza sytuacji Polaków oraz ich rodzin w Norwegii*, "Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu" 456 (2016).
- » Ofstad K., Skar R., *Barnevernloven med kommentarer*, Oslo 2015.
- » Paris J., *Myths of childhood*, Philadelphia 2000.

- » Picot A., *Out-of-Home Placements and Notions of Family in Norway and in France*, "Sociologi i Dag" 3-4 (2012).
- » Płatek M., *Ochrona dzieci przed przemocą w rodzinie na tle najnowszych rozwiązań prawnych w Polsce*, „Studia Iuridica” 46 (2006).
- » Pösö T., Skivenes M., Hestbæk A. D., *Child protection systems within the Danish, Finnish and Norwegian welfare states — Time for a child centric approach?*, "European Journal of Social Work" 17/4 (2014).
- » Schaffer H. R., *Making decisions about children*, Oxford 1998.
- » Stadniczeńko S.L., *Prawo dziecka do wychowania w rodzinie*, [w:] *Konwencja o prawach dziecka. Wybór zagadnień (artykuły i komentarze)*, Warszawa 2015.
- » Statistisk sentralbyrå, *Innvandrere i Norge 2017*, [ed.] T. Sandnes, Oslo 2017.
- » Vinnerljung B., Berlin M., Hjern A., *Skolbetyg, utbildning och risker för ogynnsam utveckling hos barn*, [w:] *Social Report 2010, Socialstyrelsen - Social Report of the National Health and Social Welfare Council 2010*, Stockholm 2010.
- » Vinnerljung B., Brännström L., Hjern A., *Disability pension among adult former child welfare clients: A Swedish national cohort study*, "Children and Youth Services Review" 56 (2015).
- » Vinnerljung B., Hjern A., *Cognitive, educational and self-support outcomes of long-term foster care versus adoption. A Swedish national cohort study*, „Children and Youth Services Review” 33/10 (2011).
- » Vinnerljung B., Hjern A., *Consumption of psychotropic drugs among adults who were in societal care during their childhood — A Swedish national cohort study*, "Nordic Journal of Psychiatry" 68/8 (2014).
- » Vinnerljung B., Hjern A., Lindblad F., *Suicide attempts and severe psychiatric morbidity among former child welfare clients: A national cohort study*, "Journal of Child Psychology and Psychiatry" 47/7 (2006).
- » Vinnerljung B., Öman M., Gunnarson T., *Educational attainments of former child welfare clients — A Swedish national cohort study*, "International Journal of Social Welfare" 14/4 (2005).
- » Wang M., *Det store barnevernspøkelset*, Bergen 1992.
- » Wójcicka P., *Prawo dziecka do wychowania w rodzinie. Wybrane aspekty*, [w:] *Prawa dziecka w prawie międzynarodowym*, [red.] E. Karska, Warszawa 2014.

4. Wyroki i decyzje administracyjne (w porządku chronologicznym):

4.1. Europejski Trybunał Praw Człowieka:

- » Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 8 lipca 1987 r. w sprawie *W. przeciwko Wielkiej Brytanii*, A. 121.
- » Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 24 marca 1988 r. w sprawie *Olsson przeciwko Szwecji* (no. 1), A. 130.

- » Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 28 listopada 1988 r. w sprawie *Nielsen przeciwko Danii*, skarga nr 10929/84.
- » Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 22 czerwca 1989 r. w sprawie *Eriksson przeciwko Szwecji*, A. 156.
- » Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 25 lutego 1992 r. w sprawie *M. and R. Andersson przeciwko Szwecji* skarga nr 12963/87.
- » Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 27 października 1994 r. w sprawie *Kroon i inni przeciwko Holandii*, skarga nr 18535/91.
- » Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 7 października 1996 r. w sprawie *Johansen przeciwko Norwegii*, skarga nr 17383/90.
- » Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 8 stycznia 2002 r. w sprawie *A. Schultz i M. Schultz przeciwko Polsce*, skarga nr 50510/99.
- » Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 8 kwietnia 2004 r. w sprawie *Haase przeciwko Niemcom*, skarga nr 11057/02.
- » Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 4 października 2007 r. w sprawie *Sanchez Cardenas przeciwko Norwegii*, skarga nr 12148/03.
- » Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 25 września 2008 r. w sprawie *K.T. przeciwko Norwegii*, skarga nr 26664/03.
- » Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 18 grudnia 2008 r. w sprawie *Saviny przeciwko Ukrainie*, skarga nr 39948/06.
- » Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 8 stycznia 2013 r. w sprawie *A.K. i L. przeciwko Chorwacji*, skarga nr 37956/11.
- » Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 29 marca 2016 r. w sprawie *Kocherov i Sergeyev przeciwko przeciwko Rosji*, skarga nr 16899/13.
- » Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 5 lipca 2016 r. w sprawie *Lazu przeciwko Mołdawii*, skarga nr 46182/08
- » Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 22 listopada 2016 r. w sprawie *Grebneva i Alisimchik przeciwko Rosji*, skarga nr 8918/05.
- » Decyzja Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 7 lutego 2017 r. w sprawie *Pihl przeciwko Szwecji*, skarga nr 74742/14.
- » Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 23 marca 2017 r. w sprawie *A.-M.V. przeciwko Finlandii*, skarga nr 53251/13.
- » Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 10 kwietnia 2017 r. w sprawie *Korzeniak przeciwko Polsce*, skarga nr 56134/08.
- » Decyzja Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 2 maja 2017 r. w sprawie *Haupt przeciwko Austrii*, skarga nr 55537/10.
- » Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 30 maja 2017 r. w sprawie *Trabajo Rueda przeciwko Hiszpanii*, skarga nr 32600/12.
- » Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 13 lipca 2017 r. w sprawie *Jugheli i inni przeciwko Gruzji*, skarga nr 38342/05.
- » Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 25 lipca 2017 r. w sprawie *Carvalho Pinto de Sousa Morais przeciwko Portugalii*, skarga nr 17484/15.

- » Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 5 września 2017 r. w sprawie *Bărbulescu przeciwko Rumunii*, skarga nr 61496/08.
- » Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 6 września 2018 r. w sprawie *Jansen przeciwko Norwegii*, skarga nr 2822/16.

4.2. Orzecznictwo sądów norweskich:

- » Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z 19 grudnia 2006 r., HR-2006-2123-A - Rt-2006-1672, sprawa nr 2006/953.
- » Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z 31 października 2008 r., HR-2008-1900-U - Rt-2008-1456, sprawa nr 2008/1627.
- » Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z 4 marca 2010 r., HR-2010-405-A – Rt-2010-284, sprawa nr 2009/1001.
- » Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z 17 marca 2011 r., HR-2011-570-A (Rt-2011-377).
- » Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z 15 kwietnia 2011 r., HRHR-2011-00843-A, sprawa nr 2010/2115.
- » Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z 19 czerwca 2012 r., HR-2012-1262-A – Rt-2012-967, sprawa nr 2012/379.
- » Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z 6 grudnia 2012 r., HR-2012-2309-A - Rt-2012-1832.
- » Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z 2 lipca 2014 r., HR-2014-01392-U, sprawa nr 2014/1185.
- » Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z 3 listopada 2014 r., HR-2014-02129-U, sprawa nr 2014/1881.
- » Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z 30 stycznia 2015 r., HR-2015-00209-A, sprawa nr 2014/1631.
- » Decyzja Okregowej Rady Pomocy Społecznej dla Oslo i Akershus z 28 maja 2015 r., sprawa nr 15/471.
- » Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z 3 listopada 2016 r., HR-2016-02262-A, sprawa nr 2016/1016.
- » Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z 22 marca 2017 r., HR-2017-596-U.
- » Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z 23 października 2017 r., HR-2017-2015-A, sprawa nr 2017/614.
- » Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z 18 kwietnia 2018 r., HR-2018-720-U, sprawa nr 18-046996.
- » Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z 16 maja 2018 r., HR-2018-922-U, sprawa nr 18-064997.
- » Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z 26 czerwca 2018 r., HR-2018-1252-U, sprawa nr 18-092145.
- » Wyrok Sądu Okręgowego w Gulating z 7 lutego 2019 r., LG-201895302 (18-095302ASD-GULA/AVD2).
- » Wyrok norweskiego Sądu Najwyższego z 7 lutego 2019 r., HR-2019-239-U, sprawa nr 19-017484.

5. Przydatne strony:

- » Rodzina Bodnariu: <http://bodnariufamily.org>
- » Bufdir: <https://www.bufdir.no>
- » Christian Coalition World: <https://christiancoalition.world>
- » Orzecznictwo ETPCz: <https://hudoc.echr.coe.int>
- » Fylkesnemnda: <https://www.fylkesnemndene.no>
- » Leo van Doesburg: <http://leovandoesburg.blogspot.com>
- » Norwegian government: <https://www.regjeringen.no/en/id4/>
- » Ordo Iuris Institute for Legal Culture: <http://en.ordoiuris.pl>
- » Prof. M.H. Skanland private page about Barnevernet: <http://www.mhskanland.net/page10/page10.html>
- » Step up 4 Children's Rights: <https://stepup4childrensrights.com>
- » Stop Barnevernet: <http://www.stopbarnevernet.com>
- » Tomáš Zdechovský: <http://www.zdechovsky.eu>
- » UNICEF: <https://www.unicef.org>
- » Valeriu Ghiletschi: <https://valeriughiletschi.md>

WSPARCIE DARCZYŃCÓW

Instytut Ordo Iuris jest fundacją i zakres naszej aktywności jest ściśle uzależniony od funduszy, które pozyskamy na działalność statutową. Ceniąc sobie niezależność, nie korzystamy ze środków publicznych i grantów, których pozyskanie mogłoby ją ograniczać. Naszą działalność prowadzimy tylko dzięki hojności naszych Darczyńców, zwłaszcza tych, którzy wspierają nas regularnie co miesiąc w ramach Kręgu Przyjaciół (więcej na: www.przyjaciele.ordoiuris.pl)

RAZEM MOŻEMY REALNIE WPŁYWAĆ NA RZECZYWISTOŚĆ!

DAROWIZNĘ MOŻNA PRZEKAZAĆ NA KONTO

32 1160 2202 0000 0002 4778 1296

Fundacja Instytut na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris
ul. Zielna 39, 00-108 Warszawa
oraz za pomocą przelewów internetowych
Tpay i PayPal (szczegóły na stronie www.ordoiuris.pl)

